

Az Ösműveltség.

Érta

Magyar Adorján.

V. kötet

ISBN 963 045509 9

© **MAGYAR ADORJÁN ÖRÖKÖSEI**

Kiadja:

*Magyar Adorján
Baráti Kör,*

1995

(1111 Budapest, Kende u. 11. Telefon: 1855-998)

ALAN

Felelős kiadó:
Csontos Péter

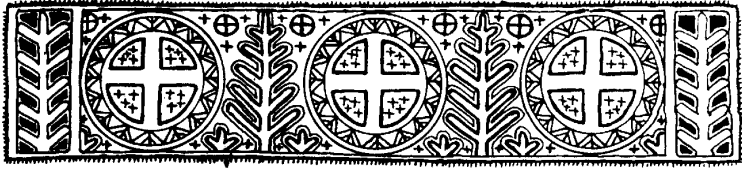
A Magyar Adorján Baráti Kör külön köszönetet mond *Magyar Csabának* a kézirat gondozásáért, *Tomory Zoltánnénak* a szedési költségek fedezéséért és *Ocskó Atillának* kiadási hozzájárulásáért. Nyomás a debreceni Kinizsi Nyomdában

Felelős vezető: *Bördös János*

Tartalom

Szerkesztői előszó.....	3
Avar	7
Az esüsthíd és az aranyhíd.....	159
Magyarázatok	175
Kiegészítések az Avar fejezethez	193
Irodalom az Avar fejezethez.....	218
Palóc	221
Kiegészítések a Palóc fejezethez	357
Irodalom a Palóc fejezethez.....	371

VÁLTOZTATOTT, JOGTALAN

Qvar

a is élő *barkó* nevű néprészünk volt a történelemből ismert avarok őstörzse, habár ezen avarok ki tudja hány ezredévvvel azelőtt vándoroltak, költöztek volt ki a világba, majd tértek ismét vissza az őshazába. A Gömör-megyében lakó barkókat a palócság egy részének tekintik, ami, ha nem is egészen de részben azért helyes mert a barkók és

palócok egymásnak ugyanolyan közvetlen rokonai mint a székeltek a kazároknak. A barkók és palócok majdnem azonosága nem csupán mai tájszólásuk egyező voltából tűnik ki, hanem abból is, hogy ősvallásukbeli kultusz szócsoportjuk az *f*; *v*, *b*, *p* és az *r* mássalhangzók által képezett volt, amelytől a palócoké csak abban különbözött, hogy itt az *r* helyett *l* mássalhangzó szerepelt, de viszont az *r* és az *l* hang egymásnak közvetlen rokona.

Ámde nem csupán az újabb történelemből ismert *avar*, másként *várkun*, nevet viselt nemzet származott azon őstörzsből amelyet ma barkónak nevezünk, hanem például az egy ideig Egyiptom fölött uralkodott hixoszok is, ami kevesek előtt ismeretes, helyesebben szólva: kevesen tudják miszerint a hixoszok is egy avar törzs voltak. De ugyancsak barkó azaz ősavar származásúak voltak az ősi, árjaelőtti *perzsák*, továbbá az ugyanottani *pártusok*, valamint az ezektől származott perzsiai és indiai *parszik* is. Mind e népek tüztisztelők voltak és Perzsia, azaz a ma Irán nevet fölvevett, mohamedánság előtti ország egész műveltségét is ők alapították. Tüztisztelők voltak azonban az őspalócok is, habár e tüztisztelet náluk nem is ját-

szotta annyira a főszerepet mint az avaroknál, és némileg különbözött is ezekétől.

Az avaroknál a tűz nevét a *par, pár, bar, bár* szóalak képezte, amelynek úgy a mai magyarban, mint más nyelvekben is, igen sok származéka él még. Ilyenek a magyar *pörzsöl* vagy *perzsel, pörköl* vagy *perkel, pirit, parázs, piros, börsöny* (utóbbi piros festékféle), továbbá *forr, forró, förmed* vagy *fermed* (utóbbi kettő a dühödik, haragra gerjed), valamint *permed* = lángra lobban, föllángol, gyullad (lásd Ballagi szótárában is). Más nyelvekben: olasz *brucia* (brúcsa) = ég, *blagia* (brádzsa) = parázs. Német: *brennen, Brand* = égni, éges. Görög *pür, pürzosz* = tűz. Szláv: *urucse* = forró.

Avar őstörzsünk legfőbb vallásos jelképe a keresztalak, de az egyenlőszárú, volt (e rajzon a), amely a legrégebb tűzszerszámot: a két egymáshoz dörzsölt száraz ágdarabot, jelképezte s eszerint egyúttal a tűz jelképe is volt. A tűz szikráit az avarok tűzmagoknak és jelképesen életmagoknak is tekintették. Ezeket igen kicsi egyenlőszárú keresztcskékkal, avagy nyolcágú csillagocskákkal is, szokták volt jelképezni. Náluk a szikra neve *piri* féle szóalakok voltak, amilyenek nálunk ma is kicsiséget fejeznek ki. De nagy szerepe volt náluk még a körnek is, amiért náluk ez is fontos jelkép volt. Ezt azonban ők nem körnek hanem *vár*-nak, *variga*-nak nevezték (a rajzon b). Miután pedig nemzeti istenségüként és regebeli ősapjukként ők is a Napot, vagyis a Napistent, tisztelték, de aki náluk egyúttal Tűzisten is volt, ezért őt körbe foglalt kereszttel is szokták volt jelképezni (a rajzon c).

ALAN

Ha mármost mindezt tudjuk, akkor észre kell vegyük, hogy a görög mythologia tűzistenségei *Phoroneosz* (Foroneosz) és *Prometeusz* neve is avar szócsoporthoz tartozik, habár utóbbi már magánhangzókihagyásos. E nevekből következtethető, hogy a görögök valahonnan ős avar tűzkultuszbeli hagyományokat is örökölték. Mi tudjuk már azt is, hogy az olyan mythikus királyok alatt, amilyen a görög rege Phorneosza volt, tulajdonképpen istenségeket kell értenünk. Sejthető pedig,

hogy eredetében Phorneosz és Prometeusz egymással azonos istenség volt. Ezt tanúsítja az is, hogy Phorneosz, peloponezosi, regebeli király, volt az aki az embereket tűzgyújtásra és lakaiban való tűztartásra megtanította, holott körülbelül ugyanez Prometeuszcól is mondatik. Utóbbi nevét a görögök „előre meggondoló”-nak magyarálták, de bizonyosnak tartható, hogy ez értelmezéshez a nevet hozzá is alakították. Amely magyarázatuk azonban hogy nem más mint az amit a néprajzi tudomány és a nyelvészet ma „népetimologia”-nak nevez, bizonyítja az, hogy például Indiában – kétségtelenül az ottani fajunkbeli, árjaelőtti őslakosságtól származólag – a tűzgyújtó szerszám fűróját *pramata* néven nevezik. Erre vonatkozólag Fáy Elek hivatkozik Kuhn Adalbert „Die Herabkunft des Feuers” műve (Berlin, 1859.) 15. oldalára.

A görög Prometeusz rege ismert lényege ez: Amikor Zeusz főisten az emberiséget el akarja veszejteni, Prometeusz igyekezik ezt menteni, sőt az emberek iránti szeretetből, számukra az Égből, Zeusz tilalma ellenére, még tüzet is lop Ie, illetve a tűz ismeretével ajándékozta őket meg. Amely tette ért Zeusz őt, büntetésből, sziklához láncolatja, ahol máját sas szagatja. Ez utóbbi indíték azért is érdekes mert népünk a rosszóság, gonoszság székhelyének ma is a májat tartja s „rossz májú” = gonosz indulatú, emberről beszél. De bizonyítja ugyane mondata még azt is, hogy Prometeusz eredetileg nem csak a tűz hanem a Nap istensége is volt mert a görög rege szerint is ő nem csak az emberek gondviselője és nagy barátja (*barát* tiszta avar szócsoporthbeli szó: *Bar-ata* : Tűz-apa; amiből értelemeltolódás és magánhangzókihagyás által jött létre a szláv *brat*: fivér szó), hanem apja is, mivel agyagból ő képezi az első embereket és ad beléjük égi tűzből (erőny) lelket. Mi pedig tudjuk, hogy őseinknél a Napistent tekintették az emberiség teremő apjának, ami a természeti valóságnak is megfelel. Vogul rokonnépünk hitregéiben is a Napisten az emberiség apja és „Népetgondozó” és Világügyelő” néven is nevezetik. Továbbá: Amikor Numi- Toren főisten az emberiséget „tüzes vízözönnel” el akarja pusztítani és a tűzön három óriási üstben már forr a víz, amely az üstökből kiforrva a Földet kellene elárasztja, ekkor a Napisten azokat mindannyiszor,

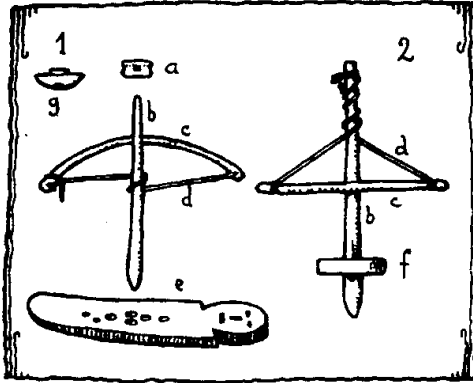
három ízben, kendőjével meglegyezgeti, amitől a forrás csökken és így az emberiségnek csak egy része pusztul el, a többi megmarad. Numitoren ezért fiára haragszik és kérdi, miért cselekedett akarata ellenére? Ő pedig feleli: „Mert sajnáltam szegényeket.” Hiszen hogy is ne sajnálta volna, mikor azok gyermekei! Jellemző azonban: Még hiányozik az, hogy Numi Toren a Napistent e tettéért rettenetesen büntetné. Ez már csak a későbbi népek ízlése szerinti hozzáadás. A két hitrege azonos volta azonban mégis világosan látszik. Tény továbbá még az is, hogy úgy a görögöknél mint őseinknél, az embereket nem a Nagy Isten hanem a Napisten teremti Amivel szemben a zsidó-keresztény fölfogás, mivel ez az abszolút egyisteniség elvét vallja s így itt Napistenről már nem szabad szó legyen, ezért az ember megalkotása is az egyetlen istenségnek kellett tulajdoníttasson.

Tüztisztelő őstörzseink az életet tűzzel azonosították, ami mindenesetre annyiban valóság is, hogy életünk egyik legfőbb jelensége a lélegzés, ami pedig az oxigénnek a szervezetbe való fölvétele, amely oxigén itt égenszerűen használódik föl és teszi lehetővé a test melegét is (lángtalan lassú égés). Oxigén nélkül nincsen égés de nincsen élet sem; ezért nevezték nyelvújítóink az oxigént *éleny-nek*. Eszerint azonban tűz nélkül sincsen élet azaz lassú égés nélkül. Mivel pedig a Nap, minden földi élet keltője is tűz, ezért az is természetes, hogy a Napisten egyúttal tűzistenné is lett.

Másrészt a két egymáshoz dörzsölt ág, vagyis a kereszt, a tűz jelképe is lévén, ezért az avaroknál a keresztalak az élet jelképe is volt, de ugyanígy a Nap jelképe is. Részemről ezért igen valószínűnek tartom, hogy az egyiptomiak élet-jelképe: a füleskereszt, is az egyenlőszárú keresztből keletkezett. Hogy mi úton, biztosan nem tudhatjuk, valószínű azonban hogy a fül az alábbi rajzon látható tűzgyújtó szerszámok zsinórjára (inára) vezetendő vissza (a rajzon *d*). Csak az volna még kérdés, hogy e jelkép vajon még az ősegyiptomiaktól származólag maradt-e meg, avagy, mint több más dolgot is, csak a hixosz-avarok honosították-e meg?

A már fejlettebb tűzszerszámok egyike az e rajzon 1-el jelezett, amelyet az eszkimók egészen napjainkig is használtak. (Lássad: Dr. Kalr Weule: „Leitfaden der Völkerkunde.” Leipzig u Wien. Bibliographisches Institut, 1912, 108. oldal.)

A tüzet gyújtani akaró személy – aki mindig férfi volt, azért is mert e fārasztó művelet meglehetősen izomerőt igényel – balkezzével a rajzon a-val jelezett csontocskát tartva (de volt némelyütt külön e

célra készített rész is; a rajzon g-vel jelölve), jobbkezzével pedig a szerszám íjszerű részét ide-oda húzta és tolt (a rajzon c). A szerszám fūrója felső vége a csontocska mélyedésében volt, amely mélyedést beszíroztak, hogy ott súrlódás ne legyen, ellenben a fūró (a rajzon b) alsó vége egy könnyen gyulladó falapba (a rajzon e) fūródott. (A rajzon fa lendítőkerék.) Mivel az íj zsinórja vagy ina (a rajzon d) a mindig kemény fāból való fūróra volt csavarva, ezért az íj rész gyors ide-oda húzása-taszítása által a fūró igen gyorsan ide-oda forgott, így tehát a mindig puha fāból való falap lyukában erős súrlódás volt, ami tüzesedést okozott és a lyuk mellé oda készített könnyen gyúló anyagot, ha oda még fūjtak is, lánggra lobbantotta. Természetesen arra igen vigyáztak, hogy a falap és a fūró alsó vége jó száraz legyen, sőt ha volt, gyanta, erősebb súrlódás céljából a lyukba annak kevéske porot is szórtak. Természetesen, e művelet alatt a falapot, hogy ne mozogjon, tartani kellett; ezt pedig mindig a nő végezte Csodálatos egyezések tehát a következők:

Nyelvünkben *furkó* = bot, ami tisztán avar szócsoporthoz tartozik. A bot mindig hímségi jelkép volt. E szavunkkal teljesen egyezik a latin-olasz *virga*, *verga*, *pertica* = bot, vessző, karó, továbbá még a szerb-horvát *prut* = bot szó is; csupa avar szó

tehát. Azt pedig mi már tudjuk hogy *fűrő* szavunk a régi *-on* képzővel *furon* kellett legyen, amely szóalak pedig a *Toro-neosz* tűzistenség nevével azonos, csupán azon lényegtelen különbséggel, hogy e névben *u* magánhangzó helyett *o* áll. Hogy azonban *fűr* igénknek is volt ős nyelvünkben *o* hangos kiejtése, bizonyítja a latinban, olaszban, németben fönnmara-dott *forare*, *bohren* (bóren) = fűrni; de ide való másrészt a magyar *forog fordul* ige is, mivel hiszen a fűrás forgással jár, ami kifejeződik abban is, hogy a szerb-horvát nyelvnek a fűrásra és forgásra csak egyazon szava van: *vr̃ti*, amely szó a *fordul* szavunknak csak magánhangzókihagyás által elszlávosított kiejtése. Úgy a *fűr* mint a *forog* valamint a latin-olasz *forare* és a német *bohren* szavak is mind a legtisztábban avar szócsoporthoz tartoznak. Latin *verto* = fordul, fordít, *veritgo* = igen gyors forgás.

Mondottam, hogy a tűzszerszám fűrője nagy sebességgel forog, ami által *forróság*, majd-tűz keletkezik. Latin-olasz *furor*, *furore*, *furibundus*, *furibondo* = tüzeesség és düh, latin *furnus*, olasz *forno* = sütőkemence, szerb-horvát *furiti* forrázni. Világosan kitűnik mind e szavakból, hogy ugyanezek a víz tűzőni *forrására* (kabar szóval *bugyogására*, besenyő szóval *zubogására*, *zuborgására*) is átvitettek, sőt átvitettek a víz, bár hidegen, de a földből kieredő, kibugyogó voltára is és így jött létre a főnév *forrás* szavunk. Ugyane szót vittük azután át a nép avagy nemzet *forrongására*, *forradalmára*, valamint használjuk az erjedés forrongása megnevezésére is. És íme, a latinban is *fermento* = erjed; holott a német erre a körös szócsoporthoz *gehren* (géren) szót használja, amely a *gerjed* szavunkból származott. Avar szó ellenben a szerb-horvát *vri*, *vári* = forr, forral.

Látjuk, hogy vége-hossza nincsen a nyelvekben meglévő, ide sorolandó szavaknak, amelyeket itt mind felsorolni fölösleges is, oly világos, hogy mind e szavak a tűz avar *bar* nevére illetve a tűzfűrő szerszám fűr nevére vezetendők vissza.

Hozzáteszem: Ide sorolandó *fárad* szavunk is, mivel a tűzfűrő szerszámmal tűzgyújtás gyors izomrunkája valóban fárasztó s fölhevüléssel is jár.

A fenti rajzon *e*-vel jelölt lapra vonatkozólag: Német *brett* = deszka, ami fölcserélődés eredménye lehet, mivel az *-ett*

végzés valószínűleg az *ata* = atya szóra vezetendő vissza, ami szerint ez a *fűrő neve* lehetett és valamikor *Ber-ata* vagy *Bar-ata* volt. Mi már tudjuk, hogy őseinknél a lap nőiségi jelkép volt, ami szerint a tűzgyújtó szerszám e része helyes neve *berene*, *ber-enna* vagy *bar-ana* lehetett. Ami eszünkbe juttathatja a görög *Berenike* nőnevet, de amelyet a görögök, egy kis erőltetéssel *Pherenike* = győzelemhozó-nak értelmeztek, ami jellegzetes példája neveknek a beléjük magyarázott értelemmel alakításának, ami, amint láttuk éppen a Prometeusz névénél is így van. Hogy a szóban levő tűzfűrő szerszám deszkája (ellentétben a fűrő hímségkénti fölfogásával) mennyire nőiségként volt fölfogva, íme még az eszkimóknál is, ezt illetőleg elég a fönti 1 számmal jelezett rajzra tekintenünk, amelyen a deszka egyik vége nem csak, hogy emberi fejét utánoz hanem erre még emberi arc is faragva.

Itt az aktív, tehát hímségi fűrővel, furkóval ellentétben a passzív deszka, amelyen – amint ezt a rajzon látjuk – még lyukak is vannak, tehát a nőiség jelképe volt, mind amivel meglepően egyezik, hogy a fűrőt a férfi kezeli, a falapot ellenben a nő *tartja*. Ezen *tart* igénk őstörök ugyan, de mi már láttuk, hogy e szó csoportunkban a *tár*, *ter* szó (*a*, *e* magánhangzóval) nőt, leányt jelentett, *túr*, *tor* (*u*, *o* magánhangzóval) ellenben hímet, hímséget, bikát. Úgyhogy következtethető miszerint őstörök törzseinknél az avar *fűr* = *fűrni* ige párhuzama *tur*, *túrni* kellett legyen. Természetes ugyanis, hogy a szóban levő tűzfűrő szerszámot az őstörök törzsek is használták, csakhogy mivel náluk nem volt tűzkultusz, ezért a nyelvekben ennek kevesebb nyoma maradt. Láttuk azt is, hogy az előázsiai és Vénusszal azonos Istár, Asztarte volt a nőiség et megszemélyesítő istenség, amely névben szintén benne *tár*, *táru/és* *tart* igénk. De láttuk még azt is, hogy a finnben *ter*, tárvalóban nőt jelent, ugor rokonnépeink nyelvében pedig *tehter*, *tugater* meg = lány, amely szavakból azután a német *tochter* = lány és *Schwester* (tohter és sveszter), valamint a szláv *szesztra* = nővér, szavak is származtak. A legcsodálatosabb egyezés azonban itt az, hogy – amint említettem – a fűrőt (hímség) férfi kezeli, a lapot (nőiség) pedig nő *tartja*; a nemzékenység is pedig a

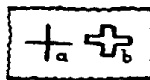
férfi az aktív, aki: tesz, cselekszik, a nő ellenben passzív: *tart* és *tár*.

A fűrés által támadó szikra azaz tűz mag és a tűz is tehát kettejük: a kemény fából való fűró, a hímség, és a puha fából való lap, a nőiség, *gyermeke*, vagyis: az *élet* latin *germen*, olasz *germe* (dzserme) = csira, olasz *germoglio* = rügy (az olasz nyelvnek *gy* hangja nem lévén, ehelyett *dzs* hangot ejt: dzsermólyo). Mi más pedig a gyermek *mint* élet-csira, élet-rügy, embercsira, ember-rügy? Láttuk, hogy a székely-kazár szócsoportbeli *szikra* szavunknak Erdélyben *kicsi* értelme is van és hogy *kicsi* szavunk csupán a *szikra* szavunk megfordítása, ugyanúgy, mint az olasz abruzzói tájszólás *cicco* (csikko) = kicsi, szó is ezeknek felel meg. Mivel nyelvünkben *piri*, *pire*, *pirinyó* is = kicsi, eszerint következtethető, hogy a szikra avar neve is *pira*, *piri*, *pirke* szóalak lehetett.

Azon körülmény pedig, hogy a tűzfűró szerszámmal itt fölhozott eszmék, amint azt a fönti 1 számú rajzzal ábrázolt eszkimó tűzszerszám is mutatja, még az eszkimóknál is megvoltak, arra mutat, hogy ősműveltségünk eszmevilága sok ezredévvvel ezelőtt az emberiség minden fajánál el volt terjedve.

A tűzfűró szerszámok egyik fejlettebb alakja az amelyet a fönti rajzon 2 számmal jelöltem. Ennek keresztben álló azaz vízszintes vesszeje (a rajzon *c*) kettős zsinórja (*d*) a fűróra csavarva (*b*), úgy ahogy ezt a rajz mutatja. Ha a vízszintes vesszőt (botocskát) erővel és hirtelen lefelé rántjuk, akkor a hegyével a puhafa-deszka lyukában levő fűrót a zsinór igen gyors forgásba hozza, de ez a lendítőkerék (kőből avagy ólomból való; a rajzon *f*) lendülete által hajtva, tovább forog, ami által a zsinórt ellenkező irányban ismét magára csavarja s ezáltal a vízszintes vessző ismét föl húzódik. Ha rögtön ezután a vízszintes vesszőt ismét lerántjuk, akkor a zsinór a fűrót ismét ellenkező irányba forgatja, a lendítőkerék azt tovább is forgatja, mire a zsinór ismét fölcsavarodik. Ha e műveletet folytatjuk, ezáltal a fűró tehát folyton és igen gyorsan ide-oda forog, ami által ennek alsó, a deszkába fűródó hegye, az erős súrlódás folytán megtüzesedik és a puhafa-deszkát avagy az odahelyezett gyúlékony anyagot, taplót avagy gyapotfélét, különösen ha oda még fűjnek is, hamarosan lánggra lobbantja.

Ám úgy ezen tűzfúró szerszám, mint az 1 számmal jelölt is, körvonaláiban kereszt alakot mutat (a), habár egészen más okból is mint a két egymáshoz dörzsölt száraz ágdarab.

Tény hogy már a kréta-mykénéi ősműveltségben is előfordul úgy ilyen (b) mint körbe foglalt keresztalak, ami ott is valószínűleg vallásos jelkép volt. Sőt állítólag kereszt az amerikai őslakóknál, az európaiak odaérkezte előtt is már megvolt, valószínűleg szintén vallásos jelképként. Tény viszont az is hogy éppen az őskeresztények e jelt még nem *ismerték*, illetve nem használták, aminthogy a katakombákban még nem is látjuk. Sejtelmem szerint tehát e jelt a kereszténység csak az európai történelemből ismert avaroktól vette át, ezt a Jézus fölfeszítése keresztfájával azonosítva, – amennyiben ez valóban kereszt alakú volt, mivel van olyan hagyomány is, amely szerint

ez nem is kereszt hanem ilyen alakú volt, amilyenek azt némely régi festményen ábrázolva láthatjuk is. Sőt valószínűnek tartom, hogy a kézzel való *keresztvetés* szokása is avar eredetű.

Mindenesetre e dolognak még alaposan utána kellene járni.

Ismeretes a Hubertus-monda, amely szerint egy Hubertus nevű vadásznak egy szarvas jelent meg, amelynek szarvai között fénylő fészület ragyogott Szerintem e monda avar eredetű s onnan származott, hogy a szarvas az avaroknak is ugyanúgy szent állata volt mint a tulajdonképpeni magyaroknak és eszerint tehát a szarvai között fényes napkorongot viselő Csodaszarvas nálunk is szerepelt, csakhogy ők e napkorongba az egyenlőszárú keresztjüket is beleábrázolták. Ez adta azután valamely ájtatos papnak az eszmét a szarvai között Nap helyett fényes fészülettel megjelenő szarvasról szóló de meglehetősen értelmetlen költeményéhez. Amelyben a vadász e szarvast természetesen nem nyilazza le, hanem előtte térdre borul és imádkozik

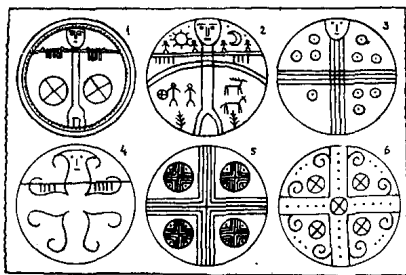
A körbefoglalt egyenlőszárú kereszt jele már a bronzkori tárgyakon is elég gyakori, amiből azt következtetem, hogy avar törzsek már a bronzkorban is nagyobb szerepet játszottak,

sőt, hogy mivel tűzkultuszuk volt, így a fémek olvasztásával és ötvözésével is sokat foglalkozván, a bronz készítésre s a bronz előnyeire is ők jöttek rá legelőször, ami mellett szól maga a *bronz* szó avar szócsoporthoz, amely szó szerint valamikor *boron-oz* alakú is lehetett, vagyis hogy *-oz* végzése a mi névelőnk lehetett de amely valamikor a szó végén ragként állott, mint ma is például az oromo s a bolgár nyelvben.

Rendkívül érdekes adatokat találunk az ősi avar keresztire vonatkozólag Jankó János néprajztudósunknak az „Ethnographia” folyóirat 1900. évfolyamában „Adatok a samán vallás megismeréséhez” cím alatt megjelent cikkében, ahol többek között ázsiai rokonnépeink kerek samán-dobjáról is szól, amely hosszú cikkéből itt csak idevonatkozó egyetmást hozok. E cikkből is azonban látható, hogy csak ez egy téren is mennyi és mily kincses anyag vár még földolgozásra, valamint hogy mily kincsek fehetnek még, megértetlenül, fölismeretlenül például az oroszországi múzeumokban és az orosz néprajzi vonatkozású irodalomban is.

Többszörösen említi Jankó, hogy a mongoloknál az ősi tűztisztelet a buddhizmus térhódítása mellett is napjainkig megmaradt még, de természetesen, mivel ő is a magyarságot véli ázsiai eredetűnek, arról sejtelve sincsen, hogy a cikkében

ismertetett dolgok valamely Ázsiába ősidőkben kiköltözött avar törzsünk tűztiszteletéből származtak, de írja, hogy a samánok, amikor dobjukat verve samántáncaikat járvák, ezt mindig égő *tűz* mellett cselekszik. Ám hogy mindez ott valóban avar hagyományon alapszik avagy ilyenből indult ki, ha utóbb más elemekkel vegyült is, ez már Jankó cikkéből is kitűnik, még világosabbá válik azonban az itt alább elmondandókból:

Betoldás 1970. augusztus.

Az ázsiai, körbefoglalt, egyenlőszárú keresztábrázolatokkal (3 és 5 számú rajz) a legmeglepőbbben egyezik az 1966-ban a budapesti „Corvina” kiadóvállalat által német nyelven kiadott „Husaren, Hirten, Heilige” című és magyar népművészeti anyagot bemutató könyv 4. tábláján föltüntetett magyar napkorong-ábrázolat, amelyet a más három ugyanilyen közül, ide teszem. A könyvet csak 1970. augusztusában kaptam. Azelőtt sem a könyvről, sem ilyen magyar napkorong-ábrázolatok létezéséről nem volt tudomásom.

Cikkében a 213. oldalon mondja, hogy a samándob neve az altájaiknál *bar*, ha ennek ugyanott még más nevei is vannak. Viszont a 327. és az ez utáni oldalakon többször fölhozza hogy ezen *bar* szó eredetileg tulajdonképpen nem az egész dob neve volt hanem a dobot és ennek bőrét *kifeszítve* tartó keresztalakú, vagyis két átlóból álló része, habár e keresztalaknak is vannak még más nevei is, amelyek között azonban olyanok is vannak mint *bori*, *borzi*, amelyek tehát ugyanúgy avar szócsoporthoz tartozó szavak mint az általánosabb *bar*. Elmondja, hogy a dob keretét faabroncs képezi, amelyet csak egyik oldalán borít bőr. A feszítő keresztalak függőleges és valamivel hosszabb átlója fából való s ez egyúttal a dob fogantyúja is, vagyis amikor a samán a dobot veri, ezt e faátlónál fogva tartja. A dob ugyanis egyfenekű lévén (a bőr csak egyik oldalán van), a faátló és a bőr között van annyi űr, hogy ezen át ujjai-val a faátlót tarthatja. A dobot bal kezében tartja s ezt a jobb kezében levő dobverővel veri. Tulajdonképpen csak a faátló neve a *bar* szó, ellenben az ezzel *keresztben* levő, valamivel rövidebb vasátló neve pedig *kris*. A cikkben közölt ábrázolatok nyomán készült főntebbi rajzon láthatjuk, hogy ezen a dobot feszítő kereszt gyakran emberalakká stilizálva (emberalakká stilizáltatjunkó nyolcat közöl), holott némely dobon tisztán csak egyenlőszárú kereszt van festve (a főnti rajzon 5 és 6), máson egyenlőszárú kereszt ugyan de ez is emberi fejjel (a rajzon 3 és 4). Már abból is hogy ezen emberalakká is képezett keresztalak *bar-nak* neveztetik, valamint abból, hogy a szumerban a tűz neve *bar*, okszerűen következtethető, hogy e ke-

reszthalak eredetileg a Tűz- és Napistent (a Nagy Égisten fiát), a Fiúistent, az emberek apját s egyúttal gondozó, jötevő *barátját*-t is jelképezte volt, akit tehát *barata*, *Barota* = Tűz-apa néven is neveztek, de amely névnek, mivel az avaroknál a tűz és az élet egymással azonosítottak. még *Élet-apa* értelme is volt, aminthogy a Nap valóságban is a földi élet apja. Említi a cikkíró még azt is, hogy a mongolban *barkán* = isten, mi pedig tudjuk, miszerint a *kán*, *kan* vagy *kún* szónak isten, király, hím, férfi értelme is volt, sőt hogy a törökben *kün* = Nap. Ami szerint ezen *barkán* szó vagy *Barkán* név Tűz-isten, Tűz-király, Tűzember értelmű is lehetett.

Hogy a dobok keresztyszerű emberalakja valóban istenséget jelképezett, mutatják a mellette levő, az egész világot föltüntetni akaró ábrázolatok is, amelyek még a mai hanyatlás és mindenféle zavar ellenére is, még egykori mivoltuk ra helyreállíthatók (rekonstruálhatók), de előrebocsátandó itt, hogy a dobok alsó oldalán van a tényleges faátlóból (fogantyú) és vasátlóból képezett feszítő kereszt (a rajzon 1), míg a dobok felső oldalán, amelyen a bőr van, e bőr fölületére, többekévesb hasonló emberré stilizált keresztalak avagy csak egyenlőszárú keresztalak rajzolva illetve fekete vagy piros festékekkel festve, de ezenkívül még más ábrázolatok is (a rajzon 2-6).

A rajzon 1 a dob belső (alsó) oldalát mutatja a Jankó rajza után, némileg egyszerűsítetten, készült. A 2 a *bőrre* festett (felső oldal) ábrázolatok több változata alapjáni helyreállítás, míg a 3-6 a Jankó által közölt rajzok pontos másolatai.

Mivel a krisnek nevezett vas-átló a dob feszítésére szolgál, ezért a fa-átlónál valamivel rövidebb és ezért a bar feje mellett kétoldalt levő két mezőny valamivel kisebb a bar teste melletti két mezőnynél. (Jankó e mezőnyöket „fölső” illetve „alsó sectorok”-nak nevezi.). A fej melletti két szektor egyikébe a Nap, másikába a Hold szokott ábrázolva lenni, amiért is e két fölső mezőny az Eget jelenti, de itt ez égitesteken kívül néhány pontocska is van, amelyek Csillagokat jelentenek. Ugyanitt vannak még kicsi emberalakok is, amelyeket, amintjankó írja: *égi* leányok-nak neveznek, akik tehát *tündérekkel* (angyalokkal is) azonosak, ami nekünk népünk hagyó-

mánya. Mennyei Csallóközét azaz Mennyei Tündérországot, vagyis a Tejútban látszó nagy szigetet juttatja eszünkbe, ahol magyar népi csillagképeink között máig is ott van a „Tündérek tánca” és a „Tündérek fordulója” (Lássad: Toroczkai-Wigand Ede: „Öreg Csillagok.” Budapest, 1916.). De amely tündérek illetve „égi leányok” kétségtelenül azonosak a mohamedánok Mennyországa *huri*-jaival és a germánok *idísi*-jeivel

A bar karjait képező vasátló alatti iv-vonalról Jankó írja, hogy ezt *szolongo* = szivárványnak nevezik. Amely szó szerintem nem más mint *szallag*, azaz *sallongó*, *szállongó* szavunk. Láttuk hogy népünk költőileg a szivárványt Tündér Ilo-na hajszállagjával azonosította. A vasátló és szivárvány közötti kis téren látható függőleges vonalkák (lássad a 2 és 4 számú rajzon) a bőrre festve azon hosszúkás csörgőket jelentik amelyek a valóságban a dob alsó felén av asátlóról csüggenek (1-es számú rajzon) és amelyekből rendszeren kilenc, de néha több is, van.

A vas átló és szivárvány alatti két nagyobb mezőny viszont a földi világot tünteti föl, amiért is itt emberek, állatok, fák szoktak ábrázolva lenni s néha magát a samánt, kezében a dobbal, is ott látni (2 számú rajz).

Különösen érdekes azonban a szolongón kívül még néhány nyelvi adat: írja Jankó, hogy míg a faátló neve *bar*, de az *ezzel keresztben* levő vízszintes vasátló neve *kris*. Amely szó szerinte ugyan húr jelentésű volna, de részemről azt vélem, hogy ez vagy csak Jankó vagy pedig bemondója tévedése (Jankó maga utazott Ázsiában), mert hiszen e szó betű szerint egyezik a horvát *krizs* = kereszt szóval de egyezik a latin-olasz *cruz*, *croce*, német *Kreuz* (kruksz, krocse és krájc) = *kereszt* szavakkal is. Más adat az, hogy a bar azaz az emberalak villaszerűen kettéágazó lábai neve *put*, amely szó viszont a latin és olasz *pes* és *piede*, német *Fuss*, angol *foot* (fut) = láb és a magyar *fut*, *futni* szavakkal egyezik.

A körbe foglalt kereszt mindenesetre avar eredetű indíték, de hogy itt utóbb más őstörzseink műveltségi hatása is érvényesülhetett, mutathatja az itt 4 és 6 számmal jelölt rajz, amelyek közül a 4 őstörök bikaszarvas keresztet mutat, a 6 pedig

kazár kos-szarvas keresztet; habár a juh és kos az avarok egyik szent állat is volt.

Jankónak is föltűntek ezen dobok kereszt alakjai, de, igen helyesen, megjegyzezi, hogy ez semmi esetre sem lehet keresztény hatás, és a 331. oldalon írja: „A kereszthez hasonló alakok megjelenése a dobokon nem tulajdonítható keresztény befolyásnak.”. De ezután írja még: „Az alsó végén kettéágazó kereszt ábrázolása (az emberalak lábai) a régi keresztény ábrázolatokon is előfordul.”. Ami után fölhoz még néhány adatot, amelyek – habár ő ezt ki nem mondja vagy kimondani nem meri – amellet tanúskodnak, hogy ellenkezőleg a zsidó-keresztény bibliai hagyomány, illetve ennek Jézus életéről, szenvedéséről és haláláról szóló része örökölt sok ezer évvel nálánál régiebb, a Kő- és Bronzkorból származó indítékokat. Amivel azonban nem azt akarom álltani mintha Jézus nem is létezett volna – habár vannak akik ezt is állítják – hanem csak annyit, hogy mivel Jézus isteni személyként tiszteltetett, ezért az ősidők óta meglévő s a Napistenről, mint szintén Fiúistenről szóló s kiirthatatlannak bizonyult regeindítékokat, ha némileg átalakítottan is, de idővel mindinkább reá vitték át, hozzátoldva ezeket a valóban róla szóló hagyományokhoz. Például: A Napistennek a téli napfordulókor történő születése, helyesebben újjászületése, vagyis Karácsony ünnepe, is Jézus születése ünnepévé tétetett. Továbbá: a Napisten már bölcsőjében is kiváló, azaz emberfölötti erejű, amint ez vogul rokonaink nap-himnuszaiában is elmondva, de ami a görög mythológiában Herakleszről is mondatik. Ez a kereszténységben úgy lón átalakítva, hogy Jézus már gyermekkorában is oly bölcs volt, hogy a templomban a tudós papokkal vitatkozott. Továbbá: a Napisten tavasszal szekeren, virágdíszesen jelenik meg (Virágvasárnap, Dominica palmarum). Ennek megfelelően Jézus is, számárháton, pálmalevelek díszében vonul Jeruzsálembe. Világos, hogy ez ősi tavasz- és tehát örömnep volt. A pálmafák tavasszal hajtanak új leveleket és tavasz a virágzás ideje is. Magyarországon pálma nincsen, ezért nálunk a fölvonuló szekereket, kocsikat virágokkal díszítették föl, és az ünnep nálunk ezért Virágvasárnapnak neveztetik, holott Németországban, habár pálma ott sincsen, mégis a kereszténnyé alakult

hagyományhoz hívebben, ez ünnep neve Palmsonntag = Pál-mavasárnap. De kétségtelennek tarthatjuk, hogy ez ünnepnek a virágokkai kapcsolata a régiebb, eredetibb. Azt pedig látandjuk, hogy éppen az avaroknál különben is nagy virág kultusz volt.

Ezután következik a Napisten násza a Földistennővel, nálunk Tündér Ilonával, aki ekkor amint mi már láttuk – Magyar Napisten e neve után a Magyar Ilona nevet veszi föl. Ez, habár már teljesen elhomályosítva: Jézusnak Mária Magdalénávali találkozásával azonos és meglepő a *Magyar* névnek a *Magdaléna* = Magdalai, névvel egyezése. De ennél is meglepőbb egyezés az, hogy a keresztény Új Szövetség följegyezéseinél 500 évvel régiebb Buddha életéről szóló buddhista könyvek szerint Buddha meg a szép *Magaddai* Amrával találkozik, akinek azonban – csak erkölcsi prédikációt tart.

A Biblia szerint Magdalai Máriát azért nevezték így, mert Magdala városából származó volt, a buddhista könyvek szerint *Magaddai Amra-t* pedig azért mert *Magada* tartományából való volt. Viszont a *Mária* és *Amra* név közötti különbség csak az, hogy ősnyelvünk szómegfordítási törvénye szerint itt az első szótag ugyanúgy megfordítva mint a Nimród és Ménrót nevekben.

Jézusra is tehát akként mint Buddhára is, csak utóbb alkalmaztattak a náluk több ezredévvél régiebb és a mi ősmityhológiánkból származott regeindítékek.

A legcsodálatosabb de többnyire elhallgatott egyezések azonban az ilyenek: A bibliai hagyomány szerint Jézust apja a Nagy Isten azért küldi a Földre, hogy szenvedéseivel és kínhalálával az emberiséget megváltsa. Habár itt nem Jézus bűnéről hanem az emberiségéről van szó, mégis a Nagy Isten, azaz az apa, akarja hogy Jézus, az ártatlan, aki semmiféle bűnt nem követett el, szenvedjen másokért, ami egyrészt ellenkezik a természet szerinti apai szeretettel, másrészt teljesen okszerűtlen is. Jól ismerjük a bibliai Ó-Szövetségből a „megváltás” elvét, amely szerint ártatlan hím „bárány” avagy fiatal kecskegödölye (esetleg elsőszülött gyermek) öletik meg „bűnbak”-ként „a nép bűneiért”! Amely elv szerint Istenről föltételezve, hogy nem is követelné, hogy elkövetett bűnért maga a bűnös

bűnhődjön, hanem megelégszik azzal is ha másvalaki viseli el a bűnért járó büntetést, illetve szenvedést, Ami aztán Jézus, azaz „a bárány” sorsa is, Ezzel szemben a Zeusz által Prometeuszra mért büntetés, ha kegyetlenség is, de legalább még ok-szerű, mivel hiszen a hibát maga Prometheusz követte el. Láttuk hogy vogul rokonnépünknel a Nagy Isten haragszik ugyan fiára, de büntetésről, kegyetlenségről itten még nincsen szó. Ellenben Jézust maguk az emberek, akik miatt szenved, először *megkorbácsolják*, ezután pedig őt, kezét lábát szögekkel átütve s keresztre feszítve, ölik meg. És íme, a samándob alsó oldalán a Napisten keresztalakban van megfeszítve, a samán pedig a dobot verve, a dobverővel valóban ez alaknak mintegy *hátát veri*. A samánok dobverője bár kalapács avagy kis buzogány alakú (ütő részén bőrrel bevonva, hogy ütései tompább hangot adjanak), de amint ezt Jankó János elmondja, e dobverő neve *malja*, amely szó betű szerint egyezik a szerb-horvát *maly* = kalapács szóval, csak hogy Jankó szerint e szó ott *korbács* értelmű, ami viszont Jézus megkorbácsolatásával egyezik, ami annál föltűnőbb, hogy a valóságban e dobverő korbácsra egyáltalán semmit sem hasonlít!

Ami viszont a „megváltó” szó megszabadító, jótevő értelmét illeti, ez azzal van kapcsolatban, hogy a Tűzisten, azaz Napisten, az embereknek nem csupán pártfogója, gondviselője, hanem valóban megváltója is, amennyiben őket, habár apja tilalma ellenére, a tűzzel megismertetve, a téli hidegség és sötétség miatti szenvedésektől *váltja meg*. Azt pedig többször említettem már, hogy ősrégi időkben az Északi Sark Magyarországon területén lévén, akkor, habár Földünk maga még melegebb lévén, télen sem volt oly hideg mint ma a Sarkakon, de viszont akkor amint ez népmeséinkben számtalanszor említve: „egy nap volt egy esztendő” és tehát a sötétség és hidegség teljes félévig tartott, ami csak a Sarkakon van így. Az avar rege szerint tehát a Napisten jót akart, az embereket szenvedéseiktől akarta megmenteni, de ezzel tulajdonképpen még több szenvedést okozott nekik, vagyis mégis hibát követett el, mivel a Nagy Isten azért nem akarta hogy az emberek a tüzet megismerjék, mivel ezzel gépek és rettenetes pusztító fegyverek készítésére is jönnek, ami aztán minden gonoszság kezd-

tét is okozandja s végül az emberiségre sokkal, sokkal több szenvedést, nyomorúságot és iszonyú háborúkat hozand mint amennyi szenvedést hideg és sötétség okozhatott volna. De úgyszintén a tűz megismerésével válik lehetővé gépek készítése – amelyek legelseje a két egymáshoz dörzsölt ágdarab volt – és ezek teszik lehetővé az emberiség túlszaporodását, ez pedig a hiányt élelemben, lakóhelyben, ebből származólag irigységet, gyűlölködést, rablást, lopást, gonoszságot, gyilkosságot és mind több pusztító háborút is.

Ámde szófogadatlansága miatt, a vogulok szerint, fiára *ir* Nagy Isten csak haragszik. A görög mythológiában Zeusz Prometeuszt már kegyetlenül büntet, őt sziklára láncolatja és sas által máját szaggattatja. Megjegyzendő: e sziklára láncolatás valószínűleg kún mythologiai elem, azért mert a kunoknál kőkultusz lévén..a tüzet, illetőleg a szikrát, köveket – mint kova azaz „tűzkő” vagy pirit – egymáshoz ütögetésével támasztották volt. Úgy lehet tehát, az avar hagyomány szerint fiát a Nagy Isten azért kötözte két egymással *keresztbe* tett faágra mert ez a tüzet gerjesztő két faágot jelképezte, a kunoknál pedig azért láncolja sziklára mert ez meg a tüzgerjesztéshez használt köveket jelképezte. Viszont a samándob keresztalakja valamint a kereszténység keresztje öse is az avar kereszt volt, sőt megjegyezhető hogy a samándob keresztje függőleges része a másik résznél valamivel hosszabb lévén, ez már az újabb keresztény keresztel azonos alakú.

Föltűnő egyezés még a következő: Úgy a vogul Napisten, mint Prometeusz valamint Jézus is az emberekkel jót akar tenni; a vogul Napisten ezért még csak apja haragját vonja magára, Prometeusz már kegyetlen büntetést is, Jézus pedig már halált éspedig borzalmas kínhalált; mind ami mutatja, hogy ugyanazon indíték miként váltott újabb és mind gonoszabb természetű népeknél mind borzalmasabbá, az illető nép lelkületének megfelelővé, tükörképévé.

Jankó nem jegyeztet ugyan arról föl semmit, hogy a török és mongol samánoknál is volna szó arról hogy a hátán vert emberalaknak, azaz valószínűleg Bar avagy Barata Nap- és

Tűzistenek, ez valamely tette éretti büntetése volna, de valószínűnek tartom, hogy ez, talán még a mohamedánizmus és buddhizmus kora előtt, ott is megvolt. Föltűnő mindenesetre még az is, hogy úgy Jézust mint a tűzistenségnek sejtett alakot, az emberek gyötrik, éppen azok tehát, akiket ő szenvedéseiktől megváltani, azaz velük jót tenni akart. Ami arra látszik mutatni, hogy létezett ezen regeindítéknak valamikor, még a buddhizmus, kereszténység és mohamedánizmus kora előtt, olyan változata is, amely szerint ez azért történik a Nagy Isten akaratára szerint így, mert engedetlenségével fia éppen az embereknek okozott az eddigeknél még több szenvedést, nem csupán, hanem ezen fölül náluk még mindenféle, azelőtt nem létezett rosszat, gonoszságot is.

Mindenesetre a megkorbácsolás, ami régen szokásos büntetés volt, a büntetésnek egy még enyhébb, és valószínűleg régibb, alakja mint az amit Prometeusznak és Jézusnak kell elsz szenvednie, ami Jézusnál, aki hiszen ártatlan, annál kegyetlenebb valami, mert hiszen nem is büntetésként történik!

A megkorbácsoláshoz a bűnöst rendszeren ki is szokták kötni, amire a samándob emberalakja szétfeszített helyzeté is utalhat. Maga az ilyen *kikötés*, korbácsolás avagy más kínzás nélkül is, a büntetésnek egy még enyhébb, és valószínűleg tehát még régibb, alakja. Ezt én még az első világháborúban, 1914. és 1915-ben, az osztrák katonaságnál többször is láttam. Ez abból állott hogy a valamely súlyosabb hibát elkövetett katonát fél óráig avagy egy vagy két óráig erre alkalmas fához, kerítéshez avagy külön e célra szolgáló cölöpökhöz, széttárt karokkal „kikötözték” Ami az ízületekben, izmokban valamint a kötéseknel nagy fájdalmakat okozott de egyébként a szenvedőnek semminő testi következményekkel nem járt, legföljebb ha a kötések helyén okozott könnyen gyógyuló némi kisebese-dést. Már amikor egy így állva, szétfeszített karokkal kikötött katonát először láttam, azonnal a keresztre feszítés és a Feszület jutott eszembe.

Láttuk hogy őseinknél a Napot illetve Napistent, különböző madárral is szokták volt jelképezni, ami azért magától adódó dolog mert a Nap az Égen, a magasban szállónak látszik. Például vogul rokonképünk is, a magas Északon élve, ahol a

Nap minden esztendőben hónapokig le sem tűnik hanem az Égen keringeni látszik, egy elbeszélésükben a Napistenről azt mondják, hogy így ott mindent látva, fölötte örködjön. Természetes tehát, hogy őseink a tüzet az Égből származtatva, az azt onnan lehozó istenséget is madárral jelképezték volt, aki hogy a tüzet lehozza, az Égbe száll föl. Amit azonban apja tilalma ellenére *lop el* gyermekei, az emberek számára. Amely indíték pedig azért még különösen érdekes, mert kétségtelenül régibb annál amely szerint a Tüzipisten az embereket *tűzgyűjtásra tanítja*. Vagyis még a tüzgerjesztő szerszámok ismerete előtti ősidőkből származik, amelyekben az ember tüzet gyűjtani még nem tudott, hanem ezt csak valahonnan *hozni*, például villámcsapás avagy mennykő (meteor) lecsapása után keletkezett tűzből, tudta, s ezt fönntartani, tovább táplálni, ki nem alvásra vigyázni volt képes. Ez tehát a görög mythológiában is a Prometheus- és Foroneusz rege közötti lényeges különbség is. Utóbbi, király azaz istenség, eredetileg a tűz szerszám föltalálója s a tűzgyűjtás tanítója volt, aminthogy nevében is a *foron* kezdet a *fűrő*, *foró* (forgó) szavak régi *-on* képzős *furon*, *forn* alakjára utal. Ezzel szemben Prometheus a görög rege szerint is a tüzet az Égből, Zeusz tilalma ellenére, *lopta* s hozta le az emberek számára. Amiből következtethető, hogy – legalább eredetileg – Prometheus még csak azon régebbi tüzipisten, aki az embereket csak a tűz *hozására* s fenntartására tanította valamint ennek továbbtartására, ha aztán idővel e lényeges különbség már feledésbe is ment. Faluhelyen a gyufa föltalálása előtt, amikor a tűzgyűjtás még körülményesebb volt, szokásban is volt: tűzgyűjtás céljából a szomszédból „tüzet kérni”, amit viaszgyertyával avagy „élő parázs” átvitelével gyakoroltak. Elképzelhető tehát az is, hogy még régebben, amikor a tűzgyűjtás még igen fáradságos is volt, avagy amikor az ősember tüzet még gyűjtani egyáltalán nem tudott hanem ezt csak állandó táplálással avagy paráznak hamu alatti őrizésével tudta fönntartani, ha ez mégis kialudott, akkor ha szépszerével másoktól nem kapott, akkor akár lopáshoz avagy erőszakos rabláshoz is folyamodott.

Nyelvi adatok szerint a tűzlehozó madár, vagyis a tűzlehozó istenség jelképe, az avaroknál, a palócoknál és a

kőrösöknél, a holló volt, sőt minden valószínűség szerint ősidőkben egy hollóféle madár, vagyis egy ragyogóan fémesszínű, aransárga s talán részben piros tollazatú madár, egy ma már nem élő paradicsommadárféle, vagyis a regékben szintén szerepelő Főnix madár, amelyről népmeséink máig is tudnak és ezt *Aranymadár* meg *Tűzmadár* néven nevezik. (Lássad például: Benedek Elek: „Magyar mese és mondavilág” című gyűjteményé ben az „Aranymadár”, a „Tűzmadár”, a „Zsoltáréneklő madár” és az „Arany tollú madár” című népmeséinket.)

A közönséges holló színe azonban fekete; magától kínálkozó költői elképzelés tehát, hogy az Aranymadár amidőn az Égből a tüzet hozta, tollát ez megpörkölte, befüstöl te s ez ettől lett feketévé. És íme: Julius Hart a „Der mensch und die Erde” című német mű VII. kötetében írja: „A tűzlehozó istenséget a kezdetlegesebb népek többnyire valamely madár képében tisztelik. Az észak-amerikai indiánusoknál e madár a holló (*Rabe*), amelynek tolla azért fekete mert szerintük, amikor a tüzet hozta, ettől megpörkölődött.”

Továbbá a „Weitali und Menscheit” című német mű V. kötete 56. oldalán meg ezt olvashatjuk: „A holló, a tlinkit Indiánok szerint, amikor a tüzet az Égből lehozta, ez csőrét égette, ezért elhullatta. A tűz egy sziklára esett és innen van, hogy a kövekben ma is tűz rejlik, ami ütés által előhozható.”

E két rege közül az utóbbi, mivel benne a kőből ütött tűzről Is van szó, ez kún regeváltozatra utal. De ezen indián regéből az is következik, hogy ezen indiánok ősei olyan időben jutottak el Amerikába amikor ősműveltségünk alapjai már megvoltak és ennek egyes elemeit oda már magukkal vitték. De következik még az is, hogy őseinknek már akkor is volt olyan természetismeretük, hogy tudták miszerint a paradicsommadár és a holló egymásnak közvetlen rokona (*Corvidae*, hollófélék).

A nyelveknek az avar szócsoporthoz tartozó szavai, egyebekben kívül, a Nap- és Tűzistennek hollómadár képében való szerepelése emlékét Is csodálatosan megőrizték. E csodálatos nyelvi jelenség, amely igen világosan még az afrikai oromo nyelvben is megvan, azt bizonyítja, hogy ősműveltségünk és ősnyelvünk mily nagy mértékben hatott az emberiség minden

ága első műveltségei és nyelvei kialakulására. Erre vonatkozólag hozok alább föl számos magyar és más nyelvekbeli szót, de meg kell itt jegyezni azt is, hogy sémita nyelvismereteim nincsenek, sem sémita nyelvek szótárát eddig (1963. év) megszerezni nem tudtam, pedig bizonyosnak tartom, hogy e nyelvekben is igen sok értékes elem rejlik.

Maga *holló* szavunk ugyan körös szócsoporthoz tartozik de e márdár legközvetlenebb rokona a *varjú*, népi nevén *varnyú*, e neve viszont avar, amiért is ez régen a *holló* neve is lehetett. A finnben is pedig *variksze* = varjú, viszont a népi *varnyú* szavunkkal teljesen egyezik a vogul *varna* = varjú szó, amelyből aztán, magánhangzóelhagyással, a szerb-horvát *vrana* = varjú szó is származott.

A Tüizsten tehát apja tilalma ellenére a tüzet az Égből: *lopta*. Finn *varaszta*, orosz *vorovat*, latin *furare* = lopni, latinolasz *fraude-frode, furto* = lopás, *praedari-predare* = rabolni, úgyhogy következtethető miszerint a *varjú* vagy *varnyú* és a vogul *varna* szó eredeti értelme: lopó, tolvajlő, tolvaj volt. Ehhez tehető még az oromo *barau* = lopni. Mind amely szavaknak a magyar *rabolni* és az olasz *rubare* = lopni, *rapire* = elragadni és német *rauben* = rabolni, csak megfordított kiejtései, de amelyekkel a német *Rabe* = holló tökéletesen egyezik. Vagyis: a tüzet lopó istenség e jelképes madara neve a fönti szavakkal tökéletesen egyező. De megemlíthető itt a *rab* szó is, amely szlávban a magyar mély a hang híján *rob* kiejtésűvé változott. Prometheus is, leláncolatván, rabbá lett, de a samándob kifeszített és *bar* nevű emberalakja is ilyen rabnak látszik lenni; a *bar* szó viszont a *rab*-nak csak pontos megfordított kiejtése. Megsejtettük pedig, hogy volt olyan regeváltozat, amely szerint a Nagy Isten büntetésből fiát a tűzszerzámot jelképező, két egymással keresztbe tett rúdra kötözte (kikötözte), de nem szögezte, amely szögezés gondolata csak sokkal későbbi, nem fajunkbeli, más természetű népek lelkületének, izlésének megfelelő valami. Mégis, mivel a kikötés, kikötözés is már nagy fájdalommal jár, ezért lett a kereszt már ősidőkben is a szenvedés jelképévé. De megjegyezhető még az is, hogy mivel a tűz által okozott *fájdalom* a legnagyobb, a leg-„égetőbb”, a leg-„tüzesebb”, innen származhatott a német

Feuer = tűz szó, amelyet éppen a magyarsághoz közelebbi osztrák németek és bajorok ejtenek *fájer-nek* és csak a távolabbi németek *fójer-nek*, de kiemelendő, hogy latin-olasz *focus-fuoco*, tájszólásos *foco, fogo*, is = tűz. Viszont, ha a Tűzistennek volt a tűz *bar* nevének megfelelő *Barata, Barota* neve, akkor szinte magától értetődőleg kellett lennie a *rab* szónak megfelelő *Rabala, Rabota* nevének is, amelyből azután, mivel a nehezebb munkát mindenkor a rabokkal, rabszolgákkal végeztettek, a szláv *rabota, robota* = munka, nehéz munka szó is származott, amelyet mi a szlávból átvéve *robot* alakban, nehezebb munka, kényszermunka értelemmel használunk.

Említettem, hogy a palócok a barkóknak (a pelazgok az ősavaroknak) legközelebbi rokonai s hogy a palócok is tűztisztelők voltak, ha náluk a tűztiszteletnek nem is volt oly nagy szerepe mint az avaroknál. *Lop, lopni* igénk (*r* helyett az ezzel közvetlen rokon *l* hanggal) és az olasz *lappare*, oromo *labobu* = *lopni* igék a *rabolni* és az olasz *rubare* = *lopni* igékkel tehát közvetlenül azonosak, de palóc szócsoportbeliek.

De holmi „véletlenség”-et még inkább kizár az, hogy a fölhozott szavaknak kőrös és őstörök párhuzamai nyomára is akadunk a magyar *holló* és a német *holen* = hozni szavakban, a holló pedig a tűzhozó madárként szerepelt. Ugyanilyen de őstörök párhuzamnak tekinthető, bár a holló neve nélkül a magyar *tolvaj*, latin-olasz *tollo-togliere* (tolyere) = elvenni, míg viszont a görögben *dulosz* = rab, rabszolga, amely görög szónak viszont a magyar *dolgoz, dolgozni* és az oromo *tolfu* = dolgozni igék felelnek meg.

A *hozást* illetőleg: Német *bringen*, görög *ferein* = hozni, vinni és *foreüs* = vivő, hordozó, olasz *portare* = vinni.

Igazán fölösleges is volna ismételnünk, hogy ennyi csodálatos egyezés nem lehet véletlenség, de hogy itt menyire ősi sőt valószínűleg tudatos szóalakítással valamint kiváló természetismerettel is van dolgunk, a legmeglepőbben bizonyítja az hogy hiszen a hollóféle madarak – mint maga a holló, a varjú, a szarka és a paradicsommadár – ismert szokása, hogy fényes, csillogó holmikát szeretnek szedegetni sőt hogy ilyeneket nagy hirtelenséggel emberek közeléből és még lakásokból is *ellop-*

kodni, amelyekkel azután fészüket ékesítik. Már csak ezért sem véletlenség tehát, hogy a tüzet lopó istenséget hollóval jelképezték. A tűz pedig fényes, fénylő is. A magyar nép a lopkodó, lopkodni szerető embert szarkához hasonlítja, úgyszintén a német meg a hollóhoz. Már említettem de itt is újból eszünkbe kell jusson a *Corvinok* = *Hollósok*, aranygyűrűt lopó hollója, amely madár aztán aranygyűrűvel a csőrében családi címerüket is képezte. Említem, hogy a Corvin-rege szerint az arany gyűrűt az ezzel játszó gyermektől a *hirtelen* oda röpülő holló ragadja el. És íme, míg a német *Rabe* szó a magyar *rablás* és olasz *rubare* = lopni és *rapire* = elragadni szóval egyezik, amely utóbbinak hirtelenség jelentése is van, viszont a latin-olasz *rapidus-rapido* meg = gyors, nagyon gyors, de *rapax-rapace* = ragadozó.

További csodálatos egyezések: A holló: madár. Oromo *birbissza*, angol *bird* (börd) = madár. A madár *röpülő*, *repülő* állat, amely szavak a latin-olasz *rapidus-rapido* = gyors, nagyon gyors, szavakkal egyeznek. A röpülés pedig a valóságban is azonosul a gyorsasággal valamint e két dolog egymással eszmetársul is, amiért az igen gyorsan futó, szaladó emberre, állatra vagy igen gyorsan haladó tárgyra, járműre, azt mondjuk hogy: *röpül*. Úgy e magyar szavunknak mint az olasz *rapido* = nagyon gyors, szónak pedig az oromo *barsziszu* = röpül, szerbhorvát *brzo* = gyors, valamint az olasz *presto* (pereszto), szerbhorvát *prhnuti* = föl repülni, rebbenni, csak megfordításai.

De a palóc szócsoporthoz tartozó magyar *lopni*, olasz *leppare*, oromo *labobu* = lopni szavak első szótagja megfordítása adja az olasz *volare* = röpülni és a latin-olasz *velox-veloce* (veloksz-velocse) = gyors, szavakat is. Úgyhogy a legmeglepőbb egyezés az, hogy az olasz *involare*: *in-volare* = elloponi, míg a franciában *voler* egyaránt jelent úgy röpülést mint lopást, ami tehát a legközvetlenebbül utal a röpülő holló képére az Égből tüzet lelopó tűzistenségre.

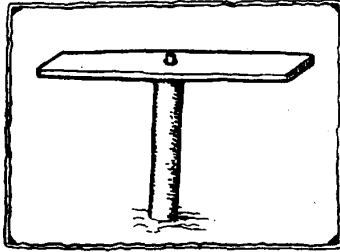
További egyezések. A magyar *fürge* és *virgonc* szó közvetlen azonosul a *forog*, *fergeteg*, *forgatag* (forgósziel) szavakkal, de amelyekkel a finn *virkenä* = fölélénkül, továbbá a magyar *fürdik*, az erdélyi magyar *füremedik*, *füremes* = felüdülni és a német *frisch* (friss), olasz *fresco* (freszko) = friss, továbbá a

latin *frigidus* = hideg is azonosul. A finn *vüri* = szélkakas, a német *Wiebel* = örvény; mindkettő tehát forgó valamit jelent. Észre vehető itt is – amiről már szólottam – hogy eredetileg az *i* magánhangzó mindig *h-i*-degségre és *v-i*-zre vonatkozott. De észre vehettük a főntebbi szavakból, hogy ezek a gyorsan azaz *fürgén forgó, pörgő* és egyúttal *fűrő* tűzgyújtó szerszámmal is azonosulnak. A finn *viritte* szó *i* magánhangzós ugyan de tűzgyújtást jelent, csak hogy ez inkább a kiindulást akarja kifejezni s így nem is más, mint a magyar *virít*, azaz *kivirul, kivirágozik* és *virág* szavaink közvetlen megfelelője. *Virul* szavunk azonban nem csak virágra, virágzásra hanem általánosan, bár különösen növényekre vonatkozóan, erőteljes, életerős fejlődést, növekedést, *kizöldülést* is jelent. És íme, latin *viridis*, olasz *verde* = zöld, latin *viridilas* pedig = erőteljesen fejlődés, zöldell és. Mind ami eszünkbe kell juttassa a latin *Dir* = férfi és a magyar *férfl*, tájszólasos *férffi*, és a *férj* szavakat is. Viszont latin-olasz *fois-forte* = erős, hatalmas, mi pedig már tudjuk hogy őseink eszejárása (ideológiája) szerint: férfi, hímség = erő, erőny, aktív; nő, nőiség = anyag, passzív. Ámde a fönti szavakkal azonosul a latin *virga*, olasz *verga* = vessző, bot, ami pedig hímségi jelkép. Viszont a fölhozott *fürge, virgonc*, finn *virí* = szélkakas, német *Wiebel* = örvény, szláv *vrti* = forog, forgat valamint a *forगतag fergeteg* stb. szavak, mind a forgásra is utalnak, vagyis a tűzszerszámnak a hímséget is jelképező gyorsan forgóbotjára, vesszőjére azaz fűrőjára is vonatkoznak.

Íme tehát itt is szédületes távlatot látunk megnyílni, úgy hogy szinte lehetetlen a nyelvekben meglévő idetartozó szavakat mind felsorolnunk, de ami ezek után már fölösleges is, mivel ennyi is eléggé meggyőző s mert az eddig megismert kulcs segítségével bárki tovább nyomozhat.

Csak ennyit még Hímelvi fölfogás szerint tehát a tűzszerszám fűrője vagy furkója, amely fölül van és aktív, kemény, azaz erős, fából való: az erőt, erőnyt, vagyis a hímséget jelképezi, amivel ellentétben a tűzszerszám deszkalapja, amely alul van és passzív, puha, azaz gyöngye, fából való: az anyagot, vagyis a nőiséget jelképezi.

Az ismertetett tűzgyújtási módok, illetve tűzszerszámok, amint mi már megértjük: hímelvek, mert az *aktív*, vagyis a hímrész van fölül. Láttuk azonban hogy voltak nőelví őstörzseink is és úgy lehet ilyen törzseik voltak az avaroknak is. A „Néprajzi Értesítő” 1909. évfolyama 215. oldalán látjuk az észak-magyarországi rutének olyan tűzgyújtási módját amely-nél egy körülbelül 1 vagy 1 ½ méter hosszú bükkfa-cölöpöt (a

bükk fája kemény; a keménység valamint a cölöp is: hímiség) függőlegesen a földbe vernek, felső végére csapot vágnak, ezután száraz és puha fenyőfa deszkát, amelynek közepén lyuk van (a puhaság, a fenyőfa mivel hat-három ágazású, a lap és

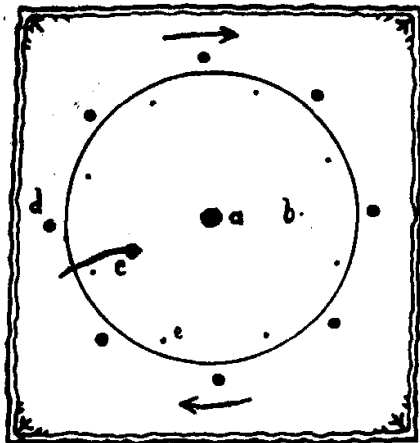
a lyuk: nőiségek), vízszintes helyzetben. Lyukával a cölöp csapj ára tesznek, a csap és a deszka lyuka közé köröskörül száraz taplót vernek be s ezután a deszkát gyorsan forgatják, mire a sűrűdástól a tapló megtüzesedik, lángot vet és a könnyen gyúló puhafadeszkát is meggyújtja.

Világos, hogy ez a főntebb ismertetett hímelvei tűzgyújtások nőelvi megfordítottja, amelynél tehát a hímiség mozdulatlan, passzív és alul van, a nőiség ellenben a mozgó, aktív és fölül levő. Bizonyos ezek szerint, hogy oly népnél amelynél ily tűzgyújtás van szokásban, megtalálhatnók a nőelvűség és nőuralom vagyis a matriarchatus nyomait is, valamint a nőuralomból származó olyan közönség módját is amelynél a nő van fölül és az aktív.

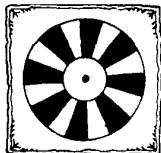
Kandra Kabos „Magyar mythologia”-jában a 226. oldalon említi a tűzgyújtás olyan módját is amelynél a deszka helyett küllős kereket használnak. Kerék használata kétségtelenül későbbi fejlemény de szerintem Kandra az ily tűzgyújtást mégis tévesen véli német eredetűnek, még ha a németeknél ilyen van is. Az ilyen tűzgyújtás, ha nem is oly ősi mint az egyszerű fenyődeszkávali de azért mégis sok ezer éves és az avar ősműveltség tűzünnepei szertartásos tűzgyújtásából származó is lehet. De mindenestre ez is nőelvi, mivel a kerék is, ugyan-

úgy mint a karika s a gyűrű, nőelvi jelkép. E vízszintes helyzetben forgó keréssel kapcsolatban hozom föl a következőket:

Ma is beszélünk „a szerencse kereke”-ről és mondjuk hogy: „A szerencse forgandó.” Vajon tehát mit jelentenek, honnan származnak e mondások és mi a „szerencse kereke”? Ez nem más mint a ma francia nevén közismert *roulette* (rulett). Ennek ősei pedig vízszintesen,

szintén csapon forgó korongak (díszkoszok) voltak, lényegileg tehát ugyanazok mint a fentemlített nőelvi tűzgyújtókészülék: függőlegesen álló, de alul levő, cölöp és ennek csapján vízszintes helyzetben forgó kerek lap, azaz körös szóval *korong*, palóc szóval *lap* vagy *lep*, avar szóval *rap* vagy *rep*.

A roulettet ma is körülállják avagy körülülük akik „szerencsét próbálnak”. A még ősegszerű szerkezet pedig ez volt amit e rajzom mutat, vagyis függőlegesen álló, felső végén csapolt cölöpön (*a*) forgatható kerek korong (*b*).

Ebből egy helyen ruganyos vessző, esetleg valamely fémből való, áll ki (*c*), a korong széléhez közel pedig vékony karók vannak a földbe verve (*d*), számszerint négy, nyolc vagy tizenhat, azért mert az avarok négy-nyolc-tizenhatos számrendszer szerint számoltak, amit már az egyenlőszárú kereszt vallásos alapjelképükből is következtethetni. Ha mármost a korongot sebes forgásba hozzuk, akkor a vessző minden egyes karóba, egyet pattanva, ütközik de ruganyos lévén, meghajlik és mégis tovább halad. Ámde minden ilyen ütközés egyúttal a korong forgását kissé fékezi, úgyhogy ez mind lassabban forogva, végül megáll. A korong körül körben, minden két karó között egy-egy játékos, azaz szerencsepróbáló, áll vagy ül és

maga mellé letesz egy-egy pénzdarabot, régen pedig a karika-pénzek idején, magára a korongra, ezt az e célra szolgáló maga előtti kiálló kis cövekre vagy szögre fűzve (e), amikor a vessző valamelyik karón már nem bír átpattanni s a korong megáll, akkor az aki előtt a két karó között a vessző áll, azé lesz az összes játzóók által letett pénz illetve fűzött karika. Ez volt a legegyszerűbb régi eljárás, amelynél még nincsen, mai nemzetközi szóval nevezett „bank”. (Hogy a régi magyarok ezt hogy nevezték, nem tudom). A másik de még szintén ősegszerű eljárás az amelynél már van bank is és amelynél a játzóók csak minden második helyre vagy éppen csak három avagy két helyre tehetnek, az üresen maradó helyek viszont a bankéi s ha a vessző ezek egyikén áll meg akkor az összes betétek a bankéi. Aki mégis nyer, akkor az összes betét az övé, csak hogy így természetesen többnyire a bank nyer, amely pénz azonban közös vagyonná válik és az illető ünnep költségeire, élelmiszerek, édességek, italok, kendők, szallagok és más díszek, mint virágok beszerzésére, kifizetésére szolgál. Utóbb fejlődött azután e szerencsekerék mind tovább és jött például létre az is, ami a mai rouletteknél is megvan, hogy a korong felülete fekete és vörös felületekre osztott és a játékosoknak fehérre vagy vörösre is lehetett tennie, úgyszintén későbbi az is hogy számok is alkalmaztattak.

Kandra Kabos „Magyar mythdlogia”-jából lemásolom ide az alábbiakat, amelyek ősi tűzünnepeink még nemrég is létezett maradványai voltak:

„A szentivánéji tűzünnepe a szent királyok által leginkább tilalmaztatott és a népszokás ban a legtovább fönntartott maradványa az ősvallásnak. Az év legszebb részében, leghoszszabb napján (Nyári napforduló) június 24-én tartatott és a Napistennek szentelt ünnep volt.

Hagyományaink töredékei máig fönnek, így a jó *palócoknál* a szentivánéji tűzgrásban. Az őshagyomány tudatának hiányában a falusi előljároság ellenkezése is meglévén, e hagyomány mindinkább összezsugorodik és ma már semmi sem emlékeztet rá, hogy a Napisten nyári ünnepének áldozati szertartását koptatta meg az idő ennyire.

Parád, Bodony községekben Szent Iván napját megelőző este, midőn a Nap már leáldozott, kimegy a falu apraja-nagyja, leányok, legények a községet környező emelkedettebb helyekre, ott tüzet gyújtanak és a fölcsapó lángokon átugrálva kiáltozzák: »Törés ne legyen a lábamon! Törés ne legyen a lábamon!«, majd a leányok csomóba kötözött »tisztos füvet«, (stachis) tartanak a tűz füstje fölé egy ideig és ezt égnék dobálva kiáltják: »Ilyen nagy legyen a kenderünk! Ilyen nagy legyen a kenderünk!«,

A megfüstölt tisztosfü-csomókat »nagyon hasznos fűként« hazaviszik és abból a betegségben sínlődő gyermekek számára készítenek fürdőt.

Dorogháza, Szuha, Mindszent környékén pedig a nagyobb leányok a tűz közelében két sarjával egymással szemközt állanak és a szemben állók egymás kezét megfogják erősen, azután két leány egy 6-7 éves leánykát két oldalról végig sé táltat a sorban állók keze fejen, miközben folyton ezt kiabálják: »Ég Buda vára, ég Buda vára!«. És amely párnái a leányka már elhaladott, azok ismét a sor elejére szaladnak, ott kezüket újból összefogják, hogy a leányka másodszor, harmadszor is végig járjon közöttük, és így míg a tűz meg nem szűnik lobogni s azután ugrálják át a parazsat.

A ballaiak meg amikor az este már leszállott és a Göncöl-szekere csillagfénye kigyulladott, akkor vonulnak ki a határbeli dombokra. Ott hosszú póznára kötözött szalmacsomót gyújtanak meg és ezzel ide-oda futkosnak. Régebben ily szalmacsomót többet is gyűjtöttek és ezzel vagy kigyóvonásban futkostak egymás után avagy úgy állottak össze, hogy *az égő csóvák lángjaiból kereszt alakult*.

Hogy Szent Iván avagy másképp nyári, *virágos* Szent János napja régen szertartásosabb volt, hogy ez főképp hajadonok ünnepe, kik ekkor titkos jelentésű Magyar Ilonához fordultak, hogy férjhezmenetelükben legyen segítségükre, ez hagyományainkban még ei ég világosan nyilatkozik.

Erdélyi írja, hogy e nap az országban némelyütt, nevezetesen Nyitra megyében, Kolony vidékén bizonyos népi mulatások ünnepe igen régi szokás szerint, mikor a helységtől távol eső hal mos helyeken szalma- s rözse-tüzeket rak az ifjú-

ság, főleg a *leányok* (mert a fiúk inkább csak nézők), vivén magukkal párlásra szükséges *virágos* füveket és a tűz lángját énekszó mellett keresztül ugrálják Ilyen ének:

*Virágos szent János, éjszakád világos,
Míg előtted leszek, tiszteletet teszek.
Csak addig világos, légy aztán homályos.*

*Hajtsuk, hajtsuk a cseresznye ágát,
Mert most éli szép világát,
Hadd szakasszak szépéből
Szeretőm nek színéből.*

Abból, hogyan ugorja át a tüzet valamelyik, jósolni szoktak a férjhezmenésre. A közmondás »Elugrotta mint *Perk-i* leánya férjhezmenést.« -úgy értendő: tűzbe esett és összeégette magát. Közmondás hogy »Hosszú mint a szent Iván éneke.« Ez ének azért hosszú mivel az ünnep két hétig tartott és Szent Iván napja közepre esett.

Ipolyi még hivatkozik pozsonyi és honti egykori gyakorlatra is.”

Ezek után fölhoz még Kandra egész sor adatot, amelyek mind a nyári napforduló éje tűzünnepeire s az ennél énekelt közmondásosan „hosszú Szent Iván ének”-re vonatkoznak, de amely ének, sajnos, elveszett. Mindazt amit ezekről Kandra elmond, itt ismételnünk céltalan, mivel ezek inkább csak egy külön ezzel foglalkozó tanulmányba valók volnának. Nagyon is kiemelendő azonban a tény, hogy e tűzünnepi hagyományok éppen ott maradtak fön­n mégis a leggazdagabban ahol tűztisztelő avar és palóc őstörzseink utódai élnek.

Ellenben mondjuk a dolgot tovább: Ma is szokásos mon­dás: „Rámosolygott a Szerencse”, vagy ellenkezőleg: „A Szerencse sehogy sem akart rámosolyogni.” A *mosoly* minden­esetre megszemélyesítést jelent, azt, hogy a szerencse emberi alakban megszemélyesítve képzel­tetett. Ha „rámosolygott”, ez azt jelentette, hogy az illetőt szerencsejátékban, esetleg más­valamiben is, várt, esetleg váratlan szerencse is érte, viszont az ellenkező eset pedig azt ha a szerencsét valaki bármennyire

kívánta, kereste, de hiába. Honnan e mondás? Szerintem onnan, hogy valamikor a vízszintesen forgó korongon, a „szerencse kerekén”, közepén, fából faragott avagy a bronzból öntött női szobor állott, amely a Szerencsét ábrázolta s amely a koronggal együtt forgott, arccal pedig pontosan arrafelé ahol a szóban volt, a karókon pattogó vesszőcske is volt. E nőalak arca mosolygósra *volt* képezve s így, akinél tehát a vesszőcske megállott, arra „a Szerencse rámosolygott.” E Szerencse Istenőt azonban bekötött szemmel ábrázolták, ami azt jelentette, hogy ő teljesen pártatlan, senkinek sem akar inkább kedvezni mint másnak.

A Szerencse tehát nőnek képzelgetett és eredetileg csak a kerek lap, a korong költői megszemélyesítése volt. A görögök is a szerencsét Tyche-ben, tehát nőistenségben tisztelték, habár ennek a koronggali összefüggéséről már semmit sem tudtak. Ellenben a rómaiak ugyanezt *Fortuna* néven nevezték, de ez istenségük eredetéhez annyiban mégis közelebb maradtak, hogy őt néha guruló golyón avagy gördülőkeréken futva is szokták volt ábrázolni, csak éppen vízszintes korongon már nem. De hogy ez istenségüket mégis valamely nőelvű ősvár törzsüinktől kellett örököljék, tanúsítja a *Fortuna* név, amely hiszen *forog, fordul* igénk egyik származéka, amely név *-tun* része nem más mint ami a *folyton, futton-fut, hozton-hozza* szavainkban és *Isten* szavunkban is megvan és *tesz* igénk egykori *ten* alakjára vezetendő vissza, ugyanúgy mint a német *tun* = tenni ige *is*. (Is-ten = ő-s-tevő, ő-s-alkotó.). Ami szerint *fortun* = forgás-tevő, azaz: *forgó*.

Abból viszont, hogy ez istennő szeme be *volt kötve*, származott a ma is szokásos „*vak szerencse*” mondás.

Rendkívül érdekes még amit Kandra Kabos könyve 181, 182. és 183. oldalán a garaboncosokról, néphagyományaink alapján elmond. Mivel említi, hogy ezek iskolákat járnak, hogy bűvös tudományokra szert tegyenek (ma már éppen ezért „garabonciás diák” is lett a nevük), tovább még hogy titokzatos könyvük is van, ebből okszerűen következtethető, hogy tulajdonképpen táltosok, samának, vagyis az ősvallás papjai voltak. Főltűnhet nekünk mindenestre a *bonc* szórész, amely ma is a buddha vallás papjai elnevezése. Hogy a *gara* szórész

itt valóban feketét jelentett volna, biztosan nem állíthatjuk, illetve, hogy itt sötét, tehát rosszindulatú tudósokról lett volna szó, mert ilyen szóalak *forgás* értelmű is lehet, bár lehetséges hogy e szórésznek utóbb fekete s tehát rossz értelem is tulajdoníthatott, mert hiszen érthető, hogy a kereszténységben az ősvallás papjairól, tudósairól, táltosairól rossz vélemény kellett kialakuljon. A *gara* szó mindenestre körös szócsoporthoz, de kiemeli Kandra, hogy éppen a palócoknál (és bizonyára a barókknál is, akiket ma a palóctól már alig különböztetik meg), a garabonc neve *barboncás*, ami tehát az előbbinek avar megfelelője. (181-182. old.) Mindenesetre: Kandra írja, miszerint a garaboncosok „nagy *forgó* szélben” szoktak jární. A legérdekesebb azonban az amit ide vonatkozót Kandra még ír és ami ezen garaboncokat a forgással szintén kapcsolatba hozza, s amit itt idézek:

„A 12 iskolát végezett diák elmegy messze-messze országba, vízen és tengereken át, sok veszedelmen köröszkül, azután bejut egy *barlangba*, ott társakra talál, azokkal tanulja a tizenharmadik iskolát. Midőn tizenketten együtt vannak, ráülnek a *szerepcse kerekére*. *Ez gyorsan forog* velük. Egynek közülök bizonyosan el kell vesznie, azért félelemmel állanak rá; mert nem tudják ki fog elveszni.”

Világos, hogy itten vízszintesen forgó nagy kerékről azaz korongról van szó, amelyre tehát tizenketten is, ülve vagy állva, rá férnek és amelynek neve, íme: szerepcse kereke. Hogy pedig egynek közülök el kell vesznie, ennek magyarázata a következő: Ha egy ilyen vízszintes kerék mind gyorsabban forog, akkor a rajta ülők avagy állók közül a központfutó (centrifugális) erő előbb-utóbb egyet lehajít, ami után, hogy a többit is le ne hajítsa, a kerék megáll, illetve az aki forgásba hozta, most lassítja és megállítja. Viszont úgy képzelhető, hogy a korong széle alatt mélység van, amelybe az aki magát már nem bírta korongon tartani, bele esik, ahol halálát leli.

Könyve 223. és 224. oldalán említi Kandra, hogy a szóban levő tűzűnnephez a leányok *virágos* füveket és tisztessűt visznek magukkal, hogy ezeket a tűzön *megpárgolják*, az ünnep után pedig hazavigyék, mivel ezt a nép különböző célokra igen hasznosnak, jó hatásúnak tartja. *Párol* és *párgol* szavunk avar

szócsoporthoz a tűz *bar, bár, parázs, pörzsöl, pörköl* szavaival rokon, ugyanúgy mint az olasz *abrustolire*, szerb-horvát *przsiti* = pörzsölni, német *brennen* = égni, égetni, szerb-horvát *opariti* és *furiti* = *forrázni*. Népünk azonban *párol* szavunkat *párgol-nak* is mondva, ezt a *pörköl* szavunkkal hozza közvetlen kapcsolatba. Ezen *párgol* igénket Ballagi is felsorolja a gőzzeli átjáratásnak, gőzzeli puhításnak, vagyis tehát *párolás-nak*, magyarázza, habár népünk ezt még pörzsöl értelemben is használja. Tény azonban, hogy fűből, virágból valamint minden más, nedvességet tartalmazó anyagból, párgolásakor, finom gőz, azaz *pára* száll el, amely szavunkkal a szláv *para* = gőz szó teljesen azonos. Mivel azonban a párgolódo füvekből, virágokból, fenyőgalyból de különösen a *borókafenyő*ből és bogyójából igen kellemes illatozó pára száll föl, ezért kétségtelen, hogy ezen *pára* szó valamilyen kiejtésében még illatot is jelentett. Mivel pedig mi már tudjuk, hogy az illanó, szálló illat őseinknél költőileg és jelképileg a lelket is jelentette, eszerint kétségtelen, hogy ugyanezen pára szavunk az avaroknál még *lélek* értelmű is kellett legyen, ha ismét más kiejtési árnyalattal is. Amit bizonyít is az, hogy e szavunkat lélek értelemmel, habár ma csak álatokra vonatkozóan, ma is használjuk. De ugyancsak a szóban levő tűzünnepnéli virágpárgolás, továbbá az, hogy a kereszténységben a Napisten helyébe tett Szent János „*virágos*”-nak is neveztetik, ezekből következik, hogy az avaroknál virágkultusz is kellett legyen, amiről egyébként alább még szó lesz, de amit még az is bizonyíthat, hogy maga *virág* szavunk is tiszta avar szó, amelynek egyébként a latin *flos* és német *Blume* szavak is megfelelnek, habár ezek már magánhangzókihagyásosak és *r* helyett *l-es*, és eszerint tehát palóc kiejtésűek.

Miután az avarok vallásos alapjelképe az egyenlőágú kereszt volt és mivel négy-nyolcas számrendszer szerint számoltak, ebből következtethető, hogy a négyszirmú, tehát többé-kevésbé kereszt alakú virágoknak (Cruciferae, kereszties virágúak) kellett náluk olyanféle szerepe legyen mint a magyaroknál a gyöngy-

virágnak, a jászoknál az iszalagnak avagy a székelyeknél a szekfünek, csakhogy ők ezeket jelképükként inkább olyan helyzetben szokták volt ábrázolni mint e rajzon *a* és kevésbé olyanban mint *b*, ahogy e virágalakot viszont a jászok szokták volt ábrázolni. Úgyhogy e szempontunkból fontos megállapítanunk miszerint a répafélék virága ilyen keresztalakú és *répa* szavunk avar szócsoporthoz tartozik, amelynek pontosan megfelel a szerb-horvát *repa*, olasz-latin *rapa* és a német *Rübe* = répa. Bár van fehér is de a répafélék virága többnyire sárga, valamint többnyire sárga vagy piros, vörös maga a répa is úgy felszínén mint belsejében is. Felötlő pedig, hogy a latin *ruber* = piros szó a *répe*, *rapa*, *Rübe* szavakkal tökéletesen egyezik, míg a magyar *piros* és vörös szavunk ezeknek csak megfordítottja. Mivel pedig a tűz színe is a sárga s a piros, ebből következik, hogy a tűztisztelő avarok színei is ezek voltak, ugyanúgy önként adódólag, mint ahogy önként adódólag voltak például a tulajdonképpeni magyarokéi a zöld, a fehér és a piros.

Bár *retek* szavunk őstörök de mivel a retekfélék a répafélék rokonai, virágaik ugyanolyanok, valamint retekük maga is némelyeké piros, ezért az avaroknál valószínűleg szintén szerepük volt. Az olasz *ravanella*, *rapanella* = retek, de arava; *rapa*- szórész azonos a *capa* = répa szóval, mivel pedig a *-nella* szórész csak kicsinyítő rag, eszerint az említett olasz szó tulajdonképpeni értelme: *répácska*.

Úgyhogy mindezekből ok szerűen következtethető miszerint az avarok fontos tápnövényei is a répa és retekfélék voltak.

áttuk hogy a kabar *kapni*, *elkapni*, *kapkodni*, *kap*, *kapocs* és *kampó* szavak mind egymásnak úgy hangzás- mint jelentésbeli rokonai, amelyek egyrészt horog szerű görbeséget de másrészt akaszzkodást és tehát *kapaszzkodást* is jelentenek. Hogy mind ennek pontos avar párhuzama is megvolt, ennek legalább nyomát találhatjuk még meg: *Repkény* szavunk ugyanis kapaszkodó, fölfutó növényt

és különösen a *borostyánt* jelenti, amely szavunknak pontosan megfelel a német *Rebe* szó, amely ugyanilyen jelentésű, míg *Weinrebe* (vájnrébe) a szintén kapaszkodó szőlőnövény neve. Latinul viszont *repere* = kapaszkodni, míg olaszul *rampa* = karom, horgas valami, *rampicare*, *rampicarsi* meg = kapaszkodni, fölkapaszkodni. Ez utóbbi kettő ugyan *mp-s* kiejtésű (átmenet), de láttuk, hogy *kapocs*, *kapa* szavainknak is a magyar *kampós* a görög *kampúlosz* = kampós és horgas, görbe, szavak is ugyanúgy *mp-s* megfelelői, amelyekből, ha viszont a *p* hang marad el, akkor meg a magyar *kamó*, *gamó* = kampó szavunkat kapjuk, amelynek meg a latin *hamus* = horog, továbbá az olasz *camoscio* és német *Gemse* (karnosso, gemze) = zerge szavak felelnek meg, azért mert a zerge jellegzetességét kampó- azaz horogalakú szarvai képezik; úgyhogy kétségtelenné válik miszerint ezen *camoscio* és *Gemse* szó vagy a magyar *kamós* vagy a latin *hamus* szóból kellett származzon.

Elmondottam, hogy például a *Morava*, *Morva* folyónevek ősnyelvünkben *Mor-az-van*: *Morajló* értelműek voltak és hogy hasonlóképpen más *ava* végzésű szláv folyónevek is ősnyelvünkéből származólag, az illető folyó valamely sajátosságát jelentő nevéből keletkeztek, ugyanúgy mint ahogy például a szmer *alava* = szobor szó eredete is *áll-az-van* = álló volt, miként a latin *statua* = szobor is a latin *sta* = áll szóból lett, valamint a magyar *halovány* és *eleven* szavaink tulajdonképpeni értelme is *hal-az-van* és *él-azvan* = *haló* és *élő* volt.

Temesvár közelében van a *Berzova* folyócska, melynek e nevét minden gondolkodás nélkül a szláv *brz*, *brza*, *brzi*, *brzo* = gyors, gyorsan szóból származtatják, természetesen a régi *-ava*, *-ova*, *-eve* vagy *-avan*, *-ovan*, *-even* ősi ragunkról semmit sem tudva, sem arról, hogy maga a szláv *brz*, *berzi*, *brza* szó pedig ősavar eredetű szó s a tűzfűró szerszám fűrója gyorsan, *azz fürgén, füremesen, forgó, pörgő*, tehát *pergő* – és eközben *berregő* hangot is adó – mozgása egyik megnevező szava volt. Kétségtelen, hogy miként a körös szócsoporthoz *gyors* szó is jelentett úgy kerekiséget (például *györ* és *gyürü* szavainkban), mint gyorsaságot is (például *gördül* és *guru* szavainkban), ugyanúgy az avar szó csoport szerint is egy *berz*, *berze*, *barza* szóalak kellett jelentsen úgy kerekiséget mint pörgést és gyors-

saságot is, ha ez a mai magyarban már nincsen is meg de megvan a szlávban, valamint fönmaradott az olasz *presto* és *brusco* (preszto és bruszko) szintén gyorsaságot, hirtelenséget jelentő szavakban is, amelyek a magánhangzókihagyás előtt *perez*, *boruz* kiejtésűek lehettek. A kerék, mivel fut, gördül, szalad, ezért a gyorsasággal is eszmetársulásba került, úgyhogy sejtenünk kell miszerint a *kerék* és *kerek* szavaink avar megfelelője *perék*, *pereg*, *perég* szóalak kellett legyen, úgyhogy tehát az olasz *presto* és *brusco* = gyors szavak is ősnyelvünkől származtak, ugyanúgy, mint ahogy a szláv *berzo*, *brzo* = gyors szó is a mi *pergés*, *pörgés* és *fürgeség* szavaink rokona. Amit kétségtelenné tesznek ezen finn szavak: *püöre* = kerék, kerék, gömbölyű, és *püöri* = forog, amelynek tehát a *pörög* = gyorsan forog (mint például a „pörgő csiga” gyermekjáték) és *pörge* = kerek szavunkkal (például: „pörge kalap” = kerek kalap) szavainkkal is azonosak. Említettem többször, hogy a szómegfordítás törvénye az árja nyelvekben nem lévén meg, eszerint ha árja nyelvben egymás megfordítását képező szavakra akadunk, úgy ez már magában is az illető szó ősnyelvünkől eredete mellett szól. És ím., az említett olasz *presto* és *brusco* szó megfordítva a latin-olasz *rapidus-rapido* = gyors szót adja s amelynek pontos megfelelője a finn *reippa* = fürge, és *ripea* és *rippa* = gyors, fürge szó. Természetes viszont, hogy ugyane szavak másrészt a *röpül*, *repül* szavunkra is átvezetnek, mivel hiszen – amint már említettem – a röpülés és a gyorsaság egymással szintén eszmetársul, sőt ezenkívül a madarak és rovarok szárnyai gyors mozgása, azaz *rebegése* a *rep*, *reb*, *röp* hangot adja, amely hang még a *pörgő*, gyorsan forgó tűzfúró által keltett hangra is hasonlít. Mivel pedig mind e szavak hangutánzóak is, ezért itt is nyelvünk ősisége, a természeti jelenségeken alapuló volta mutatkozik. Továbbá: szájunk, ajkaink bizonyos beszédmódnáli gyors mozgását és az ilyen beszédmódot is, *rebegés-nek* nevezzük, amely szavunk megfordítása meg az olasz *parlare* és a német *sprechen* (sprehhen) = beszélni szó, habár ez utóbbi már magánhangzókihagyásos és a már többször említett kezdő *sz* vagy *s* hanggal megtoldott, de amely német szó ősalakja bizonyára még *pereh*, *pereg*, *perek* volt, vagyis a *rebeg* avagy *repeg* szónak

csak megfordított ejtése. Viszont ide sorolandó még a latin *vertum* = szó is, de ugyanúgy mint a latin *verto* és a szláv *vrti* fordulást, forgást jelentő szavak, amelyek ismét a tűzfűrő szerzőszám forgó fűrője latin *virga*, olasz *verga* és *pertica*, magyar *furkó* = vessző, bot, nevéhez vezetnek vissza. Említettem a madarak *repülését*, valamint főntebb a tűzlehozó, tűzlopó istenség madárrali jelképezését. Nem kételkedhetünk tehát abban, hogy mí ként a németben fönmaradott *Rabe* valamint a magyar *varjú* szó is, de ugyanig az oromo nyelv *birbissza* = madár szava, a madarak avar nevei kellett legyenek, de hogy az oromo *barriszu* = repülni ige is csak a magyar, azaz avar, *repülni* ige megfordítása.

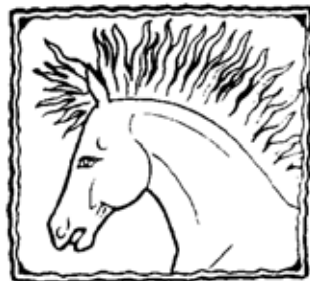
Volt azonban régi nyelvünkben egy *-ova*, *-ava* birtokos rag is, amely a mi, ma rövidült, – e birtokosragunk öse volt; például: *apa*, *apaé*, *ember*, *emberé* stb., ami régen *apaova*, *emberövé* stb. volt. És ugyanez ment át a szlávba, ahol a szerb-horvátban is, ahol például *bor* = fenyő, *ribar* = halász és *borovo*, *ribarevo* = fenyőé, halászé. De volt régen, ma csak tájszólásban az *-é* birtokosragnak *-ejje* változata is, amelyiken a *u* hang helyett *j* hang ejtődött. Aminek viszont megfelel a szerb-horvátban *csovjek* = ember, *csovjecsije* = emberé, ugyanúgy mint nálunk *emberejje*. (Lássad: Sebestyén Gyula: „Regös énekek.”).

A szumer nyelvben *bar*, *bir* tüzet jelent de egyúttal Napot is (Hommel: „Sumerische Lesestücke.” és Kimanach Ödön „Magyar-sumir kézi szótár.” Karcag, 1905), amely *bir* szó azonban, a szumer szövegek meg nem egészen bizonyos olvasása miatt, esetleg *bür*, is lehetett, aminthogy a görögben is *pür* = tűz, de ezt ma *pir*nek is szokás ejteni. Viszont ugyanezen szumer *bar*, *bir* avagy *bür* szó Prometeusz tűzisten nevét is eszünkbe juttatja de másrészt ázsiai rokonnépeink főntebb megsejtett Bar, Barata tűz- és napistene nevét is. De avar szócsoportheli szó az angol *fire* és a német *Feuer* (fair, fájer, avagy fojer) = tűz szó is. Az erőteljes, élénk természetű lovat, de különösen a fiatal, szilaj mént szoktuk „tüzes ló”-nak, illetve „tüzes mén”-nek nevezni. A mai német *Pferd* = ló szó, az ismert német *f* avagy *p* hangnak *pf* kiejtésűvé változása előtt még *ferd*, *perd* kellett legyen, ami pedig a *párduc* azaz .latin

pardus, valamint a *gepárd* szót is eszünkbe juttatja, amely utóbbi minden valószínűség szerint *gep-párd* = foltos-párd volt. De amely német *perd*, *ferd* szó az arab *faraz* = ló szóval is egyező. Ez arab *faraz* szótjankó János tudósnk ugyan a mongol *faraz* = ló szóból származtatja, szerintem azonban e mindkettő avar őstörzseink valamely ilyen és ló jelentésű szavából származott, amit az afrikai, kámíta oromo nyelv *tarda* = ló szava is valószínűvé tesz, amely kevésbé az arab *faraz* szóra mint inkább éppen a német *Pferd* szóra hasonlít és amely német szó tehát kétségtelenül szintén ősavar eredetű. Az oromo szóval kapcsolatban fölhozom, hogy E. Viterbo olasz-oromolasz szótárában *tarda gulla* = cavallo focoso = *tüzes ló*. Amely oromo *gulla* szó meg *gyúl*, *gyullad* szavunkat juttatja eszünkbe.

Fölemlítendő itt viszont az ismert *paripa* szavunk is. Ezt ugyan ma inkább „herélt ló” értelemmel szokás használni de szerintem ugyanolyan tévesen mint ahogy irodalmi nyelvünk teljesen tévesen *bíbor* szavunkat „igen piros” értelemmel használja, holott ez népünknel ma is, a szumer *babbar*= fehér, valamint az Északi Jeges-Tenger hófehér színű *cethala biburga* nevével egyezőleg (Lássad: Brehm: „Tierleben”-ében „biburga” és „beluga”) , a *bíbor* szó csakis „igen fehér” értelemmel él. Ma is népies mondásunk „tüzes paripa”, ami azt bizonyítja , hogy a *paripa* szó eredetileg nemhogy herélt lovat jelentett volna, hanem ellenkezőleg szilaj lovat, mert hiszen a herélt ló éppen szelídebb, nyugodtabb, sőt a fiatal méncsikót éppen azért is herélik ki, hogy ilyené válva, hátszlónak, azaz lovaglásra, alkalmasabbá legyen.

Mi több, az *-ipa* szórészben *apa* szavunkra kell ismernünk, úgyhogy a *paripa* szó éppen hím-ló azaz mén, monyas értelműnek bizonyul. Amely állattal tehát avar őstörzseink a Napot vagyis a Napistent ugyanúgy jelképezték mint akár a sassal avagy a hollóval is Sőt következtethető, hogy a

Paripa név a Napisten egyik avar neve is volt, valamint követ-

keztethető mindebből az is, hogy a ló az avarok egyik főbb kultuszállata is volt, de mindenesetre az igen élénk vörös színű, valamint a sárga is. Az előbbit ma is „meggyepej”-nek nevezzük a meggy piros volta alapján, és amely a „pirosan fölkelő Nap” jelképe kellett legyen. Viszont a sárga színű ló, amelyet költőileg „aranyszörűnek”-nek nevezünk és ahogy az ilyen színű lovat népmeséink is általánosan nevezik, a magasán, teljes fényében ragyogó Napot jelképezhette. Aki valaha erőteljes, szilaj, fiatal, tüzes ménlovat olyankor látott amikor ez. fejét föl és alá veti, az tudja hogy annak sörénye, különösen a meggyepejé avagy a sárgáé, valósággal tűzként, mintegy lángolni látszik. Más ló, kanca és herélt, is szokta néha fejét föl és alá vetni de sem oly gyakran, sem oly szilajon mint fiatal, erőteljes mén.

A ló azonban úgy a régieknél általában, valamint magyar népmeséinkben, a gyorsaság jelképe is volt, amiért is az említett *faraz*, *farda*, *Pferd* szavak a tüze mellett még gyorsaság jelentésük is lehettek. A latin *furor* = düh, tüze = „tűzbe jövés”. De viszont a megsejtett magyar *berze*, a szláv *brzo*, *berzo*, az olasz *presto* = gyors, gyorsan és szintén olasz *fretta* = sietség szavak meg a gyorsaságot fejezik ki. Ám mindezen főntebb elmondottak szerint a *fárad* szavunkat is tulajdonképpen és eredetileg nem ellankad, hanem *hevül* értelműnek kell vélnünk, amit egyébként már a tűzfűró szerszám általi tűzgyújtás gyors testi mozgással járó és tehát fárasztó, fölhevítő voltáról szólva is megkellett sejtjenünk. Mindenesetre úgy a mi népmeséinkben mint a vogul regékben a szél avagy a gondolat sebesség évei a levegőben, a magasságban, a felhők között száguldó, röpül ő táltos ló, táltos paripa, valamint a görög mythologia szárnyas pegazosz-lova is tehát a Nap jelképe volt, illetve a rajta lovagló meshósszal, eredetileg Napistennel, volt azonos. Vagyis e mese illetve regebeli táltos ló azért röpül a magasságban mert ő magát a Napot jelképezi, mert ő jelképesen magával a Nappal azonos (A mongolban is *bura*, *turi*, *burgazi* = ló, amit lássad az „Ethnographia” 1900. oktob. 345. oldalán, ahol Jankó János azt is írja, hogy „ez a paripa amelyen a samán a felhők fölé emelkedik.” Amely tehát népmesé-

séink táltos lovával is azonos, amely mesehősünkkel szintén a felhők között száguld.).

Némely tudós szerint a halottégetés szokása a Bronz-Korban keletkezett és azon korban is volt a legáltalánosabb, valamint ez az ősavar tűzkultusszal volt összefüggésben is. Említettem, hogy a bronz föltalálása is az avarok tűzkultuszával lehet összefüggésben, amennyiben éppen ők e tűzkultuszukból folyólag foglalkozhattak sokat a réz és más ércek olvasztásával, öntésével azaz ötvözésével, vegyítésével, amint-hogy *bronz* szó is, amely valamikor *bron-oz* kiejtésű lehetett, avar szócsoporthoz tartozó.

Ballagi is felsorolja a *repes*, *repesni* igénkből származott régi *repeső* = madár szavunkat. Habár ma *repes* helyett inkább *repdes*, *repked*, *röpköd* szóalakot használunk, de ezen *repeső* szavunk némileg megfelel a latin-olasz *volatilis*, *volatile* szónak, amelynek tulajdonképpen értelme *repülő*, *repülni képes* de ez is madár, *madárféle* értelemmel használatos, amint-hogy viszont mi is mondjuk hogy *szárnyas*, a német is hogy *Geflügel*, szintén *madárféle* jelentéssel. Van azonban a régi *repes* = *repdes* igénknek egy ma is használatos származéka s ez a *repes*, *repesni*, *örömrepesni*, *repeső* öröm kifejezésünk, amely onnan ered, hogy számos madárféle a valami fölötti örömét, bár ágon ülve vagy bárhol másutt is állva, szárnyait repesgeti, amelyek e gyors de rövid ide-oda mozgásukkal, ha nem is oly hangosan mint repülésközben, de mégis *rep* avagy *reb* hangot hallatnak. Ugyanezen szárnymozgással a madarak ugyan, örömükön kívül vágyat, kérelmet, kívánságot is fejeznek ki, de erről alább „Palóc” fejezetünkben kellend szólanom. Itt azonban a következőket kell elmondanom: Amidőn valami fölötti örömünket avagy tetszésünket akarjuk kifejezni, *tapsolni* szoktunk, amely tapsoló kézmozgás némileg a szárnyak repeséséhez hasonló ide-oda mozgás, *sőt* kezdetlegesebb népeknél valamint gyermeknél azt is láthatjuk hogy örömükben karjaikkal is a madarak szárnyai repeséséhez hasonló ide-oda mozgást végeznek, úgyhogy *örömrepesni* szavunkat ez is megokolja. Továbbá: az említett *reb* hanggal a legközvetlenebbül összefügg még *rebeg*, *rebegni* igénk is, ahogy a bizonyos kedélyállapotokban, azaz örömben, de félelemben, meghatott-

ságbani beszédmodot, a *rebegést* nevezzük, amely rebegő beszédmod sokszor alig is érthető. E beszédmod kabar szócsoporthoz a szóval *hebegés*. A rebegő beszédmodnál az ajkak, izgalom következtében a szokottnál gyorsabban mozognak föl és le, tehát szintén ide-oda; mi több, mivel például a kutya sem beszélni nem tud, illetve ajkait sem képes rebegtetni, sem lábával nem képes repeső ide-oda mozgást tenni, ezért örömet farka csóválásával, vagyis tehát szintén ide-oda mozgással, fejezi ki.

A madár két szárnya azonban két *oldalán* van sőt csukott állapotban mintegy két oldalát is képezi, a két oldal viszont ember és állat bordáit is eszünkbe kell juttassa, sőt éppen a magyarban szokásos az *oldalborda* szó, aminek meglepően pontos kazár szócsoporthoz a párhuzama az hogy az olaszban *costola* (kosztola) = borda míg *costa* (koszta) = part, vízpart, tengerpart, holott a magyarban ezen *part* szó nem csak *borda* szavunkkal azonos hanem az olasz *bordo* szóval is, amely szintén oldalt, valaminek szélét jelenti. *Oldalborda* szavunkat azzal szokás összefüggésbe hozni, hogy a bibliai elbeszélés szerint Isten a nőt Ádám egyik bordájából teremtette (Károli Gáspár bibliafordításában: „oldalteteméből”, mivel régebbi nyelvünkben *tetem* = csont), amiért is aztán ma is mókásan szokás *feleség* helyett *oldalborda-t* mondani. Ezen összefüggés kétségtelenül meg is van, de hogy ez nem csupán a Bibliából származott hanem hogy a Biblia keletkezésénél is sokkal régebb, hogy ez is őseink költői és jelképes beszédmodjából származott, mindjárt látandjuk: *Borda* szavunk első szótagja megfordítása adja a szláv *rebro* s a német *Rippe* = borda szót, amely szavak viszont betűszerint azonosak az olasz *ripa* (rípa) = part, különösen meredek part, szóval. De ugyanezen *rebro* és *Rippeszó* a rebeg igénkkel is azonos, de ugyanígy a repes igénkkel is. Sőt, ha ember avagy állat *oldalán* ujjainkat gyorsan végighúzzuk, mivel a bordák itt mintegy *ripacsos* fölületet képeznek, *reb* avagy *rip* hangot hallunk, amit a német nyelv a *Reibung* (rájbung, de régen bizonyára *rejbung*, *rebung*) szóval, amely dörgölést jelent, ki is fejez. Ám hogy nem véletlen egyezések kel van dolgunk, bizonyítja még az is, hogy *borda* szavunkkal betűszerintl egyezik az olasz *bordo* = oldal szó,

amely a mai olaszban ugyan már meglehetősen elhomályosult, de oldal, valaminek széle értelme azért még több kifejezésben megvan, amit alább ki is fejtek. Ellenben kiemelem már itt is, hogy *part* szavunknak is van valaminek széle értelme is, amit már a *párta* szónál is láttunk, de hogy ugyanezen *part* szavunknak még *mart* változata is van, amivel meg a latin-olasz *margo, margine* (mardzsine) valaminek széle, oldala jelentésű szó egyezik. Az olasz *bordo* szó eredeti *oldal* értelme ismerhető föl abban is, hogy a hajó baloldalát *babordo*, jobboldalát *tribordo* néven nevezik, de még világosabban kitűnik ez még abból is, hogy amikor a vitorlás hajó szél ellen zezzugvonalban halad, amikor tehát a hajónak hol egyik hol másik oldala fordul a fűjő szél felé, ezt olaszul *bordeggiare-nak* nevezik (borededdzsáre), ami magyarul szószerint oldalazni, oldalogni volna s ami tehát oldalazó vitorlázásmódot jelent, ami vitorlás hajónál a szél ellen való haladás egyetlen módja. Ezen olasz szóban a *bordo* szó oldal jelentése tehát még elhomályosulatlanul megvan. De mindezekon kívül pontosan egyezik az olasz *bordo* és a magyar *part* szó még az olasz *parte* = oldal, rész szóval is, amiből aztán a *parti to* = párt szó is származott. Viszont az, hogy a magyar *borda, oldalborda* megfordítása a szláv *rebros* és német *Rippe*, régiesen *Ribbe* = *borda* szót adja, ez kétségtelenné teszi, hogy mind e szavak a mi ősnyelvünk-ből kellett származzanak, mert, amint ezt már sokszor említettem, a szómegfordítás = mi ősnyelvünk egyik nyelvtörvénye, de ami az árja nyelvekben nincsen meg.

Bár ez ismétlés, mégis megemlítem, hogy az ontogenesis törvénye szerint minden lény a maga keletkezésén, fejlődésén át, vagyis ébrény, főtusz majd gyermekkorán át, futólag ismételi faja keletkezése és fejlődése folyamatát de viszont az első sejt megtermékenyülése előtt ismételi a világalakulást is. Az hogy a bibliai hagyomány szerint Isten a nőt Ádám oldalbordájából alkotta, természetesen csak jelképes beszéd, amelynek azonban igazi értelmét már sem a zsidók sem a keresztények nem tudták, vagyis ezt is szószerint vették. Mindez pedig azt jelentette, hogy a földi élők legrégebb ősei a még egysejtű lények voltak, amelyek osztódás által szaporodtak, amit őseink tehát tudtak, valamint tudták azt is, hogy a *Föld* (a nő, Éva,

Tündér Ilona) is osztódásként, a *Napból* kiváló anyagból jött létre, éspedig a Nap önmaga körüli forgása folytán keletkező központfutó (centrifugális) erő következtében, éspedig a Nap (a férfi, Ádám, Magor Napisten) egyenlítőjéről, ahol a központfutó erő a legerősebb, vagyis tehát: *oldaláról, bordájáról* (olasz borda = oldal!) váltott el. Amely anyag eleintén, miként gyűrűje az igen gyorsan forgó Szaturnuszt, ugyanúgy vette körül a Napot, de e gyűrű tőle mindinkább eltávolodván, a központba vonzó erő folytán, gömbökké, azaz bolygókká, alakult, amelyek egyike a Föld is. Vagyis a Föld tehát valóban *osztódásként* a *Napból kiválott, kiszakadott rész*. És ime, a latinban *partitio* = osztás, *pars* = rész, *partiri*, olaszul *partire* = indulni, elindulni, kiindulni, *partus*, olaszul *parto* = szülés -amely szavak mind tisztán avar szócsoporthoz tartoznak. Bizonyos tehát, hogy nyelvünk avar szócsoporthoz tartozó *reped* szava eredeti értelmében *szakad, elvál* kellett legyen, amihez tehető még, hogy a *repedés, repedezés* hangja hasonló a *repedés, rebegés* hangjához, Amely szavaink őstörök párhuzama a német *Riss* = szakadás, *reissen* = szakadni, szakítani (rissz, rájszen, azaz réjszen) és a magyar *rész* (részekre szakadás) szavakban maradt fenn. De viszont a szerb-horvát *parati* = szakítani meg avar szócsoporthoz tartozó s a latin *pars* = rész, *partitio* = osztás szavakkal azonos.

Habár ez is ismétlés, mégis újból fölhozom, hogy – amint azt „Kún” fejezetünkben láttuk – inda szavunk közvetlenül összefügg *indul* igénkkel és hogy a növények indiai új növényi egyéneket hoznak létre, amit aztán az ősök a szüléssel és a köldökzsinórral azaz köldökindával hasonlítottak össze.

Mi már tudjuk, hogy őseink hímelvi fölfogása szerint a hímség vagyis az erőny a régibb és hogy csak ez hozza létre az anyagot, vagyis a nőiséget, ami kifejeződik abban, hogy a Napot, illetve Adámot, tekintették hímnak, aki a Földet azaz a nőiséget hozta létre, de ami kifejeződik még a, bár elváltozást, romlást szenvedett, azon görög regében is amely szerint Athene istennő (nőiség) és Zeusz (hímség) fejéből pattant ki. Láttuk azonban, hogy ezzel szemben volt a Napot nőiségkénti fölfogás is. Tudjuk, hogy őseink nőelví törzsei szerint az anyag volt a régibb és hogy ez hozta létre az erőnyt. Létezett ezért a Napnak nőként való fölfogása is. Láttuk, hogy a vögu-

lok jelképes énekeiben is, habár a nap általában férfi, de néha ugyanegy énekben nőként is szerepel – ami világosan mutatja, hogy csak költői jelképezésről van szó. – Azt is említettem miszerint a japániaknál is a Nap nőistenségként Amateraszuban személyesítve meg. E nőelvi fölfogás maradványa mindenesetre a német *die Sonne* is. E nőelvi fölfogás – amint ezt már szintén említettem, – a mai anyagelvűséghez (materialismus-hoz) hasonlítható, amely fölfogás szerint az ősnőség, vagyis az anyag, hozza létre az erőnyt, vagyis hogy az őanyag szűzen szülte az erőnyt, vagyis a hímséget, mivel előtte még nem létezett hímség ami megtermékenyíthette volna. E fölfogás nyilvánul meg a Bibliában is, abban hogy Mária szűzen szüli fiát Jézust, és ezzel pontosan egyezően, de 500 évvel régebbi elbeszélésben, az hogy Mája szűzen szüli fiát Buddhát. E buddhista rege szerint azonban Buddha nem közönséges szülés által jön világra, hanem csoda módra Maja *oldalából* válik ki, ami azonban bibliai hagyományban, vagyis a zsidóknál, már feledésbe ment. Észre vehetjük tehát, hogy az oldalból való szülés nem csupán későbbi esztetikai okból változtatás, hanem azonos az Ádám oldalbordájából való létrehozással, valamint azazal, hogy a Föld a Nap egyenlítőjéről, azaz oldalából, elválott rész.

Említettem a görög-római és finn Léto-Latona és finn Ilma regét, amely szerint ezen istennő szüli Apolló, illetve Väjnämöjnen Napistent. Bizonyosnak vélhetjük tehát, hogy a *Léto-Latona* név sem véletlenségből egyezik a latin-olasz *latus-lato* = oldal szóval. Hogy itt az *-ona* szórész *anya* jelentésű, az természetes, egyébként azonban ellentmondásokat találunk. Láttuk azonban, hogy az ősisenségek neve helyesen egymássalhangzós: *I-t*. Márpedig ha e nőistenség a Nap, vagyis a fiúistenség anyja, akkor ő is ő-anyaistenség, és eszerint neve egymássalhangzós szó kellene legyen, vagyis *Lé* vagy *Li*. De hogy a sok ezredév alatt itt mely zavar jött létre, vagy hogy ősrégünk idegen népek általi átvétele mely félreértést okozott, avagy hogy ez ellentmondás oka mi lehet, jövő kutatások deríthetik ki.

ogy *forog* igénk, valamint a latin-olasz *forare* = fűrni ige is a forgó tűzfűróval és tehát a *fűr, fűrni* igénkkel azonos, mi már tudjuk. De a forgás természetesen a kerekességgel és így a kerékkel is összefüggésben van, amiért is kellett legyen a kerék-

nek is már a bronzkorban valamilyen avar szócsoporthoz tartozó neve, annál inkább, hogy éppen a bronzkorban a négy küllős és bronzból öntött kerekek szokásosak voltak; a körbe foglalt kereszt *pedig* az avarok szimbolikájában a Nap jelképe volt. Habár ugyanezen alak jász jelképként is fölfogható volt. Látjuk e négyküllős kereket a kréta-mykénéi ősművelt. ség ben valamint az ebből származott régi görög műveltségben is. Mai magyar nyelvünkben a keréknek avar nevének ugyan már nem találjuk, mivel azonban *pörge* szavunk kerekességet jelent (például a „pörge kalap” = kerek kalap szólásban is), valamint ahogy *fergeteg* és *forgatag* szavaink tulajdonképpen értelme is *kör-forgás*, eszerint sejthető, hogy a kerék avar neve is *p-r-g, f-r-g, p-r-k, b-r-k, f-r-k* féle szóalak, talán éppen *perék*, lehetett. Bár lehetséges hogy volt még olyan neve is amelyben a *g* vagy *k* hang helyett *t* vagy *d* hang állott, amire *parittyá* szavunk is utalhat, mivel a *parittyá* is gyorsan, körben forgású fegyver, amellyel ólomgolyókat, régen természetesen csak lehetőleg gömbölyded köveket hajítottak, röpítettek.

Megjegyezendő, hogy a *parittyá* oromo neve *borongada*, olasz neve *fromba, frombola*, francia neve *fronde*, amely szavak mind avar szócsoporthoz tartozóak lévén, arra mutatnak, hogy a *parittyá* az avarok főfegyvere lehetett, de mutat a *parittyá* ősrégi fegyver voltára még az is hogy mind e nevei tulajdonképpen hangutánzó szavak is, mivel a *parittyá* gyors forgásakor valóban *parr, forr, borrh* szóval kifejezhető hangot hallat.

Láttuk, hogy *kert* szavunk a *kör, kerek, karika, kerít, bekerít, kerítés* szavaink természetes származéka, amely *kert* szavunk *kart, gart* kiejtéséből azután a német *Garten*, a latin *hortus* és az olasz *giardino* = kert származtak. Teljesen okszerű következtetés tehát, hogy a kör avar *per, ver, var, par* alakú

nevéből is kellett keletkezzen kerít, bekerít értelmű szó, ebből pedig kert értelmű szó is. És ilyen szót valóban találunk is, egyrészt a szláv *vrt* = kert szóban, amely a szlávos magánhangzókihagyás előtt kétségtelenül *vert* volt és eszerint a körös *kert* szónak betűszerinti pontos párhuzamát képezte, de nyomára akadunk a kör ezen ősvavar nevének még a görög *peri* = körül szóban is, amellyel egyébként a szanszkrit *pari* is azonos értelmű. De itt eszünkbe kell jusson még a ma nemzetközivé vált *park* = kert szó is mint a körös szócsoport szerinti magyar *karika*, *karima* s az említett szanszkrit *pari*, továbbá a német *Garten* = kert szó is. Míg viszont a perzsa *pardesz* = kert szóban a *t*-vel majdnem azonos *d* hangot is ott találjuk. Általánosan elfogadott az is, hogy a keresztény-latin *paradisum* szó, amely a nép kertnek képzelt Földi Paradicsom vagyis az Éden Kertje nevévé a perzsa *pardesz* szóból lett, amelyet aztán mi *paradicsom-má* elferdítvevettünk a kereszténységgel át a latinból, de alkalmazva ezt egyúttal a paradicsom gyümölcsre is, azért mert ezt latinul és olaszul *malus paradisiacus* és *pomo d'oro* = paradicsomi almának vagy paradicsomalmának és aranyalmának kezdték nevezni, mivel ennek van nem csak piros hanem aranysárga színű fajtája is, a népi hagyományok szerint pedig a Földi Paradicsom almája „aranyalma” volt. Részemről azonban azt hiszem, helyesen e regebeli almával az aranysárga színű narancsot azonosíthatjuk. De láttuk, hogy nálunk az udvarolgtató legény is szokott volt, szerelme jelképéül, a leánynak almát ajándékozni, amely azonban régen csak barack avagy más egymagú gyümölcs, és tehát hímségi jelkép lehetett. Ellenben azon alma amelyet a leány adott a legénynek, vagyis Éva Ádámnak mindenesetre csak sokmagú, amilyen az alma s a narancs, tehát nőiségi jelképe lehetett.

Számos magyar helységünk neve is, mint *Perk*, *Perkáta*, *Parád*, *Párkány* stb. a kert, bekerített hely, falu, város jelentésű avar szóra vezetendő vissza. Ilyen avar szóalakú neveket különösen a Felvidéken találunk, ahol a tűztisztelő avarok és palócok őshazája is van. Főlemlítem még az itteni *Börzsöny* és *Borsod* neveket is. A *Perk* és *Parád* falukra vonatkozó és tűztiszteletbeli dolgokat lássad: Kandra Kabos: „Magyar mytho-

logia.” 223-224. oldal. Megemlítendő azonban, hogy Parád nevű falu Erdélyben is van, valamint ide sorolandó *Bereg* helység neve és *berek* = erdőcske.

De a kerekéssel, forgással nem csupán a kerék függ össze hanem a gömb, a golyó is. Nyelvünkben, habár ma már csak a népnél. *berce* a rovarfélék apró, gömbölyű tojásait jelenti, amit irodalmilag *pete* néven nevezünk. Míg *bertő*-nek ötvöseink az apró, ezüstből vagy aranyból való gömböcskéket nevezik. Továbbá még *berkenye* szavunkat is ide kell sorolnunk, amely egy apró bogyóféle neve és amelyet édes íze miatt a gyermekek igen kedvelnek. Ebből származott, magánhangzókihagyással a szerbhorvát *brekinya* = berkenye szó, de másrészt a német *Beere* = bogyó szó is. Más de bizonyára szintén ősvár eredetű s bogyófélét jelentő szavak a német *Brom-beere* = hamvas-szeder, továbbá a francia *framboise* (framboáz) = málna, francia *fraise* (fréz), latin *fraga*, olasz *fragola* = eper is. Főlemlíthető még a latin *fructus* (fruktusz) = gyümölcs szó is, amely amellelt látszik tanúskodni, hogy amiképpen a magyar szócsoport szerint is a *gyümölcs* szó a gumó, gümő, gömb, gömbölyű szavunkkal függ össze, ugyanígy az avar szócsoport szerint is a gömböt, gömbölyűséget jelentő valamely *f-r* alakú szóval tartozott együvé a gyümölcsöt jelentő szó is. *Barack* szavunkat, mert hasonlít a latin *persica* = barack = perzsiai, szóra, abból is származtatják. Mivel azonban e szó azonos a *beleck* = bogyó szavunkkal, ezért nyelvünk saját szavának kell tartanunk. Ezen *beleck* szavunk a *barack* szavunktól csak abban különbözik, hogy előbbi *l*-es kiejtésű és felhangú, emez pedig *r*-es kiejtésű és alhangú, vagyis előbbi palóc, utóbbi pedig avar szócsoportbeli, de különben egymásnak pontos párhuzamát képezi. A rómaiak e gyümölcsöt, állítólag, azért nevezték *persica*-nak mert Perzsiából ismerték meg. Ami, ha igaz, amellelt szól, hogy a tűztisztelő avar törzsek e gyümölcsöt különösen termelték volt és így ez az ősvarakok után a perzsáknál is kedvelt gyümölcs maradt. Mindenetre tény, hogy úgy magyar, mint latin neve is az avar szócsoportba illő.

Borsó és *bors* szavaink is onnan származnak, hogy úgy a borsó mint a bors termése csupa apró gömböcske, azaz *bere*

vagy *boró*. Hogy pedig a gömb jelentésű ezen avar szavainak *o* magánhangzós kiejtése különben is megvolt, bizonyítja a *boróka-fenyő* e neve is, amely fenyőfaj termése csupa mogoró nagyságú golyócska, kabar szóval *bogyóka*, avar szóval *boróka*. Amely szavakkal viszont a körös *golyó*, tájszólásos *goló*, *golóka*, továbbá a latin *globus*, oromo *gulubi*, is egyező. Továbbá a latinban, olaszban *pirula* (bár margarita is), *perla* = gömböcske és gyöngy; ami hogy nem árja eredetű szó, bizonyítja nem csak a mi *bere*, *bertő*, *boró* szavunk hanem az oromo *borkuko* és *burana* = gyöngy, *bururi* = nagyobb gömb, *barcse* = gömb és *berberi* = bors szó is. Ismételem tehát, hogy mind ezen tisztán avar szócsoportunkbeli szavak kétségtelenné teszik, miszerint a német *Beere* = bogyó szó is ősnyelvünkől származik. Szempontunkból azonban különösen a boróka érdekes, és pedig nem csak neve miatt és nem csak amiatt hogy golyószerű termése van hanem azért is mert szárított bogyóit – azaz tehát boróit, borókáit – és gyantáját de túlelvélű zöldjét is, füstölőszerűl ősidők óta használták, mivel e részei tűzön avagy parázson pörkölve, igen kellemes illatú fehér füstöt terjesztenek, amiért is illatosítóul lakásokban is de különösen vallási szertartásoknál, használták, ami eszerint a borókát az avarok tűztiszteletével is közvetlen összefüggésbe hozza. Kandra Kabos is említi, hogy a nyári napforduló tűz ünnepén él különböző szagos füveket párgoltak a máglyán, de természetes, hogy ahol az szerezhető volt, boróka is szerepelt, bár a borókához hasonló és szintén elég kellemes illatú füstöt terjesztő közönséges fenyő galya is szerepelhetett. Gyermek koromból emlékezem, hogy télen gyakran, de különösen Karácson estéjén, szokás volt fenyőgalyacskát gyertyalángon pörkölve, a szobában ide-oda járva, így a kellemes illatot terjesztgetni. Mindez tehát bizonyára az ősi tűztiszteleti szertartások maradványa, amelyeknél avar törzseink szárított borókabogyókat, boróka gyantát és galyat égettek, pörköltek, és füstöltek ezekkel az égő szent tűzön. Ma a katolikus valamint a görögkeleti vallás templomaiban, a Szomali Fél-szigeten (Keiet-Afrika) és Arábia déli részén termő tömjén-gyantát használják, amely szintén ősrégi, mivel már az egyiptomiak is használták, szerintem azonban a boróka még ennél is régibb. Népünknel pe-

dig ennek ma is elég nagy szerepe van még, mivel nem csak illatosítanak vele, hanem ételfélék és alkoholos italfélék fűszerezésére is alkalmazzák. Valamint húsfélék, kolbászfélék füstölésére is, mert a borókafa és borókazöldje tűzénél füstölt hús- és kolbászféle különösen kellemes ízűvé lesz. Miután azonban mind e célokra némileg a közönséges fenyőféle is megfelel, ezért valószínű, hogy a szerb-horvát *bor* = fenyő szó is az avar *boró* és *boróka* szavainkra vezetendő vissza. Miként pedig a tömjénfüst a babona szerint a gonosz szellemeket és az ördögöt távol tartja, mivel ezek annak szagától menekülnek, ugyanezt tartja népünk a boróka füstjéről is.

Ismeretes, hogy Bosznia és Hercegovina területe egy ideig avar uralom alatt volt és hogy a szlávokat, alattvalóikként, nagyrészt az avarok telepítették e tájakra, de akik itt utóbb bizánci uralom alá kerülve kereszténységre térítettek, amely időből származott ama főntebb bemutatott cirilbetűs de kacskaringóvonalban haladó szláv nyelvű fölirat is. Boszniában és Hercegovinában ma is láthatni még idősebb nőket, akik kezeire, karjaira sőt némelynek arcára is olyan jelek tetoválvák, amelyeneket e rajzocskám mutat. Ezek, bár száz meg száz változatban, de mindig a kereszt, a körbefoglalt kereszt és fenyőág indítékokból állanak. A keresztalakot természetesen már a kereszténység éveit azonosítják de éppen a fenyőág és a körbefoglaltság teszi kétségtelenné az avar eredetet. Sőt emlékeztet ez még arra is, hogy a kereszténységben a kereszt jelképkénti használata csak az avar időkben és ezután váltott általánossá, holott ezelőtt nem volt meg. A nők e boszniai tetováltságát Milena Preindlsberger-Mrazovic „Bosnisches Skizzenbuch” (Dresden, 1900. e. Piersons Verlag) című művében is említi, de annakidején ezt magam is sokat láttam.

Mind az itt említett *berc*, *boró*, *barka* alakú szavak azonban átvezetnek bennünket a *göndörségre* is, mivel az erősebben göndör haj avagy szőr is apró, gömbölyded csomócskákba alakul, amelyeket magyarul *barka*, *berke* néven is nevezünk,

bár nevezzük hajcsigának is, aminek viszont az olasz *ciocca* (csokka) = göndör hajcsiga, felel meg, amelyek kazár szócsoporthoz tartoznak. Az említett *barka*, *berke* szavak összefüggésben *bárány* szavunkkal, habár ez régen kos jelentésű is volt, lehet azonban hogy régen e szónak volt *barány*, *baran*, *barán* különböző kiejtése s eszerint más-más jelentése is. Viszont *bari*, *barika* néven ma is csak a fiatal báránycsoporthoz tartozókat nevezzük. E szavak pedig onnan is származhatnak hogy a göndörebb szőrű juhfélel báránycsoporthoz tartozó teste egész fölületét még mintegy csupa gödör, gömbölyű szőrösomócskával, azaz tehát berével, berkével, bertővel fődöttnek látjuk. Mind e szavak *b-r* kiejtésűek, de ide sorolandó a görög *friksz*, *frikosz*, *frikszosz*, szintén avar szócsoporthoz tartozó és szintén göndörséget, göndör haját, göndör szőrt jelentő szó is, ugyanúgy mint a francia *frisure* valamint a szintén göndör hajhajtást jelentő *frou-frou* (frizür, frufür), habár utóbbi még azért is érdekes mert az olyan zajt is jelenti amelyet gyors forgása kor a tűzfűró szerszám fűrója hallat. Már a régi Perzsia is tűztiszteletéről volt nevezetes, valamint ismeretes, hogy a mai Perzsiában is gazdag nafta és földgáz források vannak, amelyek mindkettő igen gyúlékony anyag és tüzelésre igen alkalmas, a földgáz-kifűjódásokat pedig úgy Perzsiában mint másutt is, ahol ilyenek vannak, mint például Bakúban, ősidők óta tűztisztelet öröktűzeihez használták föl. Ilyen tűztiszteleti örökég őt lássad a „Der Mensch und die Erde” német mű VII. kötete 98. oldalán említve s a 100. oldal utáni színes képen ábrázolva. És íme: *Perzsia peresz*, *farszi*, *pártus* stb. mind az avar szócsoporthoz tartozó nevek, valamint föltűnhet nekünk, hogy ha Perzsia történelmével foglalkozunk, úgy itt mily számos az avar szócsoporthoz illő névvel találkozunk. Például: Farszisztán, Perzepolisz, Perzisz, Veretragna, Firduszi, Barzuje, Barzuname, Partus, Farrurszi, Fraortesz, Bardija, Varanesz, Baram, Parviz, Bordan, Friapát, Partamazir. Prahát avagy Frahat négy-négy pártus király neve, Prahatak szintén pártus király, Franaszpat pártus vezér.

Az avarokról följegyeztetett, hogy a rövid haját viselő hunnokkal ellentétben, hosszú haját viseltek, amelybe szallagokat is fontak be. A latin szövegekből azonban biztosan nem tűnik

ki, hogy fonott hajfonatokat viseltek-e vagy olyan sodrott tincseket-e, amelyeneket láttuk, hogy a kazárok viseltek, mivel ugyanis az olyan sodrott, csavart hajtincsekbe is csavarhatni szallagot. amelynek két végével azután a tincs végét, hogy ki ne bomoljon, lekötöthetni. Találtak azonban olyan úgynevezett „kameni baba”-kat, azaz őseink sírhalmai tetején állott olyan „kőbáb”-okat is, amelyek hátán három lefüggő, hosszú, de nem fonott, hanem csavart hajtincs tüntetve föl, mi több, hasonló, hosszú, sodrott hajtincses szobrokat Egyiptomban is találtak, az ottani hikszosz uralom idejéből származóakat, amely hikszoszok hogy egy avar törzsünk voltak, alább látandjuk. Avar szokás szerinti göndör avagy mesterségesen göndörített haját, sőt minden valószínűség szerint *parókát* is, már a régi perzsák és egyiptomiak is viseltek. Hogy viszont honnan származólag és miképp váltott divattá a XVII. században Európa-szerte is az avarosan göndör paróka-viselet, kimutatni nem tudom, valószínű azonban, hogy ez valahol, talán eldugott helyen, avar szokás maradványaként élt, amit aztán valaki az úri osztályból, akinek ez megetszett – valamely nagyúr, herceg avagy király – utánozott és ezáltal divatba hozott. De mindenesetre meglepő egyezés, hogy a *paróka* szó tisztán avar szócsoporthoz tartozik, ugyanúgy mint a francia *perruque* (per-rük), amely szavak viszont a magyar *berke* és *barka* göndörséget jelentő szavakkal

1. Perzsa udvari ember Perzepolisz egy domborművéről. 2. Szaszanida király Dahi Rusztem szikláiról. 3. Szapur király Kermanah egy domborművéről. Flandlin et Coste: „Pergeancienne.” nyomán.

egyeznek teljesen, de emlékeztetnek a görög *frikszosz* = göndör szóra is, amelyből viszont a francia *friser* = göndöríteni és *frisure* (frizer és frizúr) = hajviselet szó ered.

Kiemelhető, hogy a szerb-horvát *percsin* szó hajfonatot jelent ugyan de hogy e szó avar alakjából azt kell következtetnünk, hogy eredetileg ez sem fonatot jelentett hanem, bár hosszú de csak csavart hajtincset. Ismeretes, hogy Észak-Dalmáciában a férfiak még vagy száz évvel ezelőtt is a hátukon hosszan leeresztett hajfonatot viseltek, amelyet az említett *percsin* néven neveztek. de amely régen szintén csak csavart is lehetett és utóbb azért váltott fonattá, mivel ez célszerűbb, nem bomlik és nem kuszálódik. De ismeretes az is, hogy Észak-Dalmáciában igen sokáig. ha már leigázottan is, de még néhány századdal ezelőtt is éltek avarok, akikről tehát úgy e hajviselet mint ennek neve is maradt, illetve maradhatott.

*Vendomei Lajos herceg
Franciaország marsallja. E.
Desrochers rézkarca nyomán.*

Mivel pedig az avarokat úgy a szlávok mint némelyütt a Nyugaton, *obri* néven is szokták volt nevezni (a mély magyar a hangot *o*-nak hallván és ejtvén), eszerint már mások is azt következtették, hogy a Zára melletti *Obrovac*, olaszul *Obrovazzo*, neve is egykori

avar lakosságáról származott.

Egészen bizonyosnak tartható tehát, hogy a *paróka*, francia *perruque*, olasz *perrucca* (perruk, perrukka, parrukka) szó a göndörség avar szócsoportunkbeli *berke*, *barka* szavunkból származott, valószínűleg még az európai avar hatalom idejéből. Amit bizonyít még az is, hogy a göndör szőrű juhféle különösen göndör szőrű bárányát népünk ma is berke-bárány-nak nevezi (Lássad: Herman Ottó: „A magyar pásztorok szókincese”), amely kifejezésnek bizonyosan volt *barka-bárány* változata, aminthogy ma is mondjuk, hogy *barika* = bárány, és

használjuk a *tarka-barka* kifejezést is. Ezenkívül a barika szavunk a körös *karika* szó betűszerinti párhuzama lévén, eszerint valószínű, hogy ez régen nem csak göndör szőrű bárány jelentésű volt, hanem a karikaszerűen göndörödő hajcsomókat is jelentette.

Föl kell itt még hoznom a juhfélére vonatkozó *birka* és *berbécs* szavainkat is. Bár e *berbécs* szavunkat a latin *vervex* = ürü (herélt kos) szóból származtatják de szerintem tévesen, illetve latinul tudók alázatos okoskodásából, mert, amint ezt Herman Ottó említett műve 497. oldalán is említi, népünknel e szó kos sőt általánosan juhféle jelentéssel ma is és, mi több, az olaszban is *berbice* (berbicse) = kos, de nem ürü! Amit egyébként Herman Ottó is, szintén a 497. oldalon, megemlíti. Úgyhogy a latin *vervix* szó, ma ugyan nem csak véletlenségből hasonlít a *berbécs* szavunkra, akkor bizonyára csak értelemeltolódás útján kapta az *ürü* értelmet.

Megjegyezhető még, hogy habár az olaszban a *treccia* (treccsa) szó ma fonott hajfonatot jelent, de mivel ezen *treccia* szó az olasz *torcere* és német *drehen* = csavarni (amely mindhárom östörök szócsoporthoz tartozó szó) és a mi *türni* = csavarni szavunkkal is, azonosul, eszerint kétségtelenné válik, hogy itt is ugyanazon jelenséggel van dolgunk mint a szláv *percsin* szónál, vagyis hogy ezen olasz *treccia* szó is eredetileg csavart hajtincset, *haj-fürtöt* jelentett és csak utóbb kapta a fonott haj értelmet. Fölemlíthető itt még az olasz *ciocca* (csokka) kazár szócsoporthoz tartozó göndör hajcsiga jelentésű szó is.

Hogy azonban a göndörség és a göndörszőrű juhféle az avarokkal mennyire összefüggésben volt, az is bizonyítja, hogy a göndör, fekete bárányszörme kiváló előállításáról a perzsák máig is hiteseek és hogy az ilyen szörmét azaz *prém-et*, helyesebb avar szóval bizonyára *perém-et*, a németek, a francia *persienne* szók átvéve, az igen szép göndörségű fekete bárányszörmét ma is *persianer-nek* nevezik. Az ilyen bárányszörmé készítése Perzsiában tehát ugyanúgy ősvagy hagyatéka, örökség mint a tűztisztelet. Ismeretes, hogy úgy Perzsiában mint nálunk is, szokás az újszülött bárány testét bepólyálni – nálunk feketét és fehéret is, Perzsiában csak feketét – és hónapokig így tartani, csak fejét és lábait hagyva szaba-

don, azért mert így szőre még göndörebbé lesz. Már ez is eléggé kegyetlen eljárás, de Perzsiában, nagyobb haszonért, még azt is megteszik, hogy a terhes juhokat ellésük előtt vagy tíz nappal azért ölik le, hogy a még időtlen bárányukhoz juthassanak, mivel ezek szőre göndörsége ilyenkor a legszebb, még a legszebben apró *berkéjű*.

Valószínűvé válik a föntiekből, hogy a piros és sárga szín mellett még a fekete is az avarok egyik színe volt. Ennek avar neve azonban, a *barna* szó lehetett, amelynek az olasz *bruno*, német *braun* is megfelel de amely szót az olasz nyelv sötét, feketeség, fekete és gyász értelemmel is szokott használni. (Lássad: P. Petrocchi: „Dizionario scolastico della =ingua italiana.” 1942).

De következtethető a föntiekből még az is, hogy az ősavarak, fekete vagy barna, hajzata természetől is göndör volt, habár ha ez nem volt eléggé ilyen, akkor mesterségesen is göndöríthették, aminthogy a haj mesterséges göndörítése ma is szokásos. Valamint hihető hogy már az ősavarak is viseltek parókát, különösen a kopaszodók. Ámde bizonyára nem követtek el oly ízléstelen túlzást amelyet a fönti rajzokon látunk. Aminthogy hasonló túlzásokat nem csak hajviseletben de igen sok másban is, mindig a hódító, hatalomra kapott, harcias de szellemileg fejletlenebb népek szoktak tenni, főképp dicsekvésből és úrvoltuk mutogatásából. Ilyen ízléstelenségeket, túlzásokat viszont magyar népünknel, sem viseletekben sem másban, nem láthatunk sehol.

Tény az is, hogy túlozott de akkoriban divatos göndör parókaviselet mindig csak uraknál, nagyuraknál volt szokásban, mert hiszen a minden nap dolgozó népnél ilyesmi viselése lehetetlenség lett volna. Eszerint pedig bizonyos, hogy a *baron*, *báró* nagyurat jelentő szó is összefüggött a göndörséggel és az ilyen parókaviselettel, valószínűleg ugyanúgy mint a kőrösök-nél a *grat*; *grót*; azaz *garat*; *goróf* szó is, habár emellett a *baron* szó még régebben, bizonyára *úr* avagy *fejedelem* jelentéssel, a Napisten egyik avar neve is lehetett, de jelenthetett ezenkívül ugyan e szó, a már többször említett *-on* képzővel tüzeset, ragyogót avagy fényeset is, ugyanúgy mint ahogy az egyiptomiak királyai *fáraon* avagy *fárraó* – az avar eredetű

hikszoszok korából származólag – szintén: fényes, ragyogó értelmű volt, amit kétségtelenné tesz a híres egyiptomi *Fárasz* világítótorny ezen, bár már elgörögösített neve, aminthogy máig is használatos a görög-latin-olasz *fárosz*, *farus*, *faro* = igen erős fényű lámpa szó, amelyeneket főképp a szabadban való világításra vagy fényjelzésekre használnak és természetesen világítótornyokban ma is.

Megsejtettük, hogy az avarok egyik színe a fekete volt. Tény, hogy *barlang*, kopott kiejtéssel *ballang* (ugyanúgy mint ahogy *sarló* népi kopott kiejtéssel: *salló*) a székely-magyaroknál *sötétség*, *homály* értelmű szó, ami egyezik egyrészt a *barna*, *ború*, *borul*, *borulat*, *beborul* = sötét szín, felhő, ködös, felhősödik, befellegzik szavainkkal de egyezik másrészt az olasz *bruno*, *brumire*, *imbrumire* = barna, sötét, besötétedik, szavakkal is.

Viszont a szóban volt, göndörség jelentésű *berke*, *barka*, *frikszosz* *frisure*, *frufu* szavak, valamint a szintén fölhozott sötétséget, felhősséget, homályt, ködösséget jelentő szavak még valamire átvezetnek bennünket: a világködökre (nebulo-sakra, világúri ködfoltokra), vagyis a *kaosz*-okra, a kialakuló-félben lévő de még *kusza*, kacskaringósan (spirálisan), azaz göndören de egyúttal *kuszálódva*, *kócolódva* (szláv *kosza* = haj), forgatagszerűen örvénylő ős ködre. És íme *forgatag* valamint az olasz *brulichio* és a francia *frufu* (utóbbi kettő kavargást is jelent) szintén avar szócsoporthoz tartozó szavak. Úgyhogy, mivel már „Kazár” fejezetünkben is láttuk, hogy őseinknek az ősködökről valamint ezek alkatáról, teleszkópok nélkül is tudomása volt, megsejthetjük miszerint ezen ősködök avar neve valamilyen *burú*, *burgú*, *furgú* avagy *furfúr*, *forfor* alakú szó lehetett, sőt fölhozhatók itt a török *burgu*, latin *forare* és német *bohren* = fúró és fúrnivaló szavak is (a német ige kiejtése: bóren, tehát ugyanúgy hosszú *ó*-val ejtődik mint hosszú *ú*-val a mi fúrnivaló igénk.). A tűzfúró szerszám fúrója forgása következtében keletkezik a hő, illetve a tűz, de tudjuk hogy a forgó világködök központjában is magas hő, azaz tűz, keletkezik, ahol a világvégtelenség megszámlálhatatlan Csillagai, vagyis Napjai jönnek létre. A *kaosz*, illetve az ősköd forgatag os *kuszóságát*, *kócosságát* illetőleg avar szópárhuzamot képez, az említett

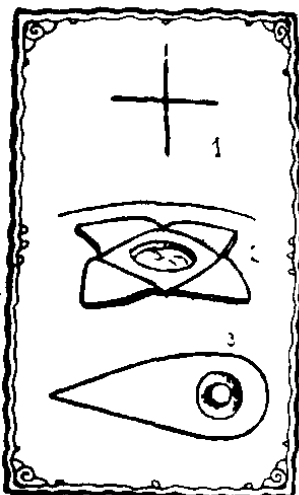
francia *frufu* szón kívül, még a magyar *borzas* szó is, amely merev, merevedő szálasságon kívül még *kócos*ságot is jelent, és amelynek ugyanúgy mint a francia *frufu-nak* is, megfordított alakja az olasz *ruffo*, *aruffare*, ami szintén borzasságot jelent de *kusza*, *kócos* és *kuszálni*, *kócolni* értelemmel is bír.

De a fúrással kapcsolatban meg kell itt még magyaráznom az *agyafúrt* = ravasz, igen leleményes, szavunkat is, amelynek első részét némelyek, tévesen, a hosszú *á*-hangos *ágy* = homorú, völgy-, völgyeletszerű valami, szóból származtatják és a koponya belső üregét jelentőnek vélik, aminthogy például igaz, miszerint a két láb közötti völgyeletet is nevezzük, hosszú *á*-val *ágyék*-nak. Ezzel szemben azonban a rövid *a*-val ejtődő *agy* szavunk a tulajdonképpeni magyar szócsoport *mag* alapszavának változata (egymássalhangzós) s értelme pedig: gömb, golyó, s amely szó e réven kapott *koponya* értelmet is. Rokona az angol *egg* = tojás szó, mivel a legtöbb tojásféle többé-kevésbé gömb, avagy gömbölyded alakú. Mi már láttuk, hogy ősnyelvünkben a *mag* szó s megfordítva *gam* (gyümölcs, gomb, gumó) tulajdonképpen csak gömbölyű magot jelentett és hogy amint a *mag*, illetve *agy* szó, a gömbölyűséggel, kekséggel is egyezvén, ide sorolható az *iga* szavunk is, habár ez karikaszerű valamit jelentvén, tulajdonképpen már nőiségi szó.

Ezek szerint természetes, hogy régibb nyelvünkben az *agy*, esetleg *aggy* kiejtésű, szó nem azonosítandó az *ágy* szóval. Szintén tévesen használják ma *agy* szavunkat agyvelő értelemben is, holott nem ezt hanem magát a fejet, főképp ennek gömbölyű koponyarészét jelenti, ami fajunknál igen régi ősidőkben is – kivéve talán csak a szemere s a besenyő törzseket már gömbölyű, vagyis tehát igen fejlett volt. A mondottak szerint azonban helyesen beszélünk ma is *agyvelő*-ről, vagyis azon velőről amely az agyban van; mivel ugyanis van *csontvelő* is. *Velő* szavunk tulajdonképpeni értelme: belő, belső, bent levő. Hogy őseink a fejet valóban golyónak, azaz golyószerű valaminek tekintették, ezt egyrészt az oroszban ma is meglévő *golova* emberi vagy állati fő, szó bizonyítja, másrészt az oromo *gutubi* = térdkalács, ami, amint láttuk, egyezik a magyar *golyóbis* és a latin *globus* szóval. De hogy viszont a *velő*

szó tulajdonképpeni értelme valóban *belő*, *belső* volt, bizonyítja ennek latin párhuzama: *medulla* = csontvelő, növényi szár lágyabb bele, és *medius* = közép, középen levő. Valamint olasz *midoilo* ugyanazt jelenti mint a latin szó, míg az angolban *mid*, *middle* = benti és közép.

Kőkorszakbeli, bronzkori leletek révén tudtuk meg, hogy a koponyalékelést az ember már azon ősidőkben is ismerte s teljes sikerrel gyakorolta, mert kerültek olyan kő- és bronzkori emberi koponyák amelyeken két-három centiméternyi átmérőjű, egy vagy két, szabályosan kerek lyuk van, de amely lyukak, hogy nem okozták az illető egyén halálát, az teszi kétségtelenné, hogy a lék szélén a csontfelülete szép simára gyógyulva, ami csak igen hosszú idő alatt mehet végbe, vagyis: az egyén a rajta végrehajtott koponyalékelés után zavartalanul tovább élt, illetve hogy, ha a lékelés, avagy fúrás, halálát okozta volna, akkor a luk csontszéle nem gyógyulhatott volna le simára. Kérdés marad azonban, hogy az ősök e koponyalékelést, koponyafúrást miképpen végezték? Szerintem a következőképp: Először is mindenesetre a haját a lékelendő helyről és ennek környékéről lenyírták, leborotválták. Ezután a fejbőrt megmetszették, ami a legcélszerűbben úgy történhetett,

egyenlőszárú keresztalakban bemetszették (az alábbi rajzon 1), ami hiszen egyúttal avar őstörzsünk vallásos alapjelképe is. Ami után a bőrt a csonttól fölfejtve, úgy hajlították szét ahogy ezt itt a rajzon 2 mutatja. A fejbőr ilyenképpen metszése és szétnyitása azért volt a legcélszerűbb mert a műtét befejeztével azt könnyen lehetett helyére visszahajlítani, ami után annak összehegedése és gyógyulása annál könnyebben bekövetkezett, hogy az ősök az általuk jól ismert gyógyfüveket, azok levét is

alkalmazták. Ilyen volt például a *forrasztófű*, latin nevén *Sysembrium Sophiae* (lássad: Toroczkaí Wigand Ede: „Régi kert.” Budapest, 1917.,27. oldal.), egy másika *vérálatófű* vagy *hegesztófű*, latinul *Geranium* (ugyanott 29. old.), más *vérálatófű*, latin nevén *Hypricum Ascyr*, és mások, valamint a Csaba mondánkban is emlegetett Csaba íre, latin nevén *Poterium Sanguisorba* (ugyanott 22, 24, 26. old.), amellyel Csaba királyfi, a rege szerint, a harcban sebesült harcosait gyógyította volt meg. E füveknek elsősorban is fertőtlenítő hatása van de gyöngén összehúzó hatása is, ami által a vérzést elállítják, a seb beforradását is pedig elősegítik. Hogy a koponya csont lékelését kalapáccsal vert vésővel végezték volna, nem valószínű s aminek az *agyafúrt* szavunk is ellentmond. Vagyis bizonyára a már ősidők óta ismert főfúrást alkalmazták. Az ilyen fúró egyik *hegye* a központba fúródva, a helyet tartja, a másik pedig körben haladva karcol, azaz *ró*, vagyis a körben futó *rovást* végezi. Hogy pedig a körfúrás egyik nemét az ember már a kőkorszakban is ismerte, bizonyítják az olyan valamely okból félbemaradott furatú kőbalták, amelyek furata közepén még ott van a peterke de amelyet könnyű volt, ha már hosszabb volt, kiütni (a rajzon 3.).

A régészek a talált őskori lékelte koponyákról természetesen azt gondolják, hogy ezek lékelése oka csakis orvosi vagy talán valamilyen babonás célú műtét volt. Azt hiszem azonban hogy ősműveltségünk idejében az ilyen koponyalékelésnek egészen más oka is volt, amire magyarázatot a Buddha-szobrok, valamint a Mózes fejére ábrázolni szokott szarvak is, adják meg. A Buddha-szobrokon, a fejtetőn, kissé előbbre, szokott egy dudor ábrázolva lenni, rendesen pontosan ott, ahol a gyermek „fejelágya”, feje lágýéka, van. Lássad ezt Buddha szobor ábrázolatokon például Karl Woermann: „Geschichte der Kunst.” (Leipzig, 1925.) című műve II. kötete 128, 203, 226, 308, 310. oldalán és a 34. számú tábláján, valamint az alábbi rajzon és két kicsi fényképpen. Ha pedig a lékelést még kisebb gyermeknél végezték el, azon célból is, hogy a fejelágy egyáltalán ne nőljön be, amikor ugyanis a koponyacsontok még nincsenek egészen megkeményedve, akkor a műtét annál könnyebben volt végezhető. 1932-ben Jirks tanár (New York,

simpansz majmokon végezett tanulmányai alapján, megírta, hogy tapasztalatai szerint e majomfaj, amely a legértelmesebb, kicsi korú fiai egészen 18 hónapos korukig értelmességben igen gyorsan gyarapodnak. Mihelyt azonban egy ilyen fiatal majom csontvarratai és fejelágya a koponyáján benőltek, bezárultak, értelmi fejlődése megszűnik, mert szűk koponyaürege az agyvelő további fejlődését lehetetlenné teszi. Ehhez toldható szerintem, hogy az emberszabású majmoknak igen korán válik teljesen keménnyé minden csontja, agykoponyájuk is pedig nem csupán kicsi, illetve szűk marad, hanem roppant vastag csontlemezekből áll és a nehéz és igen nagy fogakkal bíró állkapocs hatalmas izmai számára is

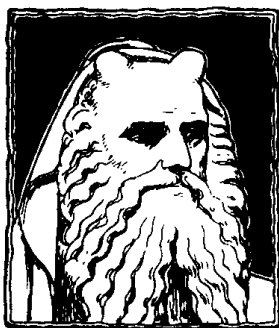

kell tapadó fölületül szolgáljon. Világos tehát mindebből, hogy ha akár majomnak, akár embernek, lehetőleg még fiatal korában, fõnt koponyáját megfúrjuk, akkor az agyvelõ e nyíláson kidudorodhat, megnagyobbodva teljesítõképesebbé is válhat, mivel hiszen a bõr az agyvelõ nyomásának könnyen enged. Természetes, hogy az így, csak bõrrel fõdött velõ az egyén számára veszélyes, mivel ütés esetén halálát is okozhatja, amin azonban védõ tokkal lehet segíteni. Ez lehet tehát a Buddha ábrázolatok fejdudora magyarázata de ez egyúttal a koponya megfúrása igazi oka is. Mindezt egyik „Jegyzetek” füzetemben már 1931-ben meg írtam volt, amikor még Jirks tanár egy évvel késõbb megjelent, fõntemlített könyvérõl sem tudtam semmit. Majd utóbb, 1954-ben, tehát több mint 20 évvel ké-

Michelangelo Mózes-szobra

VÁLT
rályi házában ifjú hercegként élt, amikor neve még Sziddarta volt. Mindenesetre azonban Buddha nem volt hindu hanem India északi részéből származó, vagyis hindo-szkita, amely hindo-szkiták szintén India fajunkbeli őslakói voltak de akiket

*Stuter Mózes-szobra
feje Dijonban.*

utóbb a bevándorló, harcias hinduk, miként délen a dravidákat, tamulokat is leigázták, de egész műveltségüket átvették. Így bizonyára Buddha orvososa sem volt hindu, hanem hindo-szkita. Ismeretes, hogy Indiában, igen régen, az orvostudomány és különösen a sebészet igen magas színvonalon állott, de hogy úgy ez, mint az általános műveltség is, a hinduk elhatalmasodásával, folyton hanyatlott.

De láttuk már azt is, hogy az agyvelőnek körülbelül a közepén levő *tobozmirigy* (corpus pinealis) az egykori harmadik szem maradványa, amely ott volt ahol ma a gyermek feje lágyéka van, és amely nem a

sőbb, meglepetésemre, olvastam M. Alderton Pink amerikai író egy könyve „La democrazia vista con occhio realistico” című olasz fordításában a 63. oldalon ezeket: „Jivaka, il medico di Buddha praticò con successo la chirurgia cranica” Magyarul: „Jivaka, Buddha orvososa sikeresen gyakorolta a koponyasebészetet.”. Ő volt tehát aki Buddha fején, valószínűleg ennek még igen fiatal korában, a koponyalékelést végrehajtotta, amikor Buddha még apja, Csudhodona, ki-

fényrengések révén hanem a villamos rengések révén látott, vagyis hogy a villamos rengéseken alapuló telepatia, a távolba látó képesség székhelye is e tobozmirigy, amelynek képességeivel, amíg az nem volt annyira elcsenevészedve mint ma, nem csak messze távoli dolgokat voltak az ősök képesek látni, mint például a Nap felülete szemcsés voltát, avagy a világgödröket és azok alkatát, teleszkópok nélkül, hanem boncolás nélkül testünk belső szerveit és ezek működését, valamint, górcsővek (mikroszkópok) nélkül a legkisebb dolgokat is. Ha tehát a koponyalékelés következtében az agyvelő középső része jobban kifejlődhet, akkor az itt levő tobozmirigynek sem kell egészen elcsenevészednie, illetve ez jobban fejlődhet, egykori képességeit, ha csak részben is, visszakaphatja.

Ugyancsak 1954-ben, véletlenül és nem kis meglepetésemre, találok a Pallas-Lexikon 1896 évi kiadásában, az 1931-ben megírt sejtmem még következő igazolását is: „Mikrocefálián (túlkicsi koponyájúságon alapuló idiotizmusnál (hülyeségnél), újabb időkben különösen francia sebészek operatív beavatkozást kíséreltek meg olyanképpen, hogy a *koponya boltozatából lécet* lékeltek ki s így az agyvelőt kedvezőbb táplálkozási és fejlődési viszonyokhoz juttatták, amely beavatkozásra némely esetben a szellemi élet fölélnkülése is bekövetkezett”. Ugyane cikkben kifejezve még azon sejtlem is, hogy a túlkiskoponyájúsági hülyeség oka az, hogy a koponya boltozat időelőtt csontosodik, keményedik teljesen meg, ennél fogva tovább nem növekedhet, így az agyvelő ezentúl való fejlődését is gátolja, megszünteti.

Mi mászt következtethetünk tehát mind ebből mint azt, hogy ha őskori koponyákon sikeresen végezett agylékelést látunk, ez azt jelenti, hogy őseink ilyen műtetet nem csak sikeresen voltak képesek végezni, hanem tudták azt is, hogy ezúton az illető személy ezután szellemi fejlődését, teljesítőképességét nagymértékben növelhetik. A francia orvosok föntemlített koponyalékelései eljárása hiszen az őskétől csak abban különbözik, hogy ezek a koponyatetőbe kerek lukat fúrtak avagy vágtak, amazok pedig lécet vettek ki; mindenesetre a két parietális-koponyacsont közötti hosszanti varrat mentén. Ami viszont a műtételnél szükséges érzéstelenítést (anestéziát)

illeti, ennek különböző módjait, például a hipnózis útján valót is, őseink bizonyára szintén mind igen jól ismerték, talán a mai eljárásoknál is jobban.

Igen valószínű tehát, hogy Mózes „szarvai” magyarázata is ezekben van, ami szerint az ősök gyakorolhattak olyan koponyalékelést is amelynél nem egy hanem két lyuk fúratott, hogy így más agyvelő központoknak adasson nagyobb fejlődési lehetőség. Miután azonban a Bibliában arról szó nincs hogy Mózes oly bölcs volta szarvaival, szarvakszerű fődudorokkal lett volna összefüggésben, ebből az is következik hogy a bibliáírók erről semmit már nem is tudtak. Valamint valószínűvé válik ebből még az is, hogy a szarvokról szóló hagyomány nem is bibliabeli hanem azon kiüli, népi. Lássad például Michelangelo híres Mózes-szobrát és a Slater és Werwe-féle „Mózes-kút”-on levő Mózes-szobrot Dijonban. Különösen ez utóbbi fején a „szarvak” igen tömpe dudorok, valóságos kinövés-szerűek csupán. Mi több, az e szarvakra vonatkozó bibliai szöveget némelyek úgy magyarázzák, hogy Mózes e „szarvai” tulajdonképpen csak fénysugarak voltak, mások meg úgy hogy itt szarvokról sincsen is szó, hanem csak arról, hogy Mózes arcbőre volt fényes. Eszerint valószínű, hogy valamely héber szó egyúttal szarvat de fényességet, sugarat, sugározást is jelenthet. Utóbb találom: Mivel a zsidó írásban a magánhangzókat ki szokták hagyni, ezért a zsidó betűkkel leírt *krn* szó *keren-nek* de *karan-nak* is olvasható. *Keren* = szarv, *karan* = fény. Érdemes volna e dolognak utána járni (Héber szótárat még nem sikerült szereznem.), az is viszont bizonyos, hogy Mózes nem történelmi személy, hanem a finnek Väjnämöjnenével azonos Napisten, de ugyanúgy emberré lefokozva mint a szumerek Samás Napistene: Sámsonná, ugyanúgy mint Heraklesz, mint Siegfried, mint Toldi is, nemzeti hőssé. Illetve, ha a

zsidóknak valamikor volt is valamely kiváló vezére, de erre utóbb a Napistenről szóló regék alkalmaztattak. Erre mutat többek között e példa is: őseink Napistene, miként a vogulok Világügyelő, Népetgondozó Napistene, a nyári napforduló évközepén, vagyis élete delelőjekor, fölmege az Ég Delelőjére (a Nap a Zenitre), ahol az óg kerek nyílásán át apja Numitoren hajlékába jut, hogy annak tanácsait kikérje, meghallgassa, amelyek szerint azután, ismét alászállva, a földi világ és az emberek fölött uralkodjon. A nyári napfordulókor jut a Nap égi pályája legmagasabb pontjára, ami azonban a legtökéletesebben akkor volt így amikor az Északi Sark még hazánk területén volt (amiről főntebb már többször szólottam, és amikor itt még örök enyhe tavasz volt), amikor is a Nap az Égen a Delelőre följutva, ott isten „Tíz Parancsolatát, kötáblákra róttan”, átvegye. (Említettem azt is, hogy ártatlan lelkületű népnek még csak szeretetteljes tanácsokra van szüksége, de rossz lelkületűnek szigorú parancsokra, – mivel a csak tanácsadást nem követné – amely parancsok nem követése esetén kegyetlen büntetéstől kell félnie). Pedig hiszen világos, hogy Isten e parancsolatait Mózesnek másutt is, máskép is, átadhatta volna, vagyis ezért nem kellett volna éppen egy oly magas hegyre, amilyen a Szinai, fölmennie. Ámde ez a Napnak az Ég legmagasabb pontjára érkezése – a Napistennek Numitoren Atya lakásába lépése s az onnan utasításokat hozása – már elhomályosulása, vagy szándékosan is elhomályosított, emlékezete. Viszont a hegyre, Istenhez való fölmenés indítékának is megvannak másai abban, hogy például a régi görögök is istenségeik lakhelyét a magas Olimposz hegy tetején levőnek képzelték, ugyanúgy mint akár a tibetiek avagy a nepáliak is a maguk hegye tetején valónak. A „kötáblák”-ban pedig szerintem annak elhomályosult emlékezete él, hogy őseinknél a Nagy isten, fiát a Napistent, arra is tanította, hogy az emberek fölött lelkiismerete szava szerint kell uralkodjon, amiért is a Lelkiismeret Tükrét adta át, amely egyúttal magát a Napistent is jelképezi, mivel hiszen a lelkiismeret mindig: önmagunk is. De amely tükröt utóbb egy vagy két törvénytábla helyettesített, ugyanúgy mint a lelkiismeret szavát is a parancsolótörvények: Ismeretes az is, hogy a tükrök régen, amikor az emberek üve-

get még nem ismertek, fényes aranyból, ezüstből, bronzból, de már ősrégi időktől fogva, fényesre csiszolt kőből is készültek, mint például még a rómaiaknál is obszidián kőből. Továbbá ismeretes, hogy manapság is Japánban a trónra lépő minden új császárnak tükröt (kardot és ékszer) adnak át, annak emlékére, hogy a hitrege szerint, az első japáni császárnak is, Amaterasu istennő tükröt adott át, hogy ennek, azaz lelkiismerete, szava szerint uralkodjon. Nálunk pedig egy magyar népmesében (Horger Antal: „Csángó népmesék.” Budapest, 1908. „A magas fa gyümölcse.”). Tündér Ilona a mese hősének útjára tükröt ad. A mese hőse eltéved az erdőben de előveszi a tükröt, bele néz és látja Tündér Ilonát, hogy kezével mutatja jobbra mennie. Vagyis: a tükör vezeti őt. Ami jelképesen azt jelentette, hogy az erdőben eltévedőt, vagyis a *rossz* útjára térőt, lelkiismerete vezérelheti vissza a jó útjára, mert hiszen világos, hogy „jobbra térni” annyi mint: a jó útjára, az igazi útra, térni.

A Buddha-ábrázolatok fején ama kidudorodás a koponyatetőn van, azaz ahogy népünk mondaná: „a feje búbján”, vagyis ezen *feje búbja* mondásban habár vele ma csak a fejtetőt értik, mégis mintha még ma is annak emlékezete élne, hogy ott valamikor némely embernek valóban búbja volt. Ma ilyen búbos fejű emberek nincsenek, ősidőkben, a koponyafúrás még szokásban voltakor, például a táltosok feje valóban ilyen lehetett. Ballagínál *búb* és *bób* = „valaminek kiálló része, fejtetőn levő gomb, a kalap búbja, a kemence vagy torony búbja, a fejtetőn levő haj- vagy tollpamat. Mondás: Majd a búbodra ütök”.

Ezen *búb* avagy *báb* szavunk közvetlen rokona a *púp* szó, amely nem csupán ember, állat hátán levő dudort jelent hanem bármin levő kisebb, nagyobb dudort, kidudorodást, púpot, kipúposodást is, vagyis kétségtelen, hogy ebből származott a *buborék* szavunk is, valamint emeből meg a szerb-horvát *bubreg* = vese szó.

A tyúkokat avagy más madarakat, ha fejük tetején tollcsokor van: *bóbitások-nak* nevezzük.

A „búbodra ütök” mondás viszont világosan emlékeztet még arra, hogy a koponyatetőn levő agyvelőbúbra történő ütés

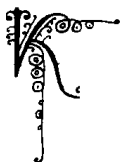
mily veszélyes volt. De még csodálatosabb, bár öntudatlan, de fönmaradott nyelvi emlék, az olasz népi nyelvben élő, általam is Rómában számtalanszor hallott, és például az olasz P. Petrocchi „Dizionario della lingua italiana” (Garzanti kiadása, 1942.) című szótárban is megtalálható: „*Bernoccolo*: a fejen ütés, avagy ütődés, következtébeni kidudorodás.” De ezutáni magyarázatában még kiemeli, hogy – amint ezt éppen így hallottam Rómában – mondják: valakinek valamihez „*bernoccolo*”-ja van, például zenéhez. Magam is úgy hallottam, hogy ha valaki igen okos, rá azt mondták: „*c’ha il bernoccolo della sapienza*”, szószerint = „bölcse ségi dudora van”. Avagy ha kiváló tehetsé gű művés zről volt szó: „*C’ha il bernoccolo da artista*” = „művés z dudora van”. És íme: mi már tudjuk, hogy *bere*, *bertő*, *boró* az avar szócsoportban gömböt jelent. De az olasz *-noccolo* szórész meg – amint ezt Petrocchi is mondja, a latin *nux*, olasz *noce* (nuksz, nócse) = dió szóból, származik. A dió pedig szintén gömbölyded valami.

Ismeretes, hogy a Buddha név jelentése: fölvilágosodott, aminthogy például a szerb-horvátban is *búdan* = ébren levő, *probúditii se* = ébredni. Az igen okos emberre ma is mondjuk hogy: *fölvilágosodott* ember. Ámde a megfűrt, azaz tehát lukas koponya eszünkbe kell juttassa a latin *lux* (*lux*), a görög *lüké* és a német *Licht* (lihht) = világosság szavakat is, amelyekkel viszont pontosan egyeznek a magyar *luk*, *lék*, *lik* és az ugyanezt jelentő német *loch*, *Leck*, *Lücke* (lohh, lekk, lükke) szavak is. Eszerint tehát a nyelvekben máig is kifejeződik, hogy a koponyába fűrt luk az illető egyén okosságát, bölcse ségét: *fölvilágosodottságát* is növelte, de amely nyelvi tényt ismét csak a magyar nyelv segítségével állapíthatjuk meg. De eszünkbe kell ez ismét juttassa a Mózes fejéből támadó *fénysugarakat* is. Fény és világosság pedig azonos. És valóban: ha valaminek luka van, erre népünk azt is mondja, hogy „ott világa van”. Ugyanígy a német is *Licht* (lihht) alatt ért világosságot de lukat is, valamint hogy a német *Licht* és *Loch* = világosság és luk szó, egymással hangtanilag teljesen azonos is. Láttuk, hogy régibb nyelvünkben *ók*, *óg* lukat és szemet (látó szerv) is jelentett, aminthogy a kunyhók tetején levő, levegőt és világosságot adó lukat is *ók*-nak, *óg*-nak nevezték: és ezt összeha-

sonlítottuk a római Panteonon levő egyetlen, kerek, levegőt és világoasságot adó lukkal, azaz óggal, továbbá a bányák függőlegesen a mélybe hatoló *akná-i* nevével is, de főlemlítve a szumer *igi*, latin *oculus* (okulusz), német *Auge*, szláv *oko* = szem szavakat, de említve, hogy ez eredetileg a fejtetőn, a mai fejelágy helyén, volt harmadik (páratlan), de ősrégi időkben még csak *egy*, egyetlen szem neve is. Úgyszintén említettem a nagy Égisten (akit képzeltek egyszeműnek is, sőt jelképezték, és jelképezik a kereszténységben, *egy* szemmel is) *Ukko*, *Okkán*, *Ukkon*, *Ég*, *Ig*, *Egy* neveit, valamint láttuk, hogy a harmadik szem, amely valamikor, ősrégi, még nem emlős elődeinknél, a mai két szem keletkezte előtt, egyetlen szemként, a fejtetőn volt és hogy az agyvelő epifizise vagyis tobozmirigy e harmadik illetve egyetlen szem maradványa. Úgyhogy kétségtelenné válik, miszerint, ha fiatal korban a fejtetőn, ez egykori szem helyére, lukat fúrunk és ennél fogva az ennek megfelelő agyvelőrész tökéletesebben fejlődhet, akkor az ezalatt még meglévő tobozmirigy is nagyobb mértékben kifejlődhet és egykori képességeit részben visszakaphatja s az illető egyénnek a *látnoki* képességeket megadhatja. Mindezekon kívül kétségtelenné válik még az is, hogy *okos* szavunk is összefügg e harmadik szemmel illetve a koponyatető *ók*-jával, *óg*-jával és így az *oculus*, *oko* = szem latin és szláv, de ősnyelvünkől származott, szavakkal is. Úgyhogy semmi esetre sem véletlenség, hogy az oromo nyelvben is *ogesza* = okos. (Az olasz szótár a *sapiente*, *sagace* = okos, elmés szavakkal fordítja.)

A koponyalékelés avagy koponyafúrás latin, orvosi neve *trapanatio*. Mivel pedig latin *trapanus*, görög *trüpanon* = fűrő, eszerint ezen *trapanatio* szó is a legközvetlenebbül a *fúrásra* utal. A magyar *agyafúrt* és *fúrtagyú*, továbbá a *ravas*z szavainknak ha ma már inkább *ravas*z mint *okos* értelme van is, de ez szerintem csak sok ezredév alatt létre jött némi értelemeltolódás, de amely szavak eredeti értelme okos, bölcs, elmés, tudós kellett legyen. Annyi bizonyos, hogy *agyafúrt* szavunk is világosan fúrt agyút azaz fúrt koponyájút jelent. De ha ez mind így van, honnan származhat máshonnan az olasz *turbo* = *ravas*z, szó mint ősnyelvünkől? Vagyis *fúr*, *fúrni* igénkől,

illetve egy régen létezett *fúruan*, *fúrua* = fúrott, fúrt, megfúrt szavunkból. Mind ami még arról is tanúskodik, hogy a most említett értelemeltolódás már ezredévekkel ezelőtt is megvolt, mert már az olasz nyelvbe is ilyen értelemeltolódásos szó ment át, ami nem történhetett újabb időkben hanem valószínűleg akkor amikor ősnyelvünket beszélő törzsek még Itáliában is voltak. De ha, amint láttuk, *okos* szavunk is az *ók* = luk szavunkkal függ össze, akkor a szerb-horvát *lukavo* = ravasz szó sem származhatott máshonnan mint *luk* szavunkból, vagyis szintén ősnyelvünkől, akkor amikor ebben *luk-az-van-ból lukava* = lukas értelmű szóalak keletkezett, ugyanúgy mint ahogy az *él* igénkből az *eleven*, a *hal* igénkből a *halavány*, *halovány* szavaink is keletkeztek. Sőt észre kel vennünk még azt is, hogy *ravasz* szavunk sem egyéb mint a *ró*, *rovás*, *rovott*, *ravás*, *ravatt* egy változatát képezett szóalak.

ülönböző följegyzések szerint az avarok gazdagságukról de különösen váraikról voltak nevezetesek, amelyek kör- vagyis gyűrű alakú földbástyákból és sáncokból képezettek voltak. Ezek előtt kifelé mély árok volt, amelyben víz is gyü-

lemlett avagy folyó, patak vize is bele vezethető volt és amely vízben aztán veszedelmes hínár-növények is tenyésztettek. Az árokból kihányt föld viszont magas földtöltést vagyis bástyát képezett, amelynek külső oldalát tövises avagy más sűrű, a fölmászást gátoló növényzettel ültették tele. Kisebb helységek csak egy, avagy két, nagyobbak több ilyen egymásban levő sánccal és bástyával voltak körülvéve. A régi följegyzések szerint a királyi, azaz kagáni, palota amely egyúttal a kincsek őriző helye is volt, kilenc ilyen gyűrű alakú kör-bástyával volt körülvéve.

Nekünk föl keli tűnjön az avarok avar, másként *várkun*, *várkon* nevének a *vár* szavunkkali egyezése. Mi már tudjuk, hogy e szavunknak körértelme is volt; az avarok várai pedig kör alakúak voltak. Mivel pedig az avarokat még *abar*, *apar*, *obri* neveken is nevezték (Örmény írók, Ptolemaeus, továbbá a

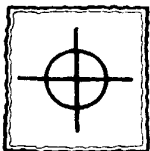
szlávok is, valamint még Strabo, Bizanti István és Snidas.), eszerint nevüket nem is csak a vár szavunkkal – amely tehát kör és gyűrű értelmű is volt – hanem, ők tűztisztelők lévén, még a tüzet jelentő szumer *bar* szóval is összefüggőnek kell tartanunk. Láttuk is, hogy a magyar *parázs*, olasz *bragia* és *brucia* = parázs és ég, a német *Brand* = égés stb. szavak is mind ezen ősavar tűz jelentésű szavunkra vezetendők vissza. Viszont az *avar*, *abar*, *obar*, névben az *a* hang (amelyet nemmagyarok *o*-nak hallanak) tulajdonképpen csak az, ami mai nyelvünkben a névelő: *a*, *az*, amit éppen az avarok kezdtek volt a szóvegről a szó elé tenni, s ami azután, a ragozó nyelvek szellemével ellenkezően, idővel nálunk is így lett. A vár avagy var = kör szó fönymaradott a szerbhorvát nyelv *veriga* = karika, láncszem szóban is, amely a magyar, azaz körös, *karika* és az őstörök *taliga* szavainkkal képez párhuzamot, amelyek közül utóbbi tulajdonképpeni értelme *kerék* volt, aminthogy láttuk is, hogy *iga* szavunk is ősn nyelvünkben még kör, golyó s tehát kerekesség, gömbölyűség értelmű volt, amely szóból azután az *ig*, *igi*, *ügy*, *ág*, *ők*, *ocul us*, *Auge*, *oko* = luk és szem értelmű szavak is származtak. Mindezek alapján, azt hiszem, az avar gyűrűk avar neve még *variga*, *verige* is lehetett, nem csak *vár*.

Viszont az avarok *várkun* nevében az első szótagot vélhetjük *vár* de *tűz* értelműnek is. A *kún* szótag pedig valószínűleg *ember* értelmű volt, a név pedig így *vár-ember* de egyúttal *tűzember* értelmű is, aminthogy láttuk miszerint ősn nyelvünkben a *kún* szónak valóban volt *kan*, *hím* = hím, férfi értelme is, amelyből a latin *homo* = férfi, ember szó is származott.

Ismeretes, hogy a régi németek az avarok gyűrűvárait *Ring*-eknek, régebben *Hring*-, *Hiring*-eknek nevezték, amely germán szó, ha némi értelemeltolódással is, de *kering* igénkből származott. mint ahogy *korong* (a kerengő fazekas korong) szavunk is ezen *kering* igénk egy régen megvolt *korong* kiejtéséből lett, aminthogy van ez igéneknek ma is *karing* változata. Valamint láttuk azt is, hogy az olasz-latin *girare-gyrum* (dzsiráre-gürum) forgást jelentő szavak is a mi *gyűrű* (régén

győr alakúan is megvolt) szavunkból származtak, amelyből Győr és Gyerő (Gyerőmonostor) városneveink is keletkeztek.

Általánosan ismert azon népi babona, amely szerint ha valaki éjfél előtt a *keresztúton* a porba maga köré kört rajzol és ennek közepébe áll, akkor éjfélkor oda ördögök avagy boszorkányok, néha állatok képében is, jönnek, felé rohannak, ordítva is ijesztgetik, de a körbe lépni sehogy sem bírnak, neki sehogy sem árthatnak. Ám ha megijed és el akar szaladni, leg-

ott utoléri és megölik. De ha bátran helytáll, akkor az ördögöktől, vagy boszorkányoktól, pénzt, aranyat követelhet, amit azok meghoznak neki s miután ez már nála, a körből távozhat is mert ezután már nem bánthatják.

Világos, hogy a keresztút és az ennek közepébe írt kör tulajdonképpen nem más mint az avarok szent alapjelképe, a körbefoglalt kereszt, vagyis a Nap és a Tűz istensége, Barata, Varuk vagy Barisa és Páris neveken nevezett emberiség-ősapa, jelképe, ha itt a keresztalak szárai hosszabbak és a körből kiállóak is. De jelenti mindez még azt is, hogy a népnél e jel bűvös erejébeni hit máig is él még és amelynek a Rossz elleni védő hatalmat tulajdonit. Horger Antal „Hétfalusi csángó népmesék” című könyve (Budap. 1908.) „A korhely katona” nevében nincs ugyan mondva, hogy ez keresztúton történik, hanem ez: „Húzott egy várat magának, középhelyre keresztet s reá állott.” Itt tehát *vár* = kör. Úgyszintén következtethető ebből, hogy a kereszténység „keresztvetés”-e szokása is tulajdonképpen avar eredetű, amire mutat még az is, hogy vallásos keresztény ember akkor is szokott magára „keresztet vetni”, mintegy védelmül, ha valamely fenyegetőveszedelmet lát avagy sejt. Ugyanezt tanúsítja azon hiedelem, amely szerint az ördög nagyon fél és menekül a keresttől, avagy ennek csak jelétől is, vagyis hogy ha valaki magára keresztet vet úgy ez tőle az ördögöt is távol tartja, a Rossztól védelmezi. A főnti babona szerint az ördög a *körbe* sem képes lépni, vagyis tehát a *vár* is *védelmez*, úgyhogy itt két védelmező jel van együtt, a kereszt is és a kör. Továbbá hiszen az avar várak, e körvárak, is ellenség elől védtek, védelmeztek. Nem meglepő egyezés-e tehát, hogy a német nyelvben *wiihren*,

bewahren, aufbewahren = védeni, óvni, megőrizni, míg a szerb-horvátban *brana, braniti*, azaz eredetileg bizonyára *barana, (Baranya) baraniti* = védelem, védvonal, elzáró és védelmezni eltiltani, amely utóbbi két szó tehát *b* hangos kiejtésű, de kétségtelenné válik ekként, hogy úgy e német mint e szláv szavak is avar eredetűek, habár mai nyelvünkől már ki is veszték. Tudjuk pedig, hogy az avarok váraik azaz győreik, varigáik közepén nagy kincseiket őrizték. De másrészt emellett, a babona szerint, az illető a maga *vára* közepén a rátámadó ördögök elől is védve van, sőt ha más értelemben, más vonatkozásban is, de kincsről itt is van szó annyiban hogy ő itt kincsré tesz szert. Másrészt, ő e *vára* közepén a rátámadni akaró gonoszokat biztonságban *várhatja*, *bevárhatja*, ugyanúgy mint az igazi várakban a védők az ellenséget. Kétségtelenné válik tehát, hogy a német *warten* = várni ige is avar eredetű szó.

Mindezek alapján biztosra vehetjük azt is, hogy az avar várak közepén állott királyi palota maga is kerek volt, hogy a négy világtáj felé nyíló négy bejárata volt ábrázolva, sőt ugyanígy biztosra vehető az is, hogy a várgyűrűknek a négy világtáj felé szintén négy-négy kapuja volt, amelyekből, szinté keresztalakban, négy főút, vagyis sugárút vezetett a palotához.

A szóban levő babonát illetőleg olvastam régebben valahol, hogy az illető a keresztúton maga köré „várat ír”, vagyis itt tehát a *vár* szó még tisztán *kör* értelemmel volt használva. Láttuk hogy a különböző nyelvekben fennmaradott *gart, gard, kart* város és kert értelmű szavak is a *kör, kerek, kerít, kerítés, kert*, azaz bekerített helyet is jelentő körös szócsoportunkbeli szavainkból származtak. De ugyanígy, ezzel párhuzamot képezve, származott a *vár* szavunkból, amelynek *uer, ueer* változata is létezhetett, a szerb-horvátban a *vrt* = kert szó, amely a szlávos magánhangzókihagyás előtt bizonyára *vert* avagy *várt* kiejtésű volt, valamint a magyar *város*, régiesen *váras* szavunk is. Boszniában, régen magyar lakosságú helyen, ma is áll *Vares* nevű kisváros. Amely szó tulajdonképpen értelme tehát szintén: bekerített, körülkerített hely volt, illetve: olyan település amelynek vára van. Láttuk hogy a kerekesség jelentésű *vár* szavunknak volt *par, per* kiejtése is, amellyel a *pereg, pörög*

és *forog* szavaink is azonosulnak. Valamint láttuk, hogy innen származtak a magyar *perk, berek*, a ma nemzetközi *park* valamint a szintén kert jelentésű perzsa *pardesz* és a latin *paradisum* is. Viszont Dél-Olaszországban, az Otrantói Szorosnál, ahol az Adriai Tenger a legkeskenyebb, illetve ahol a Jóni-Tengerbe torkollik, áll *Bari* (bári) városa, amelyről ismeretes, hogy ősrégi, már a Bronz-Korban is létezett vár volt. De vele átellenben, a balkáni parton meg áll Bar nevű vár és város, amelynek várromjait magam is 1906-ban bejártam. E város olasz neve *Antivari*. A latin-olasz *anti* szó értelme: ellen, ellenes, átellenes, amiből minden kétséget kizáróan kitűnik hogy itt a *vari* névrész nem más mint vár szavunk, de amelynek tehát *bár* kiejtése is volt. Amiből kitűnik az is, hogy valamikor ősrégi időkben e két várat egy az Adria-Tenger ottani két partján élt ősvár törzsünk alapította volt. Tökéletesen öszszevág pedig ezzel, hogy számos régi író az Adria-Tenger balkáni partja e déli részén *partini* nevű, azaz tehát egy avar népet emleget; többek között például Dio Cassius („Historia Romana” Hamburg, 1750. fol. Lib. XLI., cap. 49. 1. pag. 293.) így ír: „Dyrrhachium positum est in terra, quae olim illyrarum parthinorum fuit.” (Magyarul: „Durazzo azon földön áll amely régen a partin illireké volt.” Durazzo Antiváritól Délre áll) Strabo (L. VII. cap. 7.) is Durazzonál élt parthin nevű népről ír. Ugyanígy G. Gelcich: „Memorie sulle Bocche di Cattaro” című olasz nyelvű könyvében (megvan Hercegnovi-Castelnuovo városi könyvtárában; Cattaroi öböl) a 34 oldalon írja: „Gli Avari non del tutto abbandonarono la Dalmazia e Budua conservo il nome di Avarorum Sinus, avendo senza dubbio preso questo nome da quell’avanzo di Avari di cui dobbiamo riconoscere la discendenza negli abitanti delle Zupe di Grbalj”. Magyarul: „Az avarok nem hagyták el teljesen Dalmáciát és Budua megtartotta az Avar Öböl nevet, amelyet kétségtelenül az avarok azon maradványai után kapta akik lezármazottaira Grbalj községei lakosságában kell ismernünk”. Ezekhez tehető azonban: Nem véletlenség, hogy ezen *Budua*, másként *Budra* szintén várral bíró városka e neve azonos a mi *Buda várunk* nevével, hanem azért mert régi nyelvünkben *buda* volt az egykori favarak neve, amelyeket másként még

palánk néven is neveztek, de amely várak falfalai régen eső és tűz ellen réz- avagy bronzlemezekkel voltak borítva. Nem valószínű azonban, hogy ezen Sinus Avaricus és az ottani Buda városa neve és a szintén ottani lakosság az újabb történelem avarjaitól származott volna, amint ezt Gelcich véli, hanem, szerintem, az ősavaroktól, vagyis a régi római írók említette partinoktól. Megjegyzem: A Grably nevű vidék mellett van Pasztrovicsi nevű vidék és ebben egy *Madzsari* = Magyarok, nevű falu, amelynek lakói nagyobb része, *Madzsar* = Magyar, családnévű s akik, amint nekem is mondták, bár ma görögkeleti vallásúak és szerb nyelvűek, de magukat magyar származásúaknak tartják: Lehetséges hogy ugyanakkor amikor itt még partinak, azaz avarok, éltek, voltak ott magyar törzsbeliek is, de lehetséges, hogy e helység lakói, az avarok feledésbenmenésével és Magyarország nagyhatalom korában kezdtek csak magukat, de még elszlávosodásuk előtt, a magyarokkal azonosítani.

Továbbá Giovanni Lucio Traguriense szintén olasz nyelvű „Storia del regno di Dalmazia e di Croazia” című művében (megvan a fentemlített könyvtárban) a 37 és 38. oldalakon az északdalmáciai Lesina, szláv nevén Hvar, szigetéről írva, mondja, hogy e sziget *Parosz* vagy *Farosz* nevű városát a *pár* nevű nép alapította (föndatadai *parii*). Ez volt ugyanis a mostani Lesina vagy Hvar városa latinus neve. Viszont ezen *pár* nevű nép bizonyára az említett *partini*-nek egy északabban maradt része volt.

De következtetem az itt elmondottakból, részemről, még azt is, hogy ősrégi időkben, amikor árja népek még nem is léteztek, és Dalmácia partjai, szigetei még lakatlanok voltak, avagy itt legfőljebb még csak elszórtan, barangoló neandertaloid emberek éltek, ősi barkó, azaz avar törzsek is ugyanazon úton vándoroltak déli tájak felé, amelyen, amint fentebb láttuk, a hajózó jászok is utaztak le egészen Kréta szigetéig is. Az ősi, kezdetleges hajózás számára az Adria Tenger számtalan sziget által védett keleti partja sokkal alkalmasabb is volt a nyugati, azaz olaszországinál, amely szigettelen és természetes kikötőkben szegény. Viszont ha maguk az avarok talán nem is voltak hajós nép, de hajózhattak ők például itteni jász törzse-

ink hajóin is. Ámde mégis, például az, hogy a szerb-horvát nyelvben *bród* (a szlávos magánhangzókihagyás előtt bizonyára *boród* avagy *baród*) = hajó, továbbá, hogy az olaszban *barca* (barka) = csolnak, *paranza* (paranca) pedig = kisebb, vitorlás halászhajó, arra mutat, hogy igenis az avarok hajósok is voltak. Különösen kiemelendő pedig, hogy a dunai és tiszai régi magyar hajók egy fajtája magyar neve is *bárka* volt. Azt pedig már „Jász” fejezetünkben is láttuk hogy őseink régen a hajót, költőileg, vízen úszó kosként is fogták volt föl; tudjuk pedig, hogy a *barka* és *bárány* szavaink úgy bárány mint kos jelentésűek is voltak, aminthogy az olasz *paranza* szó sem más mint *báráncii* = kosocska szavunk származéka. Hozzáteszem: *bark* egy bizonyos vitorlázatú, háromárbcos nagy tengeri hajó, *barkassa*, *barcasse* pedig nagy csolnak nemzetközi neve. Megemlíthető itt még, hogy *bárány*, *barka*, *bari* magyarul fiatal kost, juhot jelent, hogy héberül *bar* = fiú, fi, hogy a germán nyelvekben *born*, *boren* szülést jelent, mi pedig már láttuk, hogy őseink a Napistent a nagy Égisten fiaként fogták volt föl, valamint láttuk azt is hogy a Napisten neve az avaroknál *Bar*, *Barata*, *Baruk* volt.

Az említett Párosz avagy Fárosz város azonos tehát a dalmáciai mai Lesina vagy Hvar városával. Ez ma is nevezetes arról, hogy kikötője fölött ősrégi vár romjai állanak de amely bizonyára a történelem folyamán többször újjá isépült, majd ismét rommá váltott. És íme: a *Párosz* avagy *Fárosz* névben *város* szavunkra ismerhetünk, míg mai szláv *Hvár* nevében a *vár* szavainkra, azzal, hogy ez a névelőnknek valamikor *ha* ki-ejtése is létezhetett.

Ámde szinte csodás egyezések a következők: Ugyane város, valamint róla az egész sziget olasz neve *Lesina*. Ezen *lesina* (lézina) szó a csizmadiák, vargák görbe, szűrő, bőrlukasztó szerszámát, az árat, jelenti, de ugyanezen *lesina* szónak az olaszban másik jelentése zsugori, fukar, *fösvény*; csakhogy hiszen a latin-olasz *avarus-avaro* is = zsugori, fukar, *fösvény*, sőt ez értelemben az olasz az *avaro* szót közönségesebben, általánosabban használja, a másik pedig a latinban nincsen is meg. Márpedig éppen az *avarok* minden történelmi följegyzés szerint arról is híresek voltak, hogy a kilenc körbástyával

körülvett, jól védett főváruk közepén, a kagáni, azaz királyi, palotában fölhalmozott, összegyűjtött óriási kincseiket őrizik féltékenyen, ami tehát a pénz, aranyat, kincset föl halmozó zsugorisággal, fukarsággal, fösvényiséggel természetes eszmetársulásba kerülő valami, Viszont a tény, hogy az *avaricus* szó zsugori értelemmel a latinban is megvan, azt mutatja, hogy e szó oda nem a Középkorban szerepelt avarokról került, hanem sokkal régebben, valószínűleg még a latin nyelv kialakulásakor.

Ár szerszámnevünk, egymássalhangzós szóként, tekinthető úgy avar mint kőrös és östörök szónak is, mivel e törzseink szócsoportjában volt az *r* hangnak szerepe. Az ár szerszám jellegzetessége hogy szűrő hegye görbe; görbe vonalat képez; a görbe vonal pedig, vagyis az ív, a körnek része. De ugyanígy az *ár* szó a *vár* szónak (de a *kőr* és *túr* szónak is) pontos egymássalhangzós megfelelője és része is. És íme: ahogy a latin *curvus* (kurvusz) = görbe azonos a *görbe* és a *kőr* szavunkkal, ugyanúgy a latin *arcus*, *arcuatus* (árkus, árkuátusz) = ív, ívelt, hajlott, megfelel árszavunknak. Továbbá: az „ár: szűrő szerszám. Szúr szavunkat ha lágyultan *l* hanggal ejtjük: *szúl* szót kapunk. A sün állatot népünk következetesen *sül-nek* nevezi. Ez állat jellegzetessége tüskés, szűrő volta; ismeretes pedig hogy a *sulyom* egy vízínövény, táplálékul is szolgáló, igen szúrós héjú magja. Világos tehát, hogy a szerb-horvát nyelv *silyak* és *silo* = tövis, valaminek hegye és szűrő szerszám jelentésű szavak is ősnyelvünkből származtak.

Vogul rokonépünknek még nem is nagyon régen, a náluk északon járt utazóink idejében, voltak erdőben rejtett szentélyeik, ahol istenségeik bálványai köré gazdag arany és ezüst kincseket gyűjtöttek össze s amelyek minden kor a törzs közvagyon át képezték. E kincsek például ínséges esztendő esetén élelmiszerek máshonnani beszerzésére is szolgáltak, amely hiányt azonban jó esztendőben mindig helyrepótolták. Ezt tudva megértjük, hogy ugyanígy az avarok kincsei sem képezték soha a fejedelem magántulajdonát, habár ő közöttük a legnagyobb fényben élt is és ezekkel például hadjáratokkor rendel-

kezett is, de sohasem önkényesen. Följegyzések szólanak ugyanis arról, hogy a kagán hatalma sem volt korlátlan, mert a jogur-nak nevezett főember volt az állami vagyon legfőbb őr és kezelője valamint ő volt a nemzet főbírája is, aki beleegyezése nélkül a kagán nem rendelkezhetett. Mindez pedig már csak azért is így kellett legyen, mivel hiszen, amint ez ismeretes, őseinknél a kereszténységelőtti időkben csakis választott fejedelemség, királyság létezett, sohasem öröklődő. Viszont, amint alább látandjuk, az avarok fejedelmi, azaz kagáni palotája, egyúttal tüzisztületük legfőbb szentélye – mai szóval temploma – is volt, amelyben a szent öröktűz lángjai is égtek.

Láttuk, hogy avarok nyomai Észak-Dalmáciában valamint a dél-dalmáciai Buduában, valamint még délebbre, a mai Albániában is voltak, ami tehát azt jelenti, hogy ők is ugyanazon úton költöztek délibb tájakra is, mint a jászok. Csakhogy e költözködések őseinknél szerintem tulajdonképpen terjeszkedés, gyarmatosítás volt, mivel a megelőző településeken is mindig maradtak néprészek, aminthogy például az avarok eredeti őstörzse ma is ott van a Kárpátok aljában élő barkók népében.

Igen valószínű, hogy – amint ezt már mások is megsejtették – az észak-dalmáciai, Zára melletti *Obrovac*, olasz nevén Obrovazzo, nevű helység is valamikor avar település volt, azért mert a szlávok az avarokat *obri* néven is szokták volt nevezni.

Ami pedig az avarok nagy gazdagsága, kincsei eredetét illeti erre vonatkozólag a magyarázat az, hogy náluk a más népek fizette adózásokat, a hadisarcokat, hadizsákmányokat, a folyók homokjából kimosott aranyat, a bányászott ezüstöt, ék köveket nem osztották szét a fejedelem és főurak között avagy legalábbis nem annak nagyobb részét, hanem mindez a nemzet közkinccse maradt és a kagáni palotát ékesítette, valamint ennek földalatti kincstáraiban őriztetett, az pedig eléggé ismeretes, hogy éppen Magyarország földje régen aranyban, ezüstben, ék kövekben mily rendkívül gazdag volt. Így igen természetes tehát, hogy egy oly hatalmas nemzet amilyen az avar például Baján fejedelme ideje alatt volt, amelynek még a bizánci császár is magas évi adót fizetett, nagymennyiségű kincset hal-

mozott föl. Gyárfás István említett műve I. kötete 552. oldalán is olvashatjuk a következőket:

„Nagy Károly (az avarok legyőzője) az avaroktól zsákmányolt kincs egy részét más uralkodóknak és egyházaknak ajándékozta, így részesült ebben a pápa, Mercie királya Offa egy övet, kardot és két selyempalástot kapott; valamint a mainzi székesegyház is roppant értékű kincseket, amelyek ott még a XVI. században is megvoltak. (Idézi az erről szóló régi iratokat, amelyeket pontosan megnevez). Eginhard, Nagy Károly titoknoka és történetírója e hadjárat eredményét következőleg rajzolja: »e háború a legnagyobb ügyességgel és ritka eréllyel volt folytatva s mégis 8 évig tartott. Ama puszta, néptelen Pannonia s a földig rombolt királyi lak amelynek nyoma sem maradt, bizonyoságot tesz a vívott csaták számáról és az ott kiontott vér mennyiségéről. A hún (értsed avar, mivel akkoriban a nyugatiak az avarokat hunoknak is szokták volt nevezni) nemzetség e háborúban mind elhullott, dicsőségük elveszett, századok hosszú során át fölhalmozott kincseik zsákmányra jutottak. Emberi emlékezet óta nem volt olyan háború, melyben a frankok jobban meggazdagodtak volna, mert azt mondhatná az ember, hogy azelőtt szegények voltak, de a kánok palotájában annyi aranyat és ezüstöt találtak s a csatatereken is oly gazdag zsákmányra tettek szert, hogy igazán állíthatni. miszerint a frankok visszaszerezték a hunoktól mind azt, mit ezek a világ többi részeiből igazságtalanul raboltak volt.«”. Így ír Eginhard, aki keresztény létére is a „pogány” avarokat természetesen gyűlölte, a valóság azonban minden valószínűség szerint az, hogy Nagy Károly ezen hosszú hadjárata tulajdonképpen célja kevésbé a hódítás és a kereszténység terjesztése volt, mint inkább az avarok akkoriban már világhíressé váltott nagy kincsei megszerzése, vagyis tehát: a rablás. Amit az is valószínűvé tesz, hogy a kagáni palota kirablása és barbár módra való teljes elpusztítása után, a hadjáratot, a főcél eléretvén, abba is hagyta. Holott ismeretes, hogy az avarok, habár kénytelenek voltak Nagy Károly fölsőbbiségét elismerni s nagyrészüket megkeresztelkedni, de egészen legyőzve, leigázva még nem voltak, csupán nagyobb területeket vesztítve, keletebbre szorultak.

Hogy azonban az ósavarok, ezredévekkel régebben, akár tengeren akár a szárazföldön, az Otrantói Szorosnál sokkal délebbre is eljutottak, bizonyítja az hogy Perzsia területén is éltek a már említett *pártusok*, valamint az is, hogy Egyiptom fölött is egy ideig a hikszoszok uralkodtak, akiről pedig Fáy Elek mutatta ki, hogy avarok voltak. Megírta többek között, hogy ezek Egyiptomban néhány századig a Kr. e. 1700-as év körül uralkodtak, habár az eddig megismert adatok nem egyező volta miatt az időt pontosabban meghatározni nem lehet. Ténynek látszik azonban annyi, hogy a zsidók Egyiptomban való élete éppen a hikszoszok uralma idejére esik. Amihez részemről még azt tehetem, hogy az egyiptomi királyok *fáraó* címe is tisztán avar szócsoporthoz tartozó szó, amely, véleményem szerint, a *forró* szavunkból származott és amelynek régen tüzes, fényes, ragyogó értelme is lehetett. Eszünkbe kell jusson a görög mythoszi *Foroneusz* tűzkirály, azaz tűzisten neve, valamint a fárosz vagy *fáruszás* az olasz *ferale*= erős fényű lámpa szó is. Ezen *forró* = tüzes, fényes, ragyogó szónak bizonyára volt még *dicső* értelme is, aminthogy *diesz*, *diosz* szavaknak más nyelvekben is van világosság, fény és dics, dicsőség értelme. A *fáraó* vagy *farraó* szó tehát a Napra, Napistenre, Napkirályra is vonatkoztatható volt és ugyanígy a földi királya is, aki őseinknél mindig a Napistennek mintegy dicső földi helytartójaként is tiszteltetett. Tény pedig hogy úgy palócaink mint barkónk a hosszú *ó* hangot ma is *aó*-nak ejtik, a rövid *o* hang pedig *a* rövid a hanggal igen könnyen váltakozik, amire jellegzetes példát képez a mai orosz nyelv is. Kétségtelennek tartom viszont hogy úgy a régi avarok mint a régi palócok, azaz pelazgok is *aó*-san beszéltek.

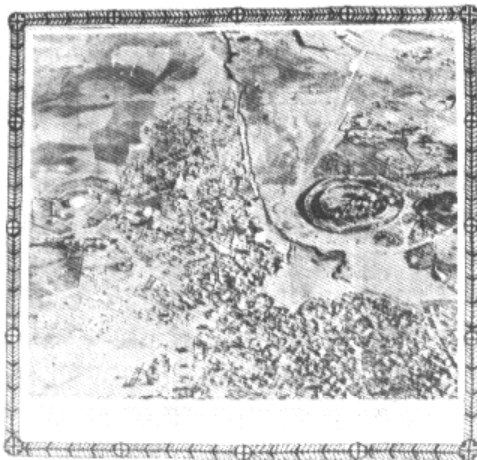
A följegyzések szerint a hikszoszok, miután Egyiptomot meghódították volt, ott egy nagy területet magába foglaló s nagy kőfállal körülkerített várat alapítottak, amelyben királyuk élt, és ahonnan egész Alsó-Egyiptom fölött uralkodott, amely vár neve pedig *Avarisz* volt. Az *-isz* végzés valószínűleg csak a név elgörögösítése. Más följegyzésben azonban ugyane vár, vagy város, *Havar* néven említve, ami viszont tökéletesen egyezik az említettem dalmáciai *Hvar* vár és város nevével, amelyből e sziget mai szláv nyelvű lakossága hagyta el, már

szláv nyelvérzés szerint az egyik magánhangzót. Ezek szerint azonban mindkét név a mi a névelőnkkel kezdődött, csakhogy, amint látjuk úgy a dalmáciai mint az egyiptomi avarok nyelvében e névelőnk *ha* kiejtéssel is előfordult. Az egyiptomi hikszoszok egy másik városa *Saruhan* néven említetik, ami viszont *sárkány* szavunkkal egyezik teljesen. De rendkívül érdekes a Szinai félszigeten élő arabok azon mondája, amely szerint az amalekíták (akiket több tudós a hikszoszokkal azonosaknak tart) egykor Egyiptomot meghódították volt és főként egy *Avar* nevű városból uralkodtak, amely név tehát betű szerint egyezik „a vár” szavainkkal.

Bár az egyiptomiak a hikszoszokat, azaz tehát avarokat, mint leigázóikat, gyűlölték, róluk minden rosszat állítottak, de a valóság az, hogy a hikszoszoknak igen magas saját műveltségük volt és hogy, amint ezt mai tudósok már megállapították, az egyiptomi műveltségben igen sok nyomuk maradt, építészetben, szobrászatban és sok másban, sőt a lovat és a harci szekeret is, amelyeket az egyiptomiak azelőtt nem ismertek ide az avarok hozták be. Tudjuk hogy Európában is hódító s nemkeresztény avarokat a nyugatiak is gyűlölték és ugyanígy róluk minden rosszat állítottak, holott a nyugati művelődésre ugyanúgy igen nagy hatással voltak, amint ez jelen fejezetünkben is kitűnik.

Duncher Miksa nyomán írja Fáy Elek („Az ókor története.” és „A magyarok őshona.”) hogy *Avar* nevű városuk a nabateusoknak is volt, a Vörös-Tenger partján, de amelynek szintén volt *havara* névváltozata is, utóbb pedig még azt is írja Fáy (könyve 104. oldalán), hogy e vörös-tengerparti város neve szerinte fogalmat adhat nekünk afelől hogy az avarok egyiptomi várát mily dicsőség övezte, merthogy hiszen ezen sokkal későbbi város neve nem más mint az avarok szóban levő vára emlékezete. Én pedig ide teszem egy angol képeslapból e légifőlvételt, amely a fasiszta Olaszország Abesszínia elleni háborúja idején készült. Abesszínia, más nevén Etiópia, is a Vörös-Tenger mellett van, az egykori nabateusok országa közelében. Az e képen látható két gyűrűvár, habár kicsiben és nagyon leegyszerűsödött, de azért még mindig, szintén az ősi avar várak emlékezetét tartja fenn a mai napig is. Abesszi-

niáról szóló könyvekben bizonyára még több és tökéletesebb ilyen vár ábrázolatát és leírását is találhatnók, sőt emlékezem,

évekkel ezelőtt, valamely könyvben avagy újságcikkben láttam egy abesszíniai fejedelem laka képét, amely pedig kerek, körül oszlopos tornáccal bíró épület volt. Ez is minden valószínűség szerint ilyen gyűrű-vár közepén állott, amelynek talán kettőnél több

gyűrűje is volt. Az itt bemutatott fölvétel két vára egyikének ugyan már nincsen központi, kerek épülete de van a másinak, a nyolc szögletűre épültek.

Ez elmondottakhoz csak még azt teszem, hogy némely tudós a hikszoszokat araboknak véli. Tény mindenestre, hogy az *a-rab* név az *a-var* vagy *a-bar* névvel azonos, mert hiszen ennek csak megfordított kiejtése. Szerintem tehát a dolog a következőképp áll: létezett egy *avar* avagy *abar*, azaz *a var* avagy *a bar*, nevű s Elő-Ázsiába kiköltözött *barkó* vagyis avar őstörzsünk, amely utóbb Egyiptomot is meghódította. Azonban századok múlva, miután őket az egyiptomiak legyőzték, részben Elő-Ázsiába menekültek vissza de részben talán a Vörös-Tenger partjaira is. Utóbb azonban az Arábia terméketlen sivatagos tájairól folyton közékük szivárgó műveletlen de sémita nyelvű beduin féle nép által ugyanúgy borítottak és sémítasítottak el mint ahogy a dalmáciai művelt olaszszágot a terméketlen hegységek közül folyton közékük szivárgó műveletlen szlávosság borította és szlávósította el, de átvéve az olaszszág műveltségét. Ugyanígy a műveletlen beduinokból és művelt avarokból előállott keveréknép is megtartotta, ha már elhanyaglott alakban is, az ősi avar, azaz *abar* vagy *arab* műveltséget, de megtartotta az arab nevet is, ugyanúgy mint ahogy

például az igazi bolgárokból és szlávokból előállott de már szláv nyelvű keveréknép is megtartotta a bolgár nevet.

Annyi mindenesetre tény, hogy a körülkerített és ezáltal megerősített lakok, körülfalazott várak legjellegzetesebb alakját az ősi avar várak képviselték. Az pedig hogy több, egymásban levő, egymás után következő körbástyából képezettek voltak, a támadás elleni védekezést, a védekezés lehetőséget nagyon növelte, mert ha az ellenségnek egy körfalon át sikerült is betörnie, a védők visszavonulhattak a következő gyűrűbe, s így tovább. A följegyzések szerint a magyarországi avarok fő várának kilenc ilyen győre, „Hring”-je volt. Habár mivel az avarok négy-nyolcas számrendszerűek voltak, eszerint győreik is négy avagy nyolc kellett volna legyenek, de lehetséges, hogy újabb időkben a vallási fölfogást már némileg mellőzve is és a nagyobb biztonság kedvéért a nyolc györhöz vagy várhoz még egyet hozzáépítettek.

Maga a központban álló palota azonban minden valószínűség szerint egyáltalán nem, avagy csak igen keveset volt megerősítve, amire nem is igen volt szükség mivel hiszen védelmül a várak vagyis a körbástyák szolgáltak. E palota vagy kastély és a legbelső vár vagy variga között volt bizonyára a királyi, azaz kagáni, kert, avar szóval: *perk, bereg, park* avagy *pert* vagy *párd*, bizonyára szebbnél szebb de főképp négy-szirmú virágokkal, főképp piros és sárga színűekkel, míg a legbelső varigán magán már a királyi palota őrsége volt, ugyanúgy mint a külsőbb varigák mindegyikét is, valamint ezek kapuit is, katonaság őrizte. A külsőbb várközökben, azaz *vármegyékben* (ősnyelvünkben: *megye, mégy, mágy* = föld) voltak az őrségek és nép lakásai, ólai, állatai, kijebb a mindenféle veteményes, zöldséges kertek, főképp a répa és retekféle szintén négyszirmú virágú növényekkel, még kijebb aztán szántóföldek voltak, amelyeken szállások (tanyák) is keletkeztek, a varigákon is kívül pedig legelők következtek. Az említett magyar szócsoporthoz, *mégy, megye, mágy* szavaknak szemre megfelelői *méd, med, mad, mát, mesz*, megfordítva *szem* szavak voltak. Mind amely szavakból azután, mivel ezeknek még nő, nőiség értelmük is volt, utóbb, főképp az idegen nyelvekben, mindenféle értelemeltolódások és zavarok

következtében még köz, közép, cél, belső, valamint határ értelme is lett. Természetes azonban hogy az említett magyar szócsoporthoz mégy, megye, mágy szavaknak volt avar szócsoporthoz megfelelője is, amely úgy lehet valamely *erd*, *érd*, *ard*, *ardó* alakú szó volt, és ami maradványát sejtethetjük egyrészt a *várda*, azaz eredetileg talán *vár-arda* szóban, másrészt *Érd* helységneveinkben, a német *Erde*, régi germán jésített *jord* = föld szóban de amelyekkel egyezik a török *jer* = föld szó is.

A régi németek az avarok győreit *Haga*, *Hegin* néven is nevezték, amely szó nem egyéb mint a német *Hecke* (hekke) = kerítés szó változata, de amelyből a *Hag* vagy *Hága* és a Kopenhagen városnevek is származtak. E szó viszont egyenlőmássalhangzós szó lévén (*h* és *g* mindegy) eszerint egyezik egyrészt a görög *küklosz* = kör és a magyar *gög*, *guga*, *golgyola*: *hólyag*, *golyva*, *gumó* jelentésű szavakkal, mert a gömbölyűség is a kerekességgel közvetlen rokon valami.

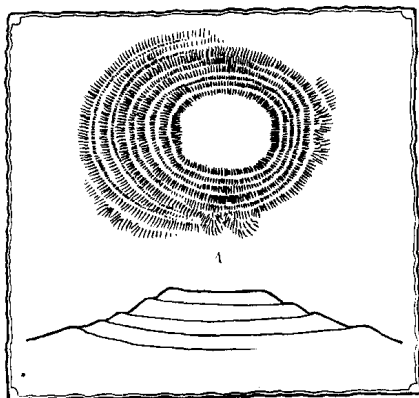
De megtaláljuk az avar körvárok tisztán avar *vár* nevét is egy az avar birodalom korabeli följegyezésben: Gyárfás István „A jász-kunok története” című műve I. kötete 561. oldalán fölhozza, hogy egy „szent galleni szerzetes, a selyp Nother” a IX. s utána Aventin a XVI. században hunok vagy avarok, földjüket védelem végett kilenc kör alakú sövénnyel kerítették be, amely védfal „a varrare, néven szokott neveztetni”. Igen világosan fölismerhetők itt tehát „a vár-árok” szavaink, amelyek közül az *áre* valószínűleg *árok* szavunk egy régebben létezett egymássalhangzós kiejtése lehetett, mivel az oromo nyelvben is *irio* = árok. Ugyancsak Gyárfás István hozza föl I. kötete 555. oldalán, hogy Óbudán, a Duna fővényében találták azon nevezetes, fekete kőbe vésett pecsétnyomót, amely utóbb a Jankovics-féle híres régiséggyűjteménybe került, amely pecsétnyomó fölirata Jerney olvasása szerint: Annon I. Episcopus de Vetvar. Eszerint ez az avarok korában létesült ottani püspökség Anno nevű, német származású s oklevelekben is említett: püspök pecsétnyomója volt. Hogy ezen *Vetvar* névben a *vár* szórészt, ugyanúgy mint például a Fehérvár, Szigetvár, Dombóvár, Kolosvár stb. vár-, városneveinkben is, a magyar *vár* szó, ez eléggé világos, ami szerint itt tehát az avarok korában is magyarul beszélő nép kellett élnen. Ellenben a

vet szórészt a tudósok biztosan megfejtteni még nem tudták, bár némelyek a latin *vetus* = régi, illetve ó szónak is vélték, ami szerint a magyar Óvár értelmet tételezték benne föl, de lehetséges, hogy a szó tulajdonképpen a magyar *véd* ige, s így az egész név Védvár-nak volna értelmezendő. Miután azonban *víz* szavunknak rokonnépeink nyelvében *vít* és *ved* kiejtése is van (amelyből a szláv *voda* = víz szó is származott), de amely kiejtés régibb nyelvünkben is bizonyára meg volt, eszerint a Vetvar név értelme *Vízvár*, azaz *vízzel körülvevett vár* is lehetett.

Hogy az avaroknak milyen kiváló fegyverművességük és mily fejlett ötvösművészetük volt, erről tanúságot tesz a gyönyörű művű „Nagy Károly kardja”, valamint a németországi Hildesheimban és az Aachen város dómjában őrizett két nagy lámpacsillár (kör alakú), mind ami Nagy Károly frank császár az avaroktól zsákmányolt kincsei közül való, A kardról ugyan ma azt is állítják, hogy az Harun al Rasid arab kalifa ajándéka volna, amit azonban teljesen megcáfol a tény, hogy Magyarországon régi, kereszténység előtti sírokból nagyszámmal került elő tökéletesen és még a részletekben is ugyanilyen kard, ha ezek nem is oly díszes kivitelűek mint amaz. Hogy e kardot utóbb Al Rasid kalifától származónak kezdték állítani ennek egyik oka az lehetett, hogy a tudatlanság az avar és *arab* nevet, a hasonlóság miatt összetévesztette, ami annál könnyebben megtörténhetett, hogy az avar névnek abar kiejtése is volt; latinul beszélő és író egyháziak tehát *abari* helyett könnyen kezdhettek *arabi*-t mondani és írni. A másik ok azonban még az is volt, hogy az avarokat, mint Nagy Károly ellenségeit és még hozzá pogányokat, minden egyházi író, századok múlva is kötelességének vélte gyűlöleteseknek, gonoszaknak, vadaknak és műveletleneknek tartani s állítani, valamint ugyanezért szép dolgoknak az avaroktól származását szívesen elhallgatták sőt ebben esetleg őszintén kételkedtek is. Viszont újabban a szép dolgok idegen származása elhallgatását főképp sovizmus okozza.

Létező maradványok és néprajzi, főképp nép mesei alapon igyekezem. Itt az avar várak központi, királyi palotáját is rekonstruálni:

Mindenek előtt hivatkozom itt a fönti fényképen látható két abessziniai (Makalle városában) látható erődítésre, amelyek

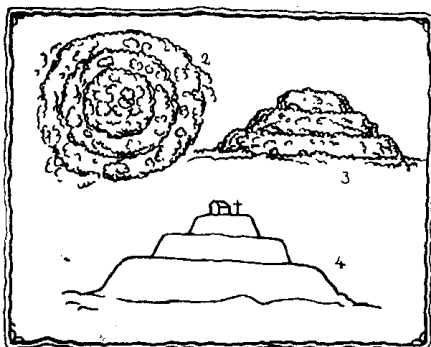

E várnak csak két kapuja „olt, nem négy, ami a rajzon jobb felől és lent látszik.

egyikében a központi kerek avagy nyolcszögletű épület is még ott van, valamint arra hogy régebben, amint említettem, láttam egy abessziniai fejedelem kerek laka fényképét is, amelynek körülfutó tornáca is volt, oszlopokkal, és amely lakot bizonyára szintén györök, azaz „váruk” vették körül.

Az avar kagánok

központi palotája alépítményét azonban szerintem, lépcsőzetesen emelkedő és földből, vályog- esetleg égetett téglából épültek is kell tartanunk. Amely várkastélyok tehát a mezopotámiai, szintén lépcsőzetesen emelkedő ciguratokra is hasonlítottak, ha nem is voltak oly óriásiak. Másrészt, holott azok némelyike spirálisan emelkedő volt, de az avarokéi csak lépcsőzetesekre épültek. Ha pedig amazok szentélyekként is szerepeltek, vagyis templomok is voltak, úgy elfogadható, hogy az ilyen várkastélyok nálunk is nem csak a fejedelem lakát és a nemzet kincstárát tartalmazták hanem egyúttal szentélyek is voltak és az avaroknál a szent öröktűz lángjai őrző helye is voltak, aminthogy például a szumereknél is, a

patizi-k a régibb korban még egyidőben főpapok és királyok is voltak. Ezen *patizi* szóban rá is ismerhetünk a tévesen árjának vélt *páter* = atya szóra, amelyben a szóvégi *r* hang törökösen *z* hanggá változtatva. A *pat* vagy *pát* szó azonos a bot szavunkkal valamint a *pet*= hímtag szavunkkal is. A *bot* pedig mindenkor hímségi jelkép volt. A szó *bat* alakban és bot értelemmel megvan a szerb-horvát nyelvben is, de hogy valamikor meg kellett legyen az olaszban is, tanúsítja a *battere* = ütni ige. A törökben ma is *er* = férfi, hím. Atyának, szent-atyának a pápa egyházfőt ma is nevezik, a *pápa* szó tulajdonképpen értelme sem más mint: apa, papa. Ezek szerint elfogadhatjuk, hogy az avarok nagyfejedelme vagyis kagánja, egyúttal főpapi méltóságot is töltött be. Egyébként ismeretes, hogy még nemrégén az orosz császár is egyúttal a görögkeleti Egyház fejeként is szerepeit, amiért is „atyának, atyuskának” is nevezték. Viszont még Abdul-Hamid török szultán is a mohamedán Egyház fejeként is tiszteltetett és jlyenként kalifa-nak is címetetett. Mi több, hiszen a római pápák is, amíg országukat el nem veszítették, ennek egyúttal királyai is voltak, amint-hogy olaszok őket „papa-re” = pápakirálynak is nevezték.

A megelőző rajzok közül az 1-es számún a dél-magyarországi Gerebenec vára ma is álló maradványát mutatom be fölülnézetben és oldalnézetben, úgy ahogy annak képét Milleher Bódog a „Dél-Magyarország régiségleletei” című műben (Temesvár, 1897.) közölte. E vidék egykori magyar lakossága a török háborúk alatt kipszultván, oda az ezután következett osztrák uralom szerbeket telepített és a mai ottani lakosság e vármaradványt „Veliki Grad”-nak, azaz „Nagy Vár”-nak nevezi. A 2 és 3 számmal jelezett vármaradványt 1952-ben Boszniában magam láttam röpülőgépről. Teljesen be volt növe bozóttal. Miután azonban azon vidék köves, bizonyára kőből rakott kellett legyen. Szabályos köralakú volt és három egymásfölé emelkedő párkányt képezett. Körülötte bizonyára györök is lehettek, ha ugyan még látszanak, de akkor erre is figyelnem nem jutott eszembe, habár a gyorsan szálló gépről erre is figyelni idő sem lett volna. A fenti rajzok közül a 4 számmal jelölt vármaradvány pedig H. Fischer: „Weltwenden” (Leipzig, 1921., IV. kiadás.) című könyvéből véve. Ez a mai

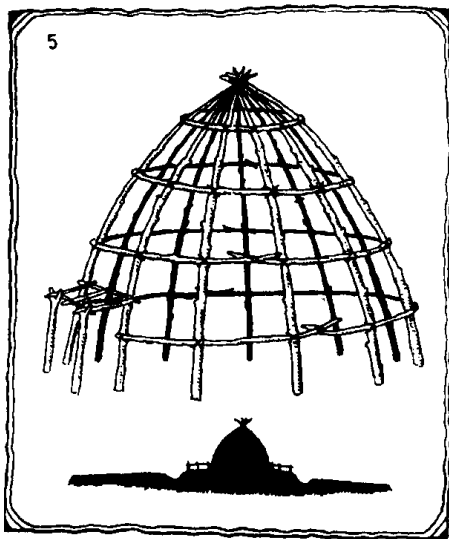
Ausztriában, Oberganzendorf mellett áll, tehát még az egykori Hunnia területén, ahonnan csak Nagy Károly űzette el, és telepített helyére németeket, a hunnak nevezett de tulajdonképpen ősmagyar lakosságot. A maradvány mai német neve Hausberg = Házhegy. Tetején valóban házacska áll, mellette kereszt. Csakhogy a név aligha e házacskáról keletkezett, hanem annál sokkal régiebb és onnan származik, hogy a tetőn régen valamely kisebb fejedelem laka, háza, állott. Ugyanis bizonyos, hogy sem ez sem a szóban volt Gerebenc nem lehetett soha igazi királyi vagy kagáni palota, hanem csak kisebb fejedelmeké. Hogy viszont az ezeknél mindenesetre sokkal nagyobb kagáni palotának amely a följegyzések szerint valahol a Tisza mellett állott – semmi nyoma sem maradhatott, ennek bizonyára politikai gyűlölködés de vallási fanatizmus is oka volt. Akár Nagy Károly, akár utódai is elrendelheték, hogy éppen a kagáni palota minden nyoma is el kell tűnjön, hogy így az avar kagánok dicsősége emlékezete is elvessen, ami pedig hogy teljesen végre is hajtasson, arra meg az egyháziaknak volt gondja, éppen azért, mivel hiszen e palota a pogány tűztisztelet szentélye is volt, a Középkor ismert, sokszor az őrületig menő vallásos fanatizmusa miatt, nem tűrhették tehát hogy e palotának még csak valamilyen nyoma is maradjon.

Föl kell azonban említenem azt is, hogy ilyen lépcsőzetes várakat a Kőkorszak óta nem csak avar, hanem más őstörzseink is építhettek, ha többé-kevésbé más-más alakúra is. Az egészen kezdetlegesek természetesen még csak lépcsőzetesen fölhánytak voltak, csak földből, ahol pedig volt elég, ott kőből rakottak is lehetek, de emellett még csak dombszerűek voltak, amelyek belsejében még nem voltak üregek. Utóbb azután, különösen ha már kőből avagy vályog- vagy égetett téglából mind gondosabban épületekké lettek, belsejükben lakok, élelmiszer-raktárak is készültek. Az ilyen, régen védelem céljából, várként is szolgáló tornyok lépcsőzetei neve avar szó csoport szerint bizonyára *párkány* volt, amely szót ilyen lépcsőzetek megnevezéséül mai nyelvünk szerint is használhatjuk. Sőt lehet hogy az avarok nevezték utóbb az egész ilyen épületet, palotát is *párkány-nak*, *párkányos-nak*, aminthogy valószínű-

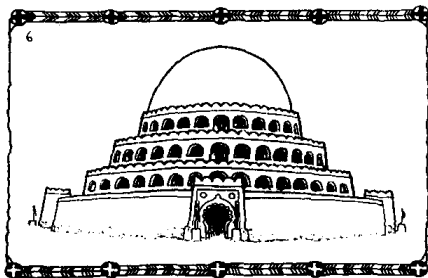
leg ebből származólag, *Párkány* nevű helységünk ma is van Esztergomtól nem messze.

Később; ahogy ezen párkányok tökéletesedtek, épült tetejükön már nem csak a földre, putriszerűen mélyített lak, hanem olyan kupolaszerű kunyhó is amilyennek vázát itt az 5 számú rajzon látjuk.

Ilyen igen gondosan megszerkesztett kunyhókat népünk mai napig is épít. E szóban levő rajzot Herman Ottó néprajztudósunk nyomán mutatom be. A vázat eső, szél, hideg ellen ma is ugyanúgy mint ősidőkben, fűvel, sással avagy szalmával fődik be, tetejükön pedig mindig van nyílásuk, az *ók*

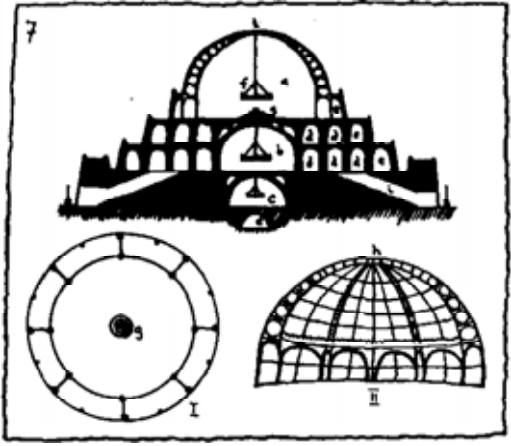

avagy *óg*, amely világosságot és levegőt ad, valamint a füstöt elszállani is engedi. Amint pedig Herman Ottó is leírja, az ilyen kunyhó köré mindig árkot is ásnak, az esővíznek a kunyhótól való elvezetésére, valamint ezt körül is kerítik, hogy csorda, nyáj, a fődés fűvét vagy szalmáját ne bántassa, ne

téphesse. Ezt fekete vázlatban az 5. számú rajzon szintén ábrázolom. Észre kell tehát vennünk az avar várak, illetve várpaloták öskezetét, valósággal embrióját. Az alábbi 8. számú rajzon az avar várak alaprajzát rekonstruálom úgy ahogy an azt a leírások szerint kikövetkeztethetni. Középen a kastély, köröskörül pe-

dig a gyűrűk, azaz györök, avar szóval tehát: a várak. Amely várakat magas földhányás, vagyis bástya képezte, külső, meredekebb oldalán sűrű bozóttal benövesztve, ami a fölmászást gátolta s azt tette lehetővé, hogy a sűrű és tövises bokrok között nehezen föltörkövöket fölülről a védők folyton nyilazhassák. Az e földhányásokhoz azaz töltésekhez szükséges föld a külső oldaluk elől vétetvén. ezáltal ott árok keletkezett. amelyben víz

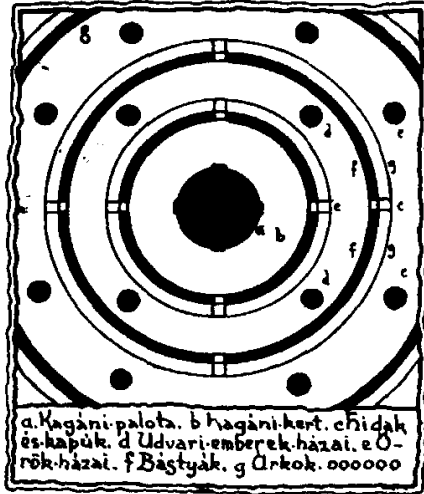

A kagáni palota metszete. I. A szentély alaprajza. II. A szentély belseje (erősen leegyszerűsítve). a. Szentély. b. Tanács- és fogadóterem. c. Kincstár. d. Lakóhelyiségek. e. Tornácok. f. Csillár öröktűz égőkkel. g. Oltár h. Óg. i. Lépcső.

gyülemlent, ahová víz valamely folyóból, patakból vezethető is volt és amely álló vízben az átúszást gátló vagy lehetetlenné tevő veszedelmes hínáros növények is tenyészthetők voltak. Ezen árkokon a kapuknál híd vezetett át, de amelyek könnyen fölvonhatók voltak. Eszünkbe kell jusson itt is, hogy térképeinken a városokat hagyományosan ma is karikákkal szoktuk jelölni. Igen valószínű tehát hogy e szokás is vala mely kőrös avagy avar őstörzsünktől származott.

Ide teszem, amit az avar várakról népmeséink és egyéb adatok alapján már másutt is megírtam. Ezen ősi váraknak, miként őseinknél annyi másmindennek, jelképes értelmei is voltak, amennyiben maga a földvár, vagyis az alap, a Föld jelképe volt, annak hupolaga (kupolája) pedig az égboltot is jelentette, mert hiszen, habár őseink igen jól tudták hogy az Ég a valóságban nem boltozat, de mivel annak látszik, azt mégis üveg boltozattal is szokták volt jelképezni. Régi nyelvünkben

– amint már erről is írtam – *hupolag*, *hupolyag* = hólyag (Ballagi: „A magyar nyelv szótára.”), aminek megfelel a finn

kupta = hólyag. Miután e magyar és finn szó még ős-szó, vagyis a természetben előforduló valamit nevez meg, holott a latin *cupota* már késői műveltségi szó, vagyis igen mesterséges, emberalkotta dolgot jelent, ezért csakis e latin szó származhat ősnyelvünkből, mivel csak műveltségi szó származhat természeti ős-szóból, sohasem ős-szó műveltségiből. Például *tőke* (fatörzs töve) szavunkból származott a *tőke* pénzalap jelentésű szavunk, és képtelenség volna az ellenkezőt állítanunk. Ezenkívül a *hupolag* szavunknak nyelvünkben rokonhangzású és rokonjelentésű megfelelői is vannak, mert e szó nyelvünk szerves alkatrésze. Ilyenek: *kupa*, *kupak*, *kupac*, *koponya*, amelyeknek megfelel a török *kapak* és *kapamak* = *kupak* és befödni.

A vízen úszó hólyag – a finnben *kupla* – ugyanolyan fél-gömbalakú amilyenek az avar várak *hupolagai* is voltak (lásd az avar kagáni palota elképzelésem szerinti rekonstrukcióját itt 6. számú rajzomon). Mi több: a vízen úszó hólyag fényes és átlátszó, mint az üveg, s ilyenek voltak az avar várak könnyű és átlátszó *hupolagai* is, mert ezek réz- avagy bronz rudakból vagy csövekből voltak képezve, olyanféleképpen ahogy an ezt a 7. számú rajzon kíséreltem meg rekonstruálni, a ma úgynevezett „máriaüveg”, azaz gipszpát, a természetben kisebb-nagyobb táblákban is előforduló ásvány átlátszó, üvegszerű lemezeivel voltak borítva. A gipszpát német népi neve

azonban nem csak „Marienglas” (máriaüveg), hanem „Jungfernglas” is, azaz tehát „szűzüveg” is. Máriaüvegnek pedig csak azért lőn elnevezve mivel Mária a kereszténységben szűzként tiszteltetik. Ezen szűzüveg pedig egészen papírvékonyságú lemezekké hasítható, amikor ezek egészen hajlékonyak is lévén, valóban hártvaszerűek. Más neve moszkovit üveg vagy orosz-üveg, mert nagy de igen vékony lemezekre hasítható táblákban Szibériában találják és ablaküvegnek is használják Van azonban nálunk is. Legnagyobb táblákban Pozsony mellett a farkasvölgyi és virág völgyi gránit között. Márpedig tudjuk hogy a szüzesség bizonyítéka a szűzhártya (membrana virginal is), amely holdkaraj alakjával a szüzesség jelképe is.

Mivel pedig a szűzüveg tűzálló, azaz tűzben semmi elváltozást nem szenved (holott az üveg megolvad), rá a tűz semminő hatással nincsen, őseink fölfogása szerint pedig a

tűz: hímség (víz és a föld nőiség), ezért ők a tűzálló szűzüveget a szüzesség egyik jelképének tekintették. De náluk minden üresség, üreg (ugyanúgy mint a kapu, ajtó, ív is), tehát a

hupolag is, nőiségi jelkép volt mert hiszen szűz üveggel lévén borítva, tehát fénylő és átlátszó is volt mint a víz, illetve mint a víz buborékja vagy mint a szappanbuborék. Ez utóbbi pedig színejátszó is, azaz szivárványos színekben is fénylik, csillog. Márpedig vannak szűz üveg fajták, amelyek amellet, hogy üveg ként átlátszóak, még pirosas, kékes, zöldes avagy sárgás színűek vagy pedig szivárványosan színjátszósak is. Eszerint tehát az avar várak hupolagai is óriási szappanbuborékhoz is hasonlítottak és tehát tündériesen szépek és csillogóak is lehettek. Ám éppen azért mivel ezen csillogó avar hupolagok ily könnyű anyagból valók voltak, maga a várpalota pedig csak földből vagy vályogból való, ezért az egész vár is igen könnyen elmúló is volt, vagyis csak addig állott és pompázott amíg állandó gondozásban részesült, holott elhanyagolva

avagy vesztés háború után rablásnak is kitéve, csakhamar csupán földhalom maradt belőle. Másrészt, amint már említettem, erődítményként nem is maga a palota szolgált hanem az ezt környező győrök. Márpedig a szappanbuborék is, bármily szép és szivárványszínekben csillogva pompázó, de mulékony valami és azt ma is a mulékonyosság, mulandóság jelképeként tekintjük. „Szappanbuborék!” mondjuk ma is arra ami ha szép is, de mulandó, hiú, azaz üres valami. A szappan buborék is olyan tehát mint a női szépség... Szép, tündériesen szép... de mulandó... És mi férfiak, mégis ostromoljuk e mulandó várakat és küzdünk ezen üres, hiúságos szépségért, ezen mulékony szappanbuborékokért.

Főlemlítem még ezekkel kapcsolatban a „légvár” szót. E mai szavunk ugyan nem egyéb mint a német „Luftschloss” szó fordítása, emez pedig az olasz „castello in aria” = légvár átvétele. Csakhogy az e fogalmat megnevező szó nyelvünkben valamikor *illavár, ilonvár, illavon, illovo*, vagy *illava* volt. *Illava* nevű helységünk Trencsénben ma is van, amelynek régi kastélyát csak újabb időkben alakították át foházzá. Nevét természetesen, de tévesen, szlávnyak tartják, holott ez az *illó, illanó* = tűnő szavunk már többször említett *-ava, -ovo* képzős alakjából lett. Németországban is van *Ilfeld* kisváros mellett *Ilburg* = Ilvár, nevű régi vár, de eszünkbe jut a *Magdeburg* = Leányvár német város neve is. És a német *Burg*, régibb *Borug* = vár szó hiszen mi más mint *avariga, veriga* avar szavunk *b* hangos változata? Ugyanúgy mint ahogy az említett *Bar* és *Bari* városok neve is várszavunk *b* hangos kiejtése. És a német *bergen, geborgen, verwahren* = megőrizni, megőrzött, biztosítani, mi más mint védelem, biztosítás, megőrzés avar szócsoportunkbeli szava? És a *védelem, megőrzés* mi más mint a hímségi *támadás* nőiségi ellentéte? De hiszen ismét eszünkbe kell jusson Trója is, azaz *Ilion vára*, amelyet az egyiptomiak, amint már láttuk, *Iluna* néven neveztek (Spamer: „Weltgeschichte.” 1893. évi kiadás, I. kötet, 23 oldal.), tudjuk pedig, hogy e vár regebeli megtámadása, ostroma is a Szép Helenáért, azaz Tündér Ilonáért, ahogy népünk még nevezi: Tündér-Szép Elonáért, történt. Tudjuk pedig, hogy a finnben ma is *tüttere* = leány, szűz. És íme: ha az Eget boltozatként,

azaz üreges valamiként, és tehát kupola, azaz nőiségként, képzeljük, aminthogy őseink ilyenek, de csak költőileg, képzeltek is, akkor érteni fogjuk, hogy népünk miért nevezi az Ég forgási központjában levő Kis Göncöl csillagképet ma is „Tündéraszony Palotájá”-nak. Ma e pont nincsen pontosan a fejünk fölött hanem némileg Északra, de amikor ezen Északi Sark még hazánk területén volt, akkor az égbolt legmagasabb pontját is valóban a Kis Göncöl és az ennek egyik Csillagát képező Sarkcsillag jelezte volt. És láttuk, hogy az Ilon név bár *élet-anya* értelmű is de látjuk hogy ugyane névnek egyúttal *tűnő, múló*, illanó értelme is van, hogy tehát *légies* valamit is jelent. Úgyhogy a „Luftschloss” azaz légvár fogalom eredetét is ebben, illetve a csillogó szűzűveggel fődött hupolagokban, valamint mind az itt elmondott költői szépségeként is a mi őseink fennkölt eszmevilágában kell fölismernünk. Mind ami hogy mennyire igaz, effelől minden kétséget eloszlató tény az, hogy a finnben ma is *ilma* = levegő és égbolt, megszemélyesítve: *Ilma* lég- és élet-istennő, aki tehát a mi *Ilonánkkal* azonos, továbbá hogy szintén a finnben *ilmö* = tünemény, jelenség, *helee* = fényes, ragyogó (amiből a német *hell* = világos szó származott, és ami a *Helena* névvel is azonosul), *heilü* = leng, inog, *helippo* = könnyű. Mind amely szavak viszont a mi *levegő, lég, leng, leány, tájszólásos lián, továbbá lebeg, libeg* szavainknak csak megfordított kiejtése.

Említettem, hogy nem csak avar törzseinknek voltak olyan váraik amilyenekről itt szó volt, hanem más törzseinknek is, ha többé-kevésbé más-más alakúak is, habár a várnak az avarok életében és mythológiájában volt is legnagyobb szerepe és ezért voltak nálunk a legszebbek is.

Földünk *forog*, amely szavunk avar szócsoporthoz tartozik, ugyanúgy, mint a latin *verto* és a szerbhorvát *vrti*, amelyek szintén forgást jelentenek. Földünk forgásáról őseinknek tudomása volt, aminthogy vogul rokonképünk egyik énekében mondva is, hogy a Föld „abroncskerékként forog”. Amely tudás nem a vogulok mai elhanyagolt korában keletkezett, hanem egykori magas szellemi ősműveltségünkből származó hagyományként maradt rájuk. Amely forgást azonban nem érezzük, hanem úgy látjuk mintha az egész égbolt tenne min-

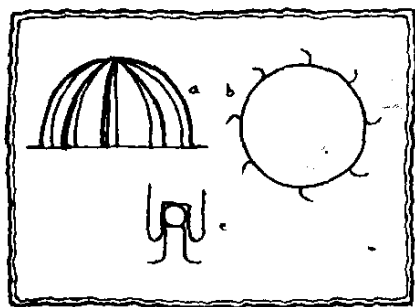
den 24 órában egy teljes körfogást *Földünk fölött*. Vagyis tehát: az égbolt, a nagy *üvegboltozat*: forog! Amit pedig őseink, költészetükben gyönyörűen ki is fejeztek. Láttuk „Török” fejezetünkben, hogy a *tur, tor, tür* őstörök szónak többek között forgás, keringés értelme is volt sőt van különböző nyelvekben ma is. Láttuk, hogy a regebeli Trója-vár igazi, még el nem görögösített neve is *Torja, Turja* volt, aminthogy *Torja* és *Torda* magyar helységneveink ma is vannak, és amely *Torja* név egy létezett *torjázik, turul* = kering, forog szavunkból származott, ugyanúgy mint ahogy például a *turul-sas* e neve tulajdonképeni értelme is *kering* volt. Láttuk azt is, hogy népünk körtáncai tulajdonképpen trója-játékok voltak, amelyeknél a kézenfogva körben táncolók mindig várat jelképeztek (amely „vár” pedig mindig a nőiséget sőt a szüzességet is jelképezte), a játék célja viszont: a kör közepében levő leány (azaz Ilona, Helena) megszerzése volt. A durvább, azaz eldurvult változatokban pedig már nőrablás is jelképeztetett. De, amint láttuk, éppen nálunk magyaroknál, maradtak fenn azon ősi változatok is, amelyekben a férfinőt jelképező, a körbe hatolni igyekvő személy a leányt csókkal avagy öleléssel váltja magához avagy választja ki: „akit szeret”. Mindenesetre: olvassuk tehát át még egyszer mindazt amit fentebb a „trója játékok”-kal kapcsolatban elmondottam.

A Trója vár neve tehát eredetileg Tarja, Turja volt, értelme pedig: *forgó*, de amiből következik, hogy ugyanennek neve az avaroknál valamely *Vár, Várja, Fár, Várda* szóalakú név kellett legyen. E regebeli Tarja várnak is pedig őseinknél még szintén szűz üveges kupolája is kellett legyen, majd már csak ilyennel bírónak képzeltetett és amely kupola az égboltot jelképezte. Az égbolt pedig: forog! Ha tehát a kupola az égbolt jelképe volt, akkor e kupolának is valamiképp forognia, forogni képesnek kellett lennie! És ez valóban forgott is! Először is: a Trója, azaz Torja várat is jelképező táncosok is, egymást kézen fogva, táncukat *körben* haladva lejtették, másodszer pedig: őseinknek valóban voltak olyan várai is, amelyek hupolaga *tényleg forgott*. Vagyis: nem csak az égbolt maga, a „Tündéresszony Palotája” (a finneknél Tündérország neve: Turja) forog, hanem annak földi mása, a tündériesen csillogó üveg ku-

pola is. Ezt tehát nem csak azért volt oly könnyű anyagból képezve, mivel a palota magasságában, ennek tetejét képezte s tehát nehéznek lennie nem volt szabad, hanem még azért is, hogy könnyen, valóban foroghasson. Eszünkbe kell jussanak a népmeséinkben számtalanszor emlegetett *forgó várak* a „Változó Vár”, amelyet a Fekete Város vesz körül (régí nyelvünkben a *változ* igénknek *forog* értelme is volt, ugyanúgy mint a latin *volvo, volvere* igének. a Fekete Város pedig a fekete világuért jelenti, amelyben a Csillagok ugyanúgy fénylenek mint az éjszakában a városok lámpái), valamint a „kakaslábon” (vagy „kacsalábon”) forgó várak is. Ami teljes képtelenségnek, amolyan csak mesebeli valaminek látszik. Pedig nem az! Ha bármily tehetetlenségnek tetszik is az hogy vár foroghasson, és még hozzá kakaslábon! Azonban népmeséinket tanulmányozva észrevehetjük, hogy az ezekben emlegetett némely képtelenségnek látszó dolog mögött valóság rejlik, de amely régen feledésbe merülván, ma senki sem érti. Az alábbiakban is erről meggyőződhetünk.

Bár népmeséink ezen csoda-várat ma gyakran királyok sőt sárkányok tulajdonának is mondják, az összehasonlítások révén azonban teljes biztonsággal kitűnik, hogy e „forgó vár” eredetileg a tündérr királynő, vagyis Tündér Ilona – avar nevéen Tündér Firuna, még más avar nevein Furusina, Furuzina, Rabsóné – vára volt, már csak azért is mert őseink fölfogása szerint minden vár: nőiség volt. Tündér Ilona Változó Váráról pedig népmeséink még azt is tudják, hogy gyönyörű kert közepén áll, a kertet pedig a Fekete Város veszi körül. láttuk hogy az avar kagáni palotát is annak kerek kertje, a várkert, avar szóval *perk, park, parád* (paradisum) környezi, ezt meg az udvari emberek, örök, még kijebb a nép lakai, vagyis a város, veszik körül.

Először is fölhozom hát Horger Antal egy régi magyar, azaz csángó, meséjéből e sorokat: „Fiam, csináljunk most már egy csinos házat, mert van miből költsünk (ugyanis meggazdagodtak). – És csináltak egy szép házat, amely sarkon fordul volt.” Amiből kitűnik, hogy őseinknél sarkon fordul azaz tehát forgó, forgatható ház nem is volt valami csodadolog, hanem jobbmódú embereknél talán nem is ritkaság. Ne feledjük,

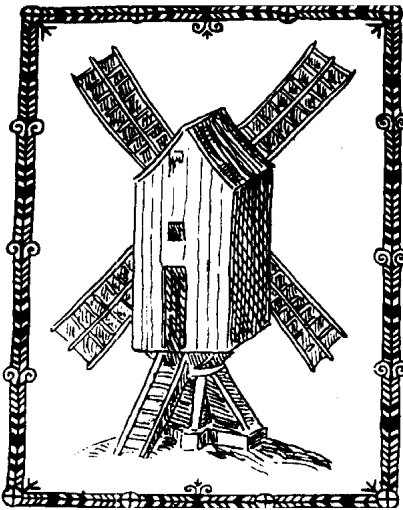
hogy *sarok* nem csak a láb sarkát hanem például az ajtó *sarkait* is jelenti, amely szó a *sergés*, *sürgés* = fogás szavunkkal is azonosul Nemrég (1930. körül) ilyen forgó házat G. Bernhard Shaw író is csi-

náltatott magának, hogy lakószobáját mindig a Nap felé fordíthassa. A megfejtés irányában további útmutatásul szolgálhatnak a mai csillagvizsgáló épületek kupolái, amelyek különböző rendszerű golyóscsapágyakon forgathatók. Ilyen rendszerek egyikét mutatná e rajzon *c*.

A kagáni palota kupolája forgásához a hajtóerőt adhatta szél is, ha annak egész külsejére úgy kanál szerű lapátokat alkalmaztak ahogy ezt a rajzon a *a* és *b* vázlat mutatja, de ezenkívül megfordítható, forgatható lehetett a kupola egyszerű emberi erővel is, mivel könnyű volt és pereme golyóscsapágyán könnyen szaladott. Ilyennek azonban csak az olyan forgó kupolát kell képzelnünk amely a maga peremén áll. Ám, ha golyóscsapágyon is, de azért a súrlódás itt mégis sokkal több mint az olyanál amelynek központi oszlopa van, amely az egész kupola súlyát egyetlen ponton viseli s ennél fogva súrlódás is csak egyetlen ponton van. És éppen e szerkezet az amely népmeséink „kakaslábon forgó vár”-a megfejtését adja. De előre kell itt bocsátanom, hogy a központi oszlopon nyugvó kupolának tetején nem lehetett központi ógja sem pedig padozata közepén oltár nem állhatott, mivel hiszen az oszlop állott itten. Mind amiből aztán még az is következtethető, hogy a peremen nyugvó kupola, habár nőiségi jelkép volt is, de himelvi népeknél lehetett inkább szokásban, ellenben az oszlopon nyugvó, habár szintén nőiségi jelkép volt is, de az oszlop természetesen a hímséget jelképezte, csakhogy éppen mivel a kupola itt a hímségen, vagyis e *fölött* volt, ezért az egész ilyen szerkesztmény nőelvi népeknél volt szokásban.

Ilyen szerkezet példáját mutatják azon régi szélmalomok amelyek hatalmas fatörzsön állottak, úgy, hogy az egész kis épület minden benne levővel, molnárral és őrletővel együtt, mintegy függőleges tengelyén állva: foroghatott, illetve így mindig magától a széllel szembe fordult vagyis vitorláit mindig magától a széllel szembe fordította, ami hogy jól működhessenek okvetlenül szükséges is. Az ilyen szélmalomoknak sokszor a mai karácsonyfákéhoz hasonló keresztalakú talpa volt és ez volt azon mesebeli „kakasláb” amelyen a mesebeli vár is forog. Mivel azonban e láb gyakran nem is volt mesterséges hanem valamely nagy fa törzse, amelynek ágai lenyesetvén, a malom arra épült. Ha pedig e fa az úgynevezett tiszafenyő volt, amelynek gyökerei sohasem hatolnak mélyre, hanem sekélyen terpeszkednek széjjel és ezért a földből ki is lát szanak, amiért tehát a malom „lába” óriási kakaslábra valóban nagyon hasonlít, sokkal inkább mint az említett mesterséges láb vagy talp.

A mocsári fák gyökérzete pedig azért ilyen, mivel vizenyős területen, hogy nedvességet kaphasson nem kell mélyre hatolnia, viszont hogy szélvihar a fát a lágy talajban meg ne dönthesse, ezért is kell a gyökérzetnek, széles alapot képezve, szerte terpeszkednie. Másrészt mocsárterületek csak lapályokon vannak, ahol a folyóvizek igen lassú folyásúak és így vízajtotta malmok számára nem alkalmasak. Ezért voltak tehát szélmalomok a lapályokon gyakoriak. Emlékeztethetjük pedig az ol-

Franciaországi szélmalom, 1562-ből. Lássad: Samper: „Weltgeschichte.” Leipzig, 1894. V. kötet, 522. oldal melletti tábla.) Látszik a „kakasláb” nevet kapott talapat, amelynek függőleges tengelye körül az egész épületke foroghat.

vasót arra, hogy éppen a kakasoknak különösen, de a kacsáknak valamint más vízimadaraknak is szokása, gyakran, hosszabb ideig féllábon álldogálni.

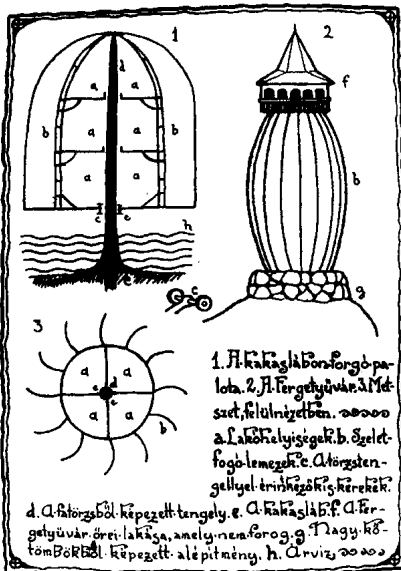

A kakasláb.

sa közepén álló, tetőtartó oszlopával, valamint a földbe vájt lakok ki és be, azaz föl és le járó azon kezdetleges létrájával, amely utóbbi csak fiatalabb fatörzs volt és amelynek lecsontított ágai szolgáltak létrafokokul. Ugyancsak e szélmalomtartó fatörzs adja meg a finn hitregék „szampo”-malma magyarázatát is, valamint az egettartó Atlasz hitregéjét szintén, ami azonban külön tárgyalandó.

Ha pedig egyszerű molnárok, szegényes eszközeikkel, ilyen forgó malomházacskákat építhettek maguknak, akkor elképzelhetjük, hogy mérhetlen kincsekkel rendelkező gazdag és hatalmas fejedelmek avagy fejedelmők akár párkányváraik tetejére óriási leásott fatörzsrre, akár síkföldön álló és ágaitól megfosztott és így elhalasztott hatalmas mocsári fenyő, avagy másfajta nagy fa törzsére, az alábbi rajzokon bemutatott elv szerint, forgatható, egész kastélyt is

Ezen épülettartó tengelyoszlop, azaz *sarok*, ősi hitregéink szerint aztán közvetlen összefüggésbe hozatott egyrészt a palóc (peiazg) őstörzseink regebeli égígérő, egettartó „világfája”-val, másrészt az ősi kunyhók bizonyos típusa

építhettek maguknak, könnyű fa vagy sövény anyagból, amit később, a Rézkor és Bronzkor beálltával, réz, illetve bronz rudakkal, csövekkel is erősíthettek. Hogy pedig úgy a párkányosan emelkedő várak mint az ilyen, tengelyen forgó épületek gondolata a lapályokon élő törzseinknél általános szokás kellett legyen, szintén természetes dolog mert itt nagy árvizek mindig igen gyakoriak, másrészt szélmalomokra is mindig szükség volt. (A rajzon 1 és 3.).

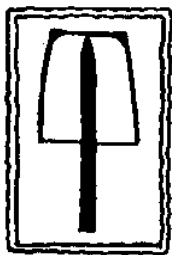
Csak az a kérdés, hogy az ilyen „sarkon forduló” vagy „kakasláb”-on forgó kastélyt mi forgathatta? Népmeséink szerint ugyanis ezek úgy forogtak hogy beléjük hatolni, ha meg nem állottak lehetetlen volt. (A „kakasláb”-at illetőleg itt még azt is meg kell jegyezniem hogy népünk itt-ott az oszlopot ma is „láb”-nak nevezi s például a kőoszlopot is „kőláb”-nak, de hogy a *láb* szó megfordítása *bálvány* szavunkat adja s viszont népünk az oszlopot, gerendát *bálvány-nak* nevezi is; mind ami azonban már „Palóc” fejezetünkbe tartozandó dolog). Igen természetes, hogy ezeket is a szél hajtotta, de hogy an? Mert hiszen olyan vitorlák, amilyenek a közönséges szélmalmokéi, nem hajthatták, mivel nagyobb épületen e szárnyak oly nagyok kellett volna legyenek, hogy a dolog már ezért is lehetetlen lett volna, eltekintve attól, hogy a vízszintes tengelyről függőleges forgásra átvitel helyet is foglal meg súrlódást is okoz.

Szerintem ezen mesebeli forgó várral mindenestre összefüggésben van a székely hagyomány „Fergetyűvár”-a is, amiről Jókai is irt. Erre vonatkozó sorai, kivonatossan, a következők: „A Fergetyűvár messze kimagasló hegyfokon áll a Rétyi Nyír kietlen bejárata előtt. A szirtfokot két rohanó hegyi patak veszi körül, a Borosnyó és a Kurta”...”A hegyorom legmerekedekebb pontját koronázza kerek egyszerű, óriásrakású kőfal és azon belül van egy torony, mely ezt egészen betölti. A torony hasonlít a világitótornyokhoz, csakhogy a közepén kiöblösödő mint a korsó s aztán teteje is van. Kerülete hatvan lépés, magassága amilyen egy szál fenyő lehet.”

„Az egész torony fából Van, oldalai és teteje réz bádoggal borítva, rikító zöld már a rézrozsdától. Ajtaja vagy kapuja e toronynak sehol nem látszik. Hanem ahol a teteje a párkányát éri, ott van rajta köröskörül egy sor ablak éppen mint a mákfő-

nek.” (Lássad a rajzon a 2 számmal jelölt ábrát)...”S ez a kerek torony éjjel-nappal folyton forog.”...”De hát mi forgatja a kakassarok körül? Ez a kérdések kérdése.”.

Nem tudom Jókai ez adatait honnan vette de valószínű hogy népi szóbeli vagy talán valamely írott hagyományból, mert hiszen a torony ma már nem áll Leírja ezután még, hogy ez tulajdonképpen őrtorony, amelynek ablakaiból ellenség közeledtére jeleket adtak, éjjel ablakaiban megjelenő világosságokkal, nappal füsttel, mert olyan helyen állott ahol egész Háromszékből látható volt. Kétségtelennek tartom azonban hogy ami forgatta csakis a szél lehetett. Ámde ha olyan vitorláit lehet volna mint a közönséges szélmalomoknak van, úgy ezt a hagyomány is megemlítené s Jókainak sem kellett volna azon töprengenie hogy a tornyot mi forgatta? Az olyan vitorla amilyen mai szélmalomé, jól látható, illetve hogy mi hajtja nem lehet kérdés. Viszont azon körülmény, hogy a torony hosszú völgy bejáratánál és magas fokon állott, ez széllel hajtott voltát szintén valószínűvé teszi; egészen bizonyossá teszi pedig ezt az, hogy – amit Jókai is megír – a torony csak ködös időben nem forgott. Mert hiszen köd és szél egymást kizárja. Vagyis tehát a szerkezet az e rajzok szerinti kellett legyen, amelynél a szél a lapátok homorú oldalába erősen belekap és itt nagy

nyomást gyakorol, holott a lapátok domború oldaláról lesiklik kétfelé, úgyhogy Itt majdnem semmi nyomást sem képes gyakorolni, ami következtében ha bármely irányból fúj is, a szerkezetet mindig hajtja, éspedig az igen gyöngye szél is, mivel súrlódás igen kevés van, csak egyetlen ponton. Csak igen erős szélnél kellett arra is számítani, hogy

ilyenkor az olyan kupola-lakás, amelyet az 1 számú rajz mutat, kissé megdül. Ilyenkor a legelső padló érinti a függőleges fatörzset, de a súrlódás itt is majdnem semmivé válik ha kis tengelyeken

két-két kerekecske van. (A rajzon c-vel jelölve.) Ilyen forgó kupola előttünk van kicsiben ha közönséges poharat, szárával

lefelé, a pohár feneké közepével egyensúlyba, ceruza hegyére helyezünk, amikor is észlelhetjük, hogy az egyetlen pontoni súrlódás folytán a pohár mily könnyen forog

Az ilyen szerkezet előnye, hogy szélvihar sem árt neki, holott közönséges szélmalom vitorláit letörheti.

Elképzelhető hogy némely avar párkánypalota forgó kupolája is ilyen szerkezetű volt, amikor is alsó peremén nem volt szükség golyócsapágyra hanem csak kis kerekekre, de amelyek a padozattal csak akkor kerülnek érintkezésbe amikor igen erős szél a kupolát kissé megdűti.

Mindenesetre, mivel az ilyen szerkezetnél nincsenek olyan nagy és messzire látható vitorlák mint a közönséges szélmalomnál, ennél fogva az ilyen szerkezetnél nagyobb távolságról a forgás nem is látszik, sőt közelebbről is csak a forgás észlelhető de még így sem az hogy tulajdonképpen a forgást mi okozza, mert hiszen a szerkezet igen csekély szél mellett is *forog*. lehetséges tehát, hogy a hagyomány legalább Jókai szerint – nem mondja meg, illetve felelte, hogy a Fergetyúvárat mi forgatta.

Mivel Jókai említi, hogy a torony oly magas volt mint sudár fenyőfa, ebből következtethető hogy annak függőleges tengelyét valóban nagy fenyőtörzs képezte. De mivel mondja még azt is, hogy a torony tulajdonképpen őrtorony volt, ebből az is következik, hogy csak kiöblösödő része *forgott*, de felső, ablakos része nem, mert hiszen különben onnan a táj figyelése nem lett volna lehetséges. Viszont a forgás valamint a középső rész kiöblösödése következtében ostromlétráról az ablakos rész sehogy sem volt elérhető. Ellenben bizonyos hogy volt a toronynak valamilyen ajtaja is, ha ez nem is volt látható. Úgy-szintén kétségtelen, hogy volt valamilyen fékező szerkezet is, amely által az örök a forgást amikor akarták megszüntethették. Érkező számára az örök azonban csak akkor állították meg és nyitották ki a titkos ajtót, ha az illető tudta a jelszót avagy ismert valamilyen más jelet. Erre vonatkozólag van egy népmesénkben egy igen érdekes indíték: Kakaslábon örökké *forgó* várban lakik egy király és ennek gyönyörű szép leánya. A mesehős őt feleségül szeretné de a király nem adja. A mesehős szeretne a várba jutni a királykisasszonyhoz de nem ismeri a

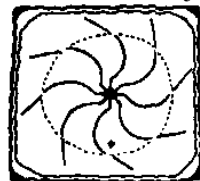
titkot amellyel a vár megállítható. Utóbb ezt neki valaki meg-
súgja: A várat egy aranypénzzel kell megdobni; attól megáll. –
Aki tudja hogy népmeséinkben mennyi minden értendő jelké-
pesen, azonnal észre veszi, hogy ez is jelképes beszéd, amely
azt jelenti, hogy az örököt kell aranypénzzel megvesztegetni,
akik tudva hogy hiszen csak a királykisasszonyról van szó, aki
a mesehőst talán szintén szereti, magukat arannyal meg is
hagyják vesztegetni.

Magától értetődő, hogy a magas fenyő- vagy más nagy fa
törzs ére épült olyan lakok amelyet a fönti rajzon az 1-el jele-
zett ábra mutat, síkságokon, ahol árvizek oly gyakoriak, ilye-
nekkor is biztos menedékek voltak 1943-ban, Olaszországban
láttam egy ilyen, függőleges tengelyen *forgó* szél malmot,
természetesen már vasból valót, amely villanyos dinamo hajtá-
sára szolgált, és amelynek fényképét valamint rajzban, leegy-

szerűsített, fölül nézetét is ide
teszem. Tulajdonosa
Cavaliere D'Eramo Davide
volt (Rocca di Mezzo presso
l'Aquila, Abruzzi.), aki az
egészet maga is készítette há-
za villanyos árammali ellátá-
sára. De e szélmalom ezenkí-
vül még a kútból a vizet a
házba is szivattyúzta. Csak a
rajzon látható hajlított lapát-
lemezek forogtak, míg a kívül
levő hajlítatlanok rögzítettek,
mozdulatlanok voltak, céljuk

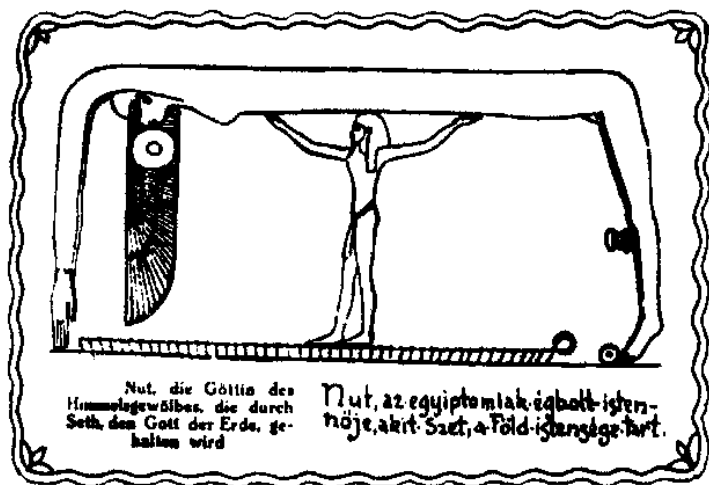
pedig csak az hogy a lapátok homorú ol-
dalára több szelet hajtsanak, domború ol-
dalukról pedig elhárítsák Világos, hogy
ilyen szerkezeteknél, ha a szél bármely
irányból fúj is, mindig hajt, és pedig csak
a gyöngye szél is. D'Eramo úr is alkalmá-
zott pedig túlerős szél esetén önműködően kikapcsoló szerke-
zetet valamint féket is.

Jól ismerjük a szél irányát jelző és többnyire tornyok te-
tejére alkalmazott „szélkakas”-t, amely rendszeren rézbádogból
készült és nagyobb tornyok csúcsán néha méternyi hosszú is
volt, függőlegesen álló tengelyen *fogott*, úgy hogy fejével il-
letve csőrével mindig arra mutatott amerről a szél fúj. De miért
volt ez, különösen nálunk, mindig kakasalakú? Holott akár
nyíl vagy zászlóalakúra is készíthető s ilyen-
re másutt gyakran készül is. Míg nálunk, még ilyen más alakú is, „szélkakas”-nak ne-
veztetik. Világos, hogy csakis ősrégi ha-
gyományból, mert összefüggésben van az
ősi „kakaslábon *forgó vár*”-ral és mert füg-
gőleges *egy* tengelyen áll, úgy ahogy a ka-
kasok sokszor egy lábon álldogálni szoktak.
Továbbá, amikor a szél iránya változik és a
szélkakas fordul, olyankor hangosan csikorog, amire azt
mondják hogy a szélkakas (vagy „a rézkakas”) „kukurikul”.
Mi több: miként a szélkakas, úgy minden madár, és a kakas is,
ha valahol áll mindig fejével fordul széléllen és ha fordul a
szél, ő is, miként a szélkakas is, fordul, azért mert különben a
szél tollait borzolná, kuszálná. Íme mindebből tehát látjuk,
hogy a „szélkakas” kakasalakja mennyire megokolt, holott a
más alakúnak ilyen megokolásai nincsenek.

Megtudtuk az eddigiekből, hogy őseinknél és főképp tehát
az avaroknál, az üvegszerűen csillogó, könnyed kupola, azaz
hupolag, a költőileg szintén ilyennek képzelt mennybolt jelké-
pe is volt, valamint láttuk hogy ezen „légvár”, azaz Illonvár,
nőiségnek illetve Tündér Ilonának, a Föld és lég istennőjének
is jelképe volt, aki a finnek Ilmájával is azonos, a levegő pedig
azonos a Földdel mivel ennek csak legkülső rétege. Így pedig
Ilona a tündéri es üveghupolaggal ugyanúgy mint a levegőég-
gel, az égbolttal, is azonosult, de őseinknél mindig csak jelké-
pesen és költőileg. Láttuk azt is, hogy tehát őseinknek nem
csak olyan kupolái voltak amelyek peremükkel állottak a föl-
dön hanem olyanok is amelyeket közepükön oszlop (fatörzs)
tartott és amelyek pereme a földre tehát nem támaszkodott.

Az egyiptomiaknál a mennyboltot megszemélyesítő istennő neve Nut volt. Ha pedig őt az egyiptomiak úgy is ábrázolták ahogy an ezt e saját képükön látjuk, azt tartva hogy „lábai Keleten, kezei Nyugaton vannak és őt köztépen Szet a Földisten tartja”, akkor ebben mi más láthatunk mint a mi középszlop (hímség) által tartott hupolagunk (nőiség) valósága és utóbbinak Tündér Ilonát jelképező költői eszméje másolatát, de úgy, hogy ami nálunk még egy létezővalóságnak csak költői hasonlata volt, az itt már szószerint véve s ízléstelenül erőltetett elképzeléssé és ábrázolássá vált. Az egyiptomiak összevissza keveredett, zavarosan átvett mythológiájában a tartó oszlopként szerepelő alak ugyan még férfi, de már a gonoszság és sötétség istenségévé Szet-té lett, akiről még az is mondván, hogy a Föld istensége, holott hiszen mi tudjuk, hogy a Föld: nőiség. Ellenben az ily torzán ábrázolt Nut istennő valóban az égboltot, ennek kupoláját kellett jelentse, de így helyesebben félgömbölyű iv ként, félgömbölyű buborékként kellett volna ábrázolva lennie, nem pedig szögletesre tördelve, mint az ilyen egyiptomi képeken fordul elő. Ezekon viszont az hogy neki szárny is adva, valószínűleg a légiességet, a szálló levegőt is akarja jelenteni De előfordul ezen ábrázolatnak olyan változata is amelyn Nut testén Csillagok, hátán pedig a

Nap és a Hold vannak. (Lássad például: Mahler Ede: „Ókori Egyiptom.” Budapest, 1909., 155. oldal.)

Bár a következőket már másutt is elmondottam, ismétlem itt is, hogy a *Nut* név is ősnyelvünkből származott és hogy először is azonos a mi nő szavunkkal de még tökéletesebben egyezik a magyarral rokon oromo nyelv *nadde*, *nadden*, és *niti* = nő, asszony, feleség szavakkal. Tudjuk azt is, hogy őseinknél a víz és a nedvesség is nőiségként volt fölfogva. Nut istennőt az egyiptomiak fején tehénzavakkal, Nappal és vizeskorsóval is szokták volt ábrázolni. A Nap ábrázolása itt csak annyiban okolható meg, hogy a Nap is az égbolton járónak látszik, de a tehén, amint erről már szó volt, őseinknél a nedvesség jelképe is volt, hogy pedig a vizeskorsó is a vizet, nedvességet jelképezte, eléggé világos. A mi *ned*, *nedű* (romlottan: *nedv*) szavunk

valamint az említett oromo *nadde*, *niti* = nő szavak is azonosulnak a *Nut* névvel, de azonosul ezzel a német *nass* = nedves, szó is (a *t*, *d* és az *sz* hangok könnyű váltakozására már sokszor kellett hivatkoznom). A latin-olasz *madeo*, *madido*, *madidus* is = nedves (az *n* és *m* könnyű váltakozását már szintén többször említettem), amely utóbbi szavak *mad-*, *med-*, *mut* töve számos nyelvben szintén nő és anya értelmű, de viszont a finn *muta* és az olasz *mota* meg = iszap, ami ismét: nedvesség. Úgyhogy ezek szerint világossá válik, hogy Nut istennő nem csupán az égboltot magát személyesítette meg hanem az égbolt felhőzetét és az esőt is. De Nut istennővel az egyiptomiaknál azonosult a hasonló nevű Neit istennő is, aki neve a *ned*, *nedű*, *nedves* szavunkkal, valamint az oromo *niti* = nő szóval is azonosul. Neitet az egyiptomiak az ősnedvesség (az élet egyik alapeleme) megszemélyesítéseként tisztelték (Lássad: Brugsch Heinrich: „Religion und Mythologie der alten Aegypter.” Leipzig. 1885., 128. oldal.), de ezen kívül még az ősnőiség és örök szüzesség istennőjeként is. És ime a finnben betűszerint *neito* = lány, *neitsze* ~ szűz, ami viszont egyezik az olasz *netto*, *nitido*, latin *nitidus* = tiszta szó-

val; azt pedig, hogy szüzesség és tisztaság egymással azonosított, fejtegetnem fölösleges, sőt hozzátehető, hogy miután a harmat is nedvesség de összefüggésbe hozatott az érintetlenséggel, szüzességgel és tisztasággal is, ebből következik, hogy keresve találhatnánk valamely nyelvben *nit*, *tin* avagy *net*, *ned* szóalakot harmat jelentéssel is.

Hogy Nut mennyire a nedvesség megszemélyesítése is volt, bizonyítja az is, hogy szent állata a béka volt, amiért is őt békafejűnek is szokták volt ábrázolni. Mi pedig már tudjuk hogy őseinknél a béka a nőiségnek sőt az anyaméhnek is jelképe volt, amiért is népünk az anyaméhet békának is nevezi.

Ezen szóban levő párkányvárakról még sok elmondani való van, mivel azonban öreg vagyok, nem tudhatom, jelen művem befejezéséhez lesz-e elég életidőm, ezért az itt következőket, időmegtakarítás miatt, nem foglalom úgy folyamatos rendszerbe ahogy kellene, hanem az adatokat, úgy ahogy ezeket találom avagy emlékezetemből is véve, sorolom föl, de hozzátéve következtetéseimet is. Viszont a rendszerbefoglalást, ha én nem, de megtehetendi más, utánam, fölhasználva amit itt elmondok és hozzágyűjtve még így en sok bizonyára létező de általam nem ismert adatot, anyagot, ami fiatalabbnak, az ázsiai nomád eredet zavartkeltő tévtant lerázva, nem lesz nehéz, sem sietnie nem kellend.

Írtam már arról, hogy az avaroknál tűz- és virág kultusz volt de amihez ha kisebb mértékben, de fatisztelet is járult, az adatok szerint főképp a fenyveké. *Virág* szavunk maga is avar szócsoporthoz tartozó, valamint említettem hogy a kert neve az avaroknál *perk*, *park*, *parád* szóalak kellett legyen sőt valószínűleg *pert*, *vert* is, mivel a szerb-horvátban ma is, magánhangzókihagyásosan *vrt* = kert. Főntebb szó volt már arról is, hogy hímelvű östörzseink szent kertjei főképp szigeten de mindenképpen síkban voltak, míg a nőelvékekéi dombok, hegyek tetején. Mindnyájan ismerjük a bizonyára szumer eredetű regét „Szemirámisz függő kertje”-ről. Természetes tehát hogy e kert nem függött, nem csüngött, hanem hogy e *függő* szó csak rossz fordítás, hogy ugyanis a latin-olasz *pendere*, *pendio* szónak bár van függés értelme is de jelent ezenkívül még hegyoldalt, lejtőt, illetve, népies kifejezésünkkel, kapaszkodót, kap-

tatót is, vagyis fölfelé emelkedést is, ugyanúgy mint ahogy a német *hengen, Hang, Abhang* szavaknak is e mindkét értelme van. Ami szerint Szemirámisz kertje nem volt függő, csüngő, hanem dombszerűen emelkedő. Láttuk hogy Szemirámisz azonos Vénusszal, Vénusz pedig szintén a kertek istennője volt, ugyanúgy mint a mi Tündér Ilonánk, aki gyönyörű, csalólközi Aranykertjéről pedig népmeséink szintén oly sokat beszélnek. Szemirámisz kertjéről, avagy kertjeiről, a monda az, hogy ő hegyvidékről származván, amidőn férjhez ment, igen fájlalta, hogy Mezopotámiában hegyek nincsenek, amiért is ura, a hatalmas király, számára magas, mesterséges halmot emeltetett és ezen gyönyörű kertet létesített, hogy nejeinek mindez hazája halmaival pótolja. De szokás ma is hegyoldalakat, hogy művelhetőbbek legyenek, *párkányozni* olasz, azaz östörök, szóval: *terasozni*, – mivel e nélkül a művelés alá vett hegyoldalról, minden ültetvény nagy kárára, földet, trágyát az esővíz lemos. Ha tehát Szemirámisz regebeli kertjét is ilyennek képzelhetjük, akkor ismét előtűnik a párkánypalota képe is, habár lépcsőzetesen emelkedő kert alakjában. Ha pedig ezt csak palotának képzeljük is, üvegkupolával a tetején, akkor is föltételezhetjük, hogy a párkányokon végig edényekben, cserpekben virágok

is lehettek, viszont annál inkább a nagy üvegkupola alatt, amely hiszen valóságos *üvegház* volt, amelyben a

legkényesebb növények is gyönyörűen fejlődhetnek és virágozhattak. Úgyhogy ezen avar kupolákat kell a mai üvegházak őseinek tartanunk, az avarokat pedig az üvegház föltalálóinak; ami pedig az avarok virágkultuszával is egyező dolog. De emlékeztetek itt arra, hogy *Perzsia* műveltségét is ősavar és pártus eredetűnek állítottam, de kiemelem itt még azt is hogy ez ország nem csupán mindig nagy tüztisztelet helye volt, hanem hogy a perzsiai művészet máig is, úgy szőnyegeken, égetett edényben mint épületdíszekben is: csupa-csupa virág.

Megjegyezendő: virágokat ma is *tűzben égetett piros* cserepekben tartunk.

Miután Mezopotámiában hegyek nincsenek de vannak nagy folyók, ezért az óriási párkánytornyokat (ciguratokat) a gyakori árvizek elleni biztos menedékül, valamint élelmiszerkészletek és egyéb értékek biztos megőrző helyei ül is építettek volt Az amerikai National Geographic Magazine című folyóirat 1928. augusztusi és 1930. januári számában C. Leonard Wolley és M. E. L. Mallovan közölnek cikket, ahol a mezopotámiai ásatásokról van szó. Itt elmondva, hogy nem csak a torony tetején de párkányain is voltak kertek. Meg is jegyezhető, hogy *párkány* szavunk egyezik a *perk* és *park* kertet jelentő szavakkal, valamint hozzátehető, hogy az olasz *pergola* = lugas és *veranda* indiai (valószínűleg dravida eredetű) *varanda* szavak is az avar szó csoportba illőek. Úgyhogy mind ez is újból Szemirámisz kertjeit juttatja eszünkbe.

Georg Buschan: „Die Sitten der Vö Iker” című műve IV. kötete 22. oldalán írja hogy a karácsonyfa szokása Németországban csak igen későn jött szokásba s hogy még 1684-ben is egy lelkész erről, mint szerinte pogány szokásról, igen elítélőleg ír. Írja Buschan, hogy 1805-ben is még Schleiermacher habár a német karácsonyi szokásokat részletesen leírja, de semmit sem tud karácsonyfáról, ilyenről egy szóval sem emlékezik meg, holott e szokást ma germán eredetűnek tartják és állítják! A valóság ellenben szerintem az, hogy ez is avar szokás volt, amely a nyelvileg elgermánosított avar maradványok között, a keresztény papság üldözése ellenére is valahol eldugott helyen és titokban tovább élt és, nagy szépsége miatt, csak azután terjedett el amikor pogány avar eredete feledésbe ment és benne a Tűz- és Napisten helyébe Jézus tétetett.

Minden karácsonyfa lényege: fenyőfa, ezen sok égő gyertya, ezenkívül rajta édességek, dió, mogyoró, legtetején pedig többnyire csillag. Nos, mi már tudjuk, hogy az avaroknál nagy növény- és tűzkultusz volt. A sok égő gyertya a tűztisztelettel is összefügg, a fenyő pedig igen jó tüzelőfa lévén, a tűztiszteletben már ezért is szerepelhetett, különösen a gyanásféle, amely a legjobban ég. A fenyő szerb-horvát neve ma is *bor*, ami a fenyő avar neve lehetett. Említettem, hogy az avar-

roknál, akik síkság lakók voltak, a tiszfa-fenyőnek volt szerepe. De e *bor* szó egyezik a *boróka-fenyő* nevével is, amelynek termése csupa gömbölyű bogyó, bogyóka, azaz avar szóval: *boró*, *boróka* Említve volt a *tiszafa* vagy tiszfa-fenyő, más néven, *ternyőfa* (mindkét név őstöröknek tekinthető, mivel itt az *sz* hang is elváltozott *r* lehet), amelyet tartó középoszloplul alkalmaztak. Ennek termése is gömbölyű bogyó-, azaz tehát boró-alakú Főntebb is említettem már, hogy a fenyőgalyat nálunk különösen karácsonykor füstölő illatszerül használták, habár leginkább a borókát kedvelték, mivel ennek van, tűzön pörköelve a legkellemesebb illatú füstje. Egyébként azonban használták máskor is, nem csak karácsonykor, avar őstörzseinknél pedig bizonyára a tűztisztelet minden szertartásánál és ez képezte utóbb a keresztény templomi tömjénfüstölés eredetét, a középkori avaroktól átvéve. A füstöléssel illatosítás tűzzel történik, mivel pedig úgy a tűz mint a fenyő (avar szóval valószínűleg *bar*, *bor*) az avarok vallásos kultuszában szerepeit, így már ez magában is az egész szokás avar eredetére mutat. A fenyvek e kellemes illatát gyantájuk okozza, amiért is a különböző gyantákat magukat is használták füstölő illatszerül, de természetesen nem csakis fenyőfélékét, valamint használták így más növények zöldjét, termését is, szárítottan is. Az őskori gyanta *borostyán* nevében is az avar *bor* szóra ismerhetünk, ugyanúgy mint a német *Bernstein* = borostyánkő szóban is. Ha e szavunk *-styán* része a németből újabban véve is át, de a *Bern-* rész bizonyosan valamely északi ősnévponttól származó és a *bar*, *bor* szóval azonos, amelynek *baron*, *boron*, *beren* kiejtése is létezhetett. Viszont a török – talán perzsa eredetű – *keribar*, *kelibar* = borostyánkő nem mostani hanem őskori fenyvek megkövesedett gyantája, de hogy ez nem más mint megkövesült gyanta, ezt úgy őseink mint a régi görögök és rómaiak is igen jól tudták.

Továbbá az ágain égő gyertyákkal ragyogó karácsonyfa az avaroknál ugyanúgy az Eget jelképezte mint a tulajdonképeni magyaroknál a sokágú szarvai hegyein égő gyertyákkal, azaz Csillagokkal, ragyogó Csodaszarvas, ami azonban egyáltalán nem kell azt jelentse, hogy az avarok a Csodaszarvast is ne ismerték volna. Ámde a Csodaszarvas agancsa között ott

van a Nap is, a karácsonyfa tetején viszont egy csillag. Mivel azonban őseink a Napot így is szokták volt ábrázolni, ami népművészetünkben máig is kitűnik, akkor ez a kereszténységben könnyen változhatott csillaggá és alakítottatott azután, bibliai alapon, a vezérlő Csillaggá, ami annyival is könnyebben történhetett, hogy hiszen a

Csodaszarvas is vezérelő állatként szerepelt, sőt ezenkívül a Karácson őseinknél a Napisten születését jelentette, ugyanúgy mint a kereszténységben Krisztusét. Arról is írtam már pedig, miszerint őseink azt is igen jól tudták, hogy a Nap csak a végtelenség egyik Csillaga További egyezés még az is, hogy a karácsonyfára is szoktak akasztani édességeket, diót mogyorót valamint hogy Karácsony éje ajándékozás ideje is. De ugyanígy a mi, Karácsony éjjén (amely régen nálunk egyúttal a téli napforduló s Újév éje is volt) a megjelenő csodaszarvasálarcos ember agancsain is édességek, dió, mogyoró is csüngöttek, valamint ekkor ajándékosztás ideje is volt, amiről úgy dunántúli mint erdélyi regös énekeink is szólnak, sőt Erdélyben még rőt (= sült) ökörről és szintén dióról, mogyoróról, kolbászról is van szó.

Mivel a boróka fenyő neve Erdélyben szemere, *szömörke*, ebből következtethető, hogy neve a szemere törzseknél, annak ellenére is hogy bogyói gömbölyűek, mégis ez volt, amely névből azután a szerb-horvát *szmreka* = boróka is származott, habár már szlávos magánhangzókihagyásosan. Ami pedig bogyói gömbölyűségét illeti: megjegyezhető, hogy a gyöngy is gömbölyű, orosz neve mégis szemere szóval *zsemcsuk*, ami szemcse szavunknak felel meg. Igen sokszor kellett már hivatkoznom az *sz-t*, *d* hangváltozásra, valamint említettem, hogy az arab *temr*, illetve *terner* = datolya szó a mi *szemere* szavunk egyik megfelelője. Új-Zeelandban terem egy *dammara* nevű fenyőfaj, amely gyantát oly nagy mennyiségben fejleszt, hogy ez ágairól csapokban függ, törzsén és gyökerein pedig néha 10 kilós tömegeket is találnak, amit szednek, mivel belőle kopál-lakk készül.

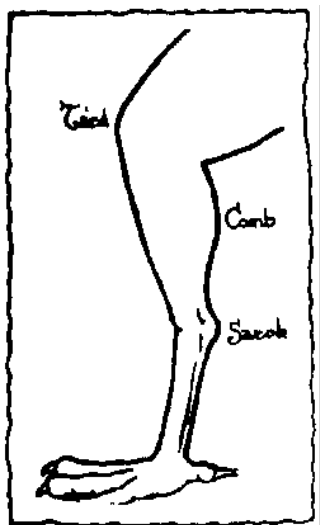
A bodza-fa ágai belül üresek, tehát csőszerűek, amiért is belőle mindenféle fúvóhangszer mint síp, furulya, tilinkó va-

lamint dudásíp is készült. A bodza latin neve *sambucus*, olaszul *sambuco*, amely szóban a *szem* vagy *szam* szavunk *mb-* kiejtésű alakjára ismerünk, amely már átmenetet képez a bese nyő *zab*, megfordítva *búza* szavunkhoz. Hogy a bodza ezen *szamb* kezdetű neve is apró gömböcskét jelentett, bizonyítja nem csak az, hogy a bodza termése csupa apró gömböcske, hanem még az is, hogy magyarul neve még *borza* is; tudjuk pedig hogy nyelvünkben *boró*, *boróka*, *bere*, *bertő*, *bors*, *bor-só* is mind apró gömböcskét jelentő szavak. Ámde a magyarban, különösen a székelységnél a duda neve még *csampolya* is, a tilinkóé pedig *csimpolya* is (Herman Ottó: „A magyar pásztorok szókincse” és Ballagi: „A magyar nyelv szótára”), amely szavaink viszont tökéletesen egyeznek az olasz *zampogna* (camponnya) = duda, szóval. Csakhogy ugyanilyen tökéletesen egyeznek még az olasz *zampa* (campa) = lábszár, de főképp állati, bár emberi is. Ez utóbbi olasz szó meg teljesen azonos a magyar *comb* szóval. Igaz ugyan hogy irodalmi nyelvünk ezt ma a láb térden fölüli részére használja, de tévesen, mert a székelyeknél ezt kizárólag a lábszárra vagyis a térden alul bokáig érő részre hallottam használni, aminthogy Ballagi is ezt, 1873-ban, még így értelmezi de megjegyvezve, hogy főképp a lábszár vastagabb részét jelenti, amit tehát az ottani kettős izom miatt lábikra néven nevezünk így (iker = kettős; törökül *iki* = kettő). Mi tehát ezen *campolya*, *csimpolya*, *zampogna* (camponnya) *zampa* (campa) és *comb* = fúvóhangszer és lábszár értelmű szavak. Ily egyezése oka? A megfejtés az, hogy régen síp, különösen duda-síp is készült állati sőt emberi lábszárcsontból is (a vastagabbikból) amiért is e csontot úgy állatoknál mint embernél *sípcsont*-nak nevezzük, amint hogy a latinban is *tibia* jelenti úgy e vastagabbik lábszárcsontot (a vékonyabb: *fibula*) valamint sípot is. Tökéletesen egyezik a mondottakkal még az, hogy magyarul a madarak lába azon részét nevezzük ma is *comb*-nak, amely megfelel a lábszárunknak de amely részt népiesen még *cubák*, *copák* néven is nevezünk. *Comb* szavunk tehát úgy hangtanilag mint jelentésileg tökéletesen azonos az olasz *zampa* (campa) szóval.

De mehetünk még tovább: Olaszul *zompare*, *zompo* = ugrani, ugrás (compáre, compo), de a szanszkritban is *dzsamp* =

ugrás. Márpedig hiszen lábainkkal ugrunk, amiért is az olaszban *gamba* = láb, de az indiai *lota-maga* nyelvben is *csompo* = láb. (Pongrácz Sándor „A magyarság keletkezése és őshazája.” Budapest. 1901., 408. old.). Továbbá csámpás-nak, *csámpa ember*-nek nevezzük az olyat, aki, irodalmilag: „iksz-lábú”, vagyis akinek térdei össze, *combjai*, olaszul *zampa-i*, föltűnően kifelé állanak, amiért is kifelé *combozva*, *csámpázva*, olaszul *zampa-zva*, jár. De mind ennek megfelel még az olasz *zoppo* és *zoppicare* (*coppo*, *coppiare*) = sánta, sántítani, amely szavakból az *m* hang ugyanúgy hiányozik mint a mi *cubák* és *copák* szavainkból. De hiszen a *csámpa* és *sánta* szavunkat is, annak ellenére is, hogy a *p* és *t* egymásnak nem rokona, a hasonlóság és értelemrokonság miatt, mégis egymásmellé kell sorolnunk. Magyarul *zsámba* is = sánta. (Ballagi) Viszont az is kétségtelen hogy úgy *sánta* mint *csontorag* (utóbbi = csonka) szavunk is a csont szavunkra vezető vissza. Sőt, ha a *t* hang helyett *k* hangot ejtünk, akkor meg a *csonk* és *csonka* szavainkat kapjuk, amely utóbbi kettővel közvetlen azonosul a *csánk* szavunk, amely pedig ismét a lábszárat jelenti. Közönséges népi szólás pedig: „Szedi a csánkjait” = menekül, elszalad, elinal mert fél valamitől. Ámde itt meg valósággal csodálatos az

egyezés az olasz *ciánca* (csánka) = lábszár és *dar cianca* = félelem miatt elszaladni. (Lássad Ballagi: „A magyar nyelv szótára” és Nicola Zingarelli: „Vocabolario della lingua italiana” Bologna, 1941.). Ezek után azonban nem kételkedhetünk abban sem, hogy a német *Schenkel* és *Schinken* (senkel, sinken) = comb és sonka, valamint a szerb-horvát *sunka* = sonka szavak is ősnyelvünkből származtak, és pedig a *csánk*, *csonk*, *csonka* és *sonka* szavainkból. Viszont az is kétségtelen né válik, miszerint az olasz *zampogna*, *zampa* és *zompare* sza-

vak a *comb* és *csompolya* szavainkra, illetve valamely igen régen, bizonyára még a római kor előtt Itáliában élt őstörzsünk nyelvére, vezetendők vissza.

A föntiekhez tehető még a francia *jambe* (zsamb) = láb és az evvel azonos *jambon* (zsambón) = sonka szó, amelyek azonban a mi *comb* szavunkkal is egyeznek; a sonka pedig valóban: comb, habár már térden fölüli. Ha pedig számításba vesszük, hogy a sziszegő hangok sokszor *k*, majd *g* hangra is változnak, akkor az említett olasz *gamba* = láb szó idetartozó voltát is természetesnek tarthatjuk.

Visszatérve még egyszer a karácsonyfára, fölhozom a Kalevalából a következőket, amelyek világosan utalnak a karácsonyfák csúcsára tűzni szokott csillagra valamint igazolják a sejtelmem, miszerint e csillag helyett valamikor a Nap szerepelt. Barna Ferdinánd Kalevala-fordításában, a 49. énekben olvashatjuk e sorokat:

*Kovács Holddal készen vala,
A Napot is megalkotta,
Azt nagy gonddal felszállítá.
Szép csinosan felállítá,
Jegeny-fenyőfa csúcsára,
Lucfenyőfa sudarára.*

Ugyanezt Vikár Béla fordításában így találjuk:

*Kovács képezgeti Holdját,
Kalapál kerek Napocskát,
Emelgeti nagy tüzesen,
Viszi őket szép ügyesen,
Szőmörke csúcsára Holdját,
Napját nagy fenyő fölibe.*

Barna Ferdinánd fordításában a 10 énekben:

*Az agg Väinö haza érve,
Varázslással fát teremte,
Luc fenyőfát, virágcsúcsost,
A sudarát Égbe helyezé,*

*Felhőkön is átereszté,
Lombját légbe szétterjeszté
Egek közöll elszéleszté.
Varázsolgat, énekelget,
Holdvilágot sütni kénytet,
Viráglombján, holdvilág-fényt,
Ágain a Göncölszekért.*

Alább következik ugyanez énekben:

*Még egy csuda, másik csuda,
Egy virágzó lucfenyőfa,
Virág csúcsa, aranylombja,
Az oszma dülő aljba',
A sudarán a Hold ragyog,
Ágain a Göncölcskillag.*

Ugyanezeket Vikár Béla a következőképp fordította:

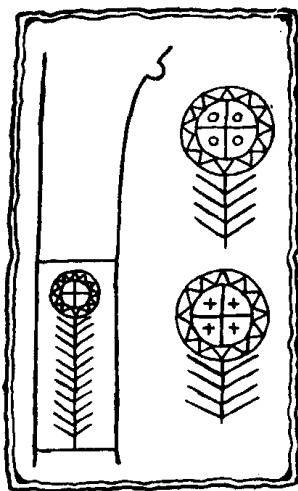
*Ott az öreg Väjniumöjnen
Csak dalolgat, varázsolgat,
Dall virágtetős fenyűfát,
Virágtetőst, aranylombját,
Tetejét az Égig tölja,
Felhők fölé magasztalja,
Lombját szétteríti messzi,
Égen által elszéleszti
Csak dalolgat, varázsolgat,
Dalia fényeskedő Holdat
Aranytetős fenyűfára
Dalia Göncölt ágbogára.*

*Még csodább a másik csoda,
A virágtetős fenyűfa,
Virágtetős arany lombos,
Oszmő földje mesgyejénél,
Tetején a Hold tündököl,
Ágain álldogál a Göncöl.*

Látjuk e szövegből, hogy itt a regék égígérő fájáról van szó de amelyről itt megmondva, hogy fenyőféle. Díszesnek, aranyosnak sőt virágosnak is mondatik, mivel pedig fenyőnek virága nincsen, ezért csodafának is mondva. Rajta Nap, Hold és a Göncöl. Ez utóbbi alatt az Északi Sarki csillag értendő, azért mert ezen örökké egyhelyben maradó Csillag az égígérő világfa csúcsával is azonosított, vagy is a világ tengelyével (*göncöl* = egyhelyben is maradható, önmaga körül forgó tengely). Valószínű azonban, hogy már a finn énekeseknél is feledésbe ment volt, hogy ezen Égígérő Fa egyúttal a világtengely is, aminthogy nincsen tudomásom arról sem, hogy ez a mythologusok előtt ismertes volna. Ezek szerint aztán e csodafa egyúttal a karácsonyfa mythologjai őse is, úgyhogy a mai karácsonyfák tetejére tűzni szokott csillag e fölfogás szerint nem a Nap hanem a Sarkcsillag elhomályosult emlékezte. Ami azért a másik fölfogás léteztetését egyáltalán *nem* zárja ki, sőt láttuk hogy más-más őstörzsünkönél létezett egészen más-más fölfogás is, annyira hogy például ami itt karácsonyfa, az másutt Csodaszarvas volt, amaz tehát Sarkcsillaggal, emez a Hajnalsillaggal, de amaz is, emez is csak költői elképzelés maradt. Mi már tudjuk, hogy őseink mythológiájukat még *nem* „hitték” csak gyönyörködtek annak költői szépségeiben és bölcs tanításaiban. A különböző

költői szépségű de a természetben lehetetlen dolgok létezősegekkénti elhívése késői szellemi hanyatlás következménye lett. Vagyis: a *világ tengelye* vagy *göncöle* s ennek nagy fákenti elképzelése, tetején, a Sarkcsillaggal avagy Nappal (Ixion), is eredetileg csak költői elképzelés volt.

Fiatal koromban Máramaros-megyében is jártam. A Máramarossziget városa környékén levőfalvakban, a székely kapukkal teljesen azonos, bár egy-

szerűbb díszítésű kapukon, a kapufélfa alsó részén, több változatban, láttam ezen itt bemutatott díszet. Kétségtelen hogy ez nem más mint a fenyőfának képzelte égigérő világfa, értelemfeledés következtében már elstilizált ábrázolata, de tetején nem Csillaggal hanem a Nap avar ábrázolásával. Ami egyúttal azt is bizonyítja, hogy valamikor itt is barkó, azaz avar nép lakott és hogy e dísz még tőle maradt hagyományként, E falvakban az egykori magyar lakosságból már csak kevés maradt meg és ezek magyar beszéde js már romlott volt, a többi, az osztrák uralom és elnyomás miatt már elveszett. Ottjártamkor már oláhok, rutének voltak többségben sőt volt sok lengyel zsidó is, és mindezek a szép, faragásos, oszlopos tornácú magyar házakban laktak. Mivel ugyanis e házak és kapuk némelyike, a bevéselt évszámok szerint 200'300 éves volt, eszerint ezeket még magyarok építették,

A főntebb szóban volt *comb*, *csampolya*, *zsámba*, *csámpa*, *zampogna*, *zampa* (utóbbi kettő olasz) szavak amelyek mind tulajdonképpen láb,

lábszár jelentésűek, illetve e jelentésből származtak, teljesen azonosak a finn *szampo* regebeli csodamalom e nevével, amely névnek és csodamalomnak tudományos megfejtése nincsen sem a finn énekesek ennek magyarázatát adni már nem tudták. A szó azonoság maga még semmit sem jelentene, de mi itt azonnal észre kell vegyük, hogy annak,

miszerint a *szampo*: malomnak mondatik, igen nagy jelentősége van, mert mi tudjuk hogy mind e szavak tulajdonképpeni értelme *láb*, és hogy voltak régen fatörzsre, mintegy lábra,

Paragóti szőhelykapu

Tökéletesen fönmaradt avar alapjelkép: ⊕. A kapu régi, de világos, hogy a két kapuszárny újabb asztaloskészítmény.

épült, mindig szél ellen forduló szélmalmok is, amely fatörzseknek – mivel az ilyen malmok vízben is bővelkedő síkságokon voltak használatosak gyökerei óriási kakaslábhoz hasonlóan terpeszkedtek szét, amit hogy őseink valóban kakaslábnak is neveztek, bizonyítja a számtalan népmesékben emlegetett „kakaslábon forgó vár”. Láttuk, hogy a magyar *csompolya*, olasz *zampogna* szó a láb térden alóli részét nevezi meg, ugyanúgy mint *comb* szavunk is, ha ugyanis ezt helyesen használjuk, úgy mint népünk ma is, a láb térden alóli része nevéként. Úgyszintén láttuk hogy a *csampolya* és *zampogna* = duda hangszer neve onnan származik, hogy sípja régen állati vagy emberi sípcsontból is készült, habár készült a csőszerű bodzafából is, amiért annál meglepőbb, „ogy a bodzafa latinolasz neve is *sambucus, sambuco*. Régen tehát léteztek egy lábon azaz *comb*-on, olasz szóval *zampa*-n vagyis kakaslábra hasonlító fatörzsre épült szélmalmok, azaz *szampók* (olasz; *zampa del gallo* = kakasláb), vagyis következtetnünk kell, hogy a *szampo* szó egy valamikor létezett *campó, csámpó, számpó* = láb alsó része, szóból kellett származzon. Aminek bizonyítására az elmondottak is elegendők volnának, csak hogy vannak ugyanennek még további bizonyítékai is, amelyek nem csupán meggyőzőek de rendkívül érdekesek is. Láttuk, hogy a vízben bővelkedő síkságokon, amilyen a mi Alföldünk is volt és részben ma is, a fenyők, valamint más fák, gyökerei nem hatolnak mélyen a földbe, hanem tövüknél csak félig is a földben, terpeszkednek szét, mivel a fa a lágy földben így áll szélviharban is eldönthetlennül. Amiért is természetes hogy a fatörzsön forgó szélmalmokat is csak ilyen tövű és gyökerű fatörzsre építették, miután a fa ágait teljesen lenyesték. Ilyen célra mindenesetre a magas, egyenes, erős fenyőfa-, tiszafafélék voltak a legalkalmasabbak. Sőt sejthető, miszerint létezett *zsombolya, zsombó, zombor, szambó* szóalak, fenyő, tiszafa (taxus) értelemmel, aminthogy *Zsombolya* és *Zombor* helységneveink ma is vannak. Emellett szól még az is, hogy a magas világfáról szóló regéjük a tibetieknek is van és ott ezt *zampunak* nevezik, amely szó egyrészt a finn *szampo*, a magyar *comb* másrészt az olasz *zampa* szóval egyezik teljesen. (Ipolyi Arnold; „Magy. mythologia”. II. köt. 78. oldal.).

A Kalevala 10 39 és 42. énekében említvük a szampalom *gyökerei*, ami tehát minden kétség fölé helyezi azon állításon, hogy szampo valóban; fatörzsre épített malom, és tehát szélmalom, volt. Viszont a kutató tudósokat éppen ez hozta zavarba. Hogy ugyanis a szampo őrlő malom is de gyökerei is vannak! Ami joggal érthetetlen képtelenségnek tartattott, de csak azért mert senki sem vette figyelembe a magyar népmesék „kakaslábon forgó palota”-ját avagy „vár”-át, valamint ameddig nem tudjuk, hogy régen síkságokon helyén álló fatörzsre is épült szélmalom. Elmondva pedig a Kalevalában még az is, hogy a szampo gyökerei mily messzire terpeszkednek szét. Mi több a 42. énekben még az is áll, hogy óriási ökröt fognak óriási ekébe s így szántva a szampo gyökereit föl-szaggatják, hogy így a szampót helyéből kidönthessék. Világos, hogy csak sekélyen a föld színe alatt terpeszkedő gyökereket lehet ekével fölszántani, míg ha a gyökerek függőlegesen hatolnak vízben szegény föld mélyébe, akkor ezeket akár milyen nagy ekével sem lehet fölszaggatni.

Az pedig hogy a 38 énekben és másutt is, többször említve miszerint a szampo Északon van, Louhi, Észak úrasszonya birtokában, ez is azt jelenti, hogy a regebeli szampo egyúttal azonos a világfával is, hogy a tengelyét képező fa; a világfa is, vagyis a világ tengelye is, amelynek csúcsán van az Északi Sarkcsillag, más fölfogás szerint; ahová delelésekor a Nap emelkedik és ekkor itt egy ideig megáll. Lássad a főntebb levő 1. számú ábrát, amely tehát egyúttal az ezen elképzelés szerinti világgépet is adja. Úgyhogy itt eszünkbe kell jussanak népmeséink, amelyekben szó van az égígérő fáról avagy világfáról, amelyre a mesehős, vagyis a Nap, azaz Napisten, föl kell kapaszkodjon, ahol útközben mindenféle helyeken, lakokon halad át, míg végre megérkezik Tündér Ilona palotájába, azaz a csillagos Ég legtetején levő, népünk által „Tündér asszony palotája” néven is nevezett Kis Göncöl csillagképéhez, amelynek egyik Csillaga az Északi Sarkcsillag. Lássad például Horger Antal; Hétfalusi csángó népmesék. „A magas fa gyümölcse.” és „A cseresznyefáról.”. Láttuk pedig hogy a *Göncöl* szó tulajdonképpeni értelme *tengely*. Láttuk hogy tengely, törzs, oszlop; hímségi jelképek valamint láttuk a főntebbi

egyiptomi világképábrázolaton is, hogy az égboltot tartó oszlop; férfi-istenséggé személyesítve meg, míg az égbolt üreges kupolaként képzelve; nőiséggé fogva föl. Lássad föntebb azon rajzomat is amelyen mindezt ceruza hegyére borítva s egyensúlyba helyezve, könnyen forgó üveg pohárral hasonlítottam össze. És íme a Kalevala 15. énekében az is mondván, hogy Lemminkäinen anyja Észak úrasszonyát Louhit így fenyegeti

*Rontom bon tom új csürajtód,
Sarkából kivetem szampód.*

Aminek pedig *sarka* van, mint ajtónak (ajtósarok), az fo-roghat is, mert hiszen itt *sarok* szavunk a *sergés*, *sürgés* szavunkból származik, ugyanúgy mint a székely *sirülő* = útkanyarodó, s mint a *sörét* vagy *serét* = kis gömböcske, valamint a *sirit* = csavar, pödör szavaink, amelyek mind fordulást, kerek-séget jelentenek.

Miután mind a föntebb már elmondottakat megismertük, magától értetődőnek lehet tartanunk, hogy a görög mythologia Eget tartó Atlasza sem más mint az Eget tartó világfa-oszlop férfikénti megszemélyesítése. Valamint ide kell sorolnunk a germán mythologia *Igdrafil* égígérő fáját is, amely név megfejtése aligha más mint *Ég-tartó-fa*, amihez megjegyezhető hogy a szláv *drzsat*, *drzsat* = tartani ige még azt is bizonyítja hogy *tart* igénknek *dart* kiejtése is létezett.

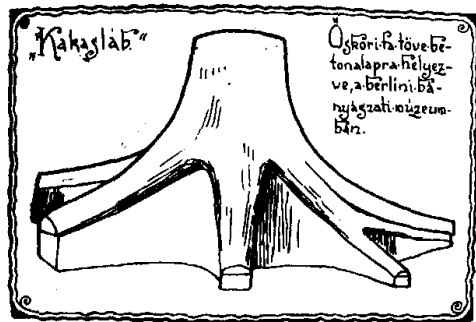
Megemlítem, hogy a fönt csak jegyzetben fölhozott „A cseresznyefáról” című magyar mesében nem csak annyi mondván, hogy a fa legtetején szép leány lesz a fölérkező mesehős feleségévé, hanem az is hogy ez már az Égben történik. Hozzá teszem: Az égig érő fáról szóló népmeséinkben mindig az is mondván, hogy a fölmászó mesehős, amikor indul: gyermek, avagy igen fiatal és hogy csak mire fölér válik deli ifjúvá. Mivel a mesehős a Nap, ezért ennek értelme az, hogy amikor a Sark még Magyarország területén volt és tehát „egy nap volt egy esztendő” – ahogy népmeséinkben ma is mondván – akkor’ a láthatáron megjelenő Nap még gyermek, amikor a Delelőre fölér (a zenitre) akkor teljes férfi, amikor onnan le-

ereszkedve, ismét a láthatáron jár, akkor öreg (a Vörös Koldus), a félévig tartó éj legmélyén (Karácsony) meghal, de rögtön ezután újjászületik és ismét fölfelé emelkedik, majd gyermekként a láthatáron megjelenik.

Továbbá, a Kalevalában a szamponak állandó jelzője: *tarkatetős*, ami a kutató tudósok előtt szintén megokolatlannak látszott. Tény hogy a finnben *kitjo, kitjava* = tarka és cifra, de mivel *kirkka, kirkasztu* meg fényes, ragyogó, megdicsőült értelmű is, ebből kétségtelenné válik, hogy itt a tarkaság tulajdonképpen és eredetileg a csupa Csillaggal díszes, ékes Égre vonatkozott, valamint őseink szűzüveggel borított és az ég-boltot is jelképező kupoláira is, mert, amint láttuk, van szűzüveg több színben valamint van színejátszó is, de mind amely fényes és ragyogó, csillogó is.

Megjegyezhető, hogy mivel mára finn énekesek maguk sem tudták hogy a szampo csodamalom tulajdonképpen mi és milyen, ezért utóbb olyan sajtóságokat is tulajdonítottak neki, amelyek nem csak csodálatosak de amelyeknek valóban értelmük sincsen és nem is lehet, de ami a kutató tudósok számára a megfejtést annál lehetetlenebbé tette. Megjegyzem azonban, hogy a megfejtést már a II. világháború alatt Budapesten elvesztett kéziratomban is megírtam volt, amely kéziratot azonban ott sokan olvasták volt és így lehetséges, hogy azóta erről valaki már írt, ha erről nekem nincsen is tudomásom. Megírva mindez 1931. évi 11, számú „Jegyzetek” füzetemben is.

Tény, hogy a fenyő-megjelenésű őskori szigilláriáknak valamint a szintén őskori fenyveknek is, amely növények megkövesedett gyantája a borostyánkő, szintén óriási kakaslábra vagy vízi-gázlómadár lábára hasonlító, szétterpeszkedő gyökerű

töve volt, azért mert e növények is, mint például az amerikai mocsári fenýő ma is, mind vizenyős lapályokon termettek.

De miért mondatik a szampo még a boldogság malmának is, és a gazdagság, jólét adójának? Erre vonatkozólag idézem itt a Kalevalából ez alábbi sorokat:

*Gyöngyélet van Pohjolában,
Ott a szampo öröl bezzeg,
A tarka tetejű hintál,
Egy nap öröl jóllakásra,
Másnap öröl eladásra,
Harmadikon háztartásra.*

Másutt így:

*Gyöngyélet van Pohjolában,
Pohjolában van a szampo!
Van mit vetni, mit aratni,
Van tenyészet ott temérdek,
Örökös öröm az élet,*

(Pohjola = Északország.)

Az egyszerűbb magyarázat mindenesetre az, hogy a régi-ek a boldogságot a földműveléssel, gabona, gyümölcs bőségével is azonosították, amiért is például a magyar törzsek Magyar Napistent a földművelés istenségeként Boldog Istennek is nevezték, habár emellett a boldogságot természetesen még a szerelmi és családi boldogsággal, valamint a békével is, összekötötték. Ismeretes azonban, hogy a régiek például Arábia termékenyebb részét, a köves és sivatagos részével ellentétben, Boldog Arábiának nevezték, amint ezt minden régibb térképen írva is láthatjuk. E versekben is a szampót a vetéssel, aratással látjuk összekapcsolva, ami hiszen azért is természetes mert ha van termés, gabona, akkor a malom öröl, jár, ha pedig nincsen és éhség van, akkor átf. De összefügg a boldogság, gazdagság és jólét a szampóval még egészen más okból is, amire vonatkozólag hozom itt Vikár Béla fordításából a Kalevala 43. énekéből a következő sorokat:

Ott a szampo széztúzódik,
Tarkatetős darablódik.
Szállnak im a törmelékek,
Szampobeli roppant részek
A csendes vizek ölébe,
Fekete iszap fölibe,
Váltak vizek jószágivá
Ahto népe kincseivé;
Attól fogva mindétiglen.
Míg aranyos Hold süt ott fön
El nem fogy a viz vagyona,
Vízi Ahto kincse soha.
Megmaradtak töredéki,
Apróbbacska részi néki
Ott a békés tenger hátán
A térséges tenger álján
Van mit szélnek elringatni
Habnak űzni, hajtogatni.
Szél ezeket elringatta,
Tenger sodra táncoltatta
Ott a békés tenger hátán,
A térséges tenger álján,
Szél a föld felé lökődi,
Hullám part felé tereli.
Komoly öreg Väjnämöjnen
Látja hogy zúdít a zajlat,
Földre hogy hajít a habzat
Hullám partra hogy rakosgat
Régi szampo részecskéket,
Tarkatetős-töredéket.
Megörül ezen fölötte,
Szóval mondja fölfeleli
Ebből minden mag ereje,
Örök boldogság eleje,
Ebből szántásunk vetésünk
Növekvésünk minden nemben.

Másutt

*Komoly öreg Väjnämöjnen
Kimenve a partra itten,
Lel a szampo-részecskékre
Tarkatetős törmelékre
Tenger mellett, part menüben,
A finom fehér fővényen.
Vitte a szampó részecskéket,
Tarkatetős törmeléket.*

(Ahto a finn mythológiában Neptunnal azonosuló tengeristenség).

A Kalevala szerint a Väjnämöjnen hős és Észak úrasszonya között a szampo birtokáért vívott harcok közben a szampo összetörik, darabjai a tengerbe hullanak, Észak úrasszonyának azonban birtokában megmarad annak üres teteje, ami szerintem nem egyéb, mint maga az Égbolt (tetején az északi Sarkcsillaggal) amely továbbra is Északon marad, illetve forgási központja ott van.

Szinte el nem bírom hinni, – amint ezt már 1931-ben, 11. számú „Jegyzetek” füzetemben is írom – vagy csak nekem nincsen tudomásom róla, hogy még senki észre ne vette volna, miszerint az énekekben emlegetett, a tengerben úszó s a partra kivetett „szampo törmelék” azonos a borostyán-kővel.

Hogy a borostyánkő fák gyantájából keletkezett anyag ezt már Arisztotelesz is tudta s megírta. Róla ezt a mai tudomány is igen jól tudja s ismeretes, hogy benne sok rovar is található, amely még e gyanta folyékony azaz málló korában került belé s maradt a megkövesedett borostyánkő ben meg teljesen sértetlenül mai napig is.

Miután a Kőszénkor feketeszen korabeli régibb fáinak valószínűleg még nem volt gyantája, eszerint a borostyánkő képződési ideje a barnaszén kora volt, illetve ez az akkori ősfenyők bőven málló gyantájából származik, és pedig a tudományos nevén *pinus succinifera* (= gyantafenyő) őskori fenyőfaj gyantájából A növények gyantafolyása főcélja már azon ősidőkben is a rovarrágás és fűrés elleni védelem volt, vagyis

az, hogy ahol a fát valamely rovar támadta, ott a gyanta azonnal folyni kezdve, ez a további rágást, fűrást lehetetlenné tegye, sőt ez gyakran magát a támadó rovar is magába ragasztva, megölte. Természetes azonban, hogy a gyanta a növényt ért bármely más, például szélvihar esetén, ért sérülésekkor is, az akkori, a mostaninál sokkal nedvesebb légkörbeni rothadás, korhadás ellen is, odakeményedve, védte.

A borostyánkővet a régiek nevezték *agat*, *ahat* néven is, ami ennek valószínűleg a magyar szócsoporthoz tartozó neve volt és egy *aga*, *ege*, *iga* kiejtésű és gömb, gömbölydedség, kerekesség, golyó értelmű szóból származott. Mi már tudjuk, hogy nálunk e szóalaknak szem (szemgolyó. ként fölfogva) valamint kerekesség, karika értelme is volt, a borostyánkő pedig a természetben mindig gömbölyded gumó kb an fordul elő. De tudjuk azt is, hogy ugyane szóalakunknak ég igénk ben és Égfőnevünkben fényesség értelme is van, amivel egyező a görög *aglosz* = fényes szó; a borostyán kőnek pedig egyik tulajdonsága hogy üvegszerűen fényes. Viszont a *borostyán* e magyar és német *Bernstein* avar szócsoporthoz tartozó neve első *bor-*, *ber* szótagja vonatkozhat úgy annak golyószerű alakjára – mert láttuk hogy *bor*, *boró*, *bere* szóalaknak ilyen jelentése is volt -valamint fényes voltára is, mivel a *pür*, *pír* szóalaknak is van fényesség értelme is. ugyanígy a francia-olasz *brillant-brillante* és *brüller*-nek is ragyogás értelme van. De említhető itt *vörös*, *veres*, *barna* és *piros* szavunk is, azért mert van vörös, barna, sőt majdnem piros színű borostyánkő is, habár általánosabb és a legértékesebbnek tartott, az aranyárga színű volt.

A borostyánkő kőrös szócsoporthoz tartozó neve a régi germán *glasz* nevében maradt fenn, amely neve azonban Tacitus szerint az észtektől származik. A nevet ő és mások, latinosan *glaesum-*, *glessum*-nek (glézum, glésszum) írják, valószínűleg már germánoktól, magánhangzókijáratással átveve, holott eredeti észti neve bizonyosan még *galáz*, *geléz* volt. Világos, hogy e szóból származott a mai német *Glas* (gláz) = üveg szó is, mert habár van homályos borostyánkő is, de a legtöbb és legértékesebb a teljesen üvegtisztán átlátszó, fényes és aranyárga színű volt. Miután azonban van ilyen átlátszó s emellett szintelen borostyánkő is, eszerint kétségtelen, hogy e név köz-

vetlen összefügg a latin *glacies*, *ge/u*, *gelidus* = jég és fagy, hideg értelmű szavakkal is, ezek viszont a magyar *hül*, finn *külme* és német *kühl* (kül), szintén hidegség értelműekkel.

Egész Kelet-Poroszország valamint Svédország nagyrészt még a rómaiak idejében is finnugor azaz tehát fajunkbeli lakosságú volt, vagyis észet, finn, lív, lapp és más őstörzseinkbeli, amelyeket csak utóbb, a nálunknál sokkal harciasabb, vöröshajú északi fajú s Dániából és a dán szigetekről származó („Kjökkenmöding”ek) germánság és szlávság igazott le és germánosított, nyelvileg el. A rómaiak idejében egész Kelet-Poroszország még *Aestia*, *Estia* néven neveztetett (lásd: Spamer: „Weltgeschichte.” Térkép.) Tacitus szerint is a borostyánkő a Mare Suevicum (Svéd Tenger) déli partjairól származik. Ez a mai Keleti. Tenger (Ost-See). Sejthető, hogy a *suev* név is valamely besenyő őstörzsünk, valószínűleg a már szóban volt szabír, egyik neve volt (*s-v*), amelyet az ott úrrá lett germánok a maguk nevéül is, csak átvettek, bár lehetséges, hogy e név tulajdonképpen értelme víz, tenger volt, amint-hogy a németben ma is *See* (szé), az angolban *sea* (szí) = tó és tenger, amivel azonos a török *szú* = víz; aminek nyoma megvan a magyarban is a *szejke* = pocsolya szóban, és amely *szé* szónak pontos őspalóc párhuzama a *lé* szavunk. A borostyánkő latin neve *succinum* (szuccinum) amely szó a *succus* (szukusz) = lé szóra vezetendő vissza, ez pedig a török *szú* = víz szóra. Ellenben a borostyánkő említet *gláz*, *glíz* de helyesebben *galáz*, *geléz* neve, amelltt hogy azonosul a görög *kulosz* = lé szóval, az olasz *cola* = folyik, csorog és *colla* (kala, kolla) = *enyv* szóval, ugyanígy azonosul magyar *golyó*, *galacsin*, *golyva* stb. szavakkal is, mert, amint már említettük, a borostyánkő a természetben mindig gömbölyded gumókban, *galacs*-okban fordul elő, de mind amely szavak valamely kiejtése ősnyelvünkben fény, ragyogás értelmű is kellett legyen, mivel a borostyánkő is üvegszerű en fényes, és amely föltevést igazol a német *Glanz* = fényesség, görög *glaukosz* = fényes, csillogó. De fölhozandó itt az orosz *glazá* = szem, azért mert a *szemgolyó* is fényes és csillogó valami. A gyanta *enyvszerűen* ragadós. A „gumi arabicum” is: gyanta.

A borostyánkő fő lelőhelye ma is Kelet-Poroszország, azaz régi Észtország volt, habár újabban már nem csak a tengerből szedték hanem bányászták is, aminthogy található volt a földben Magyarországon is, ami tehát azt jelenti, hogy valamikor az Alföld helyén volt tengerben is úszott, partjaira kivetve, mindenféle növényi anyag, giz-gaz, uszadék között hevert, ugyanúgy mint ahogy korunkban Északon is a tenger fenekéről a víz mossa föl, ami után a borostyán, mivel fajsúlya a vizénél valamivel kisebb, a felszínre kerül, a szél és hullámozás által hajtva, a partra vetődik mindenféle tengeri uszadékkal, moszattal vegyesen, amely közül kikeresgélve szedegetik. Újabban aztán már hajóról meritőhálóval is meregették, valamint nehéz vasgereblyékkel a nem nagyon mély helyeken kaparták az iszapos feneket és meritgették ki a fölbukkanó gomolyagokat. Mind amely fáradozás manapság azonban már jóformán megszűnt, mivel a mindenféle műanyagok korában a borostyánkő már értékét veszítette.

A borostyánkő neve azonban mindmáig a Keleti- Tenger ma német nyelvű lakosságánál *Strandsegen* = parti áldás, fővenyáldás volt (rég magyar főveny, fővend = Strand = homokos vízpart), amely elnevezés kétségtelenül a finn-ugor őslakók nyelvéből vett fordítás. A borostyánkővel ugyanis már a Kőkorszak óta mindig nagy kereskedés folyt, úgyhogy az eljutott nem csak Európa minden részébe, hanem a Földközi Tenger partjain Ázsiába s Afrikába is, mindig főképp ékszerként és leginkább gyöngyökké alakítva, nyakékként Mykénéi sírokban is találták, de ugyanúgy régi magyarországi sírokban is. Különösen főníciai hajós kereskedők szállították mindenfelé. Mivel tehát nagy értéke volt, ezért azon őslakosság amelynek hazája tengerpartján ez található volt, szedéséből, eladásából és tehát hasznából, gazdagságban, jólétben és tehát *boldogságban* élt. Innen tehát a „parti áldás” elnevezés, mintegy párhuzamával annak, hogy békés földművelő népek, és így magyar népünk ma is, a gabonatermést, gyümölcsstermést is *áldás*-nak nevezi. Valamint innen az is, hogy a Kalevala a szampót nem csupán az őrlött gabona alapján nevezi a boldogság malmának, hanem azért is mert az ősök igen jól tudták hogy a borostyánkő őskori fenyőfák gyantája, mert a malmaik

tengelyoszlopa, épülettartó tengelye is hatalmas szálfenyő fából volt képezve (német: *Saule* = oszlop), amelyek költőileg a világ tengelyévei, égbolt tartó oszlopával hasonlították össze, azt is égígérő fenyőfának képzel ve, amelytől tehát a borostyánkő származna Ballagi szótárában *galáz* = folyam partján összehányódott mindenféle giz-gaz. Ebből következtethető, hogy e szó nyelvünkben azon ősidőkből maradt meg, amelyekben az Alföldi Tenger partján a kihányódott giz-gaz közül még szedhető volt az igazi *galáz*, vagyis a borostyánkő, de ez eltűnván, a szó a kihányódó giz-gaz nevek ént maradt meg, maga a borostyánkő aközött volta pedig feledésbe menván.

A Meyers Lexikon „Bernstein” cikkben olvashatjuk még a következőket: A borostyánt a nép régen szabadon szedhette, később azonban a bejött első hittérítők, a keresztény püspökök és a Német Lovagrend ezt maguknak foglalták le, illetve a népet kötelezték a borostyánkő beszolgáltatására, vagyis ebből most már ők gazdagodtak, a békés földművelő, halászó de most már leigázott és kifosztott nép pedig szegénységbe jutott, de meg lett keresztelve, nyelvileg elgermánosítva, ahol lázadott, fegyverrel leverve, ahol meg sorsába' törődött: túlvilági lelkiüdvösséggel, mennyei boldogsággal vigasztalva. Ha mindezt a Lexikon nem is mondja el szószerint így, de szövegéből mindez mégis kitűnik. Írja még: Később úgynevezett „Bernsteingerichte”-k, azaz „borostyánkőbíróóságok” létesítettek, a lakosság pedig „borostyánkőesküt” kellett tegyen, amivel magát a beszolgáltatásra kötelezte s természetesen kegyetlen büntetést kapott ha rábizonyult hogy borostyán követ rejtegetett, be nem szolgáltattott. Írja még a Lexikon: E fáradtságos és megerőltető munkájáért (hajóról gereblyezés és meregetés) cserébe csak a téli élelemül szolgáló hal szárításához szükséges sót kapta. Hozzátehető: Holott azelőtt e sót a nép maga szerezte be akár a tengerből, akár bányászva, akár borostyánnal cserekereskedve. Most azonban a püspökségek és a lovagok ezt is maguknak foglalták le s a borostyánkő ért a népnek csak a halszárításhoz szükségeset adták, de természetesen nem emberségből hanem azért mert ahol télen át a lakosság éhen halt, ott nyáron már nem volt aki a nehéz gereblyézést, meregetést végezze és borostyán követ beszolgáltasson.

A Lexikon eredeti német szövegéből elég e néhány sort idéznem (1897. évi kiadás); „Später wurden Bernsteingerichte gegen Unterschlagungen eingesetzt, und die Strandbewohner mussten den Bernsteineid schwören. Sie erhielten als Entschädigung für die anstrengende Arbeit des Schöpfens nur den Salz für ihre Fischereigewerbe.” Írja még: „In den ältesten Zeiten war das Auflesen des ausgeorfenen Bernsteins jedermann erlaubt, erst die Bischöfe erkannten in den Bernstein eine sehr ergiebige Einnahmequelle und ein geeignetes Steierobjekt. Die Deutschen Ritter bieteten den Bernsteinregal in grössten Masstab aus.” Magyarul szószerint: „Később elsikkasztások ellen Borostyánkőbíróságok létesítettek, a partlakók pedig borostyánkőesküt kellett tegyenek A merités fásasztó munkájáért pedig csak a haliparukhoz szükséges sót kapták. A legrégebbi időkben a kivetett borostyánt mindenki szabadon szedhette, csak a püspökök ismertek föl ebben igen kiadós jövedelemforrást és alkalmas adóalapot. A Német Lovagok a borostyánkőkirályi haszonjogot a legnagyobb mértékben kihasználták”

Ezek után még csak némi fejtegetést a fönti Kalevala-versekhez: A szampó „törmelék”, azaz tehát a borostyán követ boldogság forrásának nevezték és tartották, de ami természetesen csak addig volt így, amíg a kegyetlen idegenek nem éppen ezt tették nyomorúságuk okává. Ide teszem a föntebb már hozottak kiegészítésül még e néhány, Väjnämöjnenről és a borostyánkőről szóló Kalevala-sort:

*Megörül ezen fölötte,
Szóval mondja fölfeleli,
Ebből minden mag ereje,
Örök boldogság eleje,*

Ahol a sorok a „fekete iszap”-ot emlegetik, ott ez valószínűleg arra vonatkozik hogy a borostyánkő a tenger iszapos fenekét képező földrétegekben fekszik, ahonnan azt a víz, a hullámlás mossa ki vagy pedig a gereblyézéssel kaparják föl. Lehet, hogy mivel az égbolt valóban forogni látszik de a fenyőszálból képezett tartóoszlop nem látszik, ezt a költők azon eszmére használták föl mintha Väjnämöjnen és Észak úrasszo-

nya harcában csak a tartó oszlop törött volna össze s hogy a borostyánkő ennek darabjai, aminthogy a valóságban is a borostyánkő fenyvek gyantája, de hogy maga az égbolt megmaradott, vagyis a szampo teteje nem törött össze, aminthogy az ének tesz is arról említést, hogy ez továbbra is Észak úrasszonya birtokán maradt.

Miután azonban a különböző de gyakran kerek népi kunyhók kupolája nem forgatható, sem a már fejlettebb de még mindig kerek alapú és hupolás lakoké, – habár ez utóbbiak közül valóban épültek forgathatók is – ezért természetesen léteztek a fönt rekonstruálni megkísérelt nagyszerűbb paloták közül is olyanok amelyek kupolája, ha az üvegszerűen csillogó szűzüveggel, azaz gipszpáttal volt is fődve, és a mennyboltjelképeként fölfogva, de nem volt forgatható. Hogy az ilyeneknél viszont az őrizett öröktűz lángégőit viselő, köralakú, a mennyezetről láncon függő s igen nagy szerepet játszó nagy csillár volt forgatható, erről, valamint a kupola alatt történő vallásos jellegű s főképp tűztiszteletbeli dolgokról az alábbiakban kísérlelem meg a még létező, többé-kevésbé homályos nyomok alapján, rekonstrukciókat adni.

Írtam főntebb az avar várpaloták szűz üveggel borított, a nőiséget jelképező, tündériesen csillogó, színjátékos és könnyű, szinte légies de épen ezért könnyen is múló kupolájáról, valamint Tündér Ilona regebeli és szintén ilyen kupolájának képzelt csodás, forgó váráról. Említettem a Leányvár, Magdeburg nevű városokat, és írtam Ilion, azaz Ilona regebeli váráról is, összehasonlítva ezt az Illava várunkkal, írtam főntebb „Besenyő” fejezetünkben, hogy ilyen lehetett régen valamely besenyő őstörzsünk Vár-Boszka, azaz Vár-Boszina boszniai vára is, amire vonatkozólag lássad amit főntebb megírtam, részben Milena Preindelsberger-Mrazivíc („BosFlisches Skizzenbuch”) nyomán, amely vár tehát szintén a besenyők Besenyő vagy Boszina istennője neve után neveztetett így de amely istennő, amint már láttuk, azonos volt a mi Tündér Ilonánkkal. Ami hogy mennyire igaz, kitűnik ugyanezen író említett könyvéből, amelyben a 164. oldalon ezeket írja: A boszniai Bihács régi városa nem egészen ott volt, ahol e mai áll hanem az ettől nem messze levő Vrkasics (Farkasi vagy Vár-kástú?)

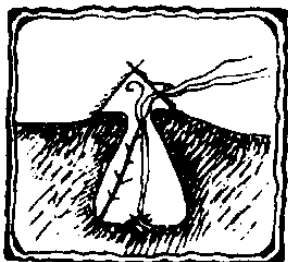
nevű falú helyén, amelynek lakói regélik, hogy e város régi neve Tintor-Város volt. Hogy a -Város névrész a mi város szavunk, ahhoz kétség sem fér, mert hiszen a szerbek és horvátok város szavunkat ma is, város értelemmel, általánosan használják, habár ezt irodalmi nyelvünkől újabban kezdik is kiküszöbölni; éppen magyar volta miatt. De éppen, szintén Boszniában Váres nevű város ma is áll. Ugyanilyen kétségtelen – az általunk már megismert dolgok alapján – az is, hogy a Tintor névrész a mi tündér szavunkból, a nyelvileg elszlávosított lakosság ajkán lett.

Úgyhogy bizonyosnak kell tartanunk egyrészt azt, hogy valamikor a besenyők is, sőt valószínűleg a szemerék is, (Bosznia nyugati része a Moesia azaz Mőzia nevet is viselte, ami szemere szócsoporthoz tartozó név,) építettek szűzvegkupolás várakat, másrészt azt is tehát, hogy egykor itt is állott egy ilyen tündériesen csillogó kupolájú vár, illetve várkastély.

Ugyanezen szerző könyve 178. oldalán írja, hogy miékként a boszniai Drina folyó vidékén a néphagyomány szerint minden régi várat Prokleta-Jelena (Átkozott-Ilona) épített, úgy nyugati Boszniában ezeket mind a Crna-Kralyica (Fekete-Királyné)-nak tulajdonítják. Hogy ezen Jelena nem más mint Tündér Ilona, eléggé világos, már csak azért is mivel a szlávban Jelena úgy az Ilona mint a Helena név fordítása, de azért is mert, amint mi már tudjuk, Tündér Ilona őseinknél a városok és várak (Ilion-Iluna) megszemélyesítője, istennője is volt. De bizonyos az is, hogy az Átkozott névrészt is csak a minden pogány hagyományt megvetőnek tartó keresztény avagy mohamedán papság tette a Tündér helyébe, de amely egy helyen az említett Tintor- Város névben mégis fennmaradott. Valószínű az is, hogy a Fekete-név is csak későbbi rosszallás eredménye, habár itt ehhez járulhatott még az is hogy a besenyőknél a fekete színnek kultusza volt, valamint az is, hogy a besenyők a sok százezer év folyamán már pigmentálódottabbakká lettek s valóban feketehajúak, barnabőrűek voltak.

Írtam fentebb azon kőkorszakbeli, a földbe függőlegesen mélyített, vájt, lefelé kiszélesedő lukokról: lakokról, amilyenek számtalan maradványát Alföldünkön is találták de amilyeneket szibériai rokonnépeink máig is készítenek. Ezek mindegyike

fenekén tűzhely van, ahol sok hamu is gyűlt össze. Az ásásakor kihányt föld annak száda körül emelkedést képezett, ami az esővíz elvezetéséül igen jól szolgált, míg a nyílást, vagyis az óg-ot, amelyet, ha a föld agyagos volt, csak éppen oly szélesre is hagyhatták hogy ember rajta átjuthasson. Ez valami-

lyen tetővel is földhető volt, de természetesen úgy hogy azért füst elszállását megengedte; viszont szép időben a földél félre tehető is volt. A ki- és bemászáshoz pedig fiatal fa törzse, az ágas, szolgált, amelyen az ágcsonkokat létrafokokként meghagyták, amiből utóbb

rendes létra is fejlődött. Természetes dolog, hogy idővel az említett tetőzetből nyári lakhely is jött létre, mert elég volt az ógot szorosan egymásmellé helyezett erősebb faágakkal beföldni, ezekre füvet, erre meg földet hányni, hogy ott is tüzelni lehessen, amivel azután ismét az avar várpalota s ennek titkos földalatti kincsesháza teljes embriója áll előttünk.

De írtam arról is, hogy a már a földszín fölé épült nagyobb kunyhók, kupolaszerű lakások között voltak olyanok is amelyek közepén erős tartóoszlop állott, ami azonosul a régi, forogni képes szélmalomok lecsonkított ágú de helyén hagyott, tehát gyökereivel a földben szilárdan álló fatörzsévei, amelyre az ilyen szélmalomok, mint óriási kakaslábra, épültek, de ahogy régen – amint főntebb ezt is láttuk – királyi, helyesebben: királynői, paloták is épültek volt, és amelyek tehát szintén foroghatóak is voltak. Láttuk hogy őseink költői képzelete miként hozta ezt kapcsolatba a forogni látszó égbolttal, a „Tündéraszony Palotájá”-val (Tündér Ilonáéval) és az ezt tartó égoszloppal és ennek férfialakbani megszemélyesítésével vagyis a görögöknél Atlással s az egyiptomi aknát, a fönti ábrázolat szerint, Szettel. Valamint láttuk hogy miként függ aztán mindez össze a finn Kalevala regebéli Szampo malmával, valamint e szampo s az olasz *zampa* (campa) = láb szóval; mind amely szavak őseredetét azonban a mi *comb* szavunk képezte, amely utóbbit mai irodalmi nyelvünk tévesen alkalmazza alább tér-

den fölülí részére, holott népünk ezt ma is, ahogy ezt Erdélyben magam is számtalanszor hallottam, csakis a láb térden alóli részére, vagyis a lábszárra alkalmazza. Solymossy Sándor az „Ethnographia” folyóirat 1929 évfolyamában megjelent „Magyar ősvallási elemek népmeséinkben” című cikkében rendkívül becses adatokat is hoz föl, amelyekből egyúttal azt is észrevesszük, hogy csak e területen is még mily óriási anyag vár föl kutatásra, földolgozásra és megfejtésre, de mind aminek még létezéséről sincsen sejtelme senkinek, aminthogy nem volt magának Solymossynak sem. Ő ugyanis, bár fölismeri mind ennek ázsiai rokonnépeink samán vallásával s ennek szertartásaival összefüggését, bár elveti a régi, mindent európai szomszédainktól való származtatás szokását, de, sajnos, sokban továbbra is tévelyeg és sok tényt fölismerni képtelen, mivel őseink ázsiai nomádsága tévtanában hisz, amiért is mindent ami nálunk is de hasonlóképpen ázsiai rokon népeinknél is megvan, holott európai szomszédainknál nincsen meg avagy emezeknél csak csenevész nyomai vannak, mindenáron Ázsiából „magunkkal hozottak” és eszerint alacsonyrendű samánkodásból származónak akar bizonyítani. Ennélfogva például a finn Szampo malomra nem is gondol, még kevésbé comb szavunkra, holott a 141. oldalon ő maga is fölhozza, hogy a mongoloknál is egy „Joro nevű vitéznek a kegyelemért könyörgő láma-pap különféle ajándékot ajánl föl, többek között egy aranyhegyet, amelynek tetején aranymalom magától forog”. Ami szerint tehát a mongoloknál is fölcsillan még úgy a malom, mint ennek forgó volta emlékezete is, ugyanúgy mint ahogy a finnek Szampojáról is megmondva, hogy ez; malom, habár itt viszont ennek tengelyen forgó volta ment feledésbe. Továbbá fölismeri Solymossy, hogy népünk mesemondóinál az, hogy a forgó vár, avagy palota lába csak azért mondatik néha veréb-, néha szarka-, pulyka- stb. lábon forgónak is, mert a mesemondók „eredetiség-hajhászásból” a hagyományos formákon önkényes változtatásokat szoktak elkövetni (137. oldal).

Mégis ő itt – igen nagy tévedéseként – éppen a kakaslábat tartja szintén nem eredetinek, tehát a többi közül „kikapcsolandó”-nak; természetesen azon megokolással, hogy az ázsiai

nomádok tyúkot, kakast nem tartanak! Pedig hiszen, néprajz-tudósként, ő is igen jól tudja s erről említést is tesz, miszerint a többszörösen és más-más helyen is előforduló meseindíték rendszeren ősrégi, és holott ő maga is fölhozza, hogy az oroszoknál is a boszorkány kunyhója mindig kakaslábon áll és forog („na kurjacséi noskié.” 140. oldal).

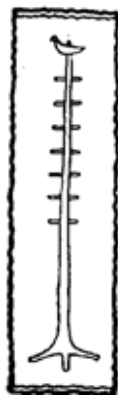
A 146. oldalon többek között ezeket írja: „Itt (Szibériában) ma is felállítják a tetőtartó fát, amelynek felső oldal ágai tartják a tetőt, sudara pedig kimagaslik a nyílás fölé a szabadba (Radloff nyomán ‚Sibirien., II. 7). „Egylábú bálványsátorot emlegetnek az ugor énekek”. (Munkácsi nyomán.) Alább: „E feldúcoló fa nagyobb sátoroknál elkerülhetetlen volt még Marco Polo idejében (1270 év körül); szerinte Dzsagatáj, aki Szamarkandban kereszténnyé lett, olyan templomot építtetett, amelynek tetőzete egy középszlopon nyugodott” Alább: „A samán réülését megelőzően a bővölősátorba kisebb élőnyirfát állít, aminek alul *gyökércsonkjait meghagyja* és mint talapzatra, állítja a sátor közepén; a fa sudara fönt tülemelkedik a tetőnyíláson. A dúcfába ezután lépcsős rovátkákat vág és pedig hetet, a hét égi réteg miatt, ahová önkívületében lelkének föl kell szállania. A samán gyakran valósággal föl kúszik e lépcsőfokokon a sátor tetejére. folyton énekelve hogy mit lát az égi rétegekben és végül a tetőn túlnyúló nyirfasudárig magát fölhúzva, féltette kiemelkedik a sátor fölé s úgy járul képzeletbe a *főisten*: Bai Ülgön trónja elé. Mozdulatai jelezik, hogy az *égeközépi nyíláson* túljutott és most az istenek túlvilági birodalmában van.” (Szintén Radloff: „Aus Siberien.” nyomán.)

Ismeretes: hogy különböző népeknél készülnek ilyen kezdetleges létrák, egyszerű gerendából, amilyen a fölmászás éppen csak hogy valamivel könnyebb mint sima gerendán. Ennek régi magyar neve nem is létra, lajtorja volt hanem *hágcsó*.

Solyomossy igen helyesen hasonlítja ez elmondottakat össze népmeséink *égingérő fájával*, amelyre nálunk a mesehős kapaszkodik föl és amely fölmászása igen sokáig tart, míg végre vagy a fa gyümölcsét éri el vagy pedig fölrkezik az Égbe, itt többnyire Tündér Ilona pa-

lotájába. De nem említi Solymossy, vagy nem is veszi észre, hogy ezen indíték azonosul azzal hogy ugor rokonnépeinknél a Napisten aranyas avagy aranyvadlúd képében száll föl Numi Torem atya főistenhez, hogy ennek tanácsait, tanítását kikérje, meghallgassa. Hogy más változat szerint (lásd: Kandra Kabos: „Magyar mythológia.”) a Napisten vörös evet, azaz mokus, képében kapaszkodik ezüst hágsón föl Numi Torem égi hajlékába de szintén hosszú mászás után, igen fáradottan érkezik csak oda. Amely utóbbi eme regeváltozat tehát úgy a mi mesehősünk fölmászásához mint a samánéhoz is közelebb álló és szerintem a két változat közötti különbség oka az, hogy a fölrepülésnél olyan ősi kupolaszerű lak képe vetődött költőileg ki a mindenségbe, amelynek nem volt közepén tartó oszlop, a fölmászásnál pedig olyané amelynek ilyen oszlopa volt. A 150. oldalon Sirelius nyomán még azt is írta Sebestyén hogy olyan sátorbeli samán-nyírfák is voltak amelyek lent „*madárlábnak* voltak kifaragva, szétterpesztett ujjakkal.” Ez elmondottakon kívül a 149. és 152. oldalon pedig egész sor szóban levő olyan „világoszlop” fényképfölvételét mutatja be (Vasziljev-Holmberg és Jockelson-Nioradze nyomán), amelyeken fönt madáralak van, a törzsbe fűrt lukakba pedig létrafokok illesztvék, úgyhogy egyrészt az elmondottak alapján és a fényképbázisokat összegezve, ezen Sebestyén által is *világoszlopnak* nevezett alkotmányt ilyenre kell rekonstruálnunk, fönt a mindegyiken meglévő madáralakkal. (A létrafokok így csak három fölvételen láthatók). A dolgot tehát úgy képzelhetjük, hogy a madáralak a Napistent jelképezi, aki Aranymadárrá változott, és akit itt a samán, azaz a táltos helyettesít. Végeredményben pedig mi más ez mint az általam föntebb már tárgyalt féllábon álló kakas (vadlúd, daru)? A 150. oldalon Sebestyén is ezeket írja: „fönt a jellegzetes madárral, amelynek mintha lenyúló lába lenne maga a pózna.” Szövegében viszont a kakason kívül, szintén előfordulóként többször említi kacsát, darvat, ritkán előfordulóként hattyat, leggyakrabban ludat. Mi azonban megjegyezhetjük, hogy habár a féllábon állás a

vízimadaraknak is szokása, csakhogy a lúdnak, kacsának ujjai között úszóhártyája is lévén, ezek lába a fa szétterpeszkedő gyökereihez kevésbé hasonlít mint éppen a kakasé. Egészen másképpen áll azonban a dolog a daruval. E hosszú lábú mocsári gázlómadárnak úszóhártyája nincsen, egy lábon állani szintén szokott és így, hosszú lábával a szóban levő világfára nagyon is emlékeztet. Úgyhogy föltételezhető miszerint a darukakas a kifejezetten háziállat tyúk-kakast megelőzte, más szóval, hogy itt a mai közönséges kakas csak utóbb került a daru-kakas helyébe. (Láttuk ugyan is, hogy az Eget tartani képzelt oszlop: hímség). Tény egyébként, hogy a daru igen könnyen meg is szelídíthető s hogy édesvízi halászok, nálunk a mocsárvilágban élő egykori pákászok, nagyon szerettek egykét megszelídített darvat tartani, többnyire kicsi korából fölneveltet. E madár, már természete szerint is jóindulatú lévén, a vele szeretettel bánó embernek valósággal kedves barátjává válik, annál is inkább, hogy föltűnően értelmes állat is (Lásd: Brehm: „Tierleben.”) Igen valószínű tehát hogy így megszelídített darvakat elődeink már ősrégi időkben is tartottak; sokkal előbb mint tyúkot, kakast.

Az Aranyos nevű folyócska mellett áll a *Torda* nevű helység. E név már magában is a *Trója* vára nevére emlékeztet. Az asszír nyelvben *dur* = város. E szót a kerekséget és forgást is jelentő őstörök *tor*, *tur* szóból származtattam, úgyhogy itt is a mesebeli forgó várrali kapcsolatot vehetünk észre. E *Torda* helységünk közelében, szintén az Aranyos mellett van egy hegy amelyen ősrégi vár romai láthatók, amelyet a nép Tündérhegynek, a romot *Tündérvár*-nak nevezi. Ám bennünket az ugyanúgy Tündér Ilona regebeli forgó várára emlékeztet, mint ahogy a görög rege *Trója*, azaz *Torda*, *Torja*, vára ostroma is Helenáért azaz Ilonáért, Elonáért, történik. Láttuk, hogy *Trója* másik neve: *Ilion*, az egyiptomiaknál *Ilona*; viszont a finnknél a Tündérország neve *Turja*. Benedek Elek „Magyar mese és mondavilág” című gyűjteményében „A Fekete havas” című mesében is megtaláljuk azon általam főntebb a szélkakasról szóló indítékot, hogy ez „kukorikul”, azaz hogy amikor a szél forgatja: csikorog, mint például a kenetlen ajtósarok is. Itt a mesében az mondva, hogy a vár tornya tetején „vaskakas” áll,

amely ha ellenség közeledik: kukorikul és a várbelieket ezzel figyelmezteti; éjszaka idején is. Ami eszünkbe kell juttassa a római regét, amely szerint éjszaka az alvó rómaiakat az alattomosan a falakat megmászni akaró ellenségre a ludak gágogása figyelmeztette.

Szintén Benedek Elek mesegyűjteményében találjuk „A szerencsekrajcár” című mesét („krajcár = Kreuzer; régi rézpénz). E mese lényege az, hogy a kakaslábon forgó várba, ennek gyorsan forgó volta miatt behatolni lehetetlen, de a mesehős szerencsekrajcárával a kakaslábat megdobja, mire a vár megáll, ő bemehet, ami után, bár nehézségek leküzdése után, a királyi apa beleegyezését elérnie is sikerül és a királyi leányt feleségül kapja; míg a nehézségek leküzdésében maga a királykisasszony is, titokban, segítségére volt. Említettem fentebb, hogy a pénzdarabali megdobás alatt az örök megvesztegetését kell értenünk, aminthogy más meseváltozat szerint aranypénzzeli megdobásról van szó. Mi pedig már értjük azt is, hogy „a király” alatt itt a Nagy Égisten értendő, leánya alatt pedig Tündér Ilona. Viszont nőelvi népeknél király helyett királyasszony kellett szerepeljen, vagyis Hera-Juno-féle ősisstenő, akiből aztán „vén boszorkány” is lett, például a finneknél Louhi, Észak úrasszonya, az oroszoknál a kakaslábon forduló házikóban lakó vénasszony

Az Árgyírus királyfi-féle népmeséinkben Tündér Ilona várát *Változó Vár*-nak is nevezik, amelyet kert és a Fekete Város veszik körül. Erre vonatkozólag lássad korábbi avar várkastélyrekonstrukcióimat. Mi már értjük, hogy *változ*, *változik* nem más mint a *fordul*, *forog* igénk *l* hangos, lágyult palóc szócsoportunkbeli kiejtése s a latin *volta*, *voluere*, *volutatio*, a német *Welle* fordulást, forgást és forgó tengelyt jelentő szavak pontos mása. A Fekete Város alatt pedig a Földünket körülvevő sötét, fekete világűr értendő, amelyben a Csillagok a városok éjjeli számtalan fénylő világosságát jelentik. Benedek Elek e „Szerencsekrajcár” népmeséjében, már némi zavar folytán, az mondva, hogy maga a kakaslábon forgó vár fekete, ami azonban kétségtelenül az ezt körülvevő Fekete Város emlékezete. Hogy ezredévek után ilyen összetévesztések is bekövetkeztek, ezen nem csodálkozhatunk. Ugyane mesében mondva

még az is, hogy e kakaslábon forgó várpalotának megszámlálhatatlan sok ablaka és kapuja van. A sok ablakot illetőleg lásd főntebb az avar várkastély-rekonstrukciómát; ami pedig a sok kaput illeti, ez is csak már elhomályosulás, mivel hiszen magának a várkastélynek csak négy kapuja lehetett, sok kapuról is azonban régen azért volt szó, mert minden várigának (györnek, gyűrűfalnak) is volt négy-négy kapuja, a legkülsőknek és tehát legnagyobbaknak esetleg nyolc-nyolc is.

Szintén Benedek E. említett gyűjteményében találjuk „A béka” című mesében a megelőző mesével lényegileg teljesen azonos következőket: Kakassarkon forgó, fényesen ragyogó várpalota, hogy megálljon galambtollal kell a kakassarkát megérinteni. A vár tulajdonosa itt maga Tündér Ilona, akit aztán a mesehős, több akadály után, feleségül kap.

A sarok szó itt nyilván azért fordul elő mert nyelvünkben ennek függőleges tengely értelme is van, miként ajtósarok szavunkban is, a kakasláb pedig, amint mi már tudjuk, valóban a mesebeli malom, illetve vár, függőleges tengelyét, tehát sarkát képezi. Hogy pedig a vár fényesen ragyog, ez azért fontos adat, mert ez a fényes szűzüveggel borított kupola emlékezete. A „galambtoll” viszont az aranypénz helyébe a jelképes értelem feledésbe menése után került. De különösen fontos adat itten az, hogy a vár még magának Tündér Ilonának tulajdonaként szerepel.

Benedek E. „A huszárból lett király” meséjében megvan az Európa-szerte ismert *Üveghegy* (németeknél Glasberg) meseindítéka is. Erre, csúszós volta ellenére is, a mesehősnek, lóháton, azért kell följutnia, hogy a királykisasszonyt feleségül kaphassa. B. E. e meséjében azonban az *Üveghegy* tetején még egy *üvegvár* is van, amiből azt sejtethetjük, hogy úgy ez mint az egész *Üveghegy* indíték is, csak a fényes szűzüveggel borított kupola emlékezete, illetve félreértése. E mesében viszont a forgás Indítéka hiányozik. Igen valószínű az is, hogy *üveg* szavunk valamikor hehezetesen *hüveg*, *hüdeg*, *hüleg alakban* is megvolt és jég jelentése is lehetett, amint nem csupán hideg, hűt, és hül szavaink is mutatnak, hanem a finn *külme* = hideg és az ebből származott német *kühl* (kül) = hűvös szavak is. Egyébként is pedig a német *Glas* = üveg sem

más mint a latin *glacies* = jég szó változata, ami tehát a föntiek párhuzama. Másrészt a görög *krüsztallosz* = jég szó, üveg értelmet szintén kapott, holott a görög *hüalosz* = üveg, közvetlen a magyar *hül* és a finn *külme* szavak származéka.

Benedek E. „Az égígérő fa” meséjében is, a mindenféle cifrázás mellett is, a lényeg az, hogy a mesehős az *égígérő* fára másznia indulásakor, még gyermek: Jánoska. Mire azonban fölérkezik, már szép legény, akibe ott a „királykisasszony” szerelmes lesz és feleségévé válik. Vagyis: az égígérő fa tehát a világtengely, a mesehős: a Nap, megszemélyesítve a Napisten, aki azon ősidőkben amikor az Északi Sark még Magyarországon területén volt: reggel, vagyis napkeltekor, az Alvilágból följutva, elindul a magasság fejé, de itt nem „vörös mókus” képében, mint a vogul hitrege szerint, hanem „Jánoska”-ként. Mire fölér: már déli ifjú, aki ott a „királyleányt”, vagyis Tündér Ilonát, kapja feleségül, aki itt légistennő s egyúttal az „üvegekupola”, azaz égbolt, megszemélyesítése.

Benedek E. „Világvándora herceg” meséjében látható a szándékos indítékgyűjtés, a mese hosszabbítása céljából, azaz már Merényi illető meséjében is meglehetett (B. E. hivatkozik rá hogy a mesét M nyomán írta át.), sőt lehetséges, hogy az indítékgyűjtést már a népi mesemondó is elkövette. A meséből azonban mégis, érdekes adatok ként a következők emelendők ki: A mesehős *Világvándora* elnevezése. A Nap ugyanis, ha csak látszólag is, Egünk egyik örök vándora, ugyanúgy mint a Hold és mint a bolygócsillagok, amiért a régiek a Napot is illették, még a Középkorban is, a görög *planeta* = bolygó, bolyongó elnevezéssel. Hogy a mesehős itt a Nap, mutatja az is hogy hosszú *aranyhaja* van (a Napsugarai) és hogy igen szép; továbbá még az is, hogy gyönyörűen furulyázik. A görögöknél Apolló is Napisten, hosszú aranyhaja van, igen szép arcú s gyönyörűen hárfázik (őseinknél a hárfa különösen a kőrös törzsek hangszer volt, más törzseink közül a fúvó hangszereknek különösen a pannonoknál volt szerepe). Mondva még e mesében, hogy a mesehősnek öccse, azaz tehát fivére is van, aki hozzá hasonlít. (Más néphagyományainkban a Napkeleti és Napnyugati király; valamint Magor és Hunor, a görögöknél Heraklesz és Ifiklesz, észt rokonainknál Nagy Toll és Leiger)

E mesében is szó van az *élgérő fa*-ról, ami azonban itt csak indítékgyűjtés, mivel ugyane mesében megvan egy világszép *királykisasszony* (Tündér Ilona) *kakaslábon forgó palotája* is. Mivel pedig, amint mi már tudjuk, e kettő ugyanaz de másként fölfogva, így okszerűen a kettő egyszerre nem szerepelhet; amit azonban az újabb mesemondók már nem tudtak. További indítékgyűjtésként, szó van még egy második palotáról is, amely meg egy király tulajdona. E palotának meg *szivárvány a bolthajtása*, de ami alatt valószínűleg az értendő, hogy szivárványos színű a kupolája; említettem pedig, hogy van különböző színű és színejátszó szüzüveg is, ami szerint az avar várkastély kupolája, ilyenekkel lévén borítva, szappanbuborékként színes, szivárványos is lehetett; a sokszínűen szép dolgokat pedig ma is szoktuk szivárványhoz hasonlítani, szivárványosnak, szivárványszínűnek mondani. Az is mondván még eme királyi palotáról, hogy sok ablaka van, „annyi ahány nap van az esztendőben”. Vajon itt tehát nem ugyanolyan, kacsaringóban (spirálvonalban) emelkedő toronypalota emlékezetét kell-e értenünk amilyen a mezopotámiai ciguratok (csikart-ak) is voltak, csakhogy belül üreset, lakásokkal, amelynek kívül körülfutó járatán képzeltek a Napot fölfelé haladni s a 365 ablakon, mindennap másikon, besütni? De amely toronypalota tetején azonban az égboltot jelentő szüzüvegekupola azért szintén képzelhető. A kép, illetve elképzelés, azonban így mindenesetre igen zavaros, mert a Nap az Égre kacsaringóvanalban csak azon ősidőkben emelkedett volt, amelyekben még Magyarország területe képezte a Föld északi Sarkát. Akkoriban azonban itt még nem létezett 365 nap hanem csak egy, aminthogy számtalan népmesénk mondja is hogy „régén egy nap volt egy esztendő”, vagy pedig később, három, aminthogy más népmeséink szerint meg „három nap volt egy esztendő”, majd mind több, úgy hogy a Sark Magyarországtól mindinkább távolodott. Viszont azon ősidőkben a Nap csak félesztendőt volt az Égen, fél esztendőt pedig a láthatáron alul, vagyis az „Alvilágban” járt. Eszerint az Alvilágban a toronypalotának mintegy lefelé fordított tükörképét, lefelé fordított üreget, „palotát” kellett elképzelni. Ami megfejtethné azt, hogy némely népmesénkben sárkánynak, avagy sárkányoknak

van palotája, vára, de többnyire az Alvilágban, vagy pedig valamilyen más sötétségbe li rémnek (Meduza, óriáspolip), amellyel a Napnak, a rege beli hősnek, meg kell küzdenie. Főlemlíthető még, hogy költeményében Dante, kitudja mely ősi, népi hagyomány alapján, a poklot szintén egymásután mind mélyebben levő körökből állónak képzelte, ha nem is kacsa ringó vonalúnak, amely köröket *gironne* és *bolgia* (dzsironone, boldzsa) néven nevezi, amely dzsironone szó a gyűrű szavunkkal azonos, a boldzsa pedig a szintén kört, kerekéget is jelentő boló, bolyó, bolyong szavainkkal. Úgy lehet tehát, hogy Benedek E., illetve Merényi e meséjében a régi fölfogás újabbali összekeveredésével van dolgunk (contaminatio). Amely keveredés azáltal keletkezett, hogy a Sark Magyarország területéről mindinkább távolodott. Mindenesetre e téren is még sok kikutatni, megfejteni való van hátra, valamint, ha fölismerjük, sok önkényes változtatás is lesz kiküszöbölendő.

A B. E. által Merényi nyomán átírt, „A tizenhárom hattyú” című mesében éppen csak annyi mondva, hogy a tündérr királynőnek vára van de hogy ez milyen részletezve nincs.

Horger Antal erdélyi csángó-magyar népmese gyűjteményében „A magas fa” című mesében is megvan az égígérő fa, de ennek gyümölcséről is van szó, ami azonban úgy lehet csak későbbi hozzáadás. Az is mondva, hogy a fán van a Szél, a Hold és a Nap lakása, akikkel fölmászása közben a mesehős találkozik is. Ez a fa világfa voltát mindenesetre nagyon kiemeli, mégis szerintem ez is csak későbbi hozzáadás, ha akár ezredéves is, vagy esetleg csak más meséből vett indíték, de okszerűtlen, mert hiszen a mesehős maga a Nap, ha ennek csak megszemélyesítése is. Ez világosan a következőkből is kitűnik: Indulásakor a mesehős csúf cigánygyermek, ami azon már említett tény emlékezete, jelképezése is, hogy a Nap úgy lementekor mint keltekor a légtükröződés és a légrétegek

egyenlőtlen sűrűsége folytán eltorzulni látszik, vagyis eszerint induláskor még nem csak ‚gyermek’ hanem ‚csúnya” is. Mikor viszont a mesehős e világfa tetejére, a szöveg szerint: „az Égbe”, megérkezik, ahol tündér Ilona lakába ér, már ifjúvá lett, Tündér Ilona pedig megfürdeti, mire gyönyörű széppé is változik. A Nap is, amikor a Delelőre érkezik, akkor a legragyogóbb, legfényesebb, mivel fénye ekkor kell a legcsekélyebb légmennyiségen áthatoljon. Rendkívül fontos adat mindenesetre az is, hogy itt Tündér Ilona laka tehát a világfa legtetején, az Égben van, ami egyezik azzal, hogy népünk a Delelőn (a zeniten) levő, Kis Göncöl csillagképét Tündérasszony-Palotája néven is nevezi, de egyezik még azzal is, hogy néphitünk szerint a Földi Tündérország a Csallóköz szigete volt, az Égi Tündérország pedig a Fehérköz, vagyis a Tejútban látszó sziget. *Göncöl, döncöl* szavunknak pedig forgó tengely értelme is van és jelenti eszerint ugyanazt is mint tengely, népiesen tengöl, tönögöl szavunk is. Ha pedig az egyiptomiak, amint láttuk az égboltot tartó világtengelyt (lássad a képet) férfialakban meg is személyesítették, akkor föltételezhetjük hogy ezt valamikor őseink is megtették volt, úgyhogy Göncölt férfialakként is elképzelhetjük, akié tehát a „Göncöl szekere” is volt. És íme, Ballagi szótárában áll is, hogy *Göncöl*: férfinév, amelyet a német Konrád-dal azonosít. Az viszont kétségtelen, hogy az égboltot tartó e férfialak azonos a görögök égboltot tartó Atlasz-ával.

Közli Horger Antal e mese egy más változatát is, amelynek címe „A cseresznyefáról.”. Ebben az égígérő fa cseresznyét terem. Itt József nevű rongyos fiúcska mászik föl rá. A fa legtetején arany palotában „kisasszony” lakik, ki a fiút, aki mire fölérkezik, már legénykévé növekedett, szép ruhába öltözteti, megszereti s végül feleségévé is lesz. Mivel a cseresznye egymagú gyümölcs és eszerint: hímség, arra is gondolhatunk, hogy a gyümölcstermelő tulajdonképpen magyar törzsek a világfát meggyfának képzeltek, mivel szent fájuk is ez volt, utóbb pedig, a kereszténységben, az értelem feledésbe menvén, miután a meggy cseresznyétől igen keveset különbözik, a kettő egymással könnyen összecserélődhetett.

Arany László „Magyar népmese gyűjtemény” ében, a bár már nagyon romlott „A cigány az Égben és a pokolban” című mesében, a cigány nyárfát talál, amelynek hegye az Égbe nyúlik, gyökere pedig a pokolba. Megjegyezhető, hogy itt mindenestre jegenyefát, jegenyenyárfát, kell értenünk. A jegenyének palóc őstörzsüknél volt szerepe, akik ezt ma is pálma néven nevezik. *Jegenye* = egyenes.

Népünk a Kis-Göncöl csillagzatát, amelynek egyik Csillaga a Sarkcsillag (amely körül az égbolt forogni látszik) Bába-motollájá-nak is nevezi. A bába szó ma csak vénasszony jelentésű, ami azonban csak értelemeltolódás, mert régen e szónak csak alak, főképp emberi alak, értelme volt, aminthogy a kúnhalmok tetején állott kőszobrokat is *kőbábok*-nak nevezték,

amely szóból e szobrok szláv *kameni baba* = kővénasszony neve keletkezett, annak ellenére is, hogy e szobrok mindig férfialakot, vagyis a halom alá temetett fejedelmet ábrázolták. Sőt *baba* és *bábu* szavunk nemhogy nem vénasszonyt hanem inkább kis gyermeket, játékbabát, többnyire éppen leányka alakút jelent, úgyhogy szerelmes legény nálunk kedvesét is bábjának szokta nevezni, habár nevezi így néha legénykedvesét a leány is, de a szó alatt mindenképpen fiatal és kedves személy értődik. Megvan e szó *bambola* alakban az olaszban is, ahol szintén játékbaba és kedves leányka az értelme (az *-ola* végzés kicsinyítő rag, vagyis az alapszó itt is báb volt). Amely szó, hogy azonban ősnyelvünkből származott, kétségtelenné teszi vogul és osztják északi rokonaink *pupi* szava, ahogy az ősvallásuk kicsi házi bálványait nevezik, úgy a hím-, mint a nőistenséget ábrázolókat is. Amely szóból aztán a német *Puppe* és *Bube* = baba és fiúcska szavak is származtak, de ugyanígy az olasz *puba* és *pubo* = leányka és fiúcska, valamint *pupazzo* (pupacco) = babácska. Mindebből kitűnik, miszerint a

bábjának szokta nevezni, habár nevezi így néha legénykedvesét a leány is, de a szó alatt mindenképpen fiatal és kedves személy értődik. Megvan e szó *bambola* alakban az olaszban is, ahol szintén játékbaba és kedves leányka az értelme (az *-ola* végzés kicsinyítő rag, vagyis az alapszó itt is báb volt). Amely szó, hogy azonban ősnyelvünkből származott, kétségtelenné teszi vogul és osztják északi rokonaink *pupi* szava, ahogy az ősvallásuk kicsi házi bálványait nevezik, úgy a hím-, mint a nőistenséget ábrázolókat is. Amely szóból aztán a német *Puppe* és *Bube* = baba és fiúcska szavak is származtak, de ugyanígy az olasz *puba* és *pubo* = leányka és fiúcska, valamint *pupazzo* (pupacco) = babácska. Mindebből kitűnik, miszerint a

bába szó eredetileg fiatal, szép nő sőt akár tündér értelmű is lehetett, amit bizonyít *délibáb*, másként *delibáb* (utóbbi = szép tündér), szó mert tudjuk hogy a délibábot tündérként is szokták megszemélyesíteni, aminthogy ezt például az olaszok is szokták Fata Morgana-nak = Morgána- Tündér. nek. Ami szerint aztán a Bába-Motolláját akár Tündér Ilona Motollájának is képzelhetjük. A motolla, ami képét itt föltebb bemutattam, népünk egy készüléke, amelyre a fonalat tekerik föl illetve arról le s amely ilyenkor igen gyorsan forog. Négy függőleges peckével ilyenkor igen gyorsan forgó, négytornyú várhoz is hasonlították, vagyis ismét Tündér Ilona forgó várához, mert e készüléknek szintén van kakaslába, amely a régebbieken mindig fiatalabb fa gyökeres tönkjéből készült és csak újabban csinálnak neki, ehelyett olyan mesterséges lábazatot, ahogy azt az itteni rajzon is mutatom. E motollát is azonban népünk nevezi *tekerük* néven is, amely szó viszont a kún *tekerni* igéből származik, amelynek csak újabban lett inkább csak csavarni értelme, de hogy régen jelentett kerekséget, forgást is, tanúsítja a *tekerük* e nevéen kívül *teke* = *golyó* szavunk és az ebből származott *tök* szó is. Mivel pedig a régi fémtükrök mindig kerekre voltak (aminthogy népünk kis kézi tükre ma is kerek), ebből következik, hogy *tükör* szavunk voltaképpen értelme: kerek; vagyis hogy a tükör = kerek. Amit igazol egyrészt az hogy: a *kerék* is voltaképpen = a kerek; aminthogy némely helyen a kereket ma is *kerek*-nek és nem *kerék*-nek nevezik (pld. Erdélyben). A törökben, mongolban is *tükerek*, *tögörök* = kerék. Viszont a mongol *tekerme* malom jelentésű szó is ide sorolandó. (Paujer Gyula: „A magyar nemzet története.” Budapest., 1900.) Ezen *tükerek*, *tögörök* szó teljesen *tekereg* szavunkkal azonos és világosan mutatja ennek forog értelmét, míg a *tekerme* = malom, visszavezet bennünket a függőleges tengelyen, azaz kakaslábon, forgó malomhoz és egyúttal az ugyanígy kakaslábon forgó mesebeli tündérpalotához illetve Tündér Ilona várához.

Láttuk, hogy az ősi, földbe vájt lakokba s ezekből ki ezek fönt levő nyílásán (ógján, ókján, aknáján) át ágcsonkos fátörzsön mint létrán jártak. Természetes, hogy az ilyen gödörben, különösen ha födele is rajta volt, ami esős időben okvet-

len így kellett legyen, homály avagy egészen sötét is volt. Fönt, a szabadban ellenben világosság lévén, ez a világos, fényes fel világ gondolatát keltette s ez természetszerűleg kapcsolódott az Éggel. E lak viszont, a föld alatt lévén: a sötét Alvilág gondolatát keltette, még akkor is ha benne tüzet égettek, aminthogy az Alvilágot, valamint a poklot a népek ma is sötétnek, de benne tűzzel is, képzelik, illetve csak tűzzel megvilágítottak.

Magától értetődő, hogy a szóban volt, tengelyen álló szélmalomokba és lakokba is csak létrán lehetett följárni, illetve azokból kijárni s ugyanúgy tehát a mesebeli, kakaslábon forgó várból is ki és be.

Említettem Solymossy nyomán, hogy a samán a gömbölyded, kupolaalakú jurta közepébe állított, létrául szolgáló fatörzs fokain fölmászik, annyira hogy féltetével a jurta ógján át kiemelkedik a szabadba, jelképesen: a földi világból az Ég boltozata ógján át az Égbe, az Istenek világába, ahol ezekkel beszélhet. Ezen, tehát az Égbe nyúló létra, szerintem kétségtelenül Kanaán fajunkbeli őslakóitól regeindítékként a zsidókhoz is eljutott, aminek nyoma a Bibliában is megvan a Jákoblétra, más néven Mennyei lajtorja, leírásában. E létra Jákob álomlátása szerint a földön állott de az Égig ért, ugyanúgy tehát mint a samánoké s mint népmeséink Égigérő Fája, amelyre a mesehős mászik föl az Égig. Viszont Jákob e létrára már nem mászik föl mert ezt csak álmában látja; a létra felső végén azonban mégis Isten jelenik meg, beszél Jákobhoz és oktatja őt, ugyanúgy mint a samánt az Isten avagy istenségek, avagy mint a hozzá „vörös evet képében” fölkapaszkodott Napistent a vogulok főistensége Numi-Torem. Viszont ha Isten csak főnről szólott Jákobhoz, anélkül hogy ez a létrán hozzá fölhágjon, akkor itt a létra fölösleges rege-elemként maradt mégis meg, minden ok és cél nélkül. Vagyis világos, hogy itt egy ősi hagyományunk csak értelmetlenné váltott maradványával van dolgunk. Jákob csak annyit mond, hogy a létrán angyalokat látott föl és alá járni, ami annak emlékezte csupán, de teljesen elhomályosultan, hogy a létrán eredetileg maga a samán, vagyis a táltos hágott föl, majd ismét le, valamint a kakaslábon forgó szélmalomba s az ilyen palotába is létrán

jártak; angyaloknak ellenben létrára már semmi szükségük, mert hiszen ezeket már úgy a régi zsidók, mint ezek nyomán a kereszténység is, szárnyas lényeknek képzelték, képzelik. Íme tehát újabb jellegzetes példája annak hogy ősi hagyományok, regeindítékok, átvevő népeknél – amelyek az illető indíték eredetét már nem tudják – miként válanak okszerűtlen, értelmetlen maradványokká. Ismeretes; hogy „Isteni Színjáték”-ában e „Jákob-Létra” indítékát Dante is fölhasználta, csakhogy – igen helyesen – a létrán járást angyalok számára, költőietlennek tartván, helyébe aranyfényű magas lépcsőzetet mondott, amelyen tündöklő angyalok lépegetnek föl és alá. Mégis, így sem kerülhette el azon okszerűtlenséget, hogy szárnyas angyaloknak le és följáráshoz semmi szükségük lépcsőkre.

Volt azonban őseink üvegkupolás várairól szóló regeindítékának még egy, eddig itt nem említett változata, amelynek népmeséink, különböző alakban ugyan, de igen világos emlékezetét tartják fenn, habár a mese kutatás tudományban ez is, teljesen figyelmen kívül hagyva, fölismeretlen, megértetlen maradt. Természetesen azért mert „ázsiai műveletlen, nomád keveréknép” voltunk tévHITE miatt soha senkinek sem jutott eszébe a magyar népmeséket különös figyelemben részesítenie. Avagy kinek juthatott volna eszébe valamely meseindíték eredetét éppen a magyarságnál föltételezni? Mivel hiszen éppen ellenkezőleg, a magyar népmeséket már eleve is mindenki, s igya magyar tudósok is, csak amolyan innen-onnan, németektől, szlávoktól avagy legföljebb török hódoltságunk ideje alatt, törököktől átvett keveréknek tartották. Egyetlen kivételt csak Solymossy képezett; csakhogy az említett tévhit Solymossyt is mindig teljesen félrevezette, illetve ő is az olyan elemet ami világosan láthatólag semmiképpen sem volt németektől, szlávoktól származtatható, mégsem tételezte föl magyar eredetűnek, hanem mindenáron ázsiai rokonnépeinktől, ezek samán vallásából örököltnek, „Ázsiából magunkkal hozott”-nak akarja bizonyítani. Arról pedig sejtelve sincsen, hogy a kakasláb gondolatát természetes fa szétterpeszkedő gyökerei adták. Amelyek azonban úszóhártyás vadlúd lábára nem emlékeztetnek. Sem a finnek Szampo mal mára nem gondol, még kevésbé az olasz *zampa* = láb’ szóra! Pedig hiszen a

141. oldalon ő is említi a mongol rege „aranyhegy tetején álló magától forgó aranyalmát”. Márpedig eléggé kétségtelen, hogy hegy tetején nem állhat vízhajtotta malom, hanem csakis szélmalom! Ellenben úgy ír Solymossy mintha, éppen megfordítva, a samánok említett, jurtában fölállított, fája tövét azért faragnák ki „madárláb alakúra, szétterpesztett ujjakkal”, hogy ez így a samán által emlegetett, a magasba szálló vadlúdra emlékeztessen. Amely azonban úszóhártvány lábú vadlúd és nem kakas. E most szóvá teendő s egészen sajtószerű meseindítékunkról Solymossy is ír ugyan, mivel hiszen ez oly különös valami, hogy megemlézését elkerülni nem is lehet. Megfejtését azonban meg sem kísérel. Az indíték, ennek különböző változatait összefoglalva, lényegileg ez: Az Égről, Csillagról, aranyláncon palota vagy vár függ alá, némely változat szerint a tenger fölött, benne pedig királykisasszony avagy tündérleány is él. Hogy azonban e csodálatos indíték mily régi, bizonyítja nem csak az, hogy nyomai némelyik keleti rokonnépünkönél is megvannak, hanem hogy, miként az „Égi Lajtorja” úgy ez is, a Bibliába is, ha bármennyire elrontottan is, de szintén belekerült. Lássad: János: „Jelenések.” (Apokalypszisz) XXI. Ha pedig ezen indíték nyoma eszerint már a Bibliában is megvan és tehát a régi zsidóknál is megvolt, úgy ez hozzájuk minden valószínűség szerint Kanaán általuk leigázott, fajunkbeli őslakosságától került, de a Bibliába már a mózesvallás fölfogásához átalakítva vétetett föl. Itt ugyanis egy „Mennyei Jeruzsálem”-ről van szó. Bár a szóban levő meseindíték nálunk általános és több népmesénkben előfordul (Solymossy 5 ilyen népmesénket sorolja föl) de cikkében Solymossy is elmondja, hogy e mese indíték, amely nálunk több változatban is megvan, mégis másutt ismeretlen, egyetlen esetet kivéve, vagyis Vuk Karadzics szerb író szerb mesegyűjteménye egyik meséjében Karadzics e meséje címe is ez indíték alapján „Cardak ni na nebu ni na zemlji.” = Sátor sem az Égen sem a Földön”. Solymossy hozzászólja: „ámde olyan mesében, amelynek típusa az egész Balkánon közkeletű, azonban a többi rokonszövegekben éppen e vonás sehol sem fordul elő. Karadzics közlései újabban nem bizonyultak megbízhatónak: tudott dolog az is, hogy sokat járt a Szerémségben és a

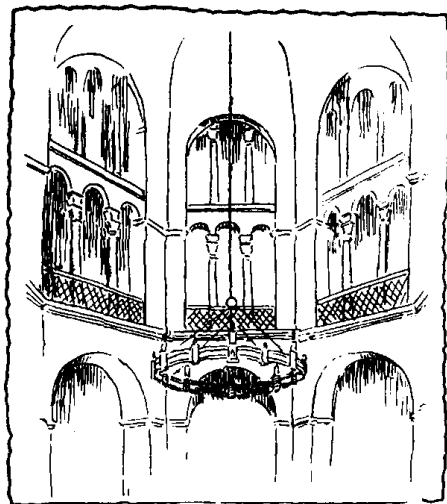
Bánátban. Alig kétséges hogy itt hallotta valahol és balkáni meséjébe önkényűen illesztette.” Mégis éppen itt is igen értékes elem éppen a sátor, ami nálunk, tudtommal, már nincsen meg és csak várról avagy palotáról van szó. Hogy sátor említése miért fontos, alább látandjuk. Viszont a mi magyar népmeséinkben az is egyik igen fontos elem, hogy e függő palotáról is mondván, hogy forog (Solymossynál is például a 2 és 5. számúban.) Az avar várpaloták főntebb levő metszetrekonstrukción ábrázoltam a boltozatról függő csillárokat. Hasonlókat régi kastélyokban, templomokban ma is láthatunk; máig is „Mennyei Jeruzsálem”-nek szokták nevezni, jellegzetességük pedig valóban az hogy tornyocskáik vannak, úgyhogy valóban várhoz hasonlítanak. Mindig köralakúak és a mennyezetről, illetve kupolából láncon függenek. Tornyocskáikon, néha körfaluk tetején is köröskörül gyertyák avagy olajmécsesek vannak és így tehát az illető helyiség megvilágítására szolgálnak. Nekünk pedig eszünkbe kell jusson, hogy avar szó csoportunkban a vár szó jelentett várat de kört, karikát is, valamint hogy az avar várak mindig köralakúak voltak. De láttuk, hogy a bar avagy bár szó is jelentett úgy várat (Bári, Antivári) mint tüzet is, de hogy viszont a *fár* szónak meg erős fényű lámpa és világítótorony, tehát fény, ragyogás értelme volt (fárusz). Ezen kör csillárok mindig láncon függenek; ha tehát nem is forognak de láncukon könnyen forgathatók. Mindig az illető helyiség megvilágítására szolgálnak.

Ilyen kör-csillár Németországban ma kettő van, igen nagy és nevezetes. Egyik Hildesheim dómjában, a másik pedig Aachenben, a Nagy Károly által épített dómban.

A körscillár Hildesheimben.

Mindkettő láncon függ. De hogy Hildesheimben e körscillár a

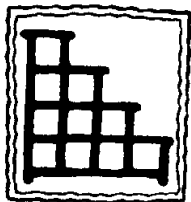
*A körchillár helyzete az aacheni dóm-
ban.*

nem köralakú templomhajóba mennyre nem illik, ott mennyre idegen valami, azt ezen a fényképfölvételén igen jól látjuk. Nagyon szépen, összhangzatosan (harmonikusan) illik viszont a majdnem ugyanolyan körchillár az aacheni dóm nagy kerek helyiségébe, ahol is az, láncán, a kupola boltozata közepéről függ alá, a kerek

helyiségnek tehát közepében. Az aacheni dómot ily kerek alakúra Nagy Károly, az avarok legyőzője és kirablója, építette, míg a ma e templomhoz tartozó egyéb épületrészek, amint ez közismert is, csak későbbi időkben lettek hozzáépítve. Nos, lehetséges, hogy a szóban levő mindkét körchillár is avar eredetű s hogy ezeket Nagy Károly az avaroktól elvett óriási zsákmányból tartotta meg magának, amelyekből azután egyet az általa, sejtelmem szerint avar mintára, megépített, aacheni dómhoz függesztett föl, a másik pedig utóbb Hildesheimba került, mivel hiszen kettőt az aacheni dómhoz elhelyezni úgysem lehetett volna, nem lévén ennek két egymásfölötti, nagy kupolás terme, úgy mint ahogy az volt az avar várkastélyoknak. Lehetséges ugyanis, hogy az avar királyi várkastélyt, mielőtt ezt leromboltatta, maga is látta, vagy ha ő nem is, de látták az ezt kirabló és leromboló hadai s e hadak minden vezetői és főemberei, akik aztán a gyönyörű palotát Nagy Károlynak le is írták, a látottakat el beszélték, úgyhogy ő építómestereinek elrendelhetette hogy a létesítendő dómot ezek szerint építsék, ami aztán meg is történt, de természetesen csak annyira amennyire

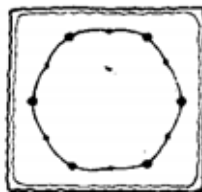
ez, kőből építve, lehetséges volt, valamint a két nagy, kerek termet egymástól elválasztó boltozat elhagyásával.

Sajnos, mindeddig sem a hildesheimi sem az aacheni csillár, részleteket is föltüntető rajzát, leírását megszerezni nem sikerült. Úgyhogy e téren a kutatás még hátra van. Például az is, hogy e csillárok valóban avar mesterek készítményei-e vagy csak utánzatok? Hogy már eredetileg is voltak-e rajtuk gyertyatartók is avagy csak olajmécsesek? Hogy volt-e szerke-

zet amely által lánacán a csillár magasabbra fölhúzható s lejjebb ereszthető is volt, avagy a meggyújtást és oltást csak létra, azaz hordozhatóhágszó (falépcső) segítségével lehetett-e végezni? Mindenesetre úgy gyújtáshoz mint oltáshoz avagy olaj- vagy

gyertyapótláskor e hordozható hágsót mindig elég volt csak egy helyre odaten- ni, mivel hosszú lánacán a csillár könnyen fordítható volt. Lehetséges, hogy az avaroknál megvolt úgy a csillárt följebb húzó és lejjebb eresztő szerkezet is, vala-

mint egyúttal a hágszó is. (Ma e csillárok is valószínűleg már villanyvilágításúak.) Föltűnő dolog még az is, hogy holott a hildesheimi csillár szabályos kör-alakú de az aacheni dombeli olyan amilyennek azt eme rajz tünteti föl. Vajon ez nem azért van-e mert később azáltal nagyobbították meg hogy előbb szétvágták, azután pedig újabb segmentumot beletoldva, állították ismét össze? Annyit mindenesetre már nép meséink alapján is kétségtelennek tartok, hogy ilyen lámpacsillárai már őseinknek is voltak és hogy ezeket a képzeletbeli forgó várral is Összehasonlították. A hildesheimi csillár főntebb idemellé- kelt képein észrevehetjük hogy azon tornyok vannak és hogy minden két torony között egy-egy kapu is van, azaz hogy tehát: vártornyok és várkapuk utánzatai láthatók. Amely tornyok és kapuk is hozzájárulhattak ahhoz, hogy a már keresztény tulajdonosok e csillárokat, a Biblia alapján, „Mennyei Jeruzsálem”-nek, és többé nem Tündér Ilona, illetve nem tündérki- rálynő palotájának kezdték nevezni, annak dacára is, hogy a

bibliabeli Mennyei Jeruzsálem négyszögletesnek, nem kereknek, mondatik, de kétségtelenül csak azért mert Jeruzsálem óvárosa, a Moria hegyen levő, valóban négyszögletes.

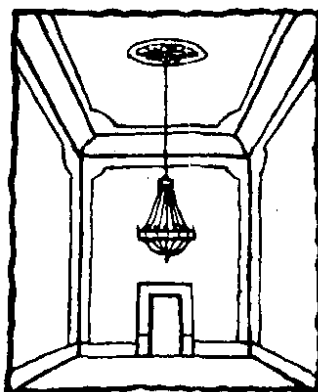
Innentől 1964. esztendőben írok.

Ám, amint már észrevettük, a „Mennyei Jeruzsálem” eszméjét is őseink regéi Csillagról (az Északi Sarkcsillag) függő tündérváráról, vette a Biblia is, illetve a már őseinknél is ezt jelképező csillárról. Csakhogy a Biblia szerint a Mennyei Jeruzsálemnek 12 kapuja van. Holott, mivel az avarok négy-nyolc-tizenhatos számrendszer szerint számoltak, ezért úgy valóságos váraiknak mint körcsilláraiknak, azok és ezek nagysága szerint, szintén négy, nyolc illetve tizenhat kapuja (és tornya) kellett legyen; vagyis nem 12. Vajon tehát az aacheni dóm csillára nem azért vágatott-e szét, hogy belé segmentum toldathassék, és így a csillár, ha már nem is volt négyszögletes, de a Bibliával legalább annyiban egyezzen, hogy 12 kapuja legyen; amiért is még a tornyokba is kapualakú nyílás vágatott, ami viszont a hildesheimi csillár fönti fényképén látszik igen jól.

Sejtelmem szerint az avar várkastélyban az üvegkupola alatti, szentélyként szolgáló nagy, kerek terem csillarán az avarok tűztisztelete öröktűz-égői olajmécsesei égtek és ezek valamiképpen a csillár tornyain voltak, mindenesetre ezek felső részében, úgy ahogy ez a mai világítótornyokban is van. Mind ami azonban nem kell azt jelentse, hogy a csillár „vár-falán” is ne lehettek volna köröskörül szintén mécsesek avagy gyertyák is, de amelyeket, valamennyit, csak ünnepélyes alkalmakkor, szertartásokkal gyújtottak meg; ugyanúgy ahogy an ünnepélyes alkalmakkor régebben a várfalakon végig, sorban szoktak volt tüzeket gyújtani, ma viszont akárhol de főképp ablakokban és épületek külsején sorokban, égetnek gyertyákat, villanykörtéket stb, vagyis rendezik a mai ünnepi „kivilágítások”-okat, amelyek tehát ugyanúgy avar, és palóc, őstörzseink hasonló tűzünnepeiből, különösen pedig nyári napfordulati (mai nevén: „Szent János éji”) tűzünnepeiből származtak mint a mai tűzijátékok és fáklyásmenetek is.

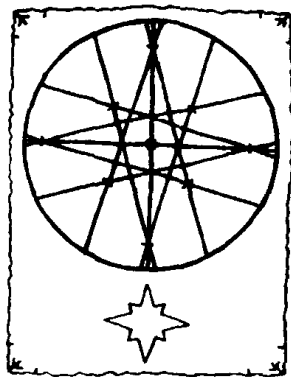
Az hogy a szóban volt Mennyei Jeruzsálem illetve tündérr királyné ég és Föld között levő vára aranyláncon aranycsillagról függjön, annyira túlságosan képtelen meseindítéknak látszik, hogy ez úgy a bibliabeli változathoz mint az ellenindítékkal kapcsolatba hozható említett szerb változathoz is már hiányozik, vagyis bizonyára éppen túlságosan képtelennek vélt volta miatt elhagyatott. Úgyhogy, amint láttuk, ezen indíték már csakis a magyar mesékben található még meg. Pedig ha csak valamennyire megszoktuk a néprajzi tudomány szerint is gondolkodni, akkor e dolog természetes magyarázatát is megtaláljuk.

Hiszen még napjainkig is, a termekben, színházakban a mennyezetről függő csillárok láncának a mennyezetről kiinduló pontjára kisebb-nagyobb és többé-kevésbé csillagalakra is emlékeztető úgynevezett „rosone”-t volt szokás alkalmazni, ma természetesen már valóban csak szokásból és esztétikai szempontból, vagyis minden egyébre való gondolás nélkül. Ha viszont arra emléke-

zünk vissza, hogy az avar várkastélyok nagy kupolájában, fönt, ahonnan tehát a csillár függött, ott volt egyúttal e kupolák ógja, azaz levegőt adó és füstkieresztő nyílása, akkor, hogy oda a csillár láncát függeszthető legyen, egészen magától értetődőleg, valamilyen igen erős rácsot kell elképzelnünk. Ugyanígy eszünkbe kell jusson, hogy a kupola vázát rézrudak avagy rézcsövek képezték, amint ezt föntebb már megsejtettük. Ezek tehát letről kiindulva, az ógban felső végeikkel összetalálkozva, ott valóban csillagra emlékeztető rácsot képezhettek, mi több, e végeik, itt esőnek is kitéve lévén, hogy a rézroszda be ne lepje, meg ne feketedjenek: aranyozva is lehettek. Úgyhogy ezzel meséink azon „aranycsillag”-a is, amelyről a tündérr királyné, vagyis Tündér Ilona, vára „aranyláncon függ”, azaz valószínűleg szintén aranyozottan, teljesen meg van magyarázva. Hogy azután őseink a mesebeli arany-

csillagot, valamint az Eget jelképező üveg kupola legtetetejében levő szintén aranyos csillagalakot költőileg az Északi Sarkcsillaggal is azonosították, ez a legtermészetesebb dolog, már csak azért is, hogy őseinknél még igen sokáig fennmaradhatott annak tudata, emlékezete, hogy a Sarkcsillag egykor az Égnek valóban legmagasabb pontján állott, aminthogy népmeséinkben annak emlékezete él máig is, hogy igen régen „egy nap volt egy esztendő”, ami akkor lehetett csak így amikor az Északi Sark még Magyarország területén volt, amiről fentebb már többször írtam, de megjegyezvén, hogy mivel akkoriban a Föld még sokkal melegebb volt, ezért élet csakis a Sarkokon virágozhatott.

Sőt, mivel mi már tudjuk, hogy őseinknek igen régi ősműveltségünk idején mily magas tudása és természet ismerete volt, elképzelhetjük azt is, hogy a villámhárításról is volt tudomásuk. És íme: a villámhárítók hegyét azért szoktuk ma is bearanyozni, hogy a rézroszda azt a villámtól ne szigetelje. Márpedig a síkságokon álló avar várkastélyok kupolája a magasban lévén, villámcsapásoknak nagyon is ki volt téve, és még annál inkább is, hogy vázát igen sok fém, vagyis a sok réz- vagy bronzrúd képezte. De elég volt tehát e rudakat több helyen rézsodronykötelekkel gondosan földelni, hogy igya várkastély villámcsapás kára ellen teljesen biztonságban legyen. Vagyis: a szóban levő „aranycsillag” azon kívül, hogy a csillárt tartotta, éppen aranyozott voltával, még e más gyakorlati célt is szolgált. Mivel pedig e csillag a kupola legtetetején volt, természetesen az esetleges villám ebbe kellett csapjon. Viszont a csillárt az üveggolyók szigetelték.

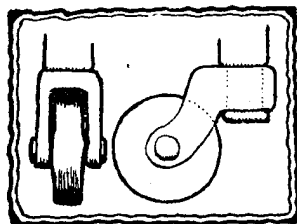
Említett cikkében, a 144. oldalon Solymossy Sándor szól ázsiai rokonnépeink~ bőrből készül, tehát tökéletesen vízhatla~ sátorairól, de amihez részemről tehetem még, hogy e rokonnépeinknek vízhatlanná tett vászonból.. szövetből és posztóból való sátraik és jurtaik is vannak. Ugyanazon olda-

lon még e sátrak ógjáról is ír, mondván hogy „e nyílás fedőlappal csukható és zsinórral nyitják, csukják, szükség szerint”, valamint említi, hogy fölfogásuk szerint az égbolt közepén ~ ily nyílás van. Valószínűnek kell tehát tartanunk, hogy avar várpalotánk kupolája ógjának is volt ilyen, valamilyen vízhatlanított szövetből, viaszos vászonból avagy bőrből való földölapja, amely például hosszabb ideig tartó esőzésnél zsinórokkal a nyílásra húzható, majd ismét félrehúzható is volt.

Viszont habár a kupolaalatti kerek csarnok közepén állott bizonyára az egy- vagy kétlépcsős oltár, ahogy an azt főntebb, az avar várpalotát metszetben ábrázoló rajzomon tüntettem föl, de ezt úgy kell gondolnunk, hogy e lépcsők dobogószerűen fából, belül üresen, készültek voltak és csak egymásra helyeztetek, valamint hogy az oltár is kivájt fatörzsből avagy bronzból öntött, de tehát szintén belül üres volt, úgyhogy mindez, három darabból való lévén, onnan bármikor könnyen el is vihető volt, valamint vissza is helyezhető. Ha tehát esett, akkor az oltárat helyéről elvitték és helyére, vagyis közvetlen az óg alá nagyobb rézüst volt állítható, a belegyült esővíz pedig a szentély főntebb már említett sok virága öntözésére szolgált.

Nem érdektelen tehát itt fölhoznunk: A Biblia „Királyok I könyve”-ben szó van a Salamon király által épített templomban levő és „tenger” avagy „réz-tenger” néven nevezett óriási, rézből öntött üstről, valamint ezeken kívül még más kisebb de azért szintén igen nagy réz avagy bronzüstökről, amelyek mindegyike (utóbbiak) négy keréken álló volt és tehát ide-oda toltató is. A Biblia leírása itt eléggé homályos és még az sincsen megmondva hogy mindezen edények mi célra szolgáltak. Amely zavar ki tudja hány szövegmásolás, átírás és fordítás, meg nem értés következtében állott elő. Úgyhogy sejtethető miszerint ez edények is esővíznek a templom valamely földetlen részében gyűjtésére szolgáltak, de viszont arról nincsen szó, hogy e víz mire használtatható volna. És íme: Magyarországon, a hajdúböszörményi, breznóbányai, aszódi és somlyai ásatások, a Bronzkorból származó, szintén elég nagy olyan bronzüstöket hoztak napvilágra, amelyek mindegyike négykerékű, szekérszerű talpra erősítve. Mi másak lehettek tehát ezek

is mint szintén őseink szentélyeiben az óg alá tolható és esővíz fölfogására szolgáló edények, amelyek megtelve nehezek lévén, kerekeiken tolattak tova, habár ezek mégsem voltak oly nagyok mint a Salamon templomában említettek. Miután azonban ezek nagyobbikát a Biblia is „tenger”-nek nevezi, ez vezethet rá népmesénk azon állítása megfejtésére, hogy a tündéri palota aranyláncán aranycsillagról a *tenger fölött* függött. (A Salamon templomában levő „tengert” lássad például Károli Gáspár bibliafordításában.) Vagyis e „tenger” alatt tehát egy így is nevezett igen nagy réz- avagy bronz medencét kell értenünk, amely éppen nagy és nehéz volta miatt kerekeken járóra volt készítve, hogy így az óg alá, majd onnan ismét eltolható is legyen. Ha pedig a négy kerék ketteje még, miként a mai szekerek, kocsik két első kereke, elfordítható is volt, akkor a medence tolási iránya is könnyen változtatható volt, de még tökéletesebben volt ez elérhető ha a kerekeknek a közönséges vízszintes tengelyükön kívül még egy függőleges tengelyük is volt, amelynek segítségével mind a négy kerék egyidőben változtathatta gördülés irányát, aszerint hogy a tolás mely irányba történt. Ennek egyik módját az itt következő rajz mutatja, de van e módnak több más változata is.

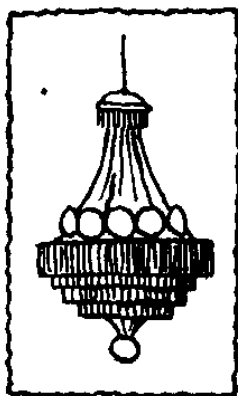

E medence összefüggésben volt a népmeséinkben szereplő „Világ fényes ezüstartava”-val is, amely tükröző felületével viszont ősvallásunk erkölcstana lelkiismeretkultuszával és tehát ennek lelkiismeret-tükrével is összefügg. Amiről a „Lelkiismeret Arany tükre” című, nyomtatásban is megjelent, valamint ugyanennek 1948. évi bővített kéziratában is, kimerítőbben írtam, és amely utóbbiban, a 112. oldalon levő rajzomon ábrázolatot is tüntettem föl, csak hogy kerekek nélkül, mivel ilyenekről akkor még nem volt tudomásom, mert akkor a Magyarországon talált bronzkori kerekes edényekről (tudományos latin nevükön: *situlakról*) sem volt tudomásom. Minderről azonban bővebben majd csak „Pannon” fejezetemben írandok. Itt most csak annyit ismételek meg, hogy őseink legrégibb

szent helyei még csak kertek voltak, de amihez teszem, hogy ezekben is lehettek tavacskák majd mesterségesen ásott víz-medencék is, míg később, már megépített templomokban, mint az avarok üvegkupola alatti csarnokában is, e tavacska helyébe réz vagy bronzmedence került de amelyet költőileg szintén tónak, tengernek neveztek és amely fölött tehát a „vár”-nak nevezett és várat jelképező csillár valóban ott függött.

Ami pedig a csillár tornyocskái öröktűz lángjait illeti, miután a tornyocskák földöttek voltak, bennük eső ellen a lángok biztonságban voltak, de különben is elég volt hogy a csillár az ógnál nagyobb kerületű (nagyobb átmérőjű) legyen, hogy úgy a tornyocskák mint a csillár körfala is a behulló esőcsöppeken kívül legyenek, mivel hiszen a zárt helyiségben szél nem lehetvén, a csöppek csakis függőlegesen eshettek le.

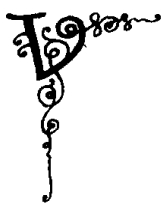
Említettem fentebb, hogy a szerb meseváltóban az egyébként török eredetű *csardak* = sátor, kunyhó, kezdetleges épület: csárda, szó fontos adatot képez. E szó ugyanis arra enged következtetni, hogy a mesebeli függő vár helyett némely meseváltóban sátor, kunyhószerű volt. És íme, az olyan, ma is sok helyen még látható csillárok amelyet lejjebb rajzoltam meg: valóban sátoralakúak. Sőt a „Das XIX. Jahrhundert” című német mű (Hans Kramer kiadása; évszám nincs fölüntetve.) II. kötete 223. oldalán ilyen csillárokat szintén látunk, bár eléggé elmosódottan ábrázolva, amelyek középső részén mintha nem is zsinórokra fűzött csillogó üvegek volnának, ahogy az ez hasonló csillárokon lenni szokott, hanem mintha e rész valóban valamely szövetele sátor-szerűen képezett volna. Igaz ugyan hogy a kép elmosódottsága miatt biztosan következtetni nem lehet, sőt a képen még az sem különböztethető meg hogy a csilláron hol voltak a gyertyák. Valószínűleg a korongok, azaz tükrök, előtt.

Mégis az ilyen alakú csillárokból, az említett csardák szóból valamint más néprajzi adatokból, azt következtetem, hogy az avar várkastélyok csillárának, ennek „várfal” kerületén belül, szilárd feneke is volt, efölött pedig valóságos sátor, amely pedig a szent öröktűz olajégőt őriző és gondozó szűzleány főpapnő hálólhelyét, ágját tartalmazó sátra volt. Amely tehát valóban Ég és Föld között, a nyitott óg alatt, aranycsillagról, sőt amikor a vízmedence is ott volt, akkor „a tenger fölött” is, függött. Mind ami egyik oka annak, hogy népmeséink szerint a mesebeli függő és forgó várban rendszeren egy abban élő leányról, királykisasszonyról, tündérkirálynéről van szó. Amely sátorába, vagyis ágyára e főpapnő a szintén már szóban volt háromfokú hágsón mehetett csak föl, de amelyet azután onnan ismét elvittek, reggel odahelyeztek, hogy lejöhessen, amit a neki alárendelt többi leánypapnők végezhetnek. Természetes tehát, hogy e sátor is, ugyanúgy mint ázsiai rokonnépeinkéi, vízhatlanná tett viaszosvászonból avagy bőrből való kellett legyen. Tudvalévő dolog pedig az is, hogy a szent öröktűzek őrpapnői szűzleányok szoktak lenni, mint például a rómaiaknál is a vesztaszűzek.

Ez elmondottak alapján, valamint a főképp népmeséink szerint, de nyelvi adatok alapjáén is, az alábbi, nagyjában eléggé ismert népmesealakunkat egykori, még romlatlanabb alakjára, ekként rekonstruálom:

Az ezüsthíd és az Aranyhíd.

Volt valamikor régen egy király, akinek egyik szeme nevetett a másik sírt. De soha senkinek sem akarta megmondani, ez miért van így. Ha efelől valaki kérdezte, nem felelt, hanem haragudott, amiért már senki sem merte többé kérdezni.

Volt neki három fia s hát ezek is szerették volna megtudni hogy apjuknak egyik szeme miért nevet, a másik meg sír. A

legidősebb egyszer a más kettőnek azt mondotta: ő bemegey apjukhoz és megkérdezi.

Be is ment hát, míg a más kettő kint várt, hallaná a legidősebb mit fog megtudni. A király, ahogy máskor is szokta, ott ült ablakánál és nézett ki a világba.

A királyfi szólott.

– Édesapám azért jöttem, mondaná meg, miért van az, hogy sohasem láthatjuk teljes jókedvét, hogy mindig csak egyik szeme nevet, a másik meg sír?

A király megfordult, haragosan a fiára nézett, nem felelt semmit hanem asztaláról fölkapta a buzogányát és a fia felé dobta, úgy hogy ez rosszul járt volna ha idejében félre nem ugrott volna. Nem is mert ez még valamit kérdezni hanem az ajtón kiszaladott.

A más kettő kint kérdezte:

– Nos, mit mondott édesapánk?

– Eredjetek be s kérdezzétek meg ti is – felelé ez. Bement hát a középső is és mondotta: – Édesapám, én is azért jövök mert szeretném tudni mi oka hogy egyik szeme nevet a másik sír?

De a király most sem felelt semmit, hanem fogta a buzogányát, amelyet közben az asztalra vissza tett volt, és fia felé hajította, hogy, ha ez is hamar félre nem ugrik, hát bizony rosszul jár vala. Ez sem mere többet kérdezni hanem gyorsan kiszaladott és amikor a legfiatalabb kérdezte, mit tudott meg, ő is csak azt felelte, hogy ha tudni akarja, menjen csak be s kérdezze meg.

Bement hát a legfiatalabb is és szólott:

– Édesapám, szeretném én is tudni miért van az, hogy egyik szemével mindig mosolyog, a másikkal sír?

A király nem felelt semmit most sem hanem fogta a buzogányát megint és fia felé hajította. Ez is félre ugrott, de nem szaladott el, hanem a buzogányt fölvette, az asztalra vissza is tette, de tartotta a kezével, és mondotta szép csöndesen:

– Édesapám, miért akar ijeszteni? Azért jöttem, mondaná meg miért van az hogy egyik szeme mindig mosolyog, a másik mindig sír?

Most a király egy kicsit csodálkozva a fiára nézett de azért haragosan felelte:

—No, úgy látom, talán fivéridenél valamivel többet érsz. Hát, ha már mindenképpen tudni akarod, meg is mondom: Egyik szemem mosolyog, mert három szép fiam van, a másik meg sír mert mind a hárman semmire sem valók vagytok. Mindig csak itthon ültök, édesanyátok szoknyája mellett. Amikor én olyan fiatal legény voltam amilyenek ti vagytok a fél világot bejártam és olyan tetteket vittem véghez mint kevés más ember. Ha ilyen nem lettem volna, most nem volnék egy ország királya s nektek sem lehetne ilyen kényelmes életetek

Megköszönte hát a választ a királyfi s kiment.

A más kettő nevetve kérdezte tőle hogy hát mit mondott édesapjuk? Ő meg nyugodtan felelte:

– A buzogány át haragosan felém hajtotta, de nem talált el. Fölvettem, asztalára vissza tettem és újból kérdeztem, mire ezt mondotta: Egyik szemem azért nevet mert három szép fiam van, a másik azért sír mert egyik sem ér semmit és csak anyja szoknyája mellett ül. Mikor én olyan legény voltam mint ti én olyan tetteket vittem véghez hogy ország királya lettem és ti is kényelmes életeteket ennek köszönhetitek.

Ezért hát azt határozták a királyfiak, hogy ők is elmennek hát vándorlásra, először a legidősebb, azután a középső, végül a legfiatalabb, és igyekezendenek apjukhoz méltókká lenni.

Már másnap a legidősebb királyfi apjától, anyjától elbúcsúzott és kiment a királyi istállóba, magának az útra lovat választania. Az udvaron találkozott egy szegény öregasszonnyal aki tőle valami alamizsnát kért, ő azonban elment mellette, rá sem nézett, sem neki semmit nem adott. Az istállóban magának egy szép lovat kiválasztott, megnyergelte s útnak indult. Vándorlása közben voltak élményei is, míg egyszer, ahogy esteledett, éppen egy szép réten volt. Ott állott néhány fa is: az egyikhez lovát odakötötte de úgy hogy az legelhessen is, ő meg egy másik alá lefeküdt és elaludott.

Ahogy aztán reggeledett, arra ébredett hogy nagy zajjal katonák jönnek, akik rá vadul kiabáltak, hogy mit keres ő itten, hogy ez úrnőjük rédje s mindenkit aki ide merészkedik, meg kell ölniök. Ám a királyfi is kardot rántott és mivel ember volt

a talpán, azt a néhány katonát le is vágta. De hiába, mert mindig más és más katonák jöttek, akik vad kiabálással rohantak rá. Így ment ez egész estig. Estefelé az utolsó még megmaradt katonák előle elmenekültek. Fáradtan lefeküdt hát ismét a fa alá s aludt reggelig. De alig világosodott ki, hát dühös kiabálással megint csak jöttek katonák, rárohantak és így kellett megint csak küzdenie életeért egész nap. Estefelé, mikor az utolsó katonák előle már futni kezdettek, ő gondolta magában hogy hát így ennek sohasem lesz vége s habár fáradt volt, mégis utánuk eredett, lássa honnan jönnek és hogy a dolognak véget vessen. A katonák futottak, míg egy barlang szádához értek és oda beszaladtak, de ő is utánuk. Eleintén ott benn sötét volt de beljebb világosságot látott és ott egy palotához értek. A katonák ennek kapuján is beszaladtak, a királyfi pedig a nyomukban. Ott egy udvarba értek, ahol a katonák elűntek meg elbújtak valamerre. De a palotából egy ajtón át valami nagy zakatolás, takatolás hallatszott. A királyfi ez ajtón át is bement, ahol meg nagy szobába ért. Ennek közepén nagy szövőszék állott és ennél valami nagyon csúf boszorkányféle ült. Ez szőtt a szövőszéken nagysebesen, és innen hallatszott hát a zakatolás. Jártak a kezei gyorsan, gyorsan, vetette a vetélőt ide-oda, jobbra-balra, jobbra-balra. És valahányszor a vetélőt jobbra vetette, hát a szövőszékből jobbról ugrott ki egy katona, valahányszor meg balra vetette, hát balról szökkent ki egy belőle Ezek azonban bújtak a királyfi elől, ki amerre tudott, mert fegyvertelenek voltak még.

– Úgy, úgy! – gondolta magában a királyfi Tudom már honnan jön a sok katona! – És kezében levő kardjával a boszorkány fejét lecsapta. Csakhogy ez nem használt semmit mert a kezei dolgoztak tovább, vetették a vetélőt jobbra-balra, jobbra-balra, katonák meg szökeltek ki a szövőszékből kétfelől. Míg az a fő, ott a földön elkezdett kiabálni:

– Miért ütötted le a fejem?! Tegyed vissza a helyére!

De a királyfi nem törődött a kiabálásával, hanem két kardcsapással a boszorkány két kezét is lecsapta. Így már nem tudott tovább szólni, a már meglévő katonák pedig menekültek, rejtőzködtek ki amerre tudott.

No, mehetett hát mostan a királyfi tovább, vándorlása útjára. Ment, mendegélt, kalandozott tovább, míg egyszer, este-felé nagy folyóvízhez ért. Ezen gyönyörű szép fényes ezüsthidat látott. Ahogy hozzá közeledett, hát a hídfőtől fölugrott egy háromfejű sárkány, a híd őre, s egyenesen nei rohant. Ő azonban gyorsan kardot rántott és hamarosan a sárkány mindhárom fejét le is csapta. No gondolta most magában, elég is már vándorlásából, van már édesapjának mít elmondania. A hídon már át sem ment, hanem belőle egy ezüstdeszkat kiszedett, hogy hazavigye, édesapjának bizonyágul hogy mily messzire járt, megmutatnia. Ezzel aztán el is indult visszafelé, hazafelé. Hazaérve édesapjának minden élményét, tettét elbeszélte s az ezüstdeszkat megmutatta.

– Hát szép, szép, fiam – mondotta édesapja – de hát azért amikor én olyan legény voltam mint te, ezeknél különb tetteket vittem véghez.

Ezután hát most a középső királyfi is elbúcsúzott apjától, anyjától, hogy világvándorlásra elinduljon, és bízott is magában hogy többet fog megtehetni bátyjánál.

Ahogy az istálló felé indult, találkozott ő is amaz öreg anyókéval, aki tőle is alamizsnát kért, de ő sem nézett rá, hanem büszkén elhaladott mellette és nem adott semmit sem. Az istállóban ő is kiválasztott magának egy legszebb lovat, megnyergelte s útnak indult.

Ment, mendegélt, voltak kalandjai, míg egyik nap, nagy erdőség ben járva, szép forráshoz ért, amely magas kőszikla lábánál bugyog ott ki és csörgedezve folyt tovább. Hogy éppen szomjas is volt, leszállott, lovát legelészni engedte s ivott. Éppen le akart heveredni hogy pihenne, mikor észre vett a sziklában egy nyílást. Oda ment hogy benézzen és meglátta hogy a nyílás száda körül csontok, koponyák hevernek és ezek között emberkoponyák is. Ahogy ezeket nézi, hát csak jön ki a barlangból nagyordítással egy kutyafejű, szőrös nagy ember, nagy doronggal a kezében és egyenesen neki rohan kiabálva:

– Ez az én forrásom! Aki ide merészkedik, agyonütöm és megeszem!

Ámde kardot rántott a királyfi is, ezzel a nagy ember dorongja csapását fölfogta, aztán pedig ő ütötte le annak kutya-

fejét. így mármost megpihenhetett, estére pedig ő hált meg a kutyafejűbarlangjában.

Másnap aztán tovább indult és ment mendegélt, amíg egyszer ő is elérkezett az ezüsthídhöz. Ott voltak most is a hídfőnél a sárkány csontjai, látta azt is bátyja az ezüstdeszkát honnan vette ki. De ő most a hídon átment, hogy bátyjánál messzebbre is járjon. Ott mocsaras, ingoványos helyeken is kellett haladnia, hogy lova alig is tudott előre jutni, míg egy reggelen másik nagy folyóvízhez értek, amelyen meg fényes aranyhíd volt. Ahogy a hídhöz közeledett, hát onnan is fölugrott egy háromfejű sárkány, a híd őre, s egyenesen neki rohant. Ámde a királyfi rövid küzdelem után ezt is legyőzte s mind a három fejét levágta. Ezután már ő is úgy gondolta, elég is lesz már vándorlásából, van édesapjának mit elmondania. Kiemelt hát ő is a hídból egy aranydeszkát, hazavinnie s édesapjának bizonyosságul fölmutatnia, hogy bátyjánál is messzibb járt. Ezután elindult ő is vissza, hazafelé. Hazaérve, apjának minden élményét, tettét elmondotta s az arany deszkát is megmutatta.

De a király most is csak azt mondotta:

– Jól van, fiam. Szép, szép, de hát amikor én olyan fiatal voltam mint te, ennél is külön dolgokat vittem véghez.

No, mármost a legfiatalabbik királyfira került a sor világvándorlásra mennie. Elbúcsúzott hát ő is apjától, anyjától meg két testvérétől is, aztán indult az istállóba lovat választania. Az udvarban ő is találkozott az alamizsnát kérő öregasszonnyal. Ahogy a szegény, öreg anyókat látta, megsajnálta. Voltak erszényében aranypénzek, egyet kivett és az anyókéknak adta. Megköszönte a koldusasszony szépen, aztán így szólott még:

– Királyfi, latom, jó ember vagy, nem olyan keményszívű mint a bátyáid, akik nekem semmit sem adtak. Ezért egy tanácsot adok neked. Ez nem fog neked tetszeni, de ha megfogadod, tudom, nem bánod meg. A királyi istállóból ne a legszebb lovat válasszad magadnak hanem a legcsúnyábbat, a legrosszabbat. Egészen hátul, az istálló legvégében áll egy sovány, elgyöngült ló. Ezt vedyed. Senki a világon nem tudja, csak én, e ló mit ér.

Megköszönte a királyfi a tanácsát és ment az istállóba. Ott, ennek legvégében a rossz lovat meg is találta. Ijedezett amikor

látta, milyen sovány és gyöngé. Hogy fog ilyen lóval utazhatni? Mégis úgy gondolta, a tanácsot jó lesz megfogadnia A lovat hat megnyergelte s kivezette. Ahogy ezt a két fivére s az emberek meglátták, a nevetést nem bírták visszatartani, hanem mind gondoltak magukban A legifjabbik királyfinak, úgy látszik, nincsen elég esze. Ilyen gebével ugyan messzire fog jutni!

Mikor a királyfi a nyeregbe akart szállani, a ló a fejét hátrafordította s halkán, hogy mások ne hallják, megszólalt, mert táltos volt és tudott beszélni. Azt mondotta,

– Kedves gazdám, ne üljél föl még. Jól tetted hogy engem választottál. Ne törődjél az emberekkel Azért lettem ilyen né mert csak zabot és szénát adtak ennem, de nem ez a nekem való étel. Kedves gazdám, kérlek tegyél úgy ahogy mondom és meglátod, jó lesz Ott van a tűzifa a konyhára meg télire. Vegyél onnan néhány hasábot és rakjál tüzet.

A királyfi megtette amit a ló mondott. Két fivére s az emberek nézték és egymáshoz szóltak:

– A legfiatalabb királyfi bolondságokat művel. Esze nincsen egészen helyén...

Mikor a tűz leégett és sok parázs maradt, habár ez itt-ott még lángolt is, a ló odament és a tüzes parazsat kezdé enni, És ahogy ette, úgy váltott mind szebbé, erősebbé. Szőre ragyogóvá, fényessé lett mint akár a tűz és az arany. Belőle olyan gyönyörű tüzes mén váltott amelyet a királyfi még sohasem látott. Csodálkozott, bámult most a mos két királyfi s az emberek.

A ló meg mondotta, de most hangosan

– Kedves gazdám, szálljál föl mert most már mehetünk.

A királyfi nyeregbe szállott, a ló meg szólalt ismét:

– Kedves gazdám, szemeid hunyjad be, hogy a szél ne ártson nekik, mert megyünk.

Egyet szökelt a ló, a levegőbe emelkedett és szélvész-ként elrepült, hogy süvöltött a levegő a királyfi fülei mellett. Röpültek a magas légben, szálló felhők, futó fölhők között. Egy idő múlva aztán lassabban röpült a ló s azt mondotta:

– Kedves gazdám, nyissad ki a szemed, néztél le, mit látsz?

Lenézett a királyfi, aztán mondotta:

– Oh, kedves lovam, nagy kanyargó folyóvizet látok lent Rajta fényes ezüsthít van, egy hidallásdeszka hiányozik belőle.

– Látod, édes gazdám, idáig járt idősebbik bátyád De most hunyjad be a szemed mert megyünk tovább.

A királyfi behunyta szemét, süvített a szél ismét a fülei-nél, de egy idő múlva a ló ismét lassított és szóltott:

– Kedves gazdám, szemed nyissad ki, nézzél le, mit látasz?

– Oh, kedves lovam, megint nagy folyóvizet látok. Ezen fényes aranyhíd van, egy hidlásdeszka hiányozik belőle. Azon túl, előttünk szép rétséget látok, fényes az is mint a selyem, a közepen van valami kicsi, mint egy vakondtúrás, de csillog az is mint a szappanbuborék. Mi az?

– Kedves gazdám, – felelé a ló – látod, idáig érkezett volt középső fivéred, az a szép rét pedig a Selyemrét, ami meg olyan mint a buborék, azért látszik kicsinek mert nagyon messze van, az Tündér Firuna vára üvegkupolaga. De most hunyjad be a szemed mert megyünk oda.

Behunyta szemét a királyfi és süvöltött ismét fülénél a le-vegő, de egy idő múlva hallotta, meg érezte, hogy a ló patái a földre dobbantak. Szemeit kinyitotta s látta hogy a Selyemrét-en vannak, amelyen olyan volt a fü mint igazán a selyem Előttük meg ott állott Tündér Firona gyönyörűszép, nagy, ke-rek vára s ennek magasában látszott a napfényben csillogó, ra-gyogó szűzüveg kupolaga. Körül volt az egész véve fallal, a falban meg aranyveretes kapu volt, de zárva Am a ló csak egyet szökeltt és már túl voltak a falon, a palotát körülvéő gyönyörűséges kertben, amely tele volt gyümölcsfákkal és szebbnél szebb virágokkal. Itt leszállott a királyfi, lovát meg legelni engedte, mert tudta hogy okos az és a virágokban kárt tenni nem fog.

De akkor már jöttek is tündérek akik a királyfi csodálatos érkezését látták, közülük meg néhányan úrnőjükhöz siettek, hogy az idegen lovas ily csodálatos érkezését jelentsék. Nem sokára maga Tündér Firuna is kijött, hogy lássa. A királyfi kö-szöntötte őt ahogy illik, megmondotta kilétét és elbeszélte mi-képp jött ide. Ezután hát bevezette őt Tündér Firuna, vendége-ként, palotájába.

Szép volt Tündér Firuna nagyon. De szép volt a királyfi is. Ezért hát, amint ez, amióta ember van a Földön, ez mindig történni szokott, ők egymásba szerettek, úgyhogy végül a királyfi arra kérte Tündér Firunát, lenne a felesége. Firuna azonban felelte, hogy bár ezt ő is szeretné, de Tündérország törvénye szerint csak annak feleségévé lehet aki az aranyalmát amely az ő ágya fölött függ, onnan el bírja hozni, de amely úgy őriztetik, hogy senki hozzá nem juthat.

Fölvezette ezután” királyfit az üvegkupolag alatti nagy kerek csarnokba. Ott lehetett látni Firuna aranyhímes pirosfüggönyös ágyát. Ez aranyláncon az üvegkupolag tetejéről egy aranycsillagról függött a levegőben. Itt Tündér Firuna így szólott a királyfihoz:

– Látod, itt a terem szélén, köröskörül az ívek alatt állanak a fegyveres őrök. Minden este a négyfokú falépcsőt odaviszik, hogy azon ágyamra fölmehessek, de azután azt ismét elviszik, én meg ágyam sátora függönyét becsukom. Fölöttem kicsi aranyláncon függ az aranyalma. Az őrök azonnal megölnének mindenkit aki éjjel ide a terembe merészkedne, de ami nem is lehetséges mert éjszakára az őrök a négy ajtót belülről elrekeszelik. És, látod, a négyfokú hágcson sok aranycsöngő van, amelyeket aranymadárkáknak neveznek. Lehetetlen a hágcst megmozdítani, hogy a csöngetyűk ne szóljanak, hogy a madárkák ne daloljanak. És dalolnak azok valahányszor az őrök a hágcst az ágyamhoz viszik és valahányszor elviszik. De így dalolnának azok ha éjszakán valaki a hágcst megmozdítaná. Az őrök, ha alusznak is – amit hiszen nyugodtan tehetnek – fölébrednének és a vakmerőt megölnék. És, látod-e, a levegőben függő kerek ágyam is alul teleaggatva száz ugyanolyan aranycsöngetyűvel. Mind ahányszor ágyamra fölhágoz, avagy arról leszállok, ahogy a szélére lépek, az kissé megbillen és ekkor e száz aranymadárka is hangosan dalol, akik így szintén őreim. Így hát sem én ágyamról le sem arra valaki föl nem juthat anélkül hogy az aranymadarak ne dalolnának és az őrök ezt meg ne hallanák. Látod hát, hogy ha az őrök éjjel el is alusznak – amit, amint mondtam, nyugodtan tehetnek, mert a terembe úgysem jöhet be senki. – De mégha valakinek sikerülne is egyik ajtót nesztelenül föltörnie, akkor sem juthatna

ágyamig, akkor sem az aranyalmáig anélkül hogy a hágsó s ágyam aranymadárkái ne dalolnának. Az örök fölébrednének és a merészt megölnék. Látod, ágyam kerek és olyan nagy mint kicsi szobácska. Kívül négy tornyocskája van és kis vár-hoz hasonló. De belülről a tornyocskák at nyithatom, zárhatom mert azok szekrényeim, amelyekben ruháim, cipőim, fésűim és minden van ami nekem kell. Látod-e az aranyláncot amely az aranycsillagról, ott föltről, függ. E lánc lent, ágyam fölött üveggolyóban végeződik és onnan ágazik szét négyfelé és tartja ágyamat. Mikor sátram függönyét becsukom, az örök, mielőtt a hágsót elvinnék, ágyam lassú forgásba indítják. Így az ágy, a láncon függve forog lassan egyik irányban, de aztán mind lassabban, aztán egy pillanatig megáll, aztán meg forog vissza ellenkező irányban, és így tovább, amíg reggelre egészen megáll. De e mozgásából én semmit sem érzek, semmit sem látok mert sátorom zárva. És látod-e, a tornyocskákon fölött égnek a Szent Öröktűz olajégői, amelyekre én vigyázok és én gondozom. Mint a négynek kialudnia sohasem szabad. Amíg egyiket tisztogatok, ég a másik három. De ezek nekem csak akkor világítanak ha függönyöm megnyitom, bent csak kicsiny mécsesem ég. Az üvegekupolagon át azonban a négy olajégő ki is fénylik az éjszakába, kint a várfalon is örök járnak körül, látják fényüket és mozgásukat. Ha a fények *egészen* megállnának, mert ágyam valaki megállította volna, kürtjeikkel riadót fújnának, a várpalota minden népe fölébredne s a tettes Halál fia lenne.

Látod hát, hogy élő ember az aranyalmához nem juthat és így én feleséged sem lehetek. Ezért hát jobb elválnunk. Én itt maradok, te haza mész édesapádhoz. Egy ideig szívünk fájni fog de az idő múlik és a sebek begyógyulnak... Gondozandom az örökégekét tovább és csak ha már öregedek, hozzájuk többé méltó *nem* leszek, akkor kell engem más, fiatalabb szűzleánynak fölvaltania... Nagyon *elszomorodott* erre a királyfi, de mégis még megkérdezte:

- És ha az aranyalmát megszereznem mégis sikerülne?...
- Akkor a feleséged lennél...

Ezután, szomorúan mindketten, egymástól búcsút vettek. A királyfi a palotából kiment a kertbe lovaért. De ez mindjárt észre vette hogy ura milyen szomorú s megkérdezte:

– Édes uram, miért vagy ilyen szomorú?

A királyfi pedig elbeszélte neki mindent, azután hozzá tette:

– Látod hát, kedves lovam, elég okom van szomorú lennem.

De a ló így felelt:

– Nem, édes gazdám. Ez nem elég ok szomorúságra. Ha bátor ember vagy és ha tanácsom megfogadod, az aranyalmát még ma éjjel, mielőtt hajnalodna, elhozhatod. Láttad hogy repülni tudok. Láttad az üvegkupolag tetejében a nagyarancsillagot és láttad hogy azt a kupolagot tartó réz rudat hegyei képezik de amely arancsillagnak közei vannak, amelyekén át a kupolag belseje levegőt kap A kupolag tetejére fölviszlek, az arancsillag közein átbújhatsz. Onnan látod hogy az örök már alusznak-e? Ha igen, az aranyláncot eléred, azon leereszkehetsz Tündér Firuna ágyába s az aranyalmát megkaphatod. Sem ajtót nem kellend föltörnöd, sem a hágsóhoz nyúlnod, sem az ágy szélére nem lépsz hanem annak közepébe ereszkedel, hogy az nem kell megbillenjen, hogy az aranymadárkák ne daloljanak, hogy az örök föl ne ébredjenek. Csak bátornak kell lenned...

Erre a királyfi örömében elnevette magát. Látta azt is, hogy lova tud mindent, mert táltos. És megcsókolta kedves lova fejét.

Ahogy egészen éjszaka lett, úgy éjfél tájban a ló a királyfi-val fölszállott az üvegkupolag fölé s ott leengedte a tetőre. Az örökégők fényénél a királyfi látta hogy mind a négy ör aluszik már. Azok nem tartanak semmitől; az ajtók elzárva, azokat zajtalan föltörni nem lehet és ha bármi történe is, az aranymadárkák dalolása őket fölébresztené. Szépen átbújt hát a királyfi az arancsillag egyik nyílásán és elkezdett lassan, vigyázva, az aranyláncon aláereszkedni, meg-megállva, az örököt figyelve, azok alusznak-e? De így, amikor éppen felemagasságban volt már, a lassan forgó lánc valahogy a dolmánya alsó szélét becsípte, úgyhogy most se le se föl nem haladha-

tott. Egyik kezével a láncot el nem engedhette, a másikkal meg sehoggy sem bírta dolmányát kiszabadítani s a lánc lassan mind jobban beszorította a dolmányát. Ha most valamelyik ör fölébredne s őt meglátná, a többit is fölébresztené s őt halálra nyilaznák. De nem volt mást mit tennie mint várnia. Tündér Firuna ágya, a lánc, és belül ő is, mind lassabban forgott, végre megállott, aztán forgott visszafelé s a lánc a dolmányát magától is eleresztette, úgy hogy ő most már ereszkedhetett lefelé, de jól vigyázva, hogy a lánc dolmányát még egyszer be ne szorítsa. Mikor az üveggolyóhoz leért, az aranyhímes, piros sátozt csöndesen szétnyitotta s ott látta, aranyhajával betakarva az aluvó Tündér Firunát. Hozzá leereszkedett, lehajolt és megcsókolta arcát, mire ő megmozdult, aztán megcsókolta a száját, ettől fölsóhajtott, akkor megcsókolta két szemét és ettől fölébredett. Me glátta, megismerte a királyfit és csodálkozva mondotta:

– Eljöttél.. Ez hogy lehetséges?... Hogy tudtál ide jönni?...

– Mindegy az miként jöttem ide, de az aranyalmáért jöttem.

Erre Tündér Firuna is megcsókolta és megölelte a királyfit, aztán a kezét kinyújtotta, az aranyalmát a láncocskáról leakasztotta s a királyfinak adta, mondva:

– Édesem, eljöttél, de hogy fogsz innen elmehetni? Hogy az örök észre ne vegyenek, meg ne öljenek? Jaj, ha lehetséges, menjél, menjél, mentsed életed, mert különben Halál fia vagy, te is, én is...

A királyfi azonban mondotta:

– Édes Firunám, az aranyalmát ideadtad, de hiszen mostan feleségem kell legyél.

– Az leszek, de a törvényt be kell tartanunk; csak gyöngyvirágnyláskor, tavaszi Szent Nászünnepkor. Csak akkor szabad házasságot kötni. Ez idő hiszen már nincsen messze. Jaj, édesem, siessél, menjél, menjél, ha ez lehetséges, mielőtt világosodik, mentsed életünket. Menjél haza s várjál reám. Ha majd a gyöngyvirág nyílik, eljövök hozzátok, hiszen már a tiéd vagyok. Oh, de hogy an menendezs el innen?...

– Azt mindjárt meg is látod.

Ezzel fölnyúlt, az üveggolyót megragadta, magát az ágytartó lánchoz föl vonta, azon föl kúszott és az aranycsillagban eltűnt. Lová hozzá nesztelenül leereszkedett, ő a nyeregbe szökött és mondta:

– Kedves lovam, az aranyalma nálam. Gyöngyvirágnyláskor Tündér Firuna feleségem lesz. Most pedig vigyél haza.

A ló felelte:

– Kedves gazdám, csak a szemed hunnyad be.

Behunyta szemét a királyfi, süvített a levegő fülei mellett, röpült a ló szálló felhők, futó föl hők között a magas Ég alatt. Éppen hajnalodott amikor megdobbantak patái a földön, és már otthon is voltak a királyi palota udvarában.

Mikor reggeledett Tündérországból is, az örök föl bredtek, a négyfokú lépcsőt Tündér Firuna ágyához vitték, az aranymadárkák rajta hangosan daloltak. Jöttek Tündér Firuna tündércselédei, akik neki minden reggel öltözködésénél segítenek, aranyhaját fésülik és ágyszobácskáját rendezgetik. Ahogy ennek szélére léptek ez mindig kissé megbillent és a száz aranymadárka itt is dalogatta csengő dalát. Az egyik tündérleány mindjárt észre is vette hogy az aranyalma nincsen a helyén. Meglepetve, csodálkozva kérdezte ő is, a többi is, hogy hova lett hát?

Firuna mosolyogva felelte:

– Azt ma éjjel valaki elvitte! Úgyhogy menyasszony vagyok. Aki elvitte annak Szent Gyöngyvirágünnepekor felesége leszek, ti pedig más szűz-királynőt kell választatok Tündérország Szent Öröktüze őrizésére Mert így a törvény.

Amikor pedig a tündérleányok azt mondták, hogy hiszen az aranyalmát innen elvinni lehetetlenség, Firuna felelé:

– Ha nem hiszitek, ám keressétek!

Keresték is a leányok, de kereshették! Sehol sem találták.

Ezalatt a királyfi pedig fölment édesapjához, megölelte, megsókolta, aztán neki élményeit elmondotta. Mikor pedig a király mindezt alig akarta elhinni, az aranyalmát is megmutatta s mondta hogy Tündér Firunával magukat eljegyezték, mivel Tündérország törvénye szerint, aki a tündérkirályné aranyalmáját elviszi, ő annak feleségévé kell legyen, valamint hogy

gyöngyvirágnyláskor Tündér Firuna ide el is kell jöjjön és ezt meg is ígérte.

– Jól van hát, – mondotta a király – várhatunk, meglátandjuk, hiszen Gyöngyvirág- és Nászünnap már nincsen messze.

A napok elmúltak, a gyöngyvirágok nyiladozni kezdtek és Nászünnap napján a magasságból egyszer csak szárny csattogás hallatszott. Tizenhat fehér hattyú jött szállva és szép, színes szőnyegen ülve hozták Tündér Firunát. Nagy lakodalmas ünnepen a királyfi és Tündér Firuna férj és feleség lettek, az öreg királynak pedig most mosolygott mind a két szeme.

Mivel e mesealakban avar jelleg ismerhető föl (ló, tűz, parázs), azért e rekonstrukciómban e jelieget igyekeztem érvényesíteni s, bár önkényesen, de megokolhatóan, az Ilona nevet is avarosra, vagyis Firuna, Firona alakúra változtattam, de lehetne ez *Viruna* is, Virág-nő értelemmel. Az avarok virágkultuszáról már volt szó. Viszont e névnek lehetett *Furuna* változata is, tűz-anya értelemmel. A Balkánon ma is használatos a *furuna* szó fütőkályha jelentéssel. Ám mivel nem tudom biztosan, hogy az avaroknál, a magyarok gyöngyvirága helyett, mely négyszirmú virág szerepelt, azért itt egyelőre a gyöngyvirágot hagytam meg.

Hozom itt következően Jókay Lenke „Az Áldott Nap alatt” című regénye nálam levő kéziratmásolatába toldott alábbi részleteket (a nyomtatásban megjelent és első pályadíjat nyert regényben ezek nincsenek; Jókay Lenke „Az Áldott Nap alatt.” Budapest, 1943.), mintegy útmutatásul, hogy az általam ismertett avar dolgokat irodalmilag, például regényben, miként lehetend fölhasználni.

Az egyik részlet:

... és így forog Varik Tüzisten szépséges, szűz menyaszszonyának Tündér Firuna helytartó papnőjének szűzi ágya csöndesen, valamint forog a mi földi világunk is, de amit mi ugyanígy nem érzünk és nekünk úgy tűnik mintha állana, ám

amely utóbbi forgását a táltasak ősidők óta tudják és ismerik. A Szent Tűz örökégoi fénye lassan halad körbe-körbe és csillogtatja a gyönyörű kerek terem oszlopai és ívezetei aranyos, színes zománcozatú s ékkövekkel is kirakott díszeit és kerek aranytükröcskéit. A vár kint járó őrei látják az üvegtetőn át a körbe haladó fényeket és számolhatják hányszor fordultak már egyik, hányszor a másik irányba s ebből az éjjeli időt is tudják, akkor is ha a Csillagok nem látszanak, de azonnal riadót fúj-nának ha a fények megállnának.

A nagy kerek teremben szépművű aranyedényekben sok, sok szebbnél szebb, csodásnál csodásabb virág van de csak négyszirmú s csak piros és sárga, mert ezek Barkán Tűzisten és kedvese Viruna, vagy ahogy még nevezik: Furusina, szent virágai, amelyeknek az üvegtető alatt téli fagyok sohasem árt-hatnak, az Áldott Nap fényében gyönyörűen fejlődhetnek, míg nyáron fehér függönyökkel védik a túlforró sugarak ellen. Úgy e virágok gondozása mint a szent Öröktűz is a szépségért megválasztott mindenkori szűz papnő gondja, míg 16 cseléd-leánya, akik a nemzet legszebb leányai közül választatnak, őt magát szolgálja, valamint táncsal, zenével szerepel a szent szertartásoknál. Mikor aztán tűzpapnői ideje letellett, férjhez is mehet és ekkor a 16 leány nyoszolyóleánya is. De addig ágya és a terem vagyis az öröktűz szentélye rendjére, tisztaságára kell gondot viseljenek, valamint az ő gondjuk a kupolag fönti nyílása ponyváját a zsinórok segítségével a szükség szerint zárni, nyitni és ugyanígy az üvegekupolag belső nagy függő-nyeit is a napsütés szerint és a szent szertartások idején is, ahogy kell, a selyemzsinórokkal fölvonni, le eresztetni, hogy árnyéket adjanak avagy napsütést engedjenek.

Következik a másik részlet:

...fölmegy a kagán a nagy szűzüvegkupolag alá, hogy Baratya Nap- és Tűzisten előtt, a Nagy Vasverő Fegyverko-vács előtt meghajoljon és tiszteletet tegyen. Ott égnek a mennyezetről függő, aranyos Firuna Vára kerületén köröskörül az istenség szent Öröktűzei. A szépséges szűzleány, akit az egész avar nemzet, a legszebb- és legméltóbbként megválasz-tott, a legfőbb tűzpapnő, ott van az Aranyhajú isten és Viruna Istennő szent virágai között, amelyeket ő ápolgat és öntözget.

Meglátván a belépő fejedelmet, meghajlik előtte és üdvözöli, az ívezetek alatt álló örök pedig aranyveretes lándzsáikat hajtják meg előtte. Szól a kagán hogy az Avarok istenének tiszteletet kíván tenni. Azonnal fölharsan a kürtös ör aranyos kürtjéből a jel. Jönnek libbenő tündérek ként a leánypapnők, a főpapnő cselédei, tizenhatan, meghajolnak mind a nagy kagán előtt, aranyos széket hoznak neki, azután kettő a nagyúr hajfonatait bontja ki, megfésüli s aranyporral a haját meghinti, ugyanígy tesznek a főpapnő hajával, majd ők maguk is mind a tizenhatan hajukat kibontják, aranyporral meghintik, azután a kupolag alatti szent, négyszirmú virágokból szednek és a kagán és a főpapnő haját ékesítik velük. Ezután a négyszarvú, aranyveretes lábából előveszik hosszú fehérfátyoloikat, a kagán vállára pedig aranyhímes, pirosbársony palástját adják. Ezután a függő vár alatti oltár köré tizenketten körbe állanak, négyen a négy világtáj felé letérdelve, kettő kobozát kezdi pengetni, kettő pedig ezüstcsengetyús hangszerét ütögeti ezüstpálcikával, míg a más tizenkét leány eleintén halkán, majd hangosabban az istentisztelet tűzénekét kezdi énekelni. Most vöröses, gyantás fenyőpálcikákból kötött vékony fáklyával tüzet vesz a függő vár örökégői egyikéből és a kagánnak nyújtja, aki átveszi, aztán odalép az aranyos oltárhoz és meggyújtja azon az ékes aranycsészében lévő illatos olaj égőjét. Erre a leányok közül négy odalép a négy zenélő mellé és a kezében levő ezürtláncos füstölőt ingatni kezdi ide-oda, mire fehér gomolyokban száll föl a kellemes borókallat a nagy, kerek teremben, a kagánt, az oltárat meg a körülötte levőket sejtelmes, fehér, illatos fátyolként takarva, majd fölemel kedve mind magasabbra, míg az ógon át az Áldott Nap felé száll el.

Ég egyenesen az aranycsészében a szent áldozati lángocskák, míg a még körben álló nyolc leány most fátyolát lengetve, a folyton terjengő illatos füst között, az ének és a zene ütemére a szent tűztáncot kezdi lejteni, gyönyörű testét kecsesen ingatva, körbe-körbe lépegetve az oltár körül, egy kört jobbra haladva, azután egy kört vissza balra s így négyszer egymásután váltakozóan.

Oly szép e szertartás, látványa oly tündéri, hogy ember szebbet nem álmodhat. De senki más nem láthatja csak

szereplők maguk és az örök, akiket a nemzet legdelibb ifjai s legkiválóbb harcosai közül biz meg e tisztséggel a kagán, minden holdújuláskor másokat, és akik a kerek termet körül-futó ívezetek alatt állva, elbűvölve nézik a gyönyörű szertartást.

Most a kagán meghajlik és a lángocska előtt féltérdre ereszkedik. Ez az egyetlen a Földön aki előtt ő is meghajolni tartozik: Barapa Nap- és Tűzisten előtt, akit a lángocska jelképez, és egyúttal mintegy önmaga előtt is, mert hiszen ő ez istenség földi, emberi megtestesülése.

Ezután fölkel ismét a nagyúr, oltókupakkal a lángot eloltja, palástját leveti, a lányoknak átadja, ezek haját ismét farkosokba fonják, ami után távozik.

Magyarizatok.

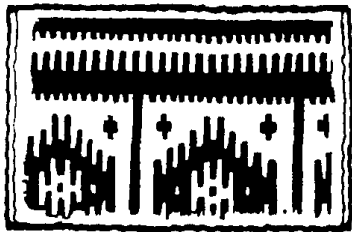
VÁLTOZTATOTT, JOGTAJÁN

Azon indíték, amely szerint „a király egyik szeme nevet, a másik sír” valószínűleg csak régi kifejezésmód maradványa, amely olyan lelkiállapotot akart jelenteni, amelyben az ember nem tudja örvendezzen-e vagy bánkódjon.

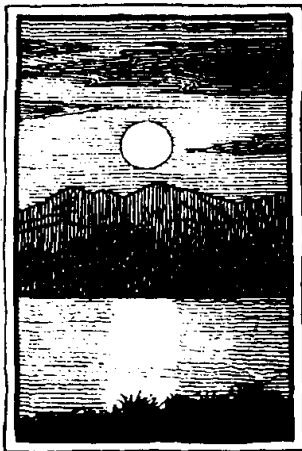
Az oly képtelenségnek látszó indítéknak, amely szerint „asszony szövőszéken katonákat sző”, is van igen világos magyarzata. Sok erdélyi szőnyeg különös jellegzetessége a tisztán szövéses technikai úton keletkező egymásmellé sorakozó, mintegy pálcikákból álló minta, amit alábbi rajzomon is bemutatok és amely mintázatot a nép, különösen a szövőasszonyok maguk „katonák”-nak neveznek. Ilyen, igen szép erdélyi szőnyegeket láthatunk például Viski Károly „Székely szőnyegek” című műve 6, 7, 11, 15. számú színes tábláin. (A Magyar Nemzeti Múzeum kiadványa. Budapest, évszám nincsen föl-tüntetve). De van ilyen szőnyeg sok a Magyar Néprajzi Múzeum gyűjteményében is.

A „kutyafejű” emberevő alatt itt minden bizonnyal az egykori barlanglakó neandertaloid emberfajokat kell értenünk,

amelyek ásatag leletek tanúsága szerint valóban emberevők is voltak. Erdélyben magam hallotta mondák szerint is, ezek barlangokban laktak, igen rútak voltak és gonosz emberevők. Igen nagy szemük, orruk és szájuk volt. Amit koponyaleletek nagy szem- és orrürege is bizonyít. Kutyafejűeknek pedig kétségtelenül azért neveztek mert koponyájuk igen lapos vagyis homloktalan volt, állkapcsaik pedig igen nagyok és előreállóak voltak (prognathia). Cygnocephal azaz kutyafejű emberekről más népeknek is vannak mondái de ezek némely esetben a fehér kunokról keletkezettek, akik fejüket koponyatorzítás által igyekeztek a kutyaéhoz illetve a farkaséhoz hasonlónvá tenni, amiért is régen a kunokat nálunk is szokták volt „kutyafejű”-eknek nevezni, ami azonban egészen más eredetű dolog és nincsen összefüggésben a barlangokban lakó s emberevő, nagyszemű, nagyorrú, nagy-szajú „kutyafejű”-ekkel.

Írtam már fõntebb is a mesebeli *ezüsthíd*-ról és arany *híd*-ről, kifejtvén, hogy e meseindíték a Holdnak illetve a Napnak vízfõlõtti hosszú, fényes sávszerû tükrözõdésébõl származik, amely fényes sáv akkor szokott a legjobban látszani s egyik parttól a másikig érõen, amikor a Hold illetve a Nap nincsen magasan, vagyis korán reggel avagy estefelé, vagyis fõlkeltük után avagy lementük elõtt. E ragyogó sáv akkor lát-

ható azonban csak ha a víz fõlületét gyõnge szél fodrozza, mert ha a víz teljesen sima akkor csak a Hold illetve a nap korongját, ha többé-kevésbé eltorzítva is, tükrõzi és természetesen csakis egy helyen, úgyhogy ilyenkor sáv nincsen. Meg-

történik azonban hogy a szellő valahol kissé kihagy, vagyis valahol a víz fölületét nem érinti s itt ez tehát nem fodorzódván, a ragyogó sávon megszakítás látszik. Erre mondják hát, hogy „onnan vette ki a királyfi az egy hídallásdeszkát”.

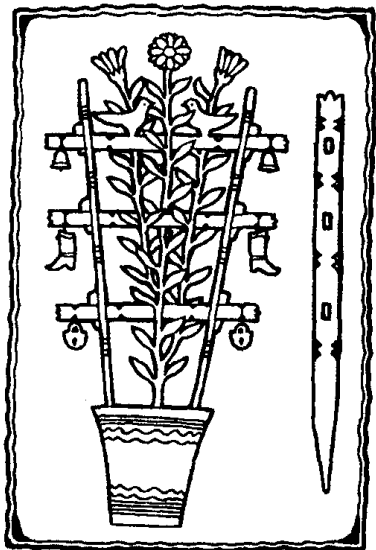
Ha pedig mi az eddig már elmondottak alapján ősrégéink világában magunkat valamennyire kiismerjük, akkor eszünkbe juthat, hogy regebeli, de egyúttal valóságos őshazánk is a Földi Tündérország, Tündér Ilona Aranykertje: a Csallóköz volt, amelybe pedig csak két Dunaágon át lehet bejutni, úgyhogy a mesékben e két Duna-ágra képzelték az ezüsthidat és az aranyhidat.

Az őriző és daloló aranymadárkáknak vagyis az aranycsöngetyűknek is, népszokásainkban, ha ma már elhomályosodottan is, de még mindig élő nyomai, maradványai vannak. Láttuk, hogy a rege szerint a szűz tündérkirálynő ágyára fa lépcsőn, azaz hágcson lehetett csak följutni de amelyen az örökdő aranymadárkák ülnek. Ezzel már az is egyezik, hogy népünknel régebben az ágyaknak igen magas lába lévén, ezért az ágyak előtt padocska volt, úgyhogy erről hágtak föl az ágyra, csak erről lehetett kényelmesebben fölhágni. De említve volt, hogy a tündérkirálynő ágyán magán is voltak aranycsöngetyűcskék, azaz tehát aranymadárkák. Nos, vannak olyan népmeséink is amelyekben, mikor a mese hős a mesehősnőt el akarja rabolni, az említettik hogy a mesehősnő ágya négy függönyoszlopán „aranypintyőkék” ülnek, amelyek hangos dalalással figyelmeztetik a házbelieket ha bármi is történik. Ámde a mesehősnő azt mondja szerelmesének hogy csak jöjjön bárta, mert ő „a pintyőkék csőrét aranyhajszálaival beköti, hogy ne tudjanak dalolni” Világos tehát, hogy ez is jelképes beszéd, amely azt jelenti hogy a szerelmes leány a csöngetyűk nyelvét kötendi le hajszálaival, hogy azok ne csönghessenek, az aranyavagy rézcsöngetyűkön pedig a szőke hajszálak nem vehetők észre.

Ismeretes pedig az is, hogy nálunk a szerelmes legény kedvesének gondosan, díszesen faragott szép „viráglétra”-kat szokott ajándékozni, amelyek célja, hogy a cserepekben növő s mindig a lányok által gondozott, ápolt virágok e létrákra bújathatók és kötözhetőek legyenek, hogy száraik az ablakban

vagy tornáckönyöklőn szépen, egyenesen álljanak, ne csüngjenek. Létra és hágcsó vagy lépcső egymásra hasonlító dolgok. Ilyen viráglétrát mutatok be ezen alábbi rajzomon de illet többet láthatunk ábrázolva például Malonyai Dezső „A magyar nép művészete” című művében. E viráglétrák mindig fából készülnek és a nép eszmevilágában tehát Tündér Ilonával illetve a tündérr királynő ágya hágcsójával és, amint látandjuk, a szüzesség őrizetévei is kapcsolatba hozattak.

Láttuk még azt is hogy Tündér Ilona ágya várhoz is hasonlított, ami viszont „a szüzesség őrzött várá”-val és ennek bevételévei hozatott költői kapcsolatba s hozatik szólásokban, mondásokban még ma is, valamint ami őseinknél is

már regeindíték volt. De régen igazi várak bevételénél is ostromlétrákat használtak volt, ilyeneken másztak föl a hősök a várfalakra, akik vagy győztek és a várak bevették vagy pedig sebesülten estek le a magasból a halálba, a megsemmisülésbe. Említettem azt is hogy létezett nálunk több Leányvár nevű vár, hogy Németországban is van Magdeburg = Leányvár, valamint hogy Trója regebeli ostroma is a Szép Helenáért történik, azaz „Tündér Szép Elona”-ért; de hogy e Helenának tulajdonképpen szüznek kell lennie, ez a görögöknél már feledésbe ment.

Holott íme: népünk mai viráglétráin – ugyanúgy mint a tündérr királyné ágyára szolgáló hágcsón is – *csöngetyűcskék* vannak, amint ezt az itt bemutatott rajzon is látjuk. De e viráglétrákra ezen kívül még madárkákat is szoktak, de fából kifaragottakat, alkalmazni. De mi több, amint ezt Malonyai művében is észlelhetjük: ugyane létrácskák szokott díszét képezik

még, szintén fából kifaragott *lakatocskák* és *csizmácskák*! A csöngő ők és madárcák jelenléte hiszen érthető, egyrészt mert mi a létra, csöngők és madárcák összefüggését már az elmondottakból megismertük, másrészt hiszen a madárcák népművészetünknek különben is gyakori indítékát képezik, csöngetyűcskéket pedig egyszerűen csak ezek kellemesen csengő, csilingelő hangjáért is alkalmazhattak. De honnan juthatott valakinek eszébe e viráglétrákra éppen lakatocskákat és csizmácskákat aggatni?!... Pedig ezeket is e létrácskákön következetesen jelenlévőknek látjuk. Aki azonban őseink, valamint mai népünk csodálatos jelképező tehetségét és egyúttal az itt főntebb elmondottakat is már tudja, rájöhet hogy ebben is meglepően okszerű jelképezéssel van dolgunk: A lakatok az őrzött, „tilalmasban tartott” szűz leányt, a szüzességet magát jelentik, míg a csizmácskák, vagyis tehát „lábbeliek”, a fölhágást, a várba, a „Leányvárba”, a magas ágyba való fölmászást, azaz hogy fölmászhatni kívánást, ennek reményét, jelentették. Még ha talán népünknel ez utóbbi jelképezések már nem is mindenütt ismereteseek, hanem csak a hagyomány őriztetik még hűségesen, hogy e létrácskákön: csöngők, madárcák és lábbeliek kell ábrázolva legyenek. És lám: A virágcserepek ablakban is szoktak állani, nyáron át pedig az ablakok éjjel is nyitva hagyatnak. Ilyenkor szoktak szerelmes legények ablakhoz jönni udvarolgatni, a leányoknak szerelmükről suttogni. A leányoknak, ha szabad is ilyenkor ott kedvesükkal suttogni, de a virágok minden be- vagy kimászást lehetlenné tesznek, ezeket onnan elvenni pedig nem lehet mert hiszen a csöngők, azaz a „dalos madárcák” megszólalnának, amit a vigyázó örök: az édesanyák, meghallanák, édesapák vagy fivérek fölbrednének. Erről szól e népdal is:

*Késő este ne járj hozzám,
Tilosban tart édesanyám.
Tegnap este is itt jártál,
Ablakomnál mozgolódtál,*

*Viráglétrát megcsendítéd,
Édesanyám fölbresztéd.*

*Meg is szidott engem érted:
Miért szeretlek én téged.*

Az udvarolható legény viszont, aki a szépen faragott viráglétrákat ajándékozta, köteles ezekre csengőket is aggatni, mivel ezek nélkül a leánynak elfogadnia nem szabad. Így a legény maga is kell a leányt önmaga de esetleg más udvarlók ellen is védelmezze. Ám viszont népi mondásunk az is, hogy nincsen olyan zár amelyet a szerelem kinyitni ne tudna... Em-lítettük pedig az aranypintyökék csőre aranyhajszállali bekötését...

Ismét és ismét láthatjuk hát itt is, hogy népünk egész élete mennyire teli, teli szebbnél szebb költői jelképezésekkel, jelképes szólásokkal, azaz hogy, fájdalom, inkább csak: volt. Mert a mai sivár gépműveltség, a mindenféle idegen hatás folytán eldurvult élet, mindazt ami költői s ami szép, folyvást irtja. A nagyrészt gyárakban, üzletekben, sőt korcsmákban föl-növő ifjúság ilyesmit már nem ismer, megérteni, megbecsülni már nem is képes, ilyesmi egykori léteztségét elképzelni, el-hinni sem képes.

Láttuk főntebb, hogy a királyfi tulajdonképpen csak *lova* segítségével jutott az üvegkupola tetejére, ahonnan azután az aranyláncon Tündér Ilona, azaz Tündér Firuna oly gondosan őrizett „várába” ereszkedhetett le. Amihez hasonlítható, hogy Trója várát, azaz egyiptomi nevén Iluna várát, más görög ne-vén Iloint, bevenni s a Szép Helenát megszerezni is csak a *faló* csele segítségével sikerült.

Továbbá: mi sem valószínűbb mint, hogy a számtalan magyar és nemmagyar mesében előforduló „üveghegy” indítéka, amely hegy tetejére a mesehősnek szinten lóháton kell följutnia, azért hogy egy királykisasszony az övé lehessen, nem más mint az üveg kupola tetejére repülni tudó ló segítségéveli följutás későbbi, már félreértett indítékának romlott ma-radványa.

Főntebb aranymadárkákról meg aranypintyökékről volt szó, szerintem azonban helyesebben és eredetileg *arany-csalogányok*-ról kellett szó legyen, nem csak azért mert a csalogány a legszebben daloló, hanem azért is mert arról neveze-

tes, hogy főképpen este, éjjel és hajnalban dalol; láttuk pedig, hogy a szóban levő csengetyűcskéknek is, úgy a tündérkirályné palotájában mint népünk házai ablakában is este, éjjel és reggel kellett, illetve kellett volna!, megszólalniok.

Hogy azonban a leányság, szüzesség és a csengő csengetyűk egymással összefüggésbe hozása s tehát a szüzesség csengetyűk általi őriztetése is mily ősrégi valami lehet, valószínűleg már a Réz- és Bronzkorból származólag, ezt meglepő nyelvi adatok is bizonyítják, ha ezek mai magyar nyelvünkben már hiányzanak is. De megvannak ezek finn rokonaink nyelvében, valamint egyes innen a németbe átszármazott szavakban is. Habár az itt e dologra vonatkozó szavak körös szócsoporthoz tartoznak, de mivel a szüzesség csöngőkkel őrizése úgy látszik éppen az avaroknál volt különösen szokásban és az avarok virágkultuszával is kapcsolatban volt, aminek nyomát mai népi viráglétráinknál is még észrevehetjük, ezért az alábbiakat itt hozom föl, míg az hogy a fölhozandó szavak körös szócsoporthoz tartoznak, ez arra mutat, hogy mindez többé-kevésbé hasonlóképpen körös őstörzseinknél is.

Legfőltűnőbb adat mindenesetre az, hogy a finn *heline* = csengés szó, betűszerint egyezik az Ilona névnek a görögöknél fennmaradott hehezetes kiejtésű *Helene* vagy *Helena* alakjával. Ezen kívül a szintén csengést jelentő finn *helisze* szó is a Helenával azonosítható, szintén a görögöknél fennmaradott *Elissza* (más néven Dido), a Karthago városát alapító regebeli nő e nevével is azonos, amely egyébként *Elisa* (Elíza) alakban ma is használatos. De megvannak ez említett szavak a finnben *k* hangos kiejtéssel is, amennyiben finn *kiline* is = csengés, amiből aztán a német *klingen* és *klirren* = csengeni, pengeni és csörögni szavak is származtak, habár e német szavak már árja magánhangzókihagyásosak de régebben bizonyára még *kilingen* és *kilirren* alakúak voltak, amely *kiling* alak azután átvezet *csilingel* igékhez is, habár ebben *k* hang helyett sziszegő hang van. De világos, hogy az említett finn *liline* szó mellé sorolandó magyar *kolomp* szavunk is, habár ez mély *o* hangja miatt a már nagyobb alakú *s* mélyebb hangot adó hangszert jelenti, ugyanúgy mint ahogy mélyebb hangot jelent a német *Klang* és a szintén német *Glocke* (= hangzás és harang), ame-

lyek a magánhangzókihagyás előtt kétségtelenül *kolomp* de másrészt *harang* szavunkkal is azonosulnak, habár ez utóbbi már keményebb *r* hangos kiejtésű, de így is idetartozó *s* tisztán kőrös szócsoporthoz tartozó szó. Érdekes adatként hozható föl még a finn *kilju* szó is, amelynek jelentése *kiáltás*, amely utóbbi magyar szó, bár kétmagánhangzós, de mégis *k-l* alakú és szintén hangzást jelent, ha másfélét is. Finn kellojelent úgy kolompot mint harangot is.

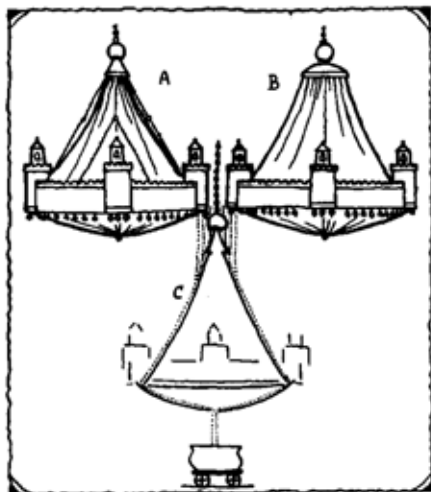
Igen föltűnő *s* a természeti valóságot fedő adat az is, hogy: a csengők, a kolomp, a harang hangadása mindig *ide-oda* való mozgás hoz vagyis himbálódzáshoz kötve, avagy ha meg maga a csengő vagy harang mozdulatlan, akkor meg ezek nyelve vagy ütője kell az ide-oda mozgást végezze, az általános azonban az, hogy maga a csengő vagy harang mozog, vagyis himbálódik. Es íme: holott a finnben *heline* és *kiline* = csengés, de *kellu* és *heilü* = ide-oda mozgás, himbálódzás, ingás, amely finn szavak egyébként a magyar *kel* = indul szavunkkal is azonosulnak, ugyanúgy mint ahogy *indul* szavunk meg az *ingás*-sal rokon. De ezenkívül a finn *heline*, *kiline* = csengés „és *kellu*, *heilü* = ide-oda mozgás, himbálódzás szavak pontos magyar, de más szócsoporthoz tartozó párhuzama: *cseng* és *csüng*; mert hiszen minden csengettyű, csengő vagy csöngő *csüngve*, vagyis ide-oda himbálódva: *cseng*, *csöng* illetve: szól. Tény pedig, – de amit a tudomány csak legújában állapított meg – hogy minden hang, de minden fény is: *hullámzó*, tehát szintén ide-oda való mozgás. Márpedig hiszen a finnben holott *heline*, *kiline* = csengés, *kellu* = himbálódzás és csengés és csüngés de viszont *helisze*, *helize* = fényes, csillogás, amiből azután a német *kell* = világos, fényes és megfordítva *Licht* (lihht) = világosság szavak is származtak. De a *csilingel*, szintén csengő hangot jelentő szavunkkal is pontosan egyezik a *csilleng* szavunk amely szintén ide-oda mozgó, csüngő, csillogó valamit jelent (lásd Ballaginál is), holott *csillog* és *csillag* szavaink meg fénylést, villogást jelentenek, de rezgőt, olyat tehát amely nemileg szintén ide-oda mozgást is végez. Továbbá: a harangok, csengettyűk legáltalánosabb anyaga a réz, mivel ez ad különösen szépen csengő hangot, vagyis mert rezgése hangadásra igen megfelelőek. Meglepő egyezés tehát,

hogy *réz* és *rezgés* szavaink egymással ily azonosak, ami bizonyára nem véletlenség. Mivel pedig a *rezgés* és *remegés* is azonos, eszerint az sem véletlenség, hogy *réz* neve az olaszban *rame*: Itt még igen sok fölhozandó szó következne, ami azonban máshová tartozó, de itt is fölhozzhatom *hullám* szavunkat, mivel a hullámozgás is ide-oda mozgás, *hullám* szavunk pedig, amellettt hogy a német *Hall* = hangzás szóval egyezik, még ugyan olyan *h-l* mássalhangzós szavak is mind. A *cseng* és *csüng*, továbbá a *Csillag* és *csillog* szavainkkal kapcsolatban, csak azt hozom itt mégis még föl, hogy török *dzsik*, *dzik* = *csillog*, *zil* pedig = *cseng*, míg *csingerak* = csengetyű, de hogy ezen *cs-l*, *dzs-l*, *dz-l* alakú szavak meg *szól* (*sz-l*) szavunkkal is összevethetők, mivel nyelvünk szerint nem csak az ember *szól*, hanem a dalos madár, a csalogány és a csengetyű is: *szól*; úgyhogy észre kell vegyük hogy *csalogány* szavunk, helyesebben *csallogány* volna, amelynek első szótagja egyezik úgy *szól* szavunkkal mint a német *Schall* (*sall*) = hangzás szóval de egyúttal *csillog* szavunkkal is, de aminek megfelel az afrikai oromo nyelv *csalinka*, *csalinku* = csillogás, villogás, ragyogás szava (az olasz szótár a *splendere*, *brillare* szavakkal fordítja). Hogy viszont a szerb-horvát *szlavúj* és orosz es *szolovėj* = csalogány szavak is a mi *szól*, *szóló*, régi *szolovó* szavunkból származtak, ahhoz kétség sem fér.

Megjegyezem meg, hogy az olasz *brillare* is eredetileg *birillare* kellett legyen és a csillogás, ragyogás avar megfelelőjéből származott, ugyanúgy mint ahogy ősvár eredetűek az árja *bruller*, *bruciare*, *brennen* stb. szavak is; amit főntebb már kifejtettem.

De hogy meg visszatérjünk „Tündér Firona ágya”-hoz, vagyis a várpalota öröktűz-csillárához: Azt hiszem, hogy ennek régibb, egyszerűbb alakja csak négy tornyos lehetett, a soktornyos pedig, amilyen például a hildesheimi, amelynek fényképét főntebb hoztam, csak későbbi fejlemény, amely már nem is szolgált egyúttal ágyként is, mivel hiszen, amint ezt a főntebbi palota-metszetrájon ábrázoltam, nem csak a kupola-alatti szentélyben volt függőcsillár, hanem a tanácssteremben é a kincstárban is, csakhogy utóbbiak sem öröktűz főnttartók nem voltak, sem tűzpapnó ágyául nem kellett szolgáljanak,

habár függő várat azért ezek is jelképezhatték. Azonban az ágykent is szolgáló négy tornyos csillárokat az alábbi A és B

A pontozott vonal az ógon (avar szóval óron) át lehulló esőt jelenti.

rajzon kísérlettem meg rekonstruálni, egyiken úgy hogy a sátor a szétágazó láncokon belül lett volna, a másikon úgy hogy a láncokon kívül, ezekre borulóan készült volna.

Láttuk, hogy az ógot – miként a kirgizek jurtáinál – zsinórok segítségével vízhatlan szövet-, posztó- vagy bőrfedővel lehetett nyitni és zárni, például nagyobb esőzéskor,

avagy, ha akarták, éjszakára is. Említettem, hogy az ógon behulló esővizet a szentély virágai öntözésére is gyűjtötték kerek üstbe vagy üstökbe, amelyeket esőkor a középről elvitt oltár helyére toltak. Az ilyen üst, ha nagy volt, költőileg „tenger”-nek, „tó”-nak is neveztetetett, valamint a regebéli „Világ fényes Ezüsttava”-nak, amely őseink lelkiismeretkultuszával és így Tündér Ilona igazmondó tükrével hozatott kapcsolatba, mivel e víztükörben, amikor ez csak fölülről kapott világosságot, mint például éjjel az örökégtől avagy nappal is az ógból, ha a kupolát, szintén zsinórok segítségével fölvont lepkelekkel borították be, akkor benne magát mindenki, miként tükörben megláthatta. Ismeretes, hogy a még a rómaiak idejében épült római Pantheonnak is fönt teljesen nyílt kerek ógja van, amelyen át az eső is beesik, de ami a templom kőpadlójának semmit sem árt és valószínűleg e víznek levezetése is van. Úgy lehet tehát, a régi rómaiak idejében is ezen óg alatt rézmedence állott, amelyben, mivel csak fölülről, függőlegesen

volt megvilágítva, magát mindenki megláthatta, ami akkoriban szintén a lelkiismerettel hozathatott kapcsolatba.

Természetes dolog tehát, hogy a szóban levő csillár sátora is vízhatlan anyagból való kellett legyen, amelyről a víz tehát lefolyt. A még ma is látható régi csillárok alakja határozottan rávezet arra is, hogy régen az ógon át behulló esővíze miként jutott az oltár helyébe odatolt üstbe, amit föntebb a *c*-vel jelölt rajzon a pontozott vonalak mutatnak. Ismételem hogy ezek szerint a csillár kerülete (átmérője) mindig nagyobb kellett legyen az ógánál. Megjegyezendő, hogy e rajzok leegyszerűsítettek és csak hozzávetőlegesek. Minden részlet milyensége csak tényleges gyakorlat útján tűnhetne ki.

A föntebb imertetett keresztalakú tűzszerszám furkója természetszerűleg csakis ide-oda foroghatott. Ugyanígy a szóban volt csillárok forgása is csak fölváltva ide-oda történhetett. Ebből aztán azt következtethetjük, hogy az ilyen ide-oda forgásnak az avarok tűzkultuszában szerepe lehetett. Ezért írtam föntebb, hogy a leányok tűzoltárkörűli körtánca is így történhetett, ide-oda, fölváltva, az egyik majd a másik irányba, eltekintve attól hogy ez így, mivel változatosabb: szebb is. Azt pedig, hogy az irányváltás négyszer történhetett, azért képzelem, mert láttuk, hogy az avarok vallási főjelképükből az egyenlőszárú keresztből következtethetőleg is, négy-nyolcas számrendszer szerint számoltak.

Georg Buschan dr.: „Die Sitten der Völker” (évszám nincsen föltüntetve de a mű az I világháború után nem sokkal jelenhetett meg) című műve IV. kötetében többek között azt írja, hogy sem a zsidók, sem a régi keresztények Karácsony ünnepét még nem tartották, csak a húsvétet, szerintem is természetesen azért nem, mert régen ez ünnep „pogány” és naptiszteleti voltával még teljesen tisztában voltak, vagyis azzal hogy ez a Napnak illetve Napistennek téli napfordulati újjászületése ünnepe. Írja Buschan, hogy ez ünnep megtartását, ahol a nép mégis még tartotta: üldözték. Miután azonban ez kiírhatatlannak bizonyult, a keresztény Egyház elfogadására valósággal kényszerült, ámde csak a Kr. szül. utáni III. században fogadva ezt végleg el, csakhogy úgy hogy ez ünnepet most már Jézus Krisztus születése ünnepévé tette meg. Írja is Buschan, misze-

rint ezt Liborius püspök kezdeményezte volt, éspedig azért december 25.-én hagyva, mert az akkoriban nagyon elterjedett Mithras Napisten tiszteletében is ez volt ezen istenség születése napja ünnepe, ami ha csak néhány napnyi eltéréssel is, de összeesik a téli napfordulóval, vagyis a Napisten születése ősrégi, a Mithras tiszteletnél is sokkal régibb ünnepével: az éjszakák rövidülése s a nappalok hosszabbodása időpontjával . Továbbá IV. kötete 22. oldalán írja még Buschan, hogy csak az 1600-as években kezdett terjedni. Első följegyezés erről csak 1604-ől van. De még 1684-ben is, írásában egy lelkész e szokást pogánynak nevezi s elítéli. Mi már főntebb, a boróka-fenyővel kapcsolatban is megsejtettük, hogy a fenyőféléknek avar törzseink tűztiszteletében szerepe kellett legyen. Úgyhogy a karácsonyfát már csak ezért is az avar tűztisztelettel is összefüggőnek kell tartanunk, annál is inkább, hogy hiszen rá ma is égőgyertyákat alkalmazunk; ugyanúgy mint ahogy a tulajdonképpeni magyarok a Csodaszarvas agancsa hegyeire alkalmaztak ilyeneket. Mind ami azonban nem kell azt jelentse, hogy a karácsonyfa szokása ne lehetett volna meg némely más őstörzsunknél is, mint például a fehér-kunoknál, akiknél a fenyveknek szintén nagy szerepe volt. Habár Buschan szerint a karácsonyfára gyertyákat csak 1700. körül kezdtek tenni, de szerintem e véleménye téves és csak onnan származhat, hogy ezekről ennél régebbi följegyezés nincsen. Följegyezés hiánya azonban a nemlétezését még nem bizonyítja okvetlen. Szerintem tehát a karácsonyfa ősrégi avar szokás volt, de a nem magyarai népeknél csak az avarok a történelemből ismert európai szereplésévei kezdett elterjedni, eleintén csak kisebb területen, valószínűleg a leigázott, kereszténységre térített és nyelvi elárjásított avarok révén, eleintén inkább csak titokban, majd szépségével, az egyháziak ellenállása dacára is mindinkább hódítva s végül teljesen keresztény jelleget öltve, az egyháziak által is elfogadva. Hogy azonban e szokás mily későn váltott csak általánossá – írja Buschan is mutatja az, hogy még 1799-ben is Magister Eberhard és 1805-ben Schleiermacher, a németországi karácsonyi szokásokat, bár részletesen leírják, de karácsonyfáról még semmit sem tudnak, ilyesmit egyetlen szóval sem említene. Holott ma lehetséges volna-e a karácso-

nyi népszokások részletes leírása a karácsonyfa – németül „Kristbaum” – megemlézése nélkül? És mégis, ma már a karácsonyfa szokása is „régimáni szokás”-sá sajátítva is!

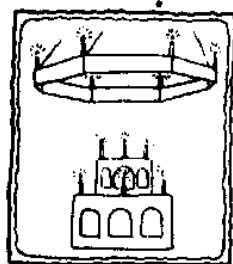
Buschan sokkal régibb német szokásnak állítja a „Weihnachtspyramide”-t, vagyis karácsonyi pirámis készítését. (IV. kötet 24-25. oldal). írja: Ezt csak templomokban állították föl, de amely szokás ma már kihalóban. Közli képben is az Érchegeységben még meglévő alakját, amely lényegileg, amint azt, Buschan nyomán, itt én is bemutatom, az hogy a mennyezetről függő körcsillárt készítenek, amelyen gyertyák égnek, alsó széléről pedig lógványok csüngenek. Ami, miként mi már tudjuk, avar szokás is volt, vagyis a gyertyák az örök-tűz égői emléket tartják fenn, a lógványok pedig a csillár alsó széléről függő csöngettyük emlékei. E csillár alatt, pontosan középen, két lépcsőfokból – régebben talán többől is – álló „pirámis” áll, amelyen szintén gyertyák égnek. Ez tehát az egykor az avar kupola alatti szentély közepén állott tűzoltár emléke, amelyen valamikor, a tűzűnnepi szertartásokkor, az olajéggő égett és amely körül a szertartásos táncot lejtették.

Vagyis: az eddig megismertek alapján e szokást is avar eredetűnek kell tartanunk, annyival is inkább, hogy ez a kereszténységben teljesen megokolatlan. Csakhogy ezt még a karácsonyánál könnyebb volt a kereszténységbe illeszteni, mert, amint már láttuk, a körcsillárt a bibliabeli „Mennyei Jeruzsálemmel” azonosították, az ezalatt álló oltár, illetve „pirámis”, pedig a keresztény oltárral volt azonosítható.

Szó volt fentebb a német mythologia túlvilági *Walhall*-járól, amelyet száz ajtójú óriási üregű épületnek képzeltek. A *halla*, illetőleg *Halle* szó a németben ma is megvan és amelynek az angolban is *hall* (hól) megfelel, amely szavak értelme: nagyobb terjedelmű és magas mennyezetű helyiség. Úgyhogy szerintem e szó sem más mint a szóban volt ősi várkastélyaink szűzűveggel borított nagy kupolája alatti kerek terem körös szócsoportunkbeli neve származéka, amely kupolát tehát körös törzsbeli őseink is *halla*, *holla*, *hollag* alakú névvel neveztek, míg ugyanennek az avaroknál, az okszerűség szerint, valamilyen *barla*, *borlag*, *bora*, *bura*, *borék* szóalak kellett megfeleljen. Ezen *Halle*, *hól*, *halla* vagy *holla* viszont a *hólyag*, táj-

szólásos *hólag* szavunkkal is azonosul, azért is mert a kupolát, amint láttuk, őseink óriási hólyag hoz, csillogó csillámpalávali, gipszpáttali, azaz szűzüveggei boritottsága miatt, tündöklő óriási szappanbuborékhoz is hasonlították volt. Aminthogy említettem is, miszerint viszont a kabar szócsoportunkbeli régi *hupolag* szavunk valamint a finnben meglévő *kupla* szó, amely mindkettő *hólyag* jelentésű, volt a latin *cupola* szó őse. Láttuk hogy a német *Höle* = barlang, üreg és *hohl* = üres szó is ide tartozó, körös szócsoportunkbeli eredetűek, de amelyek megfelelőit Ballagi szótárában ma is megtaláljuk a magyar *hól*, *hőle*, *héle* = hüvely és üres értelmű, bár a mal használatból kikopó szavainkban. Vagyis tehát: minden kétségen kívüli, hogy az említett germán, illetve német, Walhalla szó is őseinktől származott és amely ősnyelvünkben úgy a várkastélyok üvegkupolája mint a költőileg

szintén óriási üvegboltozatnak képzelt égbolt neve is volt. A *Wal-* szórészt a német tudósok is *kerek* értelműnek tartják, de amely miszerint tehát régi *változ* = forog és az ugyanezen értelmű latin-olasz *volta*, *volvere*, *voltare* szavakkal is összefügg. Láttuk hogy őseink kastélykupolái forgathatók is voltak; az égbolt pedig szintén forog,

azaz hogy forogni látszik; régi szóval: változik, valamint népmeséinkből még jól ismerjük Tündér Ilona *Változó Várát*, azaz tehát: Forgó Várát, meg a „kakaslábon forgó vár”-akat, de mi tudjuk azt is, hogy *változik* avagy *volta* és *fordul* tulajdonképpen egymással hangtanilag közvetlen rokon szavak (*v-l-t* és *f-r-d*), ugyanúgy mint ahogy barkó (avar) és palóc (pelazg) őstörzseink is egymásnak közvetlen rokonai voltak, és amint-hogy *változ* szavunk palóc szócsoportunkbeli megfelelője a *fordul* avar szavunknak. Csakhogy, amint ezt már ismételten láttuk, ősnyelvünk szavainak igen csekély kiejtésbeli különbséggel, más-más de egymással összefüggésben levő értelme is volt. És ime: *vált* és *bolt* (boltozat, bolthajtás: kupola) szavaink is egymással hangtanilag szintén majdnem azonosak, de amely *bolt* szavunknak viszont az olasz *volta*, *voltata* = bolt, botozat

felel meg, de ami a német *Ge-wölbe* és *Wölbung* = boltozat szóban is megvan. Viszont *ég* és *Ég* szavainknak *égni* és *ég-bolt* értelme egyaránt van, de van ezenkívül *égni* igénknak még fényesség értelme is, ami útján az említett *v-1*, *b-1* alakú szavaknak a *világos*, *villog*, *villán* szavainkkaali összefüggést is észre kell vennünk, és amihez kell tennem hogy a németben is *Blitz* = villám, *blitzen* és *blinken* = villámlani, villogni, de hogy az afrikai, kámi s a magyarral rokon oromo nyelvben is *balaké* = távoli villámlás azaz tehát villogás, *belbelu* = láng, *billiccs* = szentjánosbogár, de mondják ugyanezt *billiké-nek* is, amely szó a mi *villog* és a német *Blick* = pillantás és *blinken* = villantani szavakkal teljesen azonos.

Benedek Elek mesegyűjteményében találjuk „A halhatatlanság országa” című mesét. De e mesében ezen „ország” tulajdonképpen csak nagy palota, amely nagy folyóvíz fölött függ a levegőben, úrnője pedig egy királyné. E nagy folyóvíz: a Csallóközöt körül folyó Dunának az Égre való költői átvetítése s eszerint tehát a Tejút is, de egyúttal az örök folyó: az *Ókeán* (Okeanosz) is, amely tengerként is volt fölfogva, de aminthogy a tengereknek is vannak örökké folyó áramlatai. A „királyné” viszont az Ég boltozata s a függő vár megszemélyesítése, vagyis Tündér Ilona, akinek „vára” azaz ágya, is a levegőben függ. Ez tehát a földi szüzüveges kupolának és ennek függő csillárának költői átvetítése az Égre s így Halhatatlanság Országának is nevezve, ahová az igaz emberek lelke juthat el: a Mennyszágba, a Mennyei Tündérországba, vagyis az Örökkévalóságba: a Halhatatlansága. Ugyanígy e mese szerinti *híd*, amelyen át a mese hős e Halhatatlanság Országába jut, itt a Földi Tündérország „ezüsthíd”-ja vagy „aranyhíd”-ja, de itt szintén az Égre átvetítve, vagyis itt a *szivárvány*, amely népmeséinkben is magas ívű hídként fölfogva s amelynek legmagasabb pontja az Eget is éri.

Látjuk tehát, hogy őseink költészetében még megvolt – amint ezt már másutt is említenem kellett – a természeti dolgoknak és jelenségeknek szabadon, tetszés szerint, így vagy amúgy való jelképezhetése, aminthogy a szivárványt is hol Tündér Ilona haját ékesítő szallagként, hol meg hídként fogták volt föl. Vagyis, hogy az elbeszélő vagy énekmondó költő, re-

gös, hallgatóságára bízta, találnák ki, költők elbeszélésében avagy énekében, mi mit kell jelentsen, jelképezzen.

E mesénkben is elmondva, hogy ezen halhatatlanság királynője tulajdonában van, egy korsóban, az *élet vize* is, amely még a holtat is föltámaszthatja. Benedek Elek mesegyűjteményében közli Merényi („Dunamelléki eredeti népmesék.” 1. kötet. Amit mindeddig sem sikerült megszereznem.) nyomán „Az örökifjúság vize” című mesét, amelyben szóról szóra ezeket olvashatjuk: „A Kék Tenger egyik szigetén van Tündér Ilona vára. E vár folytonosan forog, csak úgy kerülhetsz belül ha lovad átugrik a falán. Jól bekössed lovad farkát, egy szál se maradjon ki belőle, mert ha csak egy is a falhoz ér, a vár megcsendül, a tündérek talpra állanak és téged ízzé-porrá törnek. Ha benn vagy a várban a közepén megtalálod Tündér Ilona hálószbóját. Ágya nincs sem Égen sem Földön, Ég és Föld között lebeg. Viráglajtorja van hozzátámasztva, azon menj föl. Az ágy fölött van egy aranypintyőke, annak a száját kössed be egy aranyhajszállal, hogy Tündér Ilonát föl ne ébressze. A szoba két sarkában van két forrás, az egyikben az élet vize, a másikban a halál vize.”

Ha ami itt e mesében elmondva bármennyi romlást szenvedett is már – ami egyezredévnnyi kereszténység után érthető – és ha bármennyire összevegyülve más mesék nem ide tartozó indítékaival (contaminatio), de ha a magyar néprajzban magunkat eléggé kiismerjük, úgy számunkra a helyesbítés és rekonstrukció nem is nagyon nehéz. Íme: „az örökifjúság vize”, vagy az ezzel azonos „élet vize” és „halál vize”, kétségtelenül más meséből került ide, mivel itt eredetileg az „aranyalma” megszerzéséről volt szó. Mi már föntebb megtudtuk, hogy az élet és halál vize: a nuclein sav, illetve ennek vízbeni oldata (nucleinsav és víz nélkül nincsen élet, de viszont a vírusok a nucleinsav miatt okoznak halálos betegségeket). Azt is mi már tudjuk, hogy ősréginkben a Duna szigete, vagyis a Csallóköz, volt Tündér Ilona lakóhelyeként, földi Tündérországaként fölfogva, míg hogy a Tejútban látszó sziget, a mennyei Tündérország, mennyei lakóhelyeket szerepeltetett. Az e mesében említett nagy folyóvíz pedig eszerint az Okeanosz, amely egyúttal tenger is, a Végtelenség Tengere, de amely örökön folyónak is

képzeltetett, aminthogy a földi tengereknek is vannak örök folyó áramlatai. Tündér Ilona vára e mese szerint is forog. A várfalon való átugratás viszont szintén más mesében is megvan, amivel azonosuló indíték, és pedig a réven, hogy ott is a várfal vagy kerítés, illetve ennek sistrum-szerű rudas kapuján, kell átugrani vagy átugratni, de úgy hogy az ezen levő csengetyűk avagy zörgők meg ne csendüljenek, meg ne zördüljenek, hogy ezáltal az örök föl ne ébredjenek. Erről fontebb, a sistrum hangszerrel kapcsolatban már részletesen írtam. Miután azonban a mostan szóban levő mesealakban is az örököt fölébreszthető „megcsendülés”-ről van szó, ez oka az összevegyülésnek. Itt a fölébredő „tündérek” is csak az örök helyébe kerülhettek, habár nem lehetetlen, hogy nőelvű (matriarchalis, amazon) népeknél az örök is fegyveres nők voltak. Hogy Tündér Ilona „szobája” és Ég és Föld között levő ágya: egy és ugyanaz, vagyis az öröktűz nagy csillárja, ezt mi már szintén tudjuk. De tudjuk a „virágos létrá”-ról, illetve a viráglétráról is már, hogy ez a Tündér Ilona ágyához, illetve „várához”, szolgáló hágcsóval, illetve ostromlétrával, azonosul. Hogy pedig „az aranypintyőke csőrét”, (vagyis a csengetyűk nyelvét) a mesehősnek kelljen aranyhajszállal bekötnie, hogy Tündér Ilonát föl ne ébressze, szintén igen világosan észrevehető képtelen romlás. Mi már tudjuk, hogy az aranypintyőkék csőrét a leány maga, illetve a mesehősnő, saját hajszálaival azért köti be, hogy kedvese, illetve a mesehős, bártan jöhessen, őt elrabolhassa, vagy az „aranyalmát” megkaphassa.

Végül e mesében is mondva, hogy a mesehős látja az ágyán, hosszú aranyhajával betakarva alvó Tündér Ilonát, de mégsem őt ébreszti föl, hanem csak az élet és a halál vizéből vizsz. Ami tehát kétségtelenül szintén csak romlás, valószínűleg csak egyházi befolyás miatti változtatás.

Régen, lófogatos szekér, kocsis a úton zörögve haladott, lovai patája is hangosan dobogott, de télen a szán hangtalanul sikl ott és a hóban paták dobogása se hallatszott. E hangtalan-ság ellen szokás volt a lovak hámjára sok csöngőt szerelni, úgyhogy a szán csengve-zengve haladott, amint ezt fiatal koromban Erdélyben számtalanszor láttam és hallottam. Ami azonban nem csak a fülnek volt kellemes, hanem hasznos is

volt, mert a gyalogosok a szán elöl idejében kitértek, éjben, ködben pedig szembejövő szánok nem hajtottak egymásba. Hogy pedig a csöngetyűknek dalos madarakhoz költői hasonlítsa mily régi, tanúsítja az, hogy a finn Kalevalában is megvan (Vikár Béla fordítása) a 18 években:

*A lovat legott befogja,
Szán elejbé azt a sárgát,
Föltesz hat kakukk madárkát,
Kék rikkancsot hát darabot,
Lóigán hogy hangicsáljon,
A járomszíjon kiáltson.*

Idézem itt Karl Weule dr. „Leitfaden der Völkerkunde.” (Leipzig ing Wien. Bibliographisches Institut, 1912.) című műve 94. oldaláról e sorokat: „Die Landschaften Bamum und Ngambe sind insofern etwas eigenartiges, als sie geradezu befestigte Gaue darstellen; in der Länge von 15-20 km. und mehr, umziehen Wälle und Graben das ganze Land, in dem das Volk in ziemlicher Sicherheit seine Felder baut, da die völlige einschliessung eines solchen Riesenbezirkes unmöglich ist. So hat der Lamido von Tibati das durch sieben Wälle und Gräben geschützte Ngambe volle elf Jahre lang ohne Erfolg belagert.”

Magyarul: „Barnum és Ngambe vidéke annyiban sajátosgos valami, hogy valóságos megerősített megyéket képez; a falak és árkok 1520 és több km. hosszúságban veszik az egész területet körül amelyen földeit a nép meglehetősen biztonságban művelheti, mert ily óriáskerület teljes körülzárása lehetetlen. Így Tibati lamidoja a hét fallal és árokkal védett Ngajmbe tartományt teljes tizenegy évig eredménytelenül ostromolta.”

Az ugyancsak afrikai Wadai tartomány fővárosa neve – írja Weule – *Wara*; amely név tehát nem is más mint *vár* szavunk.

Következtethető tehát, hogy az ilyenképpeni erődítés, miként Abesszíniában (Etiopiában) is, – amiről fentebb írtam – a hixoszok egyiptomi Avara vagy Havara nevű, szintén nagy és művelhető területet körülvevő erődítménye máig is létező

utánzata, vagy pedig hogy az ilyen erődítmények emelése fajunknak különben is ősrégi szokása volt, amelyekkel a különböző rabló népek ellen védekeztek. Kiténik Weule leírásából még az is hogy az ilyen erődítmény lakos ága tehát földművelő nép; ami természetes is, mivel nomád nép ilyesmit nem épít. Hogy a hamiták a ma *turáni*-nak is nevezett fajunkkal azonos eredetűek, ezt eléggé bizonyítja a szintén hamita oromo (galla) nyelv, amely a magyarral azonos ragozó, szóanyagában is pedig – amint ezt már az eddigiekből is láhattuk -a magyarhoz szintén hasonlít. De eszünkbe kell itt jussanak az avarok szóban volt, szintén nagy és művelhető teret körülvevő győrei, azaz varigái vagy várigái, valamint még az is, hogy Magyarországon ma is mindenfelé léteznek ősrégi árkok és földsáncok, amelyek szintén igen nagy területeket zárnak, illetve míg karban tartottak voltak, zárhattak, el. Amelyeket Gyárfás már többször említett művében le is ír, eléggé részletesen. De eszünkbe kell itt jusson a világhíres kínai fal is, amely szintén egész ország védelmére épült.

VÁLTOZTAT GTALAN

Kiegészítések.

Hozok itten nagybányai Perger János 133 évvel ezelőtt megjelent, rendkívül érdekes könyvéből egyet-mást (Nagy Bányai Perger János: „A’ magyar és hazája régenten,” Pesten, 1831.), hozzáfűzve a magam megjegyzéseit is, Ahol szövegét szószerint idézem, ott ennek akkori helyesírását is meghagyom, Az idézetekből némely dolog, ha nem is vonatkozik a régi magyar várakra de a szerző által mondottak érdekes volta miatt, mégis itt hozom. A Perger név németes ugyan, de a könyv tartalmából világosan kiténik írója magyar érzelmű volta, ami kétségtelenül azt jelenti, hogy csak valamely őse lehetett német, míg a család, magyarokkal összeházasodás útján már régóta magyarrá lett és csak, amint az történni szokott, a családnév maradt meg idegennek.

Írja „Igaz ugyan, hogy a Deák (latin) nyelvnek Hazánkba való bejövetele, ’s elterjedése, s’ az emiatt hazánkba seregllett sok idegen által Polgári alkotmányunk már az első zsengéjében tetemes változásokat szenvedett; ezen változások azonban, a’ mint a’ következesek mutatták, inkább rontottak, mint jobbítottak Hazai alkotmányunkon.” (74. oldal).

Könyve 77-78. oldalain úgy véli, hogy a magyar nemesség azzal vette kezdetét, hogy az itt talált és meghódított népeket „nem nemesekké” tették, míg maguk a nemességet képezték. Amely véleménye azonban szerintem annak ellenére is téves, hogy ez különben valóban így szokott történni. A honfoglalók az itt talált, náluknál sokkal számosabb ősmagyarságot, amely hozzájuk önként csatlakozott, a vérszerződés szerint, magukkal egyenjogúakká fogadták és tulajdonképpen az itt uralkodott nemmagyar fejedelmek uralma alól fölszabadították. A mai értelemben vett nemesség és nemnemesség csak I. Istvánna illetve a keresztény Nyugat szokásai behozatalával vette kezdetét. Csakhogy ekkor éppen ellenkezőleg: a „Hazánkba seregllett sok idegen” tétetett meg nemességnek, uralkodó s földbirtokos osztálynak, míg maga a leigázott magyarság jutott szolgálásra.

Másrészt azonban őseink fölfogása szerint, amint ezt a szó maga is tanúsítja, attól függött a *nemesség* hogy ki milyen *nemből*, *nemzetből* származott. Szent István előtt és tehát az idegenek és idegen szokások, törvények behozatala előtt csak azok voltak „nemnemesek” akik nem tartoztak a nemzethez, vagyis az idegenek, valamint azok akik valamely bűnük miatt a nemzetből kiközösítették, habár utóbbiak is ezáltal csakis a nemzetbeliséggel járó jogaiktól voltak megfoszthatók de nem származásuktól. A legképtelenebb és a Természettel ellenkező dolog az, ami a már keresztény királyok által, nyugati mintára, hozatott be, hogy ők „nemességet adományozhattak”, természetesen elsősorban az általuk behozott idegeneknek, akiket pedig éppen a minduntalan „pogánylázadó” magyarság ligázhatása céljából hoztak be. A valóságban tehát nemességet éppúgy nem „adományozhatni” mint ahogy ha manapság az amerikai Egyesült Államokban a szerezseneket teljesen egyenjo-

gosítják is a fehérekkel, de hiába adományoznának nekik fehérségi oklevelet, azért mégis feketék maradnának.

Írja Perger: „Jóllehet polgári Alkotmányunkat, amint a mely némely részben az Ország kezdetétől fogva veszi eredetét, mindjárt azon időtől fogva kell tekinteni: minthogy azonban, a mely mint említettük, a mely Királyi Uralkodás kezdetében Polgári Alkotmányunk kevésbé más formát kapott; s minthogy mint egy akkor rendeltetett el állandóul; ugyan azért részéről a mely Polgári Alkotmány régi állapotja megváltozását egyedül a mely Királyi Uralkodás kezdetétől fogva veszem vizsgálóra. Melynél fogva első Okát tartam a mely Magyar Polgári Alkotmány régi állapotja változásának ’s hanyatlásának azt, hogy régi Királyaink a mely Királyi Hasznokat (Jura Regalia) a mely milyenek voltak a mely Malmok, halászatok, dézmák, ’s a melyt, Valamint szinte a mely Köz-Társaság Jóságait, vagyis a mely Várokhoz tartozó Jóságokat, melyeknek kormányzása a mely Királyi Uralkodás kezdetével a mely Királyokra ruházott, a mely Váraktól elszakasztván, azokat részszerént az Ekklezsiáknak, részszerént más Privátusoknak örökös jussul (jura haereditario) elajándékozták. (Saját megjegyzésem: A kereszténység és vele a nyugati, idegen jogrend behozása előtt a nemzet, a törzsek földeivel, házaival, váraival, egyszóval: ingatlanaival, a fejedelmek nem rendelkezettek és amit a keresztény királyok Erdélyben még sokkal később sem bírtak elérni. Ott az ingatlanságok fölött továbbra is kizárólag a törzsek, nemzetségek tanácsa rendelkezett, más szóval: minden ingatlan azoknak akik rajta éltek csak birtokosa, használója volt, de nem tulajdonos!!; tulajdonosa mindig a közösség maradt. Viszont ami ingó vagyont, aranyat, kincset szorgalmával, eszével valaki gyűjtött, annak tulajdonosa is volt, mivel ezzel mást el nem nyomhatott mert más földjét, házát meg nem vásárolhatta, sem kastélyokat, várakat nem szerezhettek és így tehát mások megélhetését sohasem veszélyeztethette.)

„Mert jóllehet dicséretes dolog volt régi Királyainknak a mely szent Hit terjesztésében való abbeli munkálkodása, hogy az Ekklezsiákat sok szép jóságokkal felgazdagították, mindazáltal, mivel azon hasznoknak, ’s jóságoknak természete, ’s elrendeltetése a mely Magyar Polgári Alkotmány akkori állapotjával a mely legszorosabb összeköttetésben állott, azoknak elidegenítése,

's elszakasztása a' Polgári Alkotmánynak nyilvános változását vonta maga után". (Megjegyzésem: Ha bármily latinus, cikornyás nyelvezettel és szépítgetéssel is ír, de soraiból mégis az tűnik ki, hogy a királyok az idegen vallás terjesztése, az idegen Egyház és idegen egyházi emberek erősítése érdekében alkotmányértést, igenis törvényteleniséget követtek el amidőn a várak földjeit, vagyonát szedegették el, hogy ezt a behozott idegeneknek ajándékozzassák és hogy ezzel igenis az országot és a magyarságot gyöngítették, rontották. így, szépítgetőén pedig azért volt kénytelen írni mert különben az Egyház akkori még nagy hatalma, valamint a magyarságot leigázott osztrák császári még nagyobb hatalma megtorlását vonta volna magára).

„Ugyanis a' régi időben semmi zsoldos katonaság nem lévén a Hazában, minden zsold fizetés nélkül azok tartoztak a Hazát védelmezni, kik abban földet bírtak (Megjegyzésem: Csakhogy az egyháziak, papok, szerzetesek, bár a földeket, jószágokat megkapták de hadkötelezettek sohasem voltak.); azok közül némelyike. Táborban állottak, mint a' Nemzetseggek, 's Serviensek (Serviens körülbelül annyit jelentett mint militans), mások ismét részszerént Táborban is állottak, de leginkább a' Királyi Várakat védték, mint a' Vár Katonák; a Vár Jóságai pedig oly természetűek lévén, hogy azokat csak az bírhatta, ki a Várakat védte, 's a' ki az által a Várszolgálatra le is volt kötelezve, természetesen következik, hogy azoknak örökös ajándékozása, 's azáltal a' Váraktól való elszakasztása által a' Várak szükséges őrizet nélkül maradtak, következésképpen az Ellenség beütéseinek 's az Országban való pusztításának tágas utat nyitottak, mellyből eredett roszzsat nagyította a' Királyi haszonnak elidegenítése is; mivel a Magyar Királyok akkoriban fényes Udvart, 's temérdek sokaságot tartván magok körül (Megjegyzésem: de nemmagyarokat; lévén ezek mindig pogánygyanusak, hanem csupa idegeneket. főkép németeket, lévén ezek igen biztos, régi keresztények.), minekutána a Királyi hasznok (öröklődő, örökre birtokba adott) elidegenítettek, azon udvari népek is kik külömben a' Haza' védelmére nem voltak egyenesen rendelve, 's akik leginkább a Királyi Hasznokból tartottak, a Várak jószágaira szorultak,

következésképpen a Várak védelmi ez által is csorbulást szenvedett; az Ország javára fordítható Királyi Hasznok pedig ezáltal végkép elenyésztek.

Második okának vélem lenni a' Polgári Alkotmány változásának, 's majd úgyszólván le roskadásának azt, hogy a Királyok látván a' Vár Jószágainak elidegenítéséből szükségképpen származandó ros következéseket, azon hasznokról, 's Jószágokról szólló örökös Királyi Adományokat megsemmisítették 's azon Jószág okat az Örökös (örökiődő, örökre birtokba adott) Birtokosoktól (Megjegyezésem: akik majdnem kizárólag betelepített idegenek voltak) vissza szedni kezdték, melyből következett, hogy azok, kiktől azon jószágok elszedettek, nem csak az Országot hazafiúi tüzzel nem védelmezték, hanem úgyszólván az Országnak, a' Királynak, 's a' közjónak ellenségévé lettek 's ez volt leginkább oka a' borzasztó Tatár pusztításnak is.

Okának tartom a' Polgári Alkotmány megváltozásának azt is, hogy minden utána Királyaink a Vár Józágaít örökös jussal a' Váraktól elidegenítették, 's a Privátusoknak (idegeneknek, nem hadköteleseknek) ajándékoztatták, a' Vár földjiből bírt Jobbágyok, 's Katonák vagyis Castresisek, kik aztán közönségesen Jobbágyoknak is hivattak, elébbeni szabadságaikat, mely a' Polgári Alkotmánnyal összekötetésben levő Királyi Privilegiumokban gyökereztetett, elvesztvén a' Privátusok által igen nyomattattak, mellyből későbbben, Ulászló Király alatt következett az úgynevezett Paraszt Zendülés, vagyis Kurucz háború is. (Megjegyezésem: E régi időben jobbágy alatt még nem értendő rabszolgasorsú földműves hanem a várak földéit művelő de egyébként szabad magyar nép, valamint ezek hadképes ifjúsága, a várvédő katonaság, vagyis a tulajdonképpeni egész magyarság, amely azonban utóbb a betelepített idegen uraknak és papságnak alárendelve s ezek által adóztatva, jutott azon rabszolgaságba, amelyet utóbb jobbágyságnak neveztek és amely sorsa ellen méltán lázadott is).

Majd fölhozza Perger még azt is, hogy a vármegyék, azaz a várföldek területéből az idegenek telepítésére területek szakítottak el. A várak és ezekkel a magyarság még inkább gyöngítették, a betelepített idegen népségek pedig az ország

törvényeit semmibe sem véve, a király védelmi alatt, saját törvényeik szerint éltek, végül aztán maguk a királyok is külföldi idegenek lettek. Történt pedig mindez így az idegen kereszténység érdekében de az ország és magyarság kárára. Végül kimondja szerző még azt is tisztán és világosan, hogy „kiki láthatja, hogy a Várban vagy amellet lakókból ’s királyi Privilegium által fölszabadítottakból, lettek későbbben a Városi Polgárok; a Várok’ vidékén vagyis a’ Várak Megyéjén lakókból pedig lettek a’ Jobbágyok”. Vagyis: utóbb a behozott idegenek már a nekik juttatott területekkel sem érték be, hanem egy részükben a nagyobb biztonságot adó várak közelébe sőt azokban magukba is telepedtek de megtartva privilegiumaikat itt is.

Elégé ismeretes, hogy miként másutt is, úgy az ősmagyaroknál, a hadifoglyok és az elítelt bűnösök tétettek volt rabszolgákká. Perger is írja hogy azonban a már keresztény magyar királyok, és így már István is, azon munkálkodott, hogy a keresztény rabok fölszabadítsanak. Ugyanezen a római pápa is igyekezett, vagyis hogy ezek sorsát könnyítse „de csak a keresztényekét, mivel a Pogány valláson levőket még inkább akarta, hogy a’ Keresztények hatalma, ’s rabláncai alatt nyögjenek (lásd Kéza Kronikáját, 142. lap)”. Mi következik tehát ebből is? Elsősorban is az, hogy itt nem szeretet volt mérvadó hanem csakis egyházi érdek, mivel a fölszabadítás nemkeresztényekre nem vonatkozott. De még kevésbé volt mérvadó az ország és a magyarság érdeke, mert itt is a magyarságot gyűlölő idegenek szabadították föl, valamint a mindféle elítelt aljas elem, a gazemberek, akik, hogy fölszabaduljanak, természetesen azonnal megkeresztelkedtek és tehát szabadokká is lettek. Hogy mindez mennyire káros volt, bizonygatnunk fölösleges. Mi több, hiszen ez meglehetősen még sokkal később is hasonlóképpen volt. Mert hiszen kik voltak mindenkor az osztrákbehívók, a Habsburg-pártiak? Kik voltak aki szabadságharcainkban árulók lettek és a Habsburgokhoz pártoltak? Elsősorban is a buzgó vallásos keresztények, akik nem akartak avagy nem mertek az Egyház érdeke ellenére a katolikus Habsburgok ellen küzdeni s a magyarabb protestánsok mellé állani, nehogy lelkiüdvösségüket, Mennyországba

juthatásukat veszítsék. Vagyis: az *önzők*, akik inkább a maguk sorsával törődtek mint hazájuk, nemzetük sorsával.

De észrevehető itt az elmondottakból még az is, hogy a földművelő, várépítő és várvédő őslakosság tehát a magyarság volt és hogy éppen az idegen, innen-onnan jött, betelepített nép, a mindenféle kósza lovag volt a nomádhajlamú népség, amely nem dolgozni jött hanem azért, hogy földek és földművelő nép fölött uralkodva, meggazdagodjon.

Szerző ezt könyvében nem mondja, de amint erről már fentebb is írtam, *vármegye* szavunkat *várföld*, *várfölde* értelműnek tartom. Megye vagy mégy szavunk szerint *föld* értelmű volt, amit igazol a legteljesebben az, hogy a déli osztjakok, tehát egy velünk rokon de oly távoli nép, nyelvében is *még*, *meg* = föld („A magyar nyelv” folyóirat 1940. februári száma, 40. oldal.)

Ezen *meg*, *megy* avagy *mégy* = föld szó fejt meg tehát nemcsak megye, vármegye szavunkat, hanem például a *Homokmégy* falu nevét is. Ámde az olaszban is *maggese* (maddzséze) = szántóföld, különösen pedig az ugar, vagyis az olyan amely egy évig műveletlenül, pihenni hagyva, vagyis az amit magyarul *ugar*-nak nevezünk (Az olasz nyelvnek *gy* hangja nem lévén, helyette szükségszerűen *dzs* hangot ejtenek). Megye szavunkat, mert a szerb-horvát *médzsa* = határ szóval egyezik, természetesen onnan általunk átvettnek állítják, holott, miként számtalan más esetben, kimutatható, hogy a dolog itt is megfordítva történt; nemcsak azért mert hiszen a szó osztják rokonaink nyelvében is megvan, hanem még más okokból is: *Megye*, azaz tehát mégy szavunk tulajdonképpen magyar szócsoportunkba tartozó. De ennek kún megfelelője: *határ*, amely utóbbi bár mai irodalmi nyelvünk már csak határvonal értelemmel használja de ugyanezt népünk széltere használja ma is földterület értelemmel is, és például amikor azt mondja „Debrecen határában legelő ménes”, ilyenkor nem a debreceni földek határvonalára gondol, hanem a Debrecen városához tartozó földterületre. Ugyanúgy itt:

*Kinyílott a piros pipacs virága,
Kis pejlovam csak a földet kapálja.*

*Kapálj lovam, úgysem kapálsz több nyáron
Kolozsvári hegyes-völgyes határon.*

*El kell mennünk Boszniába, harcolni,
Ott fog a mi piros vérünk kifolyni.
Nem lesz itt ki árva fejem sirassa,
Ki fölöttem sűrű könnyét hullasa.*

*Ne sírj anyám, ne sírjatok leányok,
Kivirul még az Ég Napja reátok,
De fölöttem borúsak a Csillagok,
Bosnyák puska golyójától meghalok.*

*Kedves rózsám, ha föl akarsz keresni,
Boszniai csatatérre gyere ki,
Ott feküszöm csipkebokor tövében,
Bosnyák puska golyója a szívemben.*

Kétségtelen hogy itt sem a Kolosvárhoz tartozó területek határvonaláról van szó hanem a területről magáról. Egyébként Ballagi is még fölhozza, hogy e szó jelentése még: „falu, város, megye egész földterületei is”. Vagyis látjuk, hogy úgy a *határ* mint a *megye mégy* avagy *mágy* szavunk eredeti értelme még *föld* volt és hogy *határvonal* értelme csak „későbbi fejlemény, hogy csak e későbbi származékjelentésével ment át a *megye* szavunk a szerb-horvát nyelvbe, ahol *medzsa* kiejtéssel – mivel *gy* hangja a szerb-horvát nyelvnek sincsen – határvonal értelme van. Holott viszont a *határ* szavunk a szerb-horvátba még régebbi *földterület* értelmével ment át, mert e nyelvben, a nép nyelvében *határföldterületet*, a hivatalos nyelvben pedig *kotár* földterületet azaz megyét, kerületet jelent.

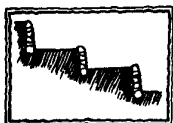
Ha pedig ezen *megye* vagy *mégy* szavunkból – amely minden bizonnyal *mágy* alakban is megvolt, aminthogy az olaszban ma is megvan a *maggese* szó – a *gy* hangot lhagyva, egymássalhangzós szóvá vezetjük vissza, akkor a nőiséget, anyaságot és szintén földet is jelentő *me*, *ma* szót kapjuk; tudjuk pedig, hogy őseinknél a föld, valamint a Föld is, nőiség-

ként volt fölfogva, „anyaföld”-nek, megszemélyesítve „Földanya”-nak is neveztetett, valamint tudjuk, hogy a finnben *ma* = föld. Viszont ha ugyane szóból az *m* hangot hagyva el, így is azt egymássalhangzós szóvá visszük vissza, akkor meg az *ágy* szót kapjuk, amely szintén mindenképpen nőiségi szó s régen talán föld jelentése is volt. Ma is *ágy* avagy *ágyás*: a kertekben bizonyos kisebb részt jelent, amely különös gonddal megmunkálva, megtrágyázva, bizonyos növény termesztésére való. Ezenkívül *ágyék* szavunk nőiségi, mert bárminek völgyeletét, különösen pedig embernél, főképpen nőnél a két láb közötti völgyelet jelenti. Mi több, ha ezen *égy* avagy *ágy* szavunkat megfordítjuk, akkor a szumer *gi*, keményebb kiejtéssel *ki* és a görög *gé*, tehát ismét *föld* jelentésű szavakat kapjuk; tudvalévő pedig, hogy a görögöknél *Gaia*, másként *Gé*, latinosan *Gea*, a Földistennő neve is volt. Viszont a németben meg *Gau* = megye, tehát szintén: föld. Ámde az sem véletlenség tehát, hogy az olaszban a *maggese* szó ugarföldet jelent, mert hiszen *ugar*, tájszólasos *gar*, szavunk első szótagja mi más mint az *ágy* avagy *égy* megfelelője s az említett *gi*, *gé* = föld szó megfordítottja? Világos tehát, hogy ezen *ugar*, *igar* szavunk azonos egyrészt a szumer *igara*, *agara* = föld, *akar* = szántóföld, másrészt pedig a latin *ager*, olasz *agro* és német *Acker* = föld, szántóföld szavakkal. Meglepő tény azonban, hogy a szumerben *agarín* = anyaméh (uterus), ami ismét a legjellegzetesebben nőiségi. (A szumer szavakat lásd: Kímnach Ödön: „Magyar-szumer kézi szótár.” Karcag, 1905., amelyben az is föltüntetve hogy minden egyes szó mely forrásműből véve.) A föld és anyaméh egymással összefüggésbe hozását pedig az okolja meg, hogy anyaméh ugyanúgy *termő* valami mint a föld is. Valószínűnek tarthatjuk tehát, hogy például *Szilvány* és *Száldobágy* és más helységeink nevében az *ágy* végzés értelme is tulajdonképpen *föld* volt de hogy utóbb ez *telep* értelmet is kapott, vagyis hogy *Szilvány* = szilvaföld, szilvásföld, *Szárdobágy* pedig = olyan hely, olyan falu amelynek szárdobja van. A *Halmágy* falunevet értelmezhetjük úgy *halmágy*-nak azaz halasföldnek mint *halm-ágy-nak* is, azaz halmok közötti völgyeletnek is. Száldobnak nevezték a fa-

törzs-darabból való dobót, amelynek csak keskeny, hosszanti nyílása volt, amely nyíláson át vajták ki belsejét. Az ilyen dobnak igen messzire hallatszó hangja volt, és más-más, aszerint hogy hol verték, amiért is különféle jelzések adására használták.

Fölhozható még, hogy habár a szerb-horvát nyelvben a *medzsa* szóhatárvonal jelentéssel is bír de hogy például Dél-

Dalmáciában a művelhetésre terrasozással alkalmassá tett hegyoldal egyes terraszeit (avar szóval bizonyára: *párkányait*) is *medzsa* néven nevezik, de ugyanígy a terrasok falazását is, amely értelme

és szó tehát kétségtelenül ősnyelvünk mégy, megye = föld, földterület szavából származott. Hogy azonban ezen őszavunk mi-

lyen régen mehetett át árja nyelvekbe, mutatja az hogy az olaszban is *mezzo*, *fra-mezzo* (*meddzo*) = köz, közte, közötté, közbül.

Amely szó átvezet ennek *közép* értelmére is, de amihez tehető, hogy a latinban is *medius*, a németben *Mitte* szintén közép jelentésű. Ennek pedig pontos kazár szócsoporthelyi párhuzama nyelvünkben a *köz*, *közte* és *közép* szavaink.

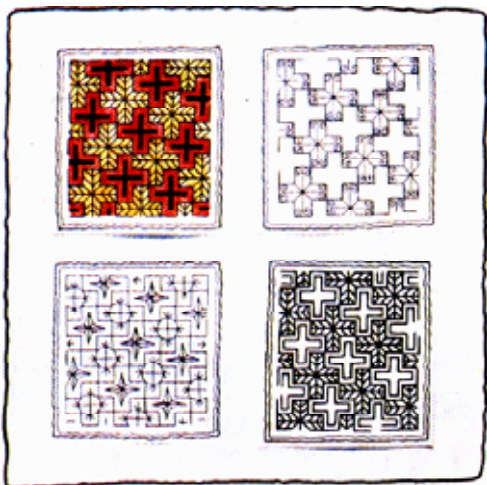
Lehetséges, hogy *mesgye*: határt képező ösvény, szavunkat a szlávból vettük át, ami azonban semmit sem változtat azon, hogy maguk a szláv *medzsa*, *medzsu*, *mezdsu* szavak viszont ősnyelvünkből származtak.

Mindezen szavak azonban már szemere szócsoporthelyhez vezetnek át, éspedig a már sokszor említett azon a sziszegőhangokból a *t*, *d* hangokba való átmenet révén is. Azt is tudjuk már, hogy a német *Mädel*, *Mädchen* (médel, médhen) : lány, angol *maid* (méd): lány, szűz és megfordítva *dam*, *dáma* szavak mind nőt jelentő szemere szócsoporthelyi szavak, ugyanúgy valamint az árja nyelvekben meglévő *mater*, *Mutter*: anya szavak is, amelyek hogy valamikor negatívum azaz völgyelet sőt árok jelentésűek is kellett legyenek, ezt legjobban az ezekkel teljesen azonos magyar *meder* szó bizonyítja. Láttuk azt is, hogy a görögösített Szemirámisz név eredetileg Szemiramet,

Szamuraamat alakú volt és Vénusszal illetve a mi Tündér Ilo-nánkkal avagy Szemerénkkal azonos nőiség istennő nevével volt azonos, de amely szumer-asszír istennő nevében a *met, mat* rész szintén nő jelentésű volt. Úgyhogy kétségtelennek tarthatni miszerint a női szeméremrésznek is kellett legyen a szemere szó csoportban *mét, még* alakú neve, ami azután összefüggésbe került a *madeo, madido, mola, muta, mud* nedveséget és iszapot jelentő latin, olasz, finn és angol szavakkal, illetve mindezek egykori ősével, de ugyanígy a *med, met: méz,* továbbá még a *meta:* cél szóval is, mert ismeretes szokás ma is, hogy a versenyfutók célját szallag képezi, amelyet az elsőnek érkező, vagyis a győztes, átszakít. Ugyanígy útvonalak, hidak, stb. *megnyitásakor* is kifeszített szallagot szokás – ma, helytelenül, inkább ollóval átvágni – eredetileg, átszakítani; ami a szűzhártya átszakítását is jelképezte. Továbbá, mi már tudjuk azt is, hogy a föld neve a *szeme re* szócsoporthoz szerint, ha megfordított alakban is, a szláv *zem, zemlya* szavakban valamint a görögöknél *Szemele* Földistennő nevében maradt fenn, amely utóbbi viszont a *Szemere* szavunkban, illetve Föld- és Nőiségistennő nevünkben is fölismerhető s azonosul a *szemérem* és *szemérmetség* szavainkkal is.

Ami az avarok művészetét illeti, következtethető hogy – legalábbis őseredetileg – főképp a náluk tisztelettárgyát képező dolgokat föltüntető jelképekből állott. Elsősorban is a tűz jelképe szerepelhetett, vagyis az egyenlőszárú kereszt, továbbá a kör, a körbe foglalt

kereszt vagyis a Nap e jelképe, aztán a fenyőfa, valamint a juh, a kos és ez utóbbival kapcsolatban a kacsaringó (spirál), ami

a göndörséget (avar szóval barkaságot, pürgeséget) is jelképezte. Színeik minden bizonnyal a tűz színei voltak, vagyis a piros, a sárga azaz arany, de mivel van kék láng is, tehát a kék is, a fenyő színe miatt a zöld is, sőt amint ezt neve mutatja: a *barna*, továbbá a fekete; ez utóbbi kettő mint az égettség: *pörkölődöttség*, és a korom és a *varjú*, vagyis a tűzlehozó madár színe; mert valószínű, hogy az avaroknál ez a fekete holló neve volt; bár a varjú is barna. Úgyhogy díszítményeik rendkívül gazdagok lehettek és változatosak. Hiszen csak az itt a megelőző oldalon föltüntetett, csupa keresztből álló mintát is akár százféléképpen is változtathatjuk és színezhetjük. E kereszt mintát bizánci papokat ábrázoló festményeken a pap palástján is láthatjuk, de szerintem ez is avar eredetű, ugyanúgy mint a Hubertus-rege, a keresztvetés szokása, a boszniai-hercegovinai nők föntemlített tetovált kör, kereszt és fenyőág jelei, valamint, ahogy ezt is láttuk, a csillárok készítése is.

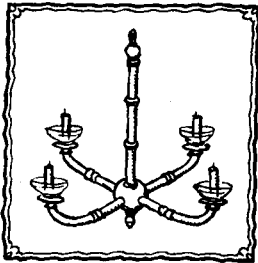
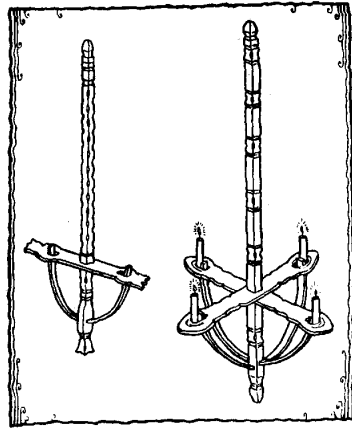
Ismeretnem kell azonban itten még a gyertyás, világító csillárok egy egészen más, szerkezetükben is teljesen eltérő s eszerint őseredetükben is egészen más, és népünknel meglévő, Kalotaszegen különösen igen használatos alakját. (Lássad például: Malonyai Dezső: „A magyar nép művészete” című műve „Kalotaszeg” kötetében.).

Ezen csilláraink az eddig szóban voltaktól lényegesen eltérőek, és pedig azért mert míg amazok alapalakja a kör, tehát nőiség, utóbb ezért jelképesen várként, városként, valamint ágyként, vagyis így is nőiségként fölfogva, szűz tűzpapnő által gondoztattak is. Emezek lényege viszont nem kör hanem rúd-, botalak, tehát hímségi jelkép. Ezenkívül pedig keresztalakot is képeznek, ami a tűz jelképe volt, aminthogy rajtuk valóban lángok égnek. Vannak egyszerűbbek, két gyertya számára valók, valamint fejlettebbek, négygyertyásak is. Eme csillárok nagy régisége mellett szól, hogy csakis fából készülnek, minden fémalkatrész nélkül, holott a körcsillárok viszont kizárólag fémből, azaz rézből, bronzból készültek, vagyis a Bronz- vagy Rézkornál régiebbek nem lehetnek, holott a tisztán fából való készülhetek már a Kőkorból is; aminthogy valószínűleg az Új-Kőkorszakban (Neolithicum) keletkeztek is.

Amint ez itteni rajzaimon is látható, a gyertyákat helyükön ruganyos, hajlított lécecskék rögzítik, illetve szorítják oda.

Bizonyosnak tarthatjuk tehát azt, hogy eme csilláraink voltak a mai nem körhanem karszillárok ősei is, amelyeken régebben szintén még gyertyák égtek de amelyek ma természetesen villanyra rendezvük be.

Megjegyezhető még a következő egyezés: Az ősi avar körcsillárok karikaalakjuk miatt nőiségi jelképek voltak,

rajtuk pedig olajégők égtek. Úgy az olaj, mint folyadék, valamint a csésze, amelyben égett: nőiség Eilenben ezen rúd alakú s keresztet is képező csillárok csakis hímségi jelképként foghatók föl. És íme, ezen rúd alakú magyar népi csillárainkon csakis gyertyák égtek; márpedig a gyertya, rúd alakú lévén: szintén hímségi jelkép.

Szová kell itt tennem a rómaiak tűz- és villám istensége, azonosságát a lettek, litvánok és szlávok Perun, Perkun, Perkunasz tűz- és villámistenségével. Úgy ez mint a Vulcanus név is pedig ősnyelvünkből származik, csakhogy holott a Vulcanus név a pelazg azaz palóc szócsoportba illő név, a más három ellenben világosan avar szócsoportbeli. A szumerban is *vul* és *bil* = tűz (bár jelent a szumerban *bar* is tüzet), míg ugyancsak a szumerban *gun*, más rokonnépeink nyelvén *kun*, a vogulban *kum*, *hum* = hím, férfi, amely szó a latin *homo* = ember, férfi szó őse is, és amely a magyar *hím* és *kan*, erdélyi *kam* = kan szavakban is él. Csakhogy rokonnépeink nyelvén a *kún* szónak, valamint ennek *kán*, *hán* változatainak

még fejedelem, király jelentése is van (amiből a német König, germán Kunig, Kuning = király szó is származik), úgyhogy a *vulkán* nŒv értelme sem más mint *Tűz-ember*, *Tűz-férfi*, *Tűz-király* és egyúttal Tűzisten is. De hasonlóképpen van ez a Perun, Perkun, Perkunasz nevekkel is. A kezdő *per* szótag világosan azonosul egyrészt a szumer *bar* = tűz szóval, másrészt a magyar *perzsel*, *pörzsöl* és a már magánhangzókihagyásos szláv *przsi* = perzsel, és német *brennen* = égni szavakkal, amely utóbbi kettő eredetileg kétségtelenül pörzsi, perzsi, bernen, burnen kellett legyen, aminthogy az égés neve az angolban ma is *burn*; aminek a *vul* = tűz szó csak lágyult *l*-es kiejtése, míg viszont a szumer *bar* = tűz egyezik az olasz *brucia* (brúcsa) = ég, a magyar *parázs* és olasz *bragia* (brádzsa) = parázs szavakkal. Mindebből viszont még az is következik, hogy bár a magyar perzsel, pörzsöl már nem közvetlen tűz értelmű és nem közvetlen égést jelent, de, hogy eredetileg égést is kellett jelenszen, következtethető a német *brennen* és *anbrennen* valamint az olasz *bruciare* és *abrustolire* = égni és odaégni, pörkölni szavakból.

Hogy a tűz, égés, világosság és a villám egymással kapcsolatba hozottak, ez természetes dolog, amit sok más szón kívül as zumer *pil* = tűz és a magyar *világosság* és *villám* szavak azonossága is mutat, de mutatja akár a szumer *pil* = tűz és a német *Blitz* = *villám* szó is, vagy pedig az angol *burn*, amely egyaránt jelent égést és ragyogást, fénylést. Ezért természetes dolog hogy a Vulcanus és Perun, Perkun, Perkunasz istenségek is úgy a tűz mint a villám megszemélyesítései is voltak Ez utóbbi istenség nevében a *kun* rész viszont ugyanaz mint az előbbiben a *kán*, vagyis = férfi, ember, király. Viszont az *-usz* vagy *-asz* végzés nem más mint a mi az névelőnk de amely, amint már sokszor láttuk, ősnyelvünk ragozó szellemének megfelelőleg, régen ragként, a szó végén állott, ami az albán, oláh, bolgár és oromo nyelvben ma is így van, vagyis amely nyelvekben névelőnek megfelelő rag ma is a szó végén áll, valamint ahogy a latin és görög nyelv *-usz*, *-asz*, *-osz*, *-isz* szóvégzése is, habár elhomályosultan, de szintén szóvégi névelő, azaz: névutó, volt. Mind ami szerint tehát a szóban levő *Perkun-asz* istenség név jelentése is: *A-tűz-férfi* vagy *A-tűz-király*.

Viszont a *Perun* nevet illetőleg: lehet hogy ez csupán a Perkun név kopott kiejtése, de lehetséges hogy itt az *-un* rész csak a mi régi, már sokszor említett *-on* képzőnk u hangos kiejtése, ami szerint a *Perun* név értelme *égő* = tűz volna. Valószínűnek tartható ugyanis, hogy úgy a szláv *ogany* = tűz, a görög *aglaie* = fény, ragyogás szó valamint az indiai *Ágni* tűzisten neve is a mai *ég* és *Ég* szavaink származékai. De *Ágni*, ugyanúgy, mint *Vulcanus* és *Perun*, *Perkunasz*, egyúttal villámisten is Viszont a latin *ignis* = tűz szó a mi *égni* igénnel teljesen azonos.

Elégé ismeretes már, hogy a kereszténységben a régi, ősvallási istenségek, amennyiben az ezekre való emlékezés nem volt teljesen feledtethető, ott ördögi, gonosz, sokszor földalatti szellemekké alakítottak át, annál inkább tehát az olyan tűz- és villám, sőt földalattinak is képzelt istenségek amilyen *Vulcanus*-*Prometeosz*, illetve *Perun*-*Perkunasz*, voltak. Ennek egyik kétségtelen bizonyítéka már maga a kereszténység ördögfejedelmi *Lucifer* neve is, amelynek latin nyelvbeli jelentése: Világosság-hozó, Világosság-adó. De ugyanilyen bizonyítékot szolgáltat még a finn *perkele* = ördög szó, amely hiszen betűszerint azonos a *perkel*, *pörköl*, *párgal* szavunkkal, de amely *perkel* igénnel, amint láttuk, régen *tüzel*, *éget* értelme is volt. Mi több, a finnben *perhana* is = ördög, amely szóban a *hana* rész azonos a *kan*, *kun* = hím, férfi szavunkkal, amely viszont a *Vulkán* és *Perkun* tűzisten neveken is ott van.

Magyarázatra szorul azonban az, hogy az Égből származó tűz avagy a villám, miért, miképpen hozott kapcsolatba a földalattisággal, földalatti vagyis vulkánikus tűzzel? Amely kérdésre már Fáy' Elek is, többször említettem könyvében, azt hiszem, eléggé elfogadható választ adott. Amely válasza, itt meggyással kiegészítve, a következő: Az ősök igen jól tudták, látták, hogy tűz a földalatt is van, amit a tűzhányó hegyek vagyis a vulkánok is világosan tanúsítottak. De tudták, látták azt is, hogy a felhőkből tüzes villámok csapnak le, vagyis tehát az Égből, ahol hogy tűz igenis kell létezzen, azt mutatta a nap valamint mutatták a Csillagok is. Amint Fáy is mondja: az ősök tehát azt is képzelhették, hogy a viharok számtalan villáma, villámcsapása az égi tűznek a Földbe oltása, amiért is

azután Hefaisztosz-Prometeosz-Vulcanus (régibb nevén Volkán) egyúttal a villám és földi tűz istenségévé, megszemélyesítésévé lett. Igaz ugyan hogy ez így csak együgyű (naiv) és csak látszólagosságon alapuló megokolás, amely a valósággal nem egyező, de azt tartom, hogy ez csak későbbi, vagy csak jelképezésből származó, vagy pedig tudatlanság következtében keletkezett magyarázat, elképzelés volt. Annyi azonban tény, hogy minden tűz, azaz minden erőny a végtelen világűrből: az Égből, származik, aminthogy Napunk tüze is a világűrből kelt, míg viszont Földünk a Napból kiválott rész lévén, így a Föld mélyében még meglévő tűz is a Napból eredvén: tulajdonképpen tehát szintén a világűrből, vagyis az Égből való. És íme: a „Mensch und die Erde.” című német mű VII. kötete 40. oldalán fölhozva, hogy az óceániai polinézek regéi szerint Maui istenség pirostollú madár képében a tüzet a *Napból* hozta le. Ami, ha jelképes beszédből lett is mai szószerinti hiedelemmé de a valóságnak, a görög-római hiedelemnél mindenesetre jobban megfelel. Ámde a görögöknél, rómaiaknál is Zeusz-Jupiter, vagyis a főisten tiszteltetett *villámszóróként*, amiért is Jupitert „Jupiter tonans”-nak is nevezték volt. Ő tehát nem a villám megszemélyesítéseként szerepelt, hanem annak kezelőjeként, aki a villámokat a Földre veti, szórja s így tehát a tüzet a Földbe oltja, ami szerint a tűz itt is az örök nagy Egységből, a Mindenségből, az örök, nagy Égistentől, Egyistentől származtatik.

Könyvében Fáy Elek is azt fejti ki részletesen, hogy az ősök fölfogása szerint a vulkánikus, földalatti tűz az égből a villámok által oltódott a Földbe. Aminthogy a szumer *vul* = tűz szó összevethető a latin *fulgur* = villám szóval, de ugyanígy egyrészt a magyar *villám*, másrészt a *fullánk* szóval is, mivel a fullánk, szúrva behatoló valamiként: a nyíllal és így a villámmal is, vagyis az „Isten nyíla”-val is – ahogy a villámot népünk általánosan ma is nevezi – összehasonlítható. A fullánk szó eredeti értelme úgy lehet *fúr-láng* volt, amely *fúr* szórésznek *szúr* de egyúttal *tűz* értelme is lehetett; aminthogy *tűz* szavunknak is van *tűz* (főnév) de egyúttal *tűz* (ige) = *szúr* értelme is; a szúrás és fúrás pedig egymáshoz hasonló cselekvés, működés. Úgyhogy a villám költőileg úgy nyílként mint fullánk-

ként is fölfogható volt, amely fullánk avagy nyíl tehát az égi tüzet oltja, fullasztja a Földbe, de amely tűz azután a tűzhányókban a Föld mélyéből itt-ott ki is tör. És íme: a hitrege (mythosz) szerint is Jupiter-Zeusz Volcanus-Hefaisztosz-Prometeoszt, ennek engedetlensége miatti haragjában, az Égből ledobta (a villámcsapás!), aki így leesvén, egyik lábát törte s amiért is őt sántának képzelték. A rege szerint ugyanis a főisten nem akarta hogy az emberek a tüzet megismerjék, hogy őket ez rosszra ne térítse Prometeosz-Volcanus azonban, aki az embereket alkotta s ezek tehát mintegy gyermekei is voltak, sajnálta hogy hidegségben, sötétségben szenvednek, számukra a tüzet az Égből lehozta, lelopta, más fölfogás szerint a tűzgyújtásra megtanította. Meglepő egyezés tehát, hogy népmesénk viszont „sánta ördögről beszélnek. De mind ami a kereszténység azon hitregéjében is folytatódik, amely szerint Lucifer (= Világossághozó vagy Világosságadó) valamikor angyalfejedelem volt, de aki Isten ellen föllázadott, ám legyőzve, az Égből letaszítatva. most csak *tüzes* pokol, vagyis az Alvilág fejedelme de istennek mindenben most is ellensége; láttuk pedig miszerint a kereszténység az ősvallás istenszemélyeit gonosz szellemekké, ördögökké alakította át, annál inkább tehát a tűz istenségét, akit már az ősvallás a föld alatt is tartózkodónak képzelt.

De mindez elmondottból, ha már bármennyire elhomályosodottan is, de kikövetkeztethető, hogy őseink igenis tudták, miszerint Földünk maga, valamint a benne rejlő tűz is a Napból származik, valamint hogy a Nap pedig az örök Mindenségből.

Annyi kétségtelen, hogy a rúd- és egyúttal keresztalakot is képező csillárok csakis hímségi jelképként szerepelhettek, de viszont ugyanilyen kétségtelen, hogy a kör- illetve váralakúak, meg csakis nőiségiel lehettek, eltekintve attól hogy maga a láng avagy a lángok, viszont hímségi jelképként voltak fölfogva, úgy a rúd mint a köralakú csillárokon, mert hiszen láttuk hogy, általában, még a nőelvűeknél is a tűz, az erőny és a Nap is az ősnőiség, vagyis az ősananyag, szűzen szült *fiaként* volt fölfogva s hogy őt az ősananyag azért szülhette csakis szűzen, mivel az abszolút nőelvi fölfogás szerint az erőny az anyag szü-

leménye: az anyag által létrehozott valami s eszerint őseredeti-
leg még nem létezett hímség amely megtermékenyíthette
volna, ami tehát a szűzanyaság fogalma eredetis is képezte.

Ami a körscillárt illeti, fölhozható, hogy hiszen az öröktűz
örzője is mindig nő kellett legyen, és pedig szűzleány, ami is-
mét az ősnőiség szűzvoltával látszik kapcsolatban lenni. Mit
több, hiszen a kupola is, amely alatt az öröktűz szentélye volt,
ismét nőiségi jelkép, másrészt az hogy a körscillár volt fölül,
az oltár pedig, amely hímséget is jelképezhetett. „alatta, így ez
nőelvésegre is utalhat. Úgyhogy mindebből még arra is követ-
keztethetünk, hogy az avarok minden tűztiszteletük és tényle-
ges férfiuralmuk mellett is, tulajdonképpen nőelvek lehettek,
illetve hogy náluk az egykori matriarchatusnak a vallási dol-
gokban még élő nyomai voltak. Avagy hogy ez legalábbis
azon törzseiknél volt még így, amelyek tűztiszteletében ezért
tehát nem rúdcillár hanem körscillár használtatott.

Az öröktűzörző papnőt illetőleg igen érdekes adat a kö-
vetkező: A „Der Mensch und die Erde” című mű VII. kötete
422. oldalán olvasható, hogy régen Németországban igen sok
körscillár létezett, csak hogy ezek nagyobb része a háborúkban,
forradalmakban odaveszett. Hogy volt olyan is (valószínűleg
már újabb készítmény) amelynek közepén is égett egy láng és
az Jézust, a körön levő 12 pedig a 12 apostolt jelképezte, ami
tehát már teljesen keresztény gondolat. De hogy voltak olya-
nok is amelyek közepén Szűzmária-szobrocska volt, és hogy
az ilyen csillárokat *Marienleuchter* vagy *Muttergottesleuchter*
= Máriacsillár, Istenanyjacsillár, néven nevezték. Világos tehát
hogy ez volt a régibb átkeresztényesítés, amely az őseredethez
még közelebb állott, a másik pedig – Jézussal és az apostolok-
kal – a későbbi átalakítás. Minden kétségen fölül viszont,
hogy Máriacsillárok, avagy Istenanyjacsillárok, tehát az avar
csillárok származékai voltak, amely utóbbiak közepén az
öröktűzet *meggyújtó* s ezt *gondozó* szűz papnő szerepelt, illet-
ve akinek itt hálószobácskája s ágya is volt, aki tehát a hímsé-
get, az ezt megszemélyesítő Nap- és Tűzistent szűzen szülő,
szűzen létrehozó ősananyagistenn őt is jelképezte. Aki azután a
kereszténységben egészen magától értetődőleg lett a fiát Jézust
szűzen szülő Szűz-Máriával azonosítva.

Ám nem hagyhatjuk itten megemlítés nélkül azt sem, hogy *tűz*, *tiszta* és *szűz* szavaink egymással hangtanilag azonosak, ami viszont meg arra is enged következtetni, hogy az abszolút nőelviéknél valamiképpen még a tűz is nőiségként lehetett fölfogva, aminthogy láttuk is, hogy például a vogulok regéiben a Nap néha nőként is volt fölfogva, hogy a japániaknál a Nap Amateraszu istennőben személyesítették meg, amely fölfogás maradványa lehet a német „die Sonne” is.

Volt már említés arról, hogy az etruszk nyelvben az *enna* szó nőiséget jelentett, személynevek végen pedig a származást, de nem az apa hanem az anya utánit (Porsenna, Vivenna stb.) jelentette. A latinban *perenne*, *perennis*, *perenna* = állandó, örökké tartó, *Perenna* pedig nőnév. Vajon ez nem etruszk eredetű-e? De mivel a latinban ez *örök* és *állandó* értelemmel maradt fenn, ez nem azért van-e, mert az öröktűz az etruskok nőelvű törzseinél (rutul, rét, razenna) szintén nőiségként volt fölfogva?

Igaz ugyan, hogy a rómaiak *Vesta* tűzistennője neve a görög *Hesztia-nak* csak romlott kiejtése is lehet, de ha nem az, akkor ez azt jelenti, hogy a besenyőknél, és tehát az itáliai szabinoknál is, a tűz neve *vész* volt; amit aztán a *Vesuvius* tűzhányó e neve valamint a magyar *bősz*, német *böse* és szláv *beszno* = *bősz* szavak is igazolnak. A görögöknél azonban a *hesztia* szó tulajdonképpen a tűzhely, házitűzhely neve volt, amely szó a német *Hitze* (hicce) = hőség szót juttatja eszünkbe, de még inkább a magyar *hő*, és *hőség* szót amelynek hiszen általános *hé* kiejtése is van és ami például *több Héviz* = hővíz = melegforrás, helység nevünkben is megvan, de megvan a görög *Hefaisztosz* tűzistenség nevében is. Amihez tehető, hogy az oromban is *hoha*, *hohuma* = hő, hőség.

Föltűnő sok a tűzre is vonatkoztatható körös szócsoporthoz tartozó szó, ami azt jelentheti, hogy valamilyen tűztisztelet a körösöknél is volt. Ilyen szavak a magyar *gerjed*, aminthogy népünk szokta is mondani „tűzet gyújtani” helyett hogy „tűzet gerjeszteni”; de maga *gyúl* szavunk is körös szócsoporthoz tartozó. Fölhozható, hogy a nyári napfordulati tűzűnnep neve a németeknél *Julfeuer*, *Julfest*. A szlávban *gori* = ég, a németben *Glut*, *glühen* = izzás, izzani, de amely szavak a magánhang-

zólhagyás előtt gul, gyül, gül alakúak is lehettek. Ezek megfordított alakja a latin *lux* = világosság és a görög *lúknosz* = mécses. Említettem, hogy már a régiek is használtak üveglencsét, avagy az üvegszerű hegyikristályból készülő lencsét tűzgyújtásra, ami megfejté azt hogy a Biblia szerint az oltár tüzét „égi tűz” gyújtotta meg. Mind ezzel egyezik egyrészt, hogy csak a magyarban azonos az *Ég* neve az *ég* igével, valamint az is hogy *gyül* szavunk is azonos a *gyül* szavunkkal; tény pedig hogy a lencse azáltal *gyújt* hogy a napsugarakat *gyűjti*.

Benedek Elek magyar mesegyűjteménye „A legszerencsésebb óra” című meséjében, szempontunkból igen érdekes indíték a következő: Erdő szélén *barát* (szerzetes) nagy keresztel a hátán jár ezer esztendő óta szüntelenül föl és alá. A keresztet sem letenni, sem megállani nem képes. Ebből csak akkor szabaduland meg ha valaki rákiált: „Elég!”, ami azonban titok; senki sem tudja. – Ismeretes a Bibliából, hogy Jézus is hátán kellett vigye keresztjét, amelyre megfeszítették. Amivel hozza tük kapcsolatba a nálunk és másutt is meglevő szokásos mondás, hogy „Viselnem kell keresztemet.” avagy: „Hordja a keresztjét.”, amit akkor szokás mondani ha valakinek valamely elkerülhetlen és állandó szenvedést avagy állandó terhes állapotot kell viselnie Különben is pedig a kereszt a szenvedés jelképe. Amely fönti meseindíték azonban nem Jézus bibliai keresztordásából származott, ha utóbb ezzel azonosított is, hanem egy Prometeusz-féle tűzisten büntetése regéjéből, vagyis a dolog megfordítva történt: egy ősi rege alkalmaztatott Jézusra is. Amit mutatnak a következők is: Ha e rege indíték a Bibliából származott volna, akkor bizonyára nem tétetett volna Jézus Krisztus helyébe barát, hanem megmaradott volna vele kapcsolatban. Aminthogy van számos népi Krisztusmonda is, amelyek nagy része nem is bibliai eredetű. Vagyis éppen ellenkezőleg: nemhogy Krisztus helyébe másvalaki tétetett volna, hanem: nem a Bibliából származó regék is Krisztusra alkalmaztattak. Továbbá, láttuk hogy a verést szenvedő s a tűzgyújtáshoz használt két faágdarabot jelképező keresztre feszített Tűzés Napisten mondája Ázsiában, sámánvallású rokonnépeinknél is megvan, és pedig a sámánokkal kapcsolatban, ahol a Tűz- és Napisten *Bar* neve is fönnma-

radott, ahol a dobot feszítő és őt magát kereszthalakkal jelképezve: hátát verik, amivel egyezik, hogy a Biblia szerint Jézus is megkorbácsolatott. De ahol a samándob keresztyénél még a kereszt *kris* neve is megvan, aminek neve a mai horvát nyelvben is *kríz*s. Láttuk pedig, hogy Bar Nap- és Tűzisten *barata* = Tűz-anya néven is neveztetett, amely név hiszen a *barát* szóval betűszerint azonos: mi pedig már tudjuk hogy ezen Barata Nap- és tűzisteniség szenvedését, büntetését azért kell viselje mert ő, az emberek szerető barátjaként, hogy ezeket a tél hidegétől, az éj sötétségétől *megvált*sa, apja a Nagy Égisten tilalma ellenére, a tűz ismerésére s a tűzgyújtásra megtanította. Amiért *keresztre köttetett*, de nem örökre, hanem – mondjuk – „ezer esztendőre”. Viszont csak a későbbi, már nem fajunkbeli, kegyetlenebb természetű népek nem találták a verést, kereszt-hordást, keresztre kötöztetést eléggé kegyetlen büntetésnek és ezért helyébe a véres, keresztre szögeztetést tették. Valószínűnek tarthatjuk még azt is, hogy az eredeti ősrégében maga a Nagy Isten mondja, vagy mondatja valakivel, az „Elég!” szót és bocsát meg fiának; aminthogy a görög rege szerint is Zeusz főisten utóbb megbocsát Prometeosznak, megengedi hogy őt Heraklesz fölszabadítsa, ami után őt az Égbe visszafogadják, aminthogy Jézus is föltámad és apja mellé az Égbe visszatér. Megjegyezhető azonban hogy már a görögök sem találták Prometeosz sziklára láncolatását eléggé kegyetlen büntetésnek, amiért is a máját véresen marcangoló sást is hozzátették.

De nem csak a szerzetesek *barát* neve azonos a Tűzisten *Barata* nevével, hanem az avar szócsoporthoz tartozik a *franciscanusok*, azaz *ferences barátok* e neve is, amelyet hiszen Szent *Ferenc*, e baráti rend alapítója neve után kapott a rend. Aki neve azonban Giovanni = János volt és a *Francesco-Franciscus* = *Ferenc* nevet csak utóbb vette föl! Holott a latinban *frater*, a németben *Bruder* = fivér, de emellett a *frater* szószertetést is jelent, ugyanúgy mint a magyarban a *barát* szó; amely név és szavak viszont mind avar szócsoporthoz tartoznak, mi több, Szent Ferencnek állítólagos családneve is *Bernardone* volt! Annál meglepőbb egyezés tehát, hogy a *Franciscus* névnek éppen magyar *Ferenc* megfelelője egyezik betűszerint a latin és görög *ferens* és *fero* hozót, hozást jelentő szavakkal, ami,

láttuk, a *Lucifer* = világossághozó-nevű, az Égből letaszított és ördöggé lett főangyal nevében is megvan; holott hiszen a rege szerint, a Tűzisten volt az aki az emberek számára a tüzet hozta, amikor is magát megégette, vagyis: így is szenvednie kellett. Említettem pedig, hogy az égetett seb a legfájdalmasabb, valamint hogy *fáj* szavunk pontosan egyezik a német *Feuer* = tűz szóval, amelyet irodalmilag ugyan *fojer*-nek ejt. Lehetséges-e tehát hogy ennyi és többfelőli egyezés, mind csak véletlenség legyen? Avagy véletlenség volna még az is, hogy éppen a *ferences barátok* csuhája *barna*, olaszul *bruno*, németül *braun*, holott a barnaság az égettség színe is. Úgy-hogy: kénytelenek vagyunk föltételezni, miszerint, ha akár-mennyire is már csak öntudatlanul, de a ferences barátrend alapításakor és e rend szokásaiban is ősvár, vagyis kereszténységelőtti hagyományok érvényesültek.

A főnti egyezésekhez kell még toldanom a német *Freund* (frojnd vagy frájnd) = barát szót is, amely a latin *ferens* = hozó, szóval és a magyar *Ferenc* névvel is egyező, és eszerint helyesebb értelmű is, holott a német *Bruderés* a szláv *brat* (amely utóbbiból a magyar *barát* szót tévesen származtatják) már értelemtolódásos származékok mert fivér jelentésűek, mivel *Barata* Nap- és Tűzisten az embereknek nem fivére hanem igenis jóakaró, jóttevő *barátja* s ezenkívül apja is, ami a görög mythológiában azáltal fejeződött ki, hogy Prometheusz alkotta agyagból az embereket. Mi pedig tudjuk, hogy őseink fölfogása szerint az emberek atyja s egyúttal gondviselője, megváltója, jóttevője, szeretettel pártfogója is a Napisten, de semmiképpen sem fivére.

Ismeretesek az erdélyi *Raksóné*-, másként *Rabsonné*-mondák, amely, a regék szerint igen szép nővel, a szintén regébeli *Furusina* is azonos. Előre kell azonban itt bocsátanom, hogy a székelyek nyelvjárásaiban a *né* szó még nem használatik, mint mai irodalmi nyelvünkben, csak valaki feleségére vonatkozóan (például Szilágyi, Kovács, Halasi: Szilágyiné, Kovácsné, Halasiné) hanem általánosan *nő* értelműen is, például: *oláhné*, *szászné* nem azt jelenti hogy valamely oláh avagy szász férfi felesége, hanem azt hogy: oláh nő, szász nő, de aki leány is lehet.

A Rabsóné-regékből elég itt egyet fölhoznom: *Parajd* közelében, hegytetőn várrom látszik, amelyet a nép *Rabsóné vára*-nak nevez, merthogy valamikor ott gyönyörű vár állott és Rabsóné volt úrnője. Szeretett négylovas hintóján Kolozsvárra templomba járni, de az út nagyon rossz karban volt. Az ördög egyszer fölajánlotta neki, hogy egyetlen éjszakán át a hosszú utat szép simára javítja de ezért „két hegy aranyat és egy völgy ezüstöt” kért tőle. Rabsóné beleegyezett, a jó út meglelt és az ördög, amit kért megkapta.

Mi már tudjuk, hogy Rabsóné nem más mint Tündér Ilona Földistennőnk de itt ezen egyik avar nevén nevezve, valamint tudjuk azt is, hogy a Nap- és Tüziisten csak a kereszténységben lett ördöggé átalakítva Valamint megértjük mi már azt is, hogy a vár itten a „leányvár” (Trója), amelyet be kell venni s megértjük azt is, hogy a két „aranyhegy” itt a két emlőt (illetve a két „arancsillag”-ot vagyis a két csecsbimbót) jelenti, az „ezüstvölgy” pedig az ágyékat és ebben a fehér szűzhártyát (amely utóbbit az ezüstös párta is jelképezte) jelenti. Mind amiből világosan következik, hogy az eredeti mythosz valamikor még arról szólt, hogy a Nap- és Tüziisten Rabsónét nejeül kívánta s hogy miután a szabott föltételt teljesítette, őt meg is kapta.

Érdekes, hogy Erdélyben az ördögnek még *Burugó* (idegen nyelvi hatás folytán Burgó-nak is ejtve) neve is van, amely név alatt mesékben, regékben is előfordul. E neve alatt pedig nem más mint a tűzszerszám *túrája* azaz *forgó furkója* megszemélyesítése. amely a gyors ide-oda forgás és súrlódás következtében valóban *tur-tur*, *surrogó-burrogó* hangot hallat. Amely hang ki is fejeződik a magyar *fűrő* szóban de ugyanígy a török *burgis* a német *Bohrer* (bórer) = fűrő szavakban is, amelyek más megfelelője a latin *forare* = fűrni.

A *Rabsóné* és *Burungó* névnek Erdélybeni gyakori előfordulásából az is következtethető, hogy az avar *birodalom* bukása után Erdélybe avar törzsek is menekültek.

Verseny szavunk is valószínűleg avar eredetű de régen még nem azt jelentette amit ma, hanem a versenypályát magát (értelemeltolódás). Láttuk, hogy az avaroknál nagy szerepe volt a lónak, sőt hogy például Egyiptomba a lovat éppen a

hikszosz-avarok hozták be. Említettem, hogy a ló arab *farasz*, oromo *farda*, német *Pferd* és magyar *paripa* neve is avar eredetű. Valószínű eszerint, hogy az avaroknál löversenyek is

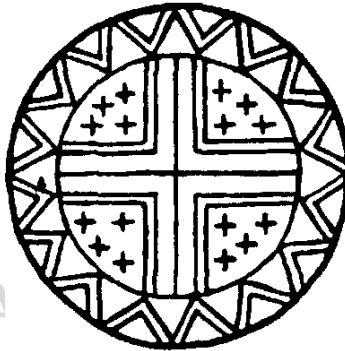
szokásban voltak, talán lóháton is de bizonyára olyan kétkerekű szekérféléken, amelyeknek ilyen négy-

küllös bronzkerekeik voltak. A versenypályák pedig többnyire nem szabályos köralakúak hanem hosszúkásak. Azt pedig mi már tudjuk, hogy az avar szócsoport szerint a kör neve *vár* avagy *ver* szóalak volt, aminthogy a szerb-horvát nyelvben fön is maradt a *verige* = lánc szó, de amely e végzésével többes számot jelentő s egyes számban *veriga* kellene legyen; ami szerint eredetileg e szó a lánc egyes karikáit kellett jelentse, vagyis: *veriga* = karika, *verige* = karikák, azaz: lánc. Mi ugyanis tudjuk, hogy *iga* szavunk is, habár a magyar szó csoport szerint, de szintén kör, kerekesség értelmű volt, amely *iga* szavunk nyelvünkben nemcsak az igavonó állatok nyakára való igája nevében maradt fön, hanem a *guriga*, *taliga* s karika szavainkban is, amely *taliga* szavunk, amint láttuk, régen a még küllőtlen tál-alakú kerék neve volt. Ellenben láttuk már azt is, hogy a *szem*, *szén* avagy akár *seny* szóalaknak hosszúkás vagyis elipszisalak jelentése is volt, mert ilyen az emberi szem nyílása is. Ami szerint kitűnik tehát, hogy *verseny* szavunk is régen a hosszúkás versenypályák neve volt, ugyanúgy mint ahogy például *keringeni* igénk körben haladást, futást jelentett, *versengeni* pedig hosszúkás pályán valóhaladást futást.

Miután pedig *ver* avar szóalak, *iga* magyar, *seny* szemere, *tal* pedig őstörök, de ezeket a főnti szavakban mégis együtt is találjuk, összetett szavakban, ez is tehát igen világos bizonyítéka annak, hogy habár minden őstörzsünknek megvolt a maga szócsoportja, de ami nem jelentette azt, hogy más-más törzs szavait nem értették volna, úgyszólván sokszor ha valamit pontosabban akartak meghatározni, akkor esetek szerint, más szócsoportbeli szavakat is föl, használtak, például az avarok ha azt akarták kiemelni, hogy egy versenypálya nem szabályos köralakú hanem hosszúkás, akkor azt *verseny* avagy akár *varsany* néven nevezték. *Varsány* nevű helységünk ma is van.

De ugyanígy, habár az őstörök szócsoport szerint, amint láttuk, *tal, tal* lapot, esetleg kerekded lapot is, jelentett, de ha ki akarták emelni, hogy szabályosan kerek lapról van szó, akkor az *iga* szót is hozzátéve, taliga szót mondtak.

Mind ami mindenesetre igen nagy szómennyiség ismeretét tételezi föl, illetve az agyvelő beszélő- és emlékezőközpontjai s ezzel kapcsolatban az egész agyvelő nagyobb teljesítőképességét is, illetve őseinknek bizonyára a mai átlagnál magasabb észbeli teljesítőképességét is föltételezi.

VÁLTOZTA

ALAN

A Magyar Adorján által fölhasznált irodalom kivonatos jegyzéke

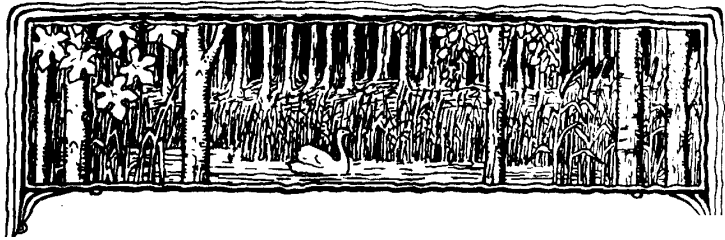
Avarok (734-830. oldal)

- Kuhn Adalbert: „Die Herabkunft des Feuers” Berlin, 1859. India őslakosságának „pramata” = tűzgyújtó szerszám fűróját jelentő szava. (15. old.).
- Dr. Karl Weule: „Leitfaden der Völkerkunde”. Leipzig und Wien, Bibliographisches Institut. 1912. Fejlettebb tűzszerszámok.
- „Husaren, Hirten, Heilige”. Corvina Kiadó, 1966. Budapest. Magyar napkorong ábrák.
- Toroczkaí Wigand Ede: „Öreg csillagok”. Budapest, 1916. Tündérek tánca és Tündérek fordulója csillagképek.
- Jankó János: „Ethnographia” 1900. Adatok a sámán vallás megismeréséhez. Sámándobok.
- Kandra Kabos: „Magyar Mythologia”. A kerék, mint tűzgyújtó szerszám. Garaboncos (226. old.)
- Hommel: „Sumerische Lesestücke”.
- Kimnach Ödön: „Magyar—sumir kis kéziszótár”. Karcag, 1905.
- Kandra Kabos: „Magyar Mythologia”. Avar helységnevek (223-224. old.).
- Milena Prindelsberger Mrazovic: „Bosnlsches Skizzenbuch”. Dresden, 1900. E. Pearson Verlag. Nők tetoválása. Avar kereszték.
- Gilg Ernst: „Der Mensch und die Erde”. A bakui földgáz helyek ősi tűztiszteleti központok. Perzsa és parthus névkapcsolatok. (VII. kötet 98-100. old.).
- Toroczkaí Wigand Ede: „Régi kert”. Budapest, 27. old. Forasztófúvek.
- Karl Woermann: „Geschichte der Kuns!” Leipzig, 1925. Buddha ábrázolások. Koponyalékelés. (II. kötet 128., 203., 226., 308., 310. old. és 34. tábla).

- M. Alderton Pink: „La democrazia vista con occhio realistico”. Buddha orvosa, Jivaka sikeres koponyasebész. (63. old.).
- Horger Antal: „Csángó népmesék”. Budapest, 1908. „A magas fa gyümölcse.” A tükör, mint vezérlő.
- P. Petrocci: „Dizionario della lingua Italiana”. Gazzanti kiadás, 1942. „Bernoccolo” és a fejebűbja kapcsolatai.
- Dio Cassius: „Historia Romana”. (Hamburg, 1750 fol. Ub XLI cap. 49. 1). Parthim Illyrek Durazzonál (293. old.).
- Strabon: L. VII cap. 7 -Parthim nép Durazzonál.
- G. Gelcich: „Memorie sulle Bocche di Cattaro”. Dalmácia avar kapcsolatai. Budva és az Avar öböl.
- Giovanni Lucio Traguriense: „Storia del regno di Dalmazia e di Croazia”. Hvar sziget Paros vagy Faros városát pár nép alapította. (37-38. old.).
- Gyárfás István: „Jászkunok története”. Avar kincsek. (1. kötet 552. old.).
- Fáy Elek: „A magyarok őshona”. Budapest, 1910. és „Az ókor története”. Nabateanusok avar városa a Vörös tenger partján.
- Gyárfás István: „Jászkunok története”. Az avar sövényrendszer „vár-árok” neve a IX és XVI sz.-ból. (I. kötet 561. old.).
- Milleker Bódog: „Dél-Magyarország régiségleletei”. Temesvár, 1897. Gerebenc vára
- H. Fischer: „Weltwenden”. Leipzig, 1921. IV. kiadás. Obergranzendorf avar vára.
- Ballagi: „A magyar nyelv szótára.
- Nicola Zingarelli: „Vocabulario della lingua Italiana”. Bologna, 1941. A „csánk” szó kapcsolatai.
- Ipolyi Arnold: „Magyar Mythologia”. II. kiadás, II. kötet. A szampo és a kacska lábön forgó malom kapcsolatai (98. old.).
- Meyers Lexicon: „Bernstein” fejezete. A borostyánkő-forgalom a német lovagrend monopoliuma.
- Solyomossy Sándor: „Ethnographia”, 1925. Magyar ősvallási elemek népmeséinkben.
- Hadloff: „Sibirien” II. 7. -egylábú bálványsátor.

Malonyai Dezső: „A magyar nép művészete”. Viráglétrák.
Georg Buschan dr.: „Die Sitten der Völker”. IV. kötet: Sem keresztények, sem zsidók a Karácsonyt a III. sz.-ig nem ünnepelték. Ukorius pCispök kezdeményezésére kezdték ünnepelni. Németországban az első karácsonyfa csak 1604-ben, de még 1684-Qen is elítélték, mint pogány szokást. V.ö.: a Karácsony ősmagyar jelentése.
Benedek Elek mesegyűjteményei.
Nagy Bányai Perger János: „A’ magyar és hazája régenten”.

VÁLTOZTATOTT, JOGTALAN

Palóc.

A
z
k
r
t
t
e
k
t
c
a
v
v
n

z eddigiekben is néhányszor már meg kellett említenem palóc őstörzsünket, mondván hogy ők voltak a történelem titokzatos pelazg népe ősei. Amihez tehető még, hogy a palócok voltak avar őstörzsünk legközvetlenebb rokonai is, valamint hogy náluk is volt tűztisztelet, ha ez náluk nem is játszott oly nagy szerepet mint az avaroknál. Az avarok és palócok közeli rokon volta vallásos jellegű szavaikból, illetve szócsoportjaikból is kitűnik, amennyiben a palóc szócsoport az avarokétól csak annyiban különbözik, hogy a palócok az *r* hang helyett inkább *l* avagy *ly* hangot ejtettek, ami szerint tehát a palóc vallási szócsoport a *p*, *b*, *v*, *f* és a *l*, *ly* mássalhangzókból képezett volt. Jellemző volt azonban beszédükre még a sok diftongusz is: *aó*, *ou*, *ié*, *üő* *őű*, ami a palócok beszédének ma is egyik jellegzetessége de ami náluk már sok ezredévvvel ezelőtt is megvolt. Viszont, amint ezt észre vehetni, ha kisebb mértékben is, de ez némely más őstörzsünknel is megvolt. Más sajátága a palóc beszédnek úgy manapság mint volt már ősrégi időben is, hogy a magyar magos és hosszú *á* hangot ők bár szintén hosszúnak de mélyhangúan ejtik, olyanak mint a magyar mély *a* hang, amely náluk tehát: *a*. Ellenben a magyar rövid *a* hangot bár ők is röviden ejtik de magashangúan, olyannak amilyen a magyar *á* hang, amely náluk tehát: *á*. Vagyis tehát éppen megfordítva, mint ahogy ez az általános magyar beszédben van. Ők például nem mondják

hogy *apám házában*, hanem *apam hazabân*, vagy nem *adjad a lapátot*” hanem *âdjâd â lâpatot*; amit így is ihatunk le: *haazaabân*, vagyis itt a két első a bár hosszú de mély, az utolsó pedig bár rövid de magas ejtésű, mintha *â* volna. Ez ugyanígy van némely nem magyar népnél is, például a Ragúza városi (ma Dubrovnik) és környékei beszédben, éspedig úgy az itteni olaszban mint az itteni horvátban, habár az ilyen kiejtés itt már kiveszöben, de sokkal jobban tartja ez magát Albánia északi része albán beszédében, és így Szkutari (Shkoder). Észak-Albánia e legnagyobb városában is, de amely kiejtés mód nyomait némelyütt az arab beszédben is észlelhetni, vagyis azt hogy az *â* hang rövid, az *a* hosszú. Úgyhogy következtethető miszerint az olyan népnek amelynek kiejtése ilyen: vagy ősei voltak palócok, azaz pelazgok. vagy jászok, avarok, és ha másnyelvűekké lettek is, de e kiejtés mód megtartották. vagy pedig valamikor igen erős palóc, jász vagy avar hatás alatt éltek.

Ezen palóc szócsoportunk is két alapelemből áll: hímségiből és nőiségiből. A hímségi szóalakok többnyire *p-l* avagy *b-l* mássalhangzókkal képezettek, a nőiségiek pedig megfordítva: *l-p* avagy *l-b* alakúak. Ellenben az *f-l* avagy *l-f* alakú szavak hol hímségi hol nőiségi dolgot jelentenek, de hogy e kétféleségük oka mi, hogy nem csak később keletkezett zavar-e, nem tudom. Viszont a *v-l* avagy *l-v* alakúak mindig nőiségiek, aminek magyarázata az, hogy a *völgy*, *völgyelet* mindig *kétoldalból*, két egymásmelletti *lapból* áll, (*v-l*, *l-p*) a *völgy* pedig, mint a domborulat vagyis a hegy (positivum) ellentéte (negativum), csakis nőiségként volt fölfogva. (Már itt is megjegyzem hogy latin *vallis*, olasz *valle*: *völgy*). Azt is láttuk már, hogy őseinknél a kettősség, párosság is nőiségként szerepelt, de hogy különben is a *lap* már magában is, a rúd ellentéte lévén, nőiségként fogatott föl. Ámde megjegyzendő, hogy a *p-l*, *b-l* hímségi s *l-p*, *l-b* nőiségi szóalakok a nemmagyar nyelvekben ma már annyira összezavarodottak, hogy e szóalakok hímségi vagy nőiségi volta szabályszerűsége e nem magyar nyelvekből már föl sem ismerhető, aminthogy eddig ilyen szabály föl nem is ismertetett. Holott a magyarból ez ma is megállapítható, habár némi zavar már itt is van, ami majd-

nem ezredéves kereszténységünk következtében már érthető. Mégis a magyar nyelv és ősvallási gondolkodásunk behatóbb ismerése nélkül e tény, vagyis szabályt sohasem állapíthattam volna meg.

Ezen palóc fölfogás szerint is tehát, miként általában más törzseink fölfogása szerint is, a karó vagy rúd hímségként volt fölfogva és vonatkozott oszlopra, kőszálra, habár kevésbé határozottan a hegyre is, ez utóbbira azért nem mindig, mert a halom, a domb nőiségként: az emlő jelképeként, is fölfogható volt, természetesen különösen akkor ha több egymáshoz hasonló alakú domb vagy hegy állott egymásmellett.

E palóc szócsoportunk egyik igen határozottan hímségi szavai például a *pilis* és *pölös*, amelyeket népünk ma is hímtag értelemmel használ, habár irodalmi nyelvünkéből már kivestek, de amelyeknek megfelel a görög *fallosz*, latinus kiejtéssel *falius* szó, valamint az oláh *pula* is, amelyek egyaránt hímtag jelentésűek. De ugyaneke sorolhatók a latin, francia, olasz, német *palus*, *palo*, *pilastrum*, *pilotis*, *pilone*, *pilalo*, *Balke* vagy *Balken*, *Pfal* szavak is, mert cölöp-, oszlop-, gerenda-, rúd-szerű valamit jelentenek. Ezeken kívül latin *pilum* : lándzsa, *pileus* pedig magas posztófőveg (a cylinder őse) neve volt, amelyet csak szabad embereknek, előkelőknek volt szabad viselniök; amint a cylinder napjainkig is úri viseletnek számított és amelyet különösen ünnepélyes alkalmakkor volt szokás föltenni.

De már itt is mindjárt észre vehetünk egy a latinban meglévő zavart, amennyiben hogy *palus*: cölöp, de ugyanezen *palus* (pálás) szójelent mocsarat is, holott a mocsár vízenyős, iszapos lapályként csakis nőiségként fogható föl. Ha mármost – amint ez ismeretes – a görögöknél, régebbi korban, valamely hímtenség szobra, azaz bálványa, még csak egyszerű cölöp, nőistenségé pedig egyszerű falap (deszka) volt, akkor egyrészt észrevevessük, hogy e szokás is ősnépeinktől, és pedig minden valószínűség szerint éppen palóc, azaz pelazg, őstörzsünktől származhatott, de másrészt észrevevessük még azt is, hogy *bál-*

vány szavunknak miért van „idolus” azaz istenség szobor, de egyúttal cölöp, gerenda értelme is, aminthogy ezen bálvány szavunkat népünk máig is használja oszlop, cölöp, különösen pedig *kapubálvány* értelemben, habár ez utóbbi nevezi még *kapufélfa* néven is, de emígy inkább csak akkor ha ez nem is oszlop és egyenlő oldalúan négyszögletes avagy kerek cölöp, hanem lapos. Ide sorolandó még *pálca* szavunk is, habár amely szavunkat, ugyanúgy mint *bálvány* szavunkat is a szlávból származtatták, azért mert a szerbhorvátban is *palica* = *pálca* és *balvan* = *bálvány*, gerenda, holott a *-ca*, *-ce*, megfordítva *-acs*, *-ecs* kicsinyítő rag nyelvünkben is megvan. Holott *bálvány* szavunk *bál-* része magyarázza meg az elő-ázsiai és észak-afrikai *Bál* vagy *Bel* hímistenség nevét is, amely istenség pedig kétségtelenül azonos az eddig is már szóban volt emberiség-ősatyákkal vagyis Napistenekkel. Spamer szerint is („Weltgeschichte.” I. köt., 259. old.). „Bál a Nap alkotó ereje megszemélyesítése”. Ismeretes, hogy ez istenségnévnek a sémi nyelvekben úr, fejedelem értelme is van. E név pedig kezdő *b* hang nélkül *áll* igénket adja, amely a főistenség neve is kellett legyen: *Ál*, *Áll* avagy *Él* alakban (láttuk, hogy az ősisztenség neve mindig azonosult a napistenség nevével de mindig egymássalhangzósan), aminthogy *Allah* az arabban ma is Isten jelentésű s aminthogy „Halotti Beszéd”-ünkben is *Eleve* (= eleven: élő) szó vagy név áll Isten helyett, és aminthogy a sémi nyelvekben *Éli*, *Eliun* is = Isten. De láttuk már azt is, hogy istenségneveinknél ugyanazon névnek több értelme is szokott lenni, ami szerint valószínű, hogy az *Allah* névnek még: *a Lah* = *a Leh* = *a Lehlilet*, azaz: *a Szellem* értelme is volt. Viszont eszünkbe kell jusson, hogy a szumerban *alava* = szobor, amely szó *áll* igénkből származott, mint ahogy a latin *statua* = szobor szó is a latin *sta* = áll igéből. Láttuk, hogy a szumer *alava* szó végéről már hiányozik az *n* hang, holott ez a mi *eleven*, *halóvány*, *ingóvány*, *oltóvány* (él-ő-van, hal-ő-van, ing-az-van, olt-al-van) szavainkban még ma is megvan. Úgyhogy észre vehető miszerint *bálvány* szavunk is *bál-ő-van* vagy *bál-az-van* kellett legyen. Hogy pedig áll igénk a hímiségi erőt, a teremtő hatalmat, termékenyíteni képességet is jelentette, ez eléggé világos. A latin *potens* = hatalmas, hatni, tenni képes (inpotens = nem

képes, hatalom talan) szó sem más mint a szintén már szóban volt besenyő *pet*, *pat*, *bor* = hímtag és apa jelentésű szavak egyik származéka (*pater*, Péter, Petúr).

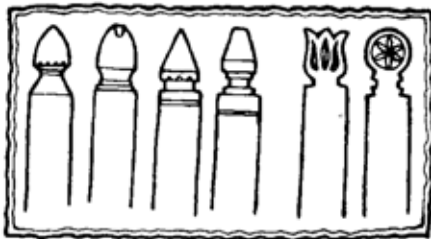
Az egyenesen álló oszlop- vagy cölöpszerű tárgyak tehát hímségi jelképek voltak, sőt ilyenek lehettek élőfák is, de természetesen inkább csak a kemény fájúak, amilyen a cser, a kőrís, a som, vagy pedig az egymagú gyümölcsöt termőek, amilyen a meggy. Emellett tanúskodik a latin *arbor* szónak valószínű őslakját fönntartó olasz *albero* = élőfa szó is, amely hogy valóban *áll* igénkből származott, kétségtelenné teszi a pontos párhuzamot képező árja *sta*, *sztóji*, *steht* = áll szavakból képezett szláv *sztablo* = élőfa szó is, de amelyben, bár magánhangzókihagyásosan, de megvan a *bál* szó is, úgyhogy e szláv szó eredeti alakja *sztabál* kellett legyen. Egyébként a latin *plantare* ige értelme is: állítani, amiből aztán némi etolódással a *planta* = növény szó keletkezett és amely utóbbit aztán mi a latinból átvéve, további értelemeltolódással ma *palánta* szavunkként használunk.

Tény hogy a Dionizia- vagyis Baccus-ünnepeken „ünneplés menetben, Dionizosz oltáráig a phalloszt és az áldozatbakot vitték, lányok korsókkal és az áldozati kosarakkal haladtak; ez alkalommal Dionizioszra és Phalesre, a megszemélyesített phalloszra, a nemzőerő eme symbolismára dalokat énekeltek” (Pallas nyomán idézve) De azt is írja még Pallas, hogy a Dionizosz (Baccus) -szobrok legrégebbi alakja a cölöp, amelynek később fejet is faragtak. A fejes cölöpökből fejlődött utóbb a teljesen phalloszt majd teljesen emberalakot is ábrázoló szobor: *idolus*, azaz: *bálvány*. (Főntebb láttuk, hogy népünk nyelvében *szobor* szavunknak cölöp értelme is van Besenyő szócsoport.) Megjegyezem itt is, hogy ilyen durva: szemérmetlen szertartások fajunkbeli népeknél sohasem jöttek létre.

Molgyöldi de ó-török nyelvű föl iratokon is *balbal* = emlékkő, sírbálvány (Kandra: „Magyar Mythologia” 476), ami a *bálvány* szó nemszláv voltát is mutatja Spamer írja („Weltgeschichte” II. köt., 82. old.), hogy a legrégebbi (archaicus) görög szobrok teljes merevségükkel még emlékeztetnek azon négyszögletes avagy hengerded cölöpökre, melyek isten-

ségjelképek voltak. Tény, hogy e régibb görög istenszobrok némelyike még teljesen cölöpalakú is, vagyis hogy rajtuk a fej, karok és lábak jóformán csak jelezzék, még a cölöpalakból alig válnak ki. Egész

Magyarországon pedig a régi kapúcölöpök, azaz „kapubálványok”, habár stilizálva, sohasem szemérmetlenül természetutánzóan, a hímséget ma is jelképeik,

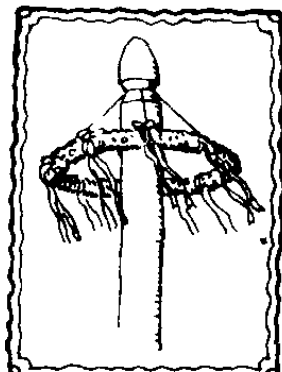

kívéve azonban a laposakat, amelyek fönt vagy virág- (liliom, tulipán) alakban végeződnek, vagy pedig a Napot jelképező korongban.

Fáy Elek már többször megnevezett könyvében is említi a népünknel ma is meglévő *Balázsfá* vagy *Balogfa* állítása szokását, amely elnevezés tehát, ha elferdítve is, de a palócok Napistene *Bál*, *Pál*, *Balota*, *Balisa*, *Pelopa*, *Balkán* neve emléket tartja fönn.

Május elsejének megfelelően bizonyára már őseinknek is volt valamilyen tavaszi ünnepe. Ezen szokott, különösen a fiatalok, kimenni a zöldbe, ahol azután magas, simára gyalult árboc tetejére kötözött fácska ágaira szallagokat, színes kendőket, boros üvegeket, kolbászokat kötnek, akasztanak. Ezen *árboc*, régen bizonyára *árbolc*, *állboloc* (amely szavak a latinolasz *arbor*, *albero* szavakkal egyezők), nemcsak sima hanem be is szappanozva, hogy mentül síkosabb legyen. Aki rá mégis föl bír mászni, ami ott van: övé. Május elsején szokásos a zöld nyárfák állítása is. Ilyeneket a házak avagy a templom kapuja előtt jobbról és balról állítanak, körülötte pedig mulatnak, táncolnak és a magukkal hozottakból lakomáznak. De május elején ilyen magas árbocot a legények szeretőjük kapuja elé is állítanak, mégpedig éjjel, hogy reggelre ott legyen. Mindez pedig éppen a palócoknál volt napjainkig is elmaradhatatlan szokás, ahol az ilyen „májfa” sudár nyárfából (jegenyéből) készül, amelynek ágait lenyesik, csak legtetején hagyva meg egy kis lombkoronát, amelyet pedig színes kendőkkel

és szallagokkal is díszítenek. Kandra is említi, hogy például Muzslán (Esztergom-megye) pünkösdkor szokás májfát állítani s hogy „körülötte nagy vígan járja el a fiatalság a pünkösdi táncot.” Hogy az ilyen ünnepség napja nem mindenütt ugyanaz, ennek okát a különböző naptárújítások képezik, általában idejük azonban a tavasz. Fölismerhető ebben a görög-római említett Dionizia-ünnep ősalakja, amelyből azonban a nyílt szemérmertlenség még hiányozik, habár a lényeg ugyanaz. Annakidején Erdélyben házkapu előtt álló ilyen póznákat magam is láttam. Ezek tetején azonban színes szallagokkal díszített koszorú volt, amely hogy itt a nőiséget jelképezte, ehhez kétség sem férhet.

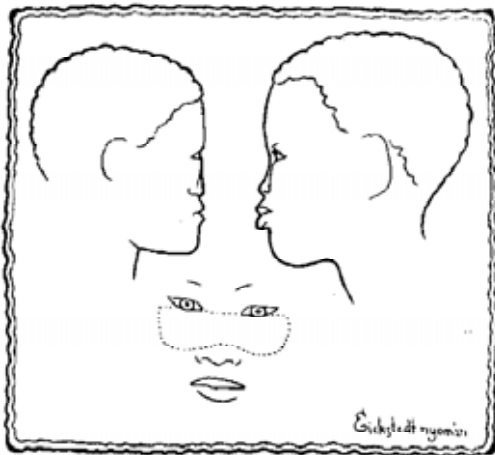

A különböző alakú királyi pálcák is kétségtelenül a hímség jelképei voltak, jelképezve egyúttal magát a királyt, hatalmas hímként, is. A királyok, fejedelmek többnejűsége is természetesen hímelvi népeknél jött szokásba, annak mintájára, hogy a bika, kos, bak és ló is többnejű, vagyis több nőstény fölött uralkodik. Az ilyen többnejűség nek azonban eredetileg célja is volt. Ismeretes ugyanis, hogy ősnépeinknél még nem létezett öröklődő királyság hanem csakis szabad király- illetve fejedelem-választás. A törzsfői vagy királyi méltóságra mindenkor a testi s lelki tulajdonságokban a legkiválóbb ifjú választatván, melléje a legszebb, legkiválóbb leányok adattak, úgyhogy ő nemzetének valósággal fajnemesítő atyjává lett. Mert a nemzet sorsát intéző főbb emberek valamint újabb fejedelmek is, többnyire, bár ismét csak választás útján, az ő ivadékaiból kerültek, éppen mivel rendesen ezek voltak a testileg, lelkileg a legkiválóbbak.

Szicíliai Diodorusz tartott fenn egy mondát amely szerint a szkíták *pál* és *nap* nevű törzsei egy *Pálosz* és *Napesz* nevű testvérpártól származnak. Ez tehát ugyanolyan testvérpárról szóló monda mint aminő a mi ősrégénk Hunorja és Magorja. Ezen *Pál* vagy *Pálesz*, *Pálosz* ős tehát kétségtelenül a palóc

népek Napistene s regebeli ősapja, míg a *Nap* nevű a *napok*, megfordított nevükön a *púnok*, *pannonok*, *venédek*, *vendek*, *föníciaiak*, őse, de amely őstörzsünkről a következő fejezetünkben kellend szólanunk. Fáy Elek is ezen Pálosz ős nevére vezeti vissza a palóc (polowc vagy poloúc, palaste, pelesta, pelazg, faliszk) törzsünk nevét Hogy pedig a naptisztelet maradványai palóc törzsünknel még nemrégén is éltek kitűnik Kandra eme soraiból is: „A palócok délben úgy tartanak pihenőt, hogy arccal a Napnak fordulnak Miként tartják: Apáinkról maradtott ránk, hogy a minden jó teremtő apját: a Napot tiszteljük azért hát minden jóra való munkás arccal fekszik a Napnak.”

A hímségi *pál*, *bál* szóalak megfordítása adja tehát a palóc szó csoportban a *lap*, *lab*, *leb* nőiséget és laposságot jelentő szavakat. Ez pedig azzal van a legközvetlenebb kapcsolatban, hogy a női nemi részt két úgynevezett nagy-szeméremajak és két úgynevezett kis-szeméremajak (*labia maiora*, *labia minora*) veszi közre. Az igen kezdetleges, gyermekszerű fej- és testalkatú s igen kistermetű borsó-afrikai emberfajok (busmanok, pigmeusok, hotentoták) egyik sajátja, hogy nők kis-szeméremajkai rendkívül fejlettek, annyira, hogy ezek az

ágyékból kiállva, láthatók, mivel pedig e sajátja náluk szépségnek számít, a nők ezeket húzogatóssal is igyekeznek még nagyobbakká, kicsüngőekké tenni, annyira, hogy ezt az ottani európaiak „hotentota kötény”-nek nevezik. Másik föltűnő sajátja e fajoknak, hogy arcuk is igen lapos, mivel orruk

úgyszólván nincsen is, vagyis, hogy arcuk azon része amely az

alábbi rajzon pontozott vonallal határolva körül sík lapot képez, amit ők természetesen szintén szépségnek tekintenek. Véleményem szerint e jellegek tehát, ha itt már túlspecializálódottan is, de mérsékeltebben palóc őstörzseinknél is megvoltak és talán náluk megállapítható volna ez ma is, valamint olyan népeknél amelyek ősei palóc-pelazg eredetűek voltak. Sejthető még az is, hogy palóc őseinknél valamikor e kiszeméremajkak nem csupán hogy a szeméremrést teljesen tarták de némi mozgásképességük is lévén, bár rendszeren csukva voltak de nemi hevüléskor, miként ajkak avagy szempillák, maguktól megnyílni is képesek voltak, ami azután népmeséinkben a „nyitlan megnyíló ajtó” vagy „kapu” indítéka eredetét is képezte, amely indíték a „Júlia szép leány” balladánkban is megvan. Amely szeméremajkak palóc neve pedig *lipa*, *lippe*, *lippa* esetleg *leppe* lehetett, mozgásuké pedig *liplip*, esetleg *leplep*. Tény hogy az albán nyelvben a női rész neve ma is *pilla*, *pila*, ami magyar *pilla*, *szempilla* szavunkkal egyező; a szempillák pedig valóban *pillogó* mozgást végeznek, amiből azután a *pillantás* és *pillanat* szavaink is származtak. De a mondottak mellett tanúskodik a legközvetlenebbül a német *Lippe* = ajak szó is. Következtethető pedig mind e szavakból még az is, hogy a *p-l*, *b-l* alakú szavak habár hímségiek és így tulajdonképpen rúd-, bot-, cölöpszerűséget kellene jelentsenek, de ha *i* magánhangzóval ejtődtek akkor mégis jelenthettek nőiséget azaz lapszerűséget is, de mindenképpen csakis igen *kicsi* méretűt.

Egyébként azonban *lap* nőiségi palóc szavunknak nyelvünkben, de más nyelvekben is, igen sok hangzás- és jelentésbeli rokona maradt fenn. Ilyenek: *lapos*, *lapály*, valamint a tájszólásos *lapác* = lapály. Ezek elváltozásából (*s*, *c* helyett *t*) keletkezett *lapát* szavunk is, amelyet azonban, mivel a szerb-horvátban is *lopata* = lapát, és az „ázsiai nomádság” tévtana miatt, onnan tőlünk átvettnek tartottak, holott minden mástól eltekintve, itt is fönnáll a tény, hogy ha a szót a szerb-horvátból mi vettük volna, úgy minket semmi sem gátolt volna ezt szintén *lapát-nak* ejtenünk, holott a szerb-horvát nyelvnek mély *a* hangja nem lévén, ők ezt *o*-nak hallják és ejtik, amiért is náluk a magyar *lapát* szó szükségszerűen *lopat* kiejtésűvé

kellett változzon. Ide tartozó szavunk az erdélyi *lapi* = falevél, valamint a közönséges *levél* szavunk is, amihez tehető hogy Erdélyben a németből átvett *zsindély* szó helyett is a *levél* szót használják, a zsendelyes tetőt is pedig *levelestető-nek* nevezik. Az angolban *leaf, leave* (lif, liv) = falevél, de viszont szibériai vogul nyelvrokonaink nyelvében is *lipet, libet* = falevél, vagyis tehát: *lapi*. A lapos vállcsontot *lapocka*, tájszólásosan *lapicka* néven nevezzük. Mivel pedig a könyv is sok vékony *lapozható, lebergethető* lapból áll, ezért lett a latinban, olaszban *liber, libro* = könyv. Az említett *lapi* valamint a közönséges *lap* szavunkkal közvetlen összetartozó a *lapu* szavunk is, amely egy igen nagylevelű parajféle neve. Ugyanígy *laboda* szavunk, amely szintén leveles növényt jelent, de ugyanígy a latin *lopatum* is, amely sóskát de spenótfélét is jelent. Továbbá: Erdélyben a csapóajtó neve *lapancs, lappancs*. Fölsorolható *lappang* szavunk is amely onnan ered, hogy a leselkedő, bujkáló ember, állat, többnyire a földön mászva, *lapulva* közeledik, ólálkodik, vagy ha egyhelyben is, de igyekezik észrevétlen, látatlan maradni. Ide tartozik *lepény* szavunk is, amely lapos tésztaféle neve. Említém, hogy népünk az idegen *tutaj* szó helyett a *láp* szavunkat használja de hogy így nevezi a növényi tömkelegből képződő mocsári úszó szigeteket is. Ajkaink kisebb húslebbenyek, amiért is ide sorolandó *leb, lebbeny* avagy *lebbeny* szavunk is. Mivel pedig a máj is lapos, húsos lebbeny, ezért ide tartozik a német *Leber* = máj szó, valamint *láp* szavunk is, mert a lép is a májhoz hasonló de kisebb lapos lebbeny. Ugyanígy ide sorolandó a német *Lippe* és a latin-olasz *labrum-labbro* = ajak szó is, valamint egy igen lapos hal-faj latin *labrus* neve is. Ezek után kétségtelennek kell tartanunk, hogy a jellegzetesen széles levelű hársfa szláv *lipa* neve is *lippa* szavunkból származott; ahogy népünk a hársfát szintén nevezi s amely szó az említett *lapi* = növényi levél szavunkkal is rokon. De világosan látjuk ezek után azt is, hogy *lepe, lepke* (megfordítva de *i* magánhangzóval: *pille, pillangó*) szavunk is onnan származik, hogy a lepkéknek, testükhöz képest, igen nagy szárnyaik vannak, amelyek lapocskákat képeznek, és amelyekkel *lebegő* mozgást végezve a *lebegőben lebegve, libegve* (megfordítva *pillogó, pillongó, pillog*. ua,

pillongva) szállongnak. Ami tehát átvezet *levegő* = lebegő szavunkra is, mutatva: hogy ezen *lap* palóc nőiségi alapszavunknak mily nagy kiterjedésű de okszerűen összefüggő szócsoportja van, ami más nyelvekben nem lévén így, ebből következik hogy mindez nálunk keletkezett és aminek más nyelvekbe csak töredékei mentek át.

A lepkéket libegő és szép színes szárnyaik miatt is nőiségi jelképekként lehetett fölfogni s ezért lett a görögöknél is, de őseinktől átvéve Psyche (pszühe = lélek) szép leányalagnak de lepke-szárnyakkal, elképzelve. Főntebb mi már láttuk, hogy a lepke besenyő neve *szépké* és megfordítva *püszüke* is volt, valamint láttuk, hogy őseink a lelket szálló pillangóval ugyanúgy jelképezték mint szálló galambbal, amely utóbbi jelképezés a kereszténységbe is átöröklődött (szálló fehér galamb a Szent Lélek jelképeként), de a Jeruzsálemet – a „galambok városát” – alapított szolim, más nevén szarmata, östörzsüinktől átvéve. A szerb-horvát nyelvben a pillangó neve *leptír* és *lepirica*, amely mindkét szó tehát őspalóc eredetű. E két szláv szót a szláv *lép*, *liép*, *líp* = szóból származtatják (latin *lepidus* is szép-pet jelent), de amely szláv szó nem más mint besenyő szócsoportunk *szép*, tájszólásos *szip* szavunk pontos palóc párhuzama. Viszont a *leptír* = lepke szóban a *-tír* szótagról mi már tudjuk hogy rokonnépeinknél *leány* jelentésű, ami szerint *leptír* = szép-leány, de egyúttal lebegő-, libegő-leány is. Egy kék vagy piros szárnyú, lepkére hasonlító, libegő repülésű, vizek mellett fűzfák és egyéb növények között élő szitakötőféle latin neve *libella*, *libellula*, de amelyet népünk *leányka*, *tündérke* néven is nevez, míg németül *Wasseljungfer* = vízi-szüz a neve. Tündérke neve pedig azért is megokolt mert szárnyai üvegként csillogóak is, tudjuk pedig hogy *tündér* szavunk a *tűnik* = fénylik és *tündörög* = csillog szavunkból származik, ugyanúgy mint ahogy a szláv *vita* = tündér, a mi palóc szócsoportunkbeli *világosság* és *villog* szavainkból. Viszont a szóban levő szitakötő szerb-horvát neve *vilinszki leptír*; *vilinszki* pedig = tündéri, tündéries. De mindezekhez teendő, hogy az afrikai oromo nyelvben (amelyről már kiemelttem, hogy a magyarhoz a töröknél közelebb álló) *bilacsa*, *billacsa* = pille (az olasz szótár a farfalla = pille szóval fordítja), *csalinku* = csillog, villog

(luccicare = csillogni villogni szóval fordítva), *billicsé, billiké* = szentjánosbogár (lucciola = szentjánosbogár szóval fordítva), de amely bogarat népünk *éjjeltündöklő* és *villáncsó* néven is nevez, amely magyar szavakat Brehm is („Tierleben” Leipzig u. Wien 1900 évi kiadás) a szentjánosbogárról írva fölemlít. Tudjuk pedig, hogy míg e bogár nősténye csak a fűben fénylik de nem villog, ellenben hímje éjjel szállongva, fényét folyton oltogatja és fölillantgatja, vagyis villogtatja, csillogtatja. Márpedig ezen oromo *billiké* = szentjánosbogár szó hiszen teljesen azonos a magyar *villog* és német *blinken* = villogni, csillogni és *Blick* (blikk) = *pillantás* szavakkal. Úgy-hogy ezen afrikai nyelvben is meglévő szavaink egészen kétségtelenné teszik, hogy mind e szavak ősrégiek, az árja nyelvek keletkezése idejénél is régiebbek és tehát ősnyelvünk palóc szócsoportjából származóak. De mehetünk tovább is: *Villám* szavunk is a *villogás, villanás, villámlás* szavainkkal azonos, ami szerint a német *Blitz* (blicc) szó is őspalóc eredetű de már magánhangzókihagyásossá lett szó. A villám azonban már átvezet bennünket a fénylő lánghoz és tűzhöz is. És íme: oromo *belbelu* = láng, latin *flamma* szintén = láng, latin-olasz *fulgur-fulmine* = villám, *furgens-fulgente* = villogó, fénylő; mi pedig már láttuk, hogy szumer *vul* = tűz, hogy *Vulcanus* (Vulkánusz) tűz és villámistenség neve = *Tüz-kán* azaz *Tüz-király*, amihez tehető, hogy oromo *balaké* = távoli villámlás, tehát: villogás, hogy szerb-horvát *páliti* = gyújtani; de hogy e szláv szó is ősnyelvünkből származott, kétségtelenné teszik eme finn szavak: *pala* = tűz, *pala* = ég, leég, megég, *poltta* = éget, *poltto* = égés. Míg a német *Flamme*, görög *floksz* = láng és hogy görög *flegon* = lángoló. Mind ami viszont átvezet a német *Flagge* = zászló szóhoz; amely *floksz, flegon, Flagge* szavak *lobog* és *lobogó* szavunk megfordított kiejtése. A zászlót magyarul *lobogó-nak* is nevezzük, mert a tűz, a láng lobogásához hasonlómozgást végez. Eszünkbe kell itt jussanak a rómaiak és régi keresztények *labarum* nevű zászlói azaz *lobogói*, amelyek e neve a magyar *lebernyeg* szónak csak mélyhangzós változata, de eszünkbe kell jusson a német *Leber* = máj szó is, mivel a máj is húsos lebernyeg. Latin-olasz *labrum-labbro* = ajak. De beszélünk *lángnyelvek*-ről is, meg hogy a *lángok valamit már*

nyaldosnak. Francia *langue* (láng), olaszul *lingua*, oláhul *limba* = nyelv, olaszul *lambire* = nyalni és érinteni. Olasz *lembo* = valaminek lebegni képes széle, viszont német *Lumpe* = rongy, mivel lebegő rongyot nyelvhez is hasonlíthatni, ami meg *lomb* szavunkat juttatja eszünkbe, mivel a lomb csupa lengő, s akár nyelvekhez is hasonlítható *lapikból, levelekből* való. Viszont magyarul is *lompos* = rongyos, valamint rendetlenül, lazán öltözött. De eszünkbe kell itt még jusson a rómaiak *Pales* (pálesz) nevű mező- és tűzistensége is, akit mindig Vesta tűzistennővel – akit *Pale* néven is neveztek – hoztak kapcsolatba s amely Pales istenség ünnepén nagy szalmatüzeket gyújtottak és amely ünnepet *palilia* és *parilia* néven neveztek, ami meg a mi *palócaink* és *barkóink* tűzünnepein történő *párolást, párgolást* juttatja eszünkbe. Nem véletlen tehát, hogy latin-olasz *paleapaglia* (pallya) = szalma. A szalma pedig nagy, *lobogó* lánggal ég. De ugyanilyen nagy lobogó lánggal ég a fák száraz lombja is; a palócok fatiszteletéről pedig még szólandunk.

De láttuk, hogy az itt felsorolt csupa palóc szócsoportbeli szó mind arra mutat, hogy a palócoknál is volt tűztisztelet. Mi más tehát ezen *Pales* istenség mint a palócok, azaz pelazgok, *Pál, Bál-ata* vagy *Balisa* (Balázs, Blasius) tűz- és napistensége, akit *Palesztinában Bál, Bél* néven neveztek.

A fölhozott *labarum* = zászló, lobogó, *Leber* = máj, *labrum* = ajak stb. szavakhoz kell még tennünk magyar *lebernyeg* szavunkat is, amely az ismert ujjatlan, bő, lebegő palást-köpeny palóc szócsoportunkbeli neve s ami a palócok egyik ősi viseletdarabja is volt, amelyet régi magyar viseleteket is föltüntető képeken gyakran láthatunk. Ennek rokona az ugyanilyen bő és ujjatlan *suba*, csak hogy ez nem szövetből hanem bőrből készül, amiért nem is lebegő, lebergő s amint neve is mutatja, inkább besenyő viselet volt.

Fölhozható itt még, hogy a szerb-horvátban *leprsati* = lebegni, libegni, röpködni, amely szó világosan a *lepke, lebeg* szavainkkal azonosul de ugyanígy a szerb-horvát *lepirica* =

lepke szóval is. Valamint észrevehetjük itt, hogy avar szócsoportunkbeli *repül* szavunknak a palóc szócsoport szerint *lep, leb, lip, lib* szóalak kellett megfeleljen, amelynek nyomát *lebeg* és *libeg* szavaink még fönntartják. A szárnyak lényegileg pedig valóban *lapok*, amelyek *lebegő, libegő* mozgást végeznek. Úgyhogy világossá válik miszerint a szláv nyelvekben fönntmaradt *labud, lebed, libed* = hattyú szavak is őspalóc eredetűek és a mi *liba, libuc* szintén vízimadarak nevét képező szavainkkal azonosulóak. A hattyak valamint más madarak is, tavasszal, szerelmi vágyukat egymásnak szárnyaik *lebegtetésével, libegtetésével* fejezik ki; jól tudjuk pedig, hogy a szerelem férfiistenségét *szép* ifjúként de hattyúszárnyakkal ábrázolták volt. Ez fejti meg és bizonyítja be, hogy a latin *libido* = szerelemvág, kívánság, amely szó tehát a hattyú *libed* névével teljesen azonos őspalóc eredetű, de amivel ugyanúgy azonos a német *Liebe* = szerelem szó is, amelynek régebbi alakja még *Liebde* volt (libe, libde)

De azonnal eszünkbe kell itt jusson népmeséink azon, eddig senki által nem is sejtett értelmű indítéka amely szerint Tündér Ilona hattyú képében száll a királyfihoz, vagy pedig hogy őt hattyak viszik hozzá, másutt pedig, hogy a mesehős hattyú által vont csolnokon érkezik kedveséhez. (Lássad például; Benedek Elek: „Magyar mese- és mondavilág”-ban „A tizenhárom hattyú” és Merényi: „Dunántúli népmesék”-ben „Az örökbefogadott testvérek” valamint az ismert „Lohengrin” indítékot, amely utóbbinak őse, ha úgy ez mint más meséink is már sok romlást szenvedtek, de még mindig fölismerhetően, a mi „Hattyú vitéz” népmesénk, szintén Benedek Eleknél is). Az itt elmondottak alapján tehát látjuk hogy őseinknél a hattyú a szerelemvág jelképe lévén, az említett meseindítékok valamikor őseink költészetbeli jelképes beszédek voltak, amelyek szerint a mesehóst avagy mesehősnőt szerelmi vágya viszi, hozzá kedveséhez, valamint világosan értjük azt is hogy őseink miért adtak a Napisten tavaszi Szerelm isteni megnyilvánulásának (Ámor, Erosz, Cupido) hattyúszárnyakat.

Közismert, hogy a szerelmet jelképezte, s jelképezi a galamb is, amiért jelképezhette a szerelmi vágyat is, csakhogy mivel a galamb a lélek igen általános jelképe is volt, ezért in-

kább a lelki szerelem jelképeként szerepelt. Hogy viszont a hattyú inkább a testi szerelem jelképévé lett, ennek fő oka az, hogy a hattyúnak igen fejlett hímtagja van, ami madaraknál ritkaság. Ami azonban nem jelenti azt, hogy a hattyú is ne szerepelt volna palóc őstörzsünkénél a lélek jelképeként is, ami hogy megvolt mutatják a *lebéd, libéd* = hattyú szó de még inkább a hattyúhoz többé-kevésbé hasonlító más madarak *libe, libuc, lile* és *lilik* magyar nevei, amely szavak mint *le-, li-* kezdetűek sőt a *lilek* a *lélek* szavunkkal teljesen azonos is. Mind az itt elmondottak alapján kétségtelenné válik az is, hogy a csehek *Libussa* vagy *Libusa* mondai nőalakja, aki Prága város megalapítója és úrnőjeként szerepel, sem más mint Tündér Ilonánk palóc megfelelője, akit e törzsünk nöstény hattyúval is jelképezett, vagyis hogy e monda is őspalóc eredetű s a mai csehországi lakosságnak a kereszténységre térése következté-
beni elszlávosodása előtti időből származik.

Az itt most elmondottak további megerősítésére hozom föl a következőket:

A latin *liber* szó bár jelent könyvet, de van fa héja értelme is, kétségtelen pedig hogy ez utóbbi a régibb jelentése, amely azt bizonyítja, hogy régen a nyírfa héja hártvaszerű rétegeire is írtak és hogy ezekből is kötöttek könyveket ugyanúgy mint pergamentből és ma papirosból. Latin *libum* = lepény, de finn *leipe* = kenyér; valószínűleg azért mert a kovásztalan, keletlen tehát lepényszerű, lapos, sült tészta volt a mai kelt kenyér őse. Latin *lope* = köpeny de amely valószínűleg csak ujjatlan lebernyeg szerű volt. Finn *lapa* = lapockacsont, *lapio* = lapát. A finn *leipe* = kenyér szóval azonos a német *Laib* = cipó, egész kenyér, amely szóból csak utóbb, értelemeltolódással keletkezett a *Lieb*-nek írt de szintén *lájb* kiejtésű és test jelentésű szó. Finn *lappu* = vászon- avagy szövetdarab, amely szóból származott a német *Lappen* = szövetdarab, rongy, cafat. Szokás ugyan minden olyan szót amely a finnben megvan de német szóra hasonlót, a németből a finnbe átvettnek tekinteni, ami sok esetben úgy is történhetett, szerintem azonban a legtöbb esetben a dolog itt is megfordítva történt, vagyis azáltal, hogy a keresztény térítés és a német lovagrend kegyetlenkedései következtében egész finn és észtligázott néptörzsek lettek

nyelvileg elgermánosítva de akik régi nyelvük sok szavát új nyelvünkbe is átvitték. Az említett szó egyezik magyar *lebeny* szóval, de rokona a szintén finn *liepee* = valaminek széle; ruha, szoknya alja, de amihez teendő, hogy az olaszban is *lembo* tökéletesen ugyanazt jelenti mint a magyar *lebbeny*, amely szó az olaszba viszont Itália őslakóitól került, szintén elárjasodás révén. Finn *levitte* = terjeszt, *levee*, *levea* = szélesség. A szélesség azaz kétkiterjedés (két dimenzio) pedig azonos a *lapossággal*. Finn *levitsa* = pad, *deszka*, amely szó a mi *levél*, fálevél szavunkkal azonosul, de ugyanúgy az olasz *lavagna* (lavannya) = palatábla, márványtábla szóval sőt még az olasz *levigare* szóval is, amely a kőtáblák súrolás általi egyenlőn simává, érdességei kisimítására használatos kifejezés. Vogul *lipet*, *libet* = fálevél, ami meg a mi *lapi* = fálevél szavunkkal egyező, sőt mondják ugyanezt a vogulok még *lapta*-nak is, ami a *lapi* szavunkon kívül még *lapát* szavunkra is hasonlít. Görög *lepta* = fillér, kisebb értékű rézpénz; a pénzek alakja pedig általában: lapocska.

Finn *lempe* = szerelem, amely szó a *lebegés* szavunkat, valamint a német *Liebe* és *Liebde* = szerelem szavakat kell eszünkbe juttassa, úgyszintén a hattyú említett *libéd*, *lebed* nevét is, mert amint láttuk, a hattyú s némely más madár is, szerelemvágát szárnylebegtetéssel fejezi ki, ami hiszen valóban *leb leb* hangot is hallat. Ezt pedig tudva, állapíthatjuk meg népünk *lebelgés* szava eredetét, amely szerelmi enyelgést jelent de amely szavunknak a német *Liebelei* is megfelel, habár hangzásában a szárnylebegtetésre, szárnyak lebelgésére kevésbé emlékeztető.

Hogy népünk a *levegő* szavunkat némelyütt ma is ejti még *lebegő*-nek ezt megtaláljuk fölemlítve a „Magyar népköltési gyűjtemény” IX. kötetében Berze Nagy János Heves megyéről és Jász-Nagykun-Szolnok megyéről szóló közleményében a 13,74, és 299. oldalon. (Budapest, 1907.) Egészen kétségtelenné válik tehát, hogy *levegő* szavunk a *lebegés*, *lebegő* szavunkból természetes fejlődés. De ugyanilyen kétségtelenné válik ezáltal az is, hogy a német *Luft* szó viszont *levegő* szavunkból származott minden legkisebb értelem eltolódás nél-

kül, vagyis *levegő* értelemmel, de a *v* hangnak természetes *f* hanggá változásával.

Ugyanott a 38. oldalon említve, hogy a nép *szelet kenyér* helyett *pille kenyér-et* is mond, a 235. oldalon pedig hogy a pillét (lepkét, pillangót *lipe* néven is nevezi).

Latin *lappago* = nagylevelű parajféle magyar *lapu*; ugyancsak latinul viszont a nem fejes csak leveles káposztafaj neve *lapsana*.

A házinyúl francia neve *lapin* (lapén) nyilván mivel fülei nagy bőrlapok, ha hajlítottak is.

Egyébként *fül* szavunk is palóc szócsoporthoz tartozó, habár megfordított alakú is, és egyrészt a magyar *fülleng* = csöngő rongyszerű valami és a görög *füllon* = falevél szóval azonos.

Miután *rét* és *lapály* egymással majdnem azonos, amit *rétég* szavunk is tanúsít, ennél fogva kétségtelen, hogy a szerbhorvát nyelv *livada* = rét, szava is ős palóc eredetű. Továbbá, mivel mocsarak is rétségeken képződnek. Ide sorolandó *libhány* = mocsár szavunk is.

Finn *vala, valea* = világos, világosság, ami ugyanúgy a magánhangzós kiejtésű mint az oromo *balaké* = távoli villámlás.

Az oromoban *labalisza* = galamb, ami a *lebeges* szóval azonosítható; ami az avar *repül* szavunk *l* hangos palóc megfelelője.

„Ethnographia” 1931. évi 37. oldalán valamint a „Néprajzi Értesítő” 1911. évi 12-13. oldalain találjuk említve palócaink nagy libatenyésztését. A hattyú, a *liba*, a gólya és a galamb a palócok kultuszállatai közé tartoztak. Láttuk hogy a hattyú palóc neve *labúd, lebed, libéd* volt. Oromo *labalisza*, olasz *palomba*, görög *peleia* = galamb. A görögben *pelargosz* = gólya. Csakhogy a szárny: *lap*, amely szavunknak *lep* kiejtése is volt, amit *lepeny, belepni, ellepni* = takarni, földni, valamint *lepedő* szavaink is bizonyítanak, mert utóbbinak *le-fedő* származtatása bizonyára téves és az eredeti alak *leped, leped* kellett legyen. Ha pedig a szárny: *lap*, akkor ennek is kellett létezzen *lep* megfelelője is, amit meg *lepke* és *lebeg* szavaink tanúsítanak. Így azonban kitűnik hogy a görög *pelargosz, peleia*, olasz *palomba* szavak helytelen alakúak, mivel – amint

láttuk – a *p-l*, *b-l* alakú szavak nem *lapot*, *lepet*: nőiséget, hanem oszlop-, rúd-, pálcá-, bálványszerűséget hímséget, kellene jelentsenek Ilyen helytelen néhány szó már a magyarban is előfordul (A *fül* és *fülleng* nem egészen helytelen mert ezeket népünk ma is ejti *fil* és *filleng*-nek; az *ü* és *i* hang egymás közvetlen rokona; láttuk pedig, hogy ha lap kicsi, akkor a kicsiséget érzékeltető *ik* magánhangzóval de *p-l*, *b-l* szóalakokkal is nevezhető, amilyen a *pille*, *pillangó*, *szempilla* szavunk is.), de hogy e tekintetben az árja nyelvekben már mily teljes a zavar, kitérnék a következő példákból is:

A latinban helytelenül *planus* = lapos, lapály, *palus* = mocsár, holott helyesen ugyanezen *palus* jelent karót, rudat is, aminthogy a finnben is helyesen *paala* = cölöp. A németben helytelenül *Blatt*, *platt*, *Platte* = levél, lapi, lapos, lap, de viszont helyesen *Balken* = gerenda, bálvány, *Pfal* = cölöp. A latinban helytelenül *pala* = lapát, holott a szerb-horvátban helyesen *lopata* = lapát. De sőt az oromban is helytelenül *tale* = szárny, holott helyesen *laballsza* = galamb. Viszont a németben helytelenül *Flügel*, *fliegen* = szárny, repülni, *flattern* = lebegni, holott helyesen *Lefze* = ajak; a szerb-horvátban is helyesen *lepr sati* = röpdösni. A latinban helytelenül *pelta* = pajzs, holott a görögben helyesen *lepta* = pénznem. A latinban helytelenül *palla* és *pallium* = lebernyegszerű ujjatlan köpeny, palást.

Az olaszban ugyanilyen ujjatlan lebernyeg neve *pellegrina*, holott *pellegrino*, *pellegrinare* = vándor, vándorolni, viszont *paletone* = köpeny. Úgyhogy ezekből is azt kell következtetnünk, hogy a palócok egyik nemzeti ruhadarabja az ujjatlan lebernyeg volt, másrészt hogy a vándorok, vándorlók szokásos köpenye is ilyen volt mivel ez nappal és úton, ugyanúgy mint a suba, köpeny volt, éjszakára pedig szintén mint a suba, takaróként szolgált, csakhogy a suba bőrből, a lebernyeg viszont melegebb, vastagabb szövetből készült. Következik azonban mindebből még az is, hogy a magyar *palást* szó is vagy helytelen alakú s csak valamilyen *plastra* laposságot jelentő szó átvétele, vagy pedig megfordított, helytelen szóalakjának egészen más oka van. Amely más ok az lehet hogy a vándorlás palóc szócsoporthoz *bolyong*, *ballag* neve

csak reá átvitetett Tény hogy a görögben is *planeton* = bolyongó, vándorló. Több régi író pedig a *pelazg* nevet valóban bolyongó, költözködő, vándorló értelműnek magyarázza, illetve a *pelasgos*, *pelasgi* nevet a héberből és a régi etióp nyelvből (peleset, falasa) is ilyen értelműnek állítja, amely *peleset* szó mindenesetre az olasz *pellegrino* = vándor szóval egyezik, sőt mivel e szó a latinban *r*-es kiejtésű: *peregrinus*, eszerint a gólyával is kapcsolatba hozzák, mi pedig már láttuk hogy a hattyú, a lúd és a gólya, amellet hogy jellegzetesen vándor madarak, a palócoknál szent madarak is voltak. Görög *pelargosz* ugyanis = gólya. Idézem itten: „Jam ante autem diximus, videri huc quoque suis *migrationibus* pervenisse pelasgorum gentem, ac fuisse ab Atticis a *uagando* *Pela/gos* denominatam” Strabo Liber IX cap I. 18. Ugyanő írja még „Pelasgos etiam Athenis fuisse, eos que avium instar vagi modo haec, modo alia adirent loca, pelargos appellatos ab Atticis fuisse, quae vox *ciconiam* significat” Strabo: V. cap. II. 4.). Latinul ugyanis *migrare*, *uagare* = költözködni, bolyongani, görög *pelargos*, latin *ciconia* pedig = gólya. Hesychius is a pelasgokat görögül *genosz poliuplenaton* = sokat bolyongó nemzet-nek nevezi. Mások még azt is írják róluk, hogy linea tunica-t, chlamida-t azaz tehát vászonpalástot viseltek. Hogy a Görög Fél-sziget és Itália görög és római kora előtti történelmében a pelazgok nagy szerepet játszottak, eléggé ismeretes, valószínű, hogy a görögök és rómaiak fehér palástviselete is tőlük származott. Megjegyezhető még, hogy ábrázolatokon láthatók görögök a fehér palástban de kezükben hosszabb bottal, amely kettő pedig a palócok nőiségi s hímségi alapjelképe is volt.

Hogy a tulajdonképpeni magyaroknál a gömb a magot és a hímséget jelképezte s hogy ez egyúttal legfőbb vallásos jelképük is volt, láttuk. Hogy a gömb körös östörzsüknél, ha mellékesebben is, de jelképként szintén szerepelt, ezt *golyó*, tájszólásos *goló*. valamint a *gőlódi*, *galagonya* stb. szavaink és a török *gülle*, latin *globus* szintén golyójelentésű szavak, tanúsítják. De hogy a golyó vagy gömb hímségi jelképként a palócoknál is meg kellett legyen, ezt a különböző nyelvekben fennmaradott *balla*, *palla*, *Ball*, *balotta*, *pelota*, *ballon* = golyó

és labda szavak mutatják. Viszont kérdés marad, hogy miért van ennek éppen a magyarban megfordított neve: *labda* vagy *lapda* s a szerbhorvátban is: *lopta*?

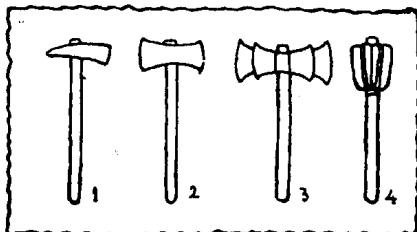
Hogy azonban a gömb a palócoknál is hímségi jelkép kellett legyen, ezt bizonyítja az hogy általánosabb neve a szintén hímséget jelentő *bálvány* és *pálca* stb. szavakéval azonos alakú, de ezen kívül az olaszban és a baszk nyelvben meglévő *-otta*, *-ota* végzés, (A ballon szóban az *-on* végzés csak nagyobbító rag.) amely az *atya*, török *ara* = atya, szóval azonos.

Az elő-ázsiai Bál vagy Bél kétségtelenül azonos istenség-név a palócok Bál, Pál, Balisa stb. Nap- és Tüzipistene nevével; ismeretes pedig hogy ezen Bál névnek a sémita nyelvekben a *bál* = úr szó is megfelel. Láttuk hogy ezen istenség jelképe a karó, rúd, oszlop, azaz a *bálvány* volt, valószínű azonban, hogy jelképe volt még a golyó, illetve tehát a *bal-ota* vagy *pelora* is, mert őseink igen jól tudták, hogy a Nap is: óriási tüzes gömb, azaz tüzes: bál.

Tény továbbá, hogy a régi germánoknak is volt egy *Balder* nevű istensége.

Minden valószínűség szerint a ma nemzetközi *bál* = táncmultság szó is ezen Bál istenség ünnepei nevéből keletkezett, amit még valószínűbbé tesz az, hogy a magyar nép, habár ma már általánosan használja a nemzetközi *bál* szót, de némely vidéken, amint ez nyelvészeink és néprajztudósaink előtt ismeretes, a *báld* szót használja, úgy táncmultságra mint bármely táncnélküli multságra is, úgyhogy ebből következethető, hogy a Bál istenségnek nálunk is létezett Báld alakú neve. E magyar báld szóval viszont meglepően egyezik az olasz *baldoria* = multság szó de amelyet különösen kicsapongóbb mulatozásokra alkalmaznak. Ezenkívül az olaszban *baldanza*, *baldanzoso* = hősködés, hősködő, vagy ahogy népünk mondani szokta: legénykedés, legénykedő. Mind amely szavak tehát bizonyára összefüggésben vannak Bál, Báld Nap- és Tüzipisten nevével, akit hős és harcosként is fogtak volt föl, vagyis akit a Sötétséggel és Hidegséggel diadalmasan küzdő, Heraklesz-szerű istenség ként is tisztelhettek. Habár mind emellett kétségtelen az is, hogy ugyanezen *bál* szó és az olasz

ballare = táncolni még az ide-oda mozgással is összefügg, aminthogy az olasz nyelv a *balla*, *ballare* szót nem csupán tánc értelemben hanem inog és tehát ide-oda mozog értelemmel is használja, úgyhogy ezen *bál* szót a szláv *val* és német *Welle*, finn *vellamo* = hullám szóval is összevethetjük. Főbb már részletesen kifejtettem, hogy például az olasz *danzare*, magyar *táncolni* szó a magyar *tantalogni* = ide-oda mozogni, ingadozni szóval is összefügg, úgyhogy az említett olasz *balddanza* szó eredetét is *balddanza* alakúnak sejtethjük, annak ellenére is, hogy ma csak egy d-vel írják, vagyis, hogy e szó eredetileg *bal-danza* összetételből keletkezhetett. Ami szerint e szó egy harcos Marsz- azaz Hunor-szerű istenség *Báld* nevéből és a *danca* vagy *tánc* szóból való szóösszetétel, amely ennél fogva összefügg a némely népnél máig is szokásban levő, fegyveres, karddal, késsel vagy fokossal haditáncokkal. Föltűnő mindenesetre a magyar *balta* szónak, továbbá a *bárd* és a *balaska* (utóbbi = fokos) szavainknak a mondottakkali egyezése, amihez megjegyezhető, hogy a Báld istenség neve az avaroknál Bárd-nak is hangozhatott. Alábbi rajzunkon 1. a közönséges magyar fokos vagy balaska, 2. kétélű csatabárd, amelyet Schliemann Mykenaeében talált és amelynek ott több ábrázolatát is találta, 3 a négyélű csatabárd, ahogy an ezt a mykenéi művészek, ha kissé ügyefogyottan is ábrázolni szokták volt. (Lássad: Schliemann: „Mykenae” és Woermann „Geschichte der Kunst.” 1. kötet.) Míg itt a 4 szám az úgynevezett „tollas buzogány”, amelynek lapjait nevezték volt „tollak”-nak, és amely bizonyára a négyélű csatabárd további fejleménye. De kiténik a mykenéi leletekből még az is, hogy e négyélű csatabárd ott fontos vallásos jelkép is volt, azért is ábrázolata gyakori és azért látjuk ábrázolatát főhelyen föltüntetve. Azon körülmény pedig, hogy a kétélű csatabárd a följegyzések szerint az amazonok egyik nemzeti fegyvere is volt és hogy úgy a kétélű mint a négyélű csatabárd

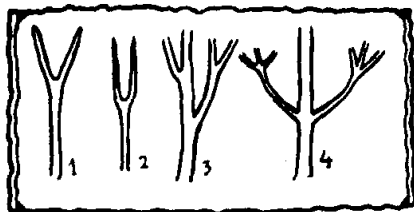
pengéi tulajdonképpen *lapok*, hogy őseinknél a páros számok nőiségként voltak fölfogva sőt a tollas buzogány „tollai” is lapok, a lap pedig nőiségi jelkép, mindebből még az is következik, hogy az ilyen bárdok valamint a tollas buzogány is, tulajdonképpen nőiségi, nőelvi fegyverek voltak, ellentétben a nyíllal és a lándzsával. És íme: Fáy Elek többször említett könyve 133. oldalán olvashatjuk is, hogy a kétélű csatabárd lídiai neve *labrüs* volt, amely szó a *lebbeny*, *labarum*, *labium*, *labrum*, *labbro* szavakkal teljesen egyezik, amelyek közül az utóbbi három, amint láttuk, ajak jelentésű.

Már föntebb is megemlítettem, hogy a magyar völgy szó azonos a latin-olasz *vallis-valle* = völgy szóval, és hogy ez avval van közvetlen összefüggésben hogy palóc észjárás szerint a női nemi rész két lap közötti völgyeletként volt fölfogva, amely két lap, vagyis a két záró szeméremajak ajtóként meg is nyílhat, vagyis: *szét-válik*. Népünk viszont ma is a testünk két lába közötti völgyei etet *valag* néven nevezi, amely szó hogy a latin-olasz *vallis-valle* = völgy, völgyelet szóval azonos, eléggé észrevehető tény. Említém már, hogy a szlávban *val*, a németben *Welle* a finnben *vellamo* = hullám. Eszerint tehát, mivel nem létezhet két hullám: közöttüki völgyelet azaz „hullámvölgy” nélkül, ebből az tűnik ki, hogy nő elvi fölfogás szerint a hullámoknál is ezek völgyeletei voltak lényegként fölfogva (völgy – nőiség-hiány-minus-negatívum), holott hímelvi fölfogás szerint ellenkezőleg a „hullámhegyek” számítottak *fal*-ként és lényegként (hegy – hímség-többlet-pluspositívum). A latinban *vallum* = *fal*. Eléggé észrevehető az is, hogy a magyar *hullám* szó csak körös párhuzama a finn, azaz palóc, *vellamo* szónak. De ugyanígy észrevehető, hogy a német, azaz őstörök, *Tal* = völgy szó meg a mai török *dalga* = hullám szóval azonos, amely török szó egyik származéka a szerb *lalas* = hullám, másik pedig a görög *talassza*, *talatta* = tenger szó, mert hiszen láttuk hogy a kún *tenger* is a *teng*, *tengeni* = ide-oda inogni, hullámozni, lengeni szavunkkal függ össze, ugyanígy mint ahogy *Balaton* tavunk e neve is a *balla* vagy *valla* = ide-oda inog: hullámozik szóból származik, vagyis hogy *balla-ton* = hullámozó. Tudom, hogy *Balaton* tavunk e nevét a szláv *blato* = sár, mocsár szóból szokás származtatni, pedig a

legvalószínűtlenebb hogy e nagy és gyönyörű tisztavizú tó neve – amely tó, amint ez ismertes, ősidőkben még sokkal nagyobb is volt – a sár és mocsár értelmű blato szóból származhatott volna.

Viszont ismeretes a latin *labirintum* szó, amely építményeknél a sok fal ismét sok lap, azaz nőiség ekként, volt fölfogva, vagyis lebbenyek-, ajkakként; a latin-olasz *labrum-labbro* szó pedig, amely ajak jelentésű, a labirint szóval betűszerint egyező. A sok fal közötti utak, azaz tehát a közök, völgyeletek, képezték az útvesztőt.

De kétségtelen még az is, hogy a *völgy* és a latin *vallis* szóval a legközvetlenebbül összefügg úgy a *válik*, *szét-válik*, *választ* mint a *villa*, tájszólásos *vella*, szavunk is, amely hiszen

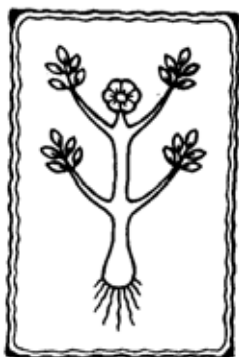
a két ág két iránybani szétválását is kifejezi. Az öskezdetleges *villa* ugyanis még csak kétágú volt, amilyen ősegszerű *villa* a földművelő s

állattenyésztő népek közösleges villás faágból készülő. széna- és szalmahányó villája, míg a három avagy négyágú villák csak sokkal későbbi fejlemények Ilyen ősegszerű favilla fönti rajzunkon 1, míg 2 olyan réz- avagy vasvillát ábrázol amelyet konyhán és étkezéshez már az asszírok is használnak. 3 a kétágú, villásan növe puhafájú nyár avagy jegenye ágazása, 4 pedig a keményfájú kőrisfa hármás ágazását mutatja. Mi már tudjuk hogy a párosság, kettősség őseinknél nőiséggént, a páratlanság és így tehát a hármasság is, hímséggént volt fölfogva. Úgyhogy őseink e fölfogásából kellett származzon a germán mythologia azon regéje is amely szerint az istenek a férfit a kemény kőrisfából alkották, a nőt pedig a puha fenyőfából. Mi főntebb már említettük, hogy a fenyőfa hatos elágazású, a hat pedig szintén páros szám. De mutat e germán rege egyúttal még arra is, hogy palóc őstörzseinknél fatisztelet is kellett legyen, ami viszont a tűztisztelettel is összefügg, és pedig nem csupán azért mert a két száraz és egymáshoz dörzsölt ág az ősi tűzgyújtó szerszám, hanem azért is mert fa a legáltalánosabb

és a legősibb tüzelőanyag is. De a palócok fatiszteleteré mutat még más is, mint például a latin-olasz *arbor-albero* = élőfa szó, amelynek hogy ősalakja *áll-bor* avagy *áll-bol* kellett legyen, bizonyítja a szláv *sztablya* = élőfa, amely szó az árja nyelvek *szta, szto, szte* = áll szavából keletkezett. Láttuk, hogy *táborfa* és a népünk által ma is állítani szokott *látófa*, más néven *állófa* is mindig ott állítatják, ahol a parancsoló számadó szállása van és hogy állítatott mindenkor hadban a fejedelem szállásánál is jelképes állófa, újabban a fő-hadiszállásnál, rajta zászlóval is. Ennek pedig német neve *Stab*, szláv neve *sztoszser*. E szavak tulajdonképpeni értelme pedig: bor és cölöp, de átíve: fő-hadszállás, parancsnoksági szállás értelemre is; márpedig e német és szláv szó is azonos *a szta, szti* = áll szóval. Továbbá, láttuk, hogy az istenségek jelképe, ha hímisztségé, a legrégebb időkben, hímtag alakúra faragott fa-cölöp volt, ha nőistenségé, akkor falap vagyis deszka. Viszont faszavunk csak egymássalhangzós alakja a görög-latin *fallosz-fallus* = hímtag szónak, de a hímtag legáltalánosabb mai magyar de besenyő szócsoporthoz tartozó nevének is. Huszka József „Az istenfá” című művében igen sokat foglalkozik a különböző népek fatiszteleterével, de mindebből elég itt csak egyetmást fölhoznunk. Említi a dél-afrikai, arabiai és indiai népek ember termő fáról szóló régieit. Említi, hogy voltak ősnépek amelyek a fát tekintették ősöknek. A sziú-indiánok szerint az emberi nem ősei fákból lettek. Írja, hogy az új-zélandi maorik hite szerint is a Földanya első gyermeke: fa-alakú, fején áll és lábai az Ég felé állanak. A Biblia szerint is előbb a növényzet lőn megteremtve, viszont mai tudományos vélemény is, hogy a növény régebb az állatnál, embernél. Mintha tehát az ősök is e véleményen lettek volna s amit aztán úgy is fejeztek ki, hogy az ember fától származott.

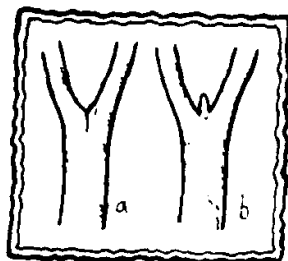
Azon tény, hogy a nemi részek az állati és emberi testnél a nemszép testi működések és nemszép váladékok eltávolítás; helye közelébe, ezekkel összefüggésbe kerültek, ez egyik természetes oka a szemérmesség, szégyenkedés keletkezésének, habár lehetnek ennek más lélektani okai is. Hogy mindez az állatvilágban és eszerint az embernél is, így van, ez elég sajnálatos, de az élettani fejlődés a millió és millió éveken át

így hozta létre. Ami azonban másképp is történhetett volna, aminthogy ez a növényvilágban egészen másképpen is történt. Íme, például, ha az alább következő egyszerűsített (schematicus) növényábrázolatát megfordítjuk (tővével fölfelé), úgy előttünk az ember. A növény táplálékát tővénel, lent, veszi magába, az ember viszont fejénél, fönt. Tény pedig hogy a növény, legszebb, legnemesebb része a virága, ami pedig a növény nemi része.

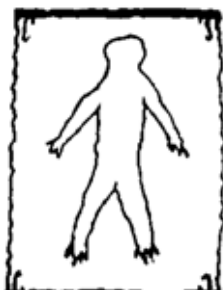

Az is tény pedig, hogy a puhafájú hársnak, nyárnak, jegenyének kétágú

villájában a női szemérem részre föltűnően hasonlító ránc képződik (alábbi rajzon *a*), holott a keményfájú s hármaselágazású fánál, amilyen a más említett köris, a két oldalág több napfényt kapván, ezért néha a középsőnél, sokszor árnyékban maradónál, erőteljesebben fejlődik, míg a középső elcsenevészedik, olykor el is szárad, mire belőle a szétágazás között csak egy, itt a hímtagra is emlékeztethető ágcsonk marad. (rajzon *b*).

Krohn Gyula finn tudós „A finnugor népek pogány istentisztelete” című könyvében (Budapest, 1908. Finnből fordította Bán Aladár) a 115. oldalon olvashatjuk: „A fáblványok fák, kivált nyírfák tőkéjéből keszültek. A gyökeret fölfelé fordították és fejformára faragták, a faderék alkotta a törzset és a lábakat. Jessen szerint Norvég-Lappföldön ezek 1X2 rőf magasak voltak.” *Gyökér* alatt itt természetesen *tő* értendő, mert hiszen elágazó gyökerekből fejet kifaragni nem lehetne. Így ír Krohn a lappok fáblványairól, de más utazóink részletesen leírják szibériai ugor ro-

245

kon népeink hasonló, mindig szintén fatörzsből készülő bálványait, ami tehát ősi fatiszteletből származó szokás is lehet, amely bálványok azonban ott szövetekbe és szörmékbe is öltöztetvék, ami, ha itt ezt Krohn nem is említi, de a lappoknál is kétségtelenül így volt, viszont hogy ez a szibériai ugoroknál így volt, ezt könyve 100-101. oldalán Krohn is mondja. Ismeretes, hogy a svájci és tiroli németek Mária, Jézus és szentek szobraikat kizárólag fából, ma művészi tökélyre vive, templomok számára ma is nagy mennyiségben készítik, ami azonban nem más mint az egykor pogány istenségek szobrai készítése szokása a kereszténységbe átvive. Sőt Olaszországban falusi templomokban, az Abruzzo hegységben magam is sok olyan Mária, Jézus és szentek szobrát láttam, amelynek csak feje volt fából rendesen kifaragva és kifestve, de törzse, szintén fából, csak durván kinagyolva, ám értékes szövetekből való ruhába öltöztetve.

Amely szobrokat azután bizonyos ünnepeken a faluban, énekszó mellett, körmenetben (processioban) körülhordozták, de ugyanígy szárazság idején a földeken is, azon hitben hogy az illető szent a bajt látva, Istennél imádsággal esőt eszközölköztet ki. Mi több: 1944 esztendőben az Abruzzo hegység Civita di Bagno nevű falvában a templomban, festőként, szepítési és restaurálási munkákat végeztem. E templomban egy ilyen, rendkívül ízléstelen szobor, illetve bábu, is volt. Sikerült a papot meggyőzőnöm, hogy a templom tekintélye érdekében, ezt el kell távolítania, amit meg is tett, illetve a csúf bábút – amely azonban természetnagyságú volt, – szétszedte, s elégette. Ez azonban az egész faluban oly fölháborodást és a pap ellen oly gyűlöletet keltett, hogy a püspök kénytelen volt a papot onnan elhelyezni s helyébe más papot tenni. A nép ugyanis őt nem csak azzal vádolta, hogy most szárazság esetén a falunak nem lesz segítsége, hanem hogy azon aranypénzeket is eltulajdonította amelyeket a hívők a szent ruhái alá és közé rejtegettek volt, hogy ezzel jóindulatát megnyerjék. Amely utóbbi dolog azonban azért különösen érdekes, mert tudjuk, hogy vogul rokonaink is bálványaik köré, szent helyeiken sok aranyat és ezüstöt szoktak volt gyűjteni, amely kincsekből ínséges esztendőben elvettek élelem beszerzésére de amely hiányt jó

esztendőikben mindig hűségesen pótolták. Ismeretes azonban, hogy amikor az oroszok Szibériát megszállták: e kincseket elrabolták, ami által a nép nagy nyomorba jutott.

Fölhozok itten egy több változatban is meglévő horvát de kétségtelenül őspalóc eredetű mesét, amelynek lényege, röviden, ez:

Élt egyszer valamikor egy igen jó, szerény és szorgalmas leány de aki nem volt szép és még hozzá hosszú, magas és sovány is volt, úgyhogy senki sem akarta feleségül venni, sem a ház kapuja elé a legények, mint más leányoknak, nem állítottak soha díszfát. Szegény már az utcára sem igen mert kimenni mert csúfolták, különösen a gyermekek. Egy reggelen nem volt sehol: eltűnt. De csodálkozva látták az emberek hogy a ház előtt most egy szép, fiatal és magas jegenyefa állott. Erre az emberek már tudták, hogy az a jegénye senki más mintjablanka, aki bánatában változott jegenyefává s akit azért is nevezett így mindenki mert olyan hosszú és magas volt.

Horvátul ugyanis *jablan* = jegénye. Mi már tudjuk, hogy *jó* szavunk régen *jov*, *jav* alakban is megvolt, amely alakja az itáliai *Jovis* főisten névben is fönmaradott, amely istenség régen így nominatívumban is nevezetett, amit Roscher nyomán Fáy Elek is főlemlít. (Roscher W H: „Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie.” Leipzig, 1884. II/1, 822. oldal.) A Halotti Beszédünkben pedig még olvashatjuk, hogy: *jov felew* = jobb felől. Hogy a *v* és *b* hang egymással mily könnyen váltakozik, már többször említenem kellett és ami köztudomású is; úgyhogy *jablan* avagy *javlan* is mindegy. Továbbá Movers nyomán (Movers F: „Die Phönizier” I 539. oldal.) Fáy is fölhozza, hogy a káldok, föniciék és szírek ő- és főistenségüket többek között *jao* néven is nevezték, amely nevet Movers, anélkül hogy magyarul tudott volna, *ős-jó*-nak értelmez. Elmondja Fáy, hogy viszont Roscher ezen *Jao* névből származtatja a zsidók *Jahve* vagy *Jehova* istennevét is. De amely *Jao* névben *jó* szavunk palócos avagy pelazgi Palistina! *-jaó* kiejtésére ismerhetünk, az pedig ismeretes, hogy a héber nyelv a hosszú magánhangzókat még egy *h* hanggal is szokta megtoldani, ami szerint keletkezett egy *jó*, *jaó* vagy *jaav* szóból *Jahve* vagy *Jehova*. Azt is tudjuk

pedig hogy finn-ugor rokonnépeink főistenüket *Jumo, Jumala* néven nevezték illetve nevezik, amely név ugyanúgy a *jó* szavunkból származott mint akár *juh, juhok* szavunk is, de amelyet népünk *jó, juhok* illetve *jóság* = jóság-nak is ejt. Amint-hogy a német *Kuh*, szanszkrit *go* = tehén is a *gut, gud* = jó szóból származott, de amely szavakban is a mi *jó, jú* szavunkra kell ismernünk, mert hiszen az is köztudomású hogy a *j* és *g* hang egymással mily könnyen és számtalanszor váltakozik. Úgyhogy a germán *Goll, Gud* = Isten szóban is a *gut, gud* = jó szóra kell ismernünk. Azt is jól tudjuk, hogy számos nyelvben, mint a magyarban is, *igen* helyett azt is szokás mondani hogy: *Jó!*. Mi más tehát a németja „igen szó mint *jó* szavunk *ja* kiejtése, amely a *jav, jao* és *Jahve* szavakban is a hangos. De mind amihez tehető, hogy ausztriai német tájszólásokban gyakori a *ja* = igen szónak *jó* kiejtése, amely szó így *jó* = igen alakjában cseh tájszólásokba is átment.

Mi más tehát a horvát*jablan* = jegenye szó és *Jablanka* név mint *jó lány* és *jó lányka*? Ugyanúgy mint ahogy a *Jolanda*, magyarul *Jolán* név eredete is valószínűleg: *jó-lány*. Amely *lány, leány*, népi *liány* szavunk képezte a *liana* = kúszó növény, folyondár szó eredetét is, mert mi már tudjuk, hogy őseinknél a hosszú, hajlékony szál és így tehát a folyondárnövények is, amilyen a már szóban volt iszalag, népi nevéen juszalag, is.

Főnti horvát mesénkben csak az nincsen már megmondva, hogy a leány fejét a földre süllyesztve változott jegenyévé. Ismeretes, hogy népünknel, aki valamiért magát nagyon szégyenli: arcát, a földre borulva, rejti el, ami egyúttal a magamegadást és azt is kifejezi, hogy az őt megvetőkkel már nem képes szembe nézni, azoknak már tekintetét sem, annál kevésbé gúnyját, nem képes elviselni. Amikor azt szokták rá mondani hogy szégyenében „szeretne a fölbe süllyedni”. De eszünkbe juttatja e mese magyar népünk azon régi, ma, sajnos, kivesző és „szűzgulyahajtás”-nak nevezett szokását, amely szerint a bármely okból időn túl is leánynak maradtott illetve legénynek maradtott egyént a faluban egy-két évnél tovább meg nem túrték és ha a gúny elől és szégyenében magától el nem bujdosott (lássad amit a „Szörös Büfögő”-ről és az ennek

feleségévé lett leányról írtam), úgy tavasszal, még a hajnal előtti homályban, a fiatal, még nem párosított állatokból való s a legelőre kihajtott állatokkal együtt, a faluból, erővel is, elűzték. Férjet nem kapó leány illetve feleséghez nem jutó legény, mindenkor csakis olyan lehetett, akinek rossz híre volt, lusta, dologtalan vagy tisztátalan avagy valamilyen testi vagy szellemi hibájú volt. Amely szokás igen nagy fajkiválasztó előnye az volt, hogy a testileg avagy szellemileg valamiképp hibás egyén az illető faluban, régen törzsben, nem szaporodhatott. De amely szokás ellentéte meg az volt, hogy minden esztendőben egyszer, szintén tavasszal, „pütkösdi királyt és királynét” választottak, akik rendesen házaspárrá is lettek. A megválasztott mindenkor a falu, régen a törzs, minden tekintetben a legkiválóbb legénye-és leánya volt, akiknek ez nem csak dicsőségük volt, hanem akik régen a faluban, illetve a törzs fölött, valóban „egy napig” (értendő: egy évig; mert ősidőkben, amikor a Sark még Magyarország területén volt, amint azt számtalan népmesénk mondja: „Régen egy nap volt egy esztendő”) király és királynéként uralkodtak. Ami pedig a fajkiválasztódás, vagyis a testi és szellemi fölfejlődés szempontjából ugyanolyan nagyfontosságú volt, mint a „szűzgulyahajtás”, mivel hiszen minden ifjú s minden leány, azon reményben hogy megválasztatna, igyekezett kiváló lenni, de ezenkívül, mivel a két legkiválóbb rendesen házaspárrá is lett, utódaik is természetsszerűleg kiváló egyének lettek.

Mindezen összefüggésekről azonban a horvátok, akik a főnti mesét csak átvették vagy elszlávosított fajunkbeliek által örökölték, már semmit sem tudnak.

Tény mindenestre, hogy a jegenye faanyaga puha, úgy-hogy az egész növény már ezért is nőnemű nek fölfogott volt. De e fa elágazásai mindig szabályos kétágú villát képezvén, amiatt is nőneműnek volt fölfogható (alábbi rajzon a). Bár van szív alakú levelű jegenyefaj is (a rajzon *b*: latin nevén *Populus nigra*), valamint olyan levelű is amelyet e rajzon *c* mutat (ezüstös jegenye, latin nevén *Populus alba*), a legjellegzetesebb azonban a majdnem szabályosan kereklevelű (a rajzon *d*, latin nevén *Populus tremula*), amelynek neve „rezgő jegenye” vagy „rezgő nyárfá” is, mivel népünk a jegenyét is nevezi

nyárfának, azért mert a jegenye is nyárféle, amiért is még „jegenyenyár”-nak is nevezik (Jegenye = egyenes.). E fa levelei különösen hosszúszerűak lévén, e levelek szélben, de már enyhe szellőben is, folyvást ide-oda inognak, palóc szócsoporthoz szóval *fillegnek, fillengenek, fillingőznek*, amiért is az egész fa rezegni (*leberegni, libenkélni*) látszik, ami közben a sokezernyi levél egymáshoz is verődve, ez susogó hangot hallat, aminek azonban palóc nevét ma csak a németben fennmaradottan ismerem: *flüstern, Geflüster* = suttogni, susogni, susogás; amely szó azonban az árja magánhangzókihagyás előtt, valószínűleg *fil, füi-* kezdetű volt és így *fül* főnevünkkel is összefüggésben volt, de ugyanígy a görög *füllön* = falevél szóval is.

A *levél* azaz falevél, erdélyiesen *lapi* szó, mindkettő tisztán palóc szócsoporthoz szó (*l-v, l-p*). Viszont a németben ennek megfordítottan és tehát helytelenül, a neve *Blatt*, amely szó eredetileg bizonyára *bal-ata* volt és tehát mindenképpen: hímségi jelentésű. Holott a görög *füllon*, latin *folium* = lapi, azért helyes, mert, amint láttuk, az *f-l* avagy *v-l* alakú szavak többnyire nőiségi jelentésűek, ha nem is kivétel nélkül, bár ez inkább csak a *v-l* kiejtésűekre áll. Mindenesetre azonban e görög szó azonosul a mi *fülleng, fül* és *fülleg, fillengőz* főneveinkkel és igéinkkel.

Ellenben a latin *polulus* és német *Pappel* = jegenyefa szó vehető úgy pannon mint palóc azonosmássalhangzós szónak is.

A jegenye levelei ősszel, lehullásuk előtt, gyönyörű, fénylő aransárga színűekké válnak, úgyhogy az említett kerek levelek valóságban aranypénzekre hasonlítanak és csak ami után lehullottak és kiszáradtak, fakulnak és barnulnak meg.

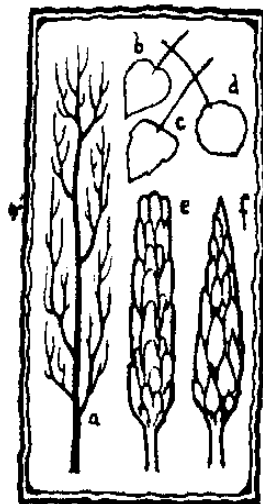
Főntebb is említettem már, hogy a kétágú *villa* (*v-l*) nőiség és ugyanígy a *völgy, völgyelet*, a latin-olasz *vallis-valle* = völgy, továbbá a magyar *valag* (vág) is, de amihez tehető a latin *vulva* = hüvely, női nemi rész, és *vulnus* = seb.

Azonban nem kétséges, hogy a *völgy-vallis* szó *válik* (szétválik, kettéválik, elválik) szavunkkal is közvetlen összefügg. Viszont a nő, közönségszólásait *szétválasztva*, valóban kétágú *villát* képez, a jegenyefa villáihoz is tehát hasonlíthatót,

de amikor a már említett szeméremajkak (lippék: lapocskák, kis lebbenek; latin *labium, labrum*, német *Lippe* = ajak) szintén szétválnak.

Tény hogy palóc népünk a jegenyefát ma is *pálma*-nak nevezi, ami tehát nem idegen nyelvből vett szavunk, ahogy an ezt minden fölületes nyelvész egészen magától értetődőnek vélte, hanem megfordítva: e szavunk az idegen nyelvek *palma* szavának őse, habár vonatkozhatott e szó ősidőkben úgy a jegenyére mint a pálmafélékre is, amelyek ősidőkben, amikor Magyarország éghajlata még melegebb volt, itt is termettek. A *pál* szó egyébként ugyan hímségi, de ha a nőiséget jelentő ma szó függesztve hozzá, így nőiséget is jelenthet. (Hasonló esetet a Turán nőiségi névnel is láttunk. A *tur* szó bár hímségi, de az an szó hozzá tételével a Földistennő egyik nevét képezi). Hogy a *pálma* szó ilyen összetétel volta

meg is okolható, ezt a rajzon *e* is mutatja, ami jegenyefa ábrázolata. A jegenye körvonala ugyanis valóban *pál, bál* alakú, vagyis oszlop- azaz *bálvány-szerű*, ami tehát hímség volna, de ha nevéhez a ma szót toldjuk, ez azt fejezheti ki, hogy a jegenye, bár hímségi-, azaz *pál*-alakú de mégis nőiség. Tény hogy a jegenye felső végeződése sohasem hegyes, nem csúcsos, hanem kissé letompított. Holott például a ciprus főt mindig hegyes: csúcsos, *csúpos*, és eszerint az egész fa is körvonalá-

ban *csöpp* alakú (a rajzon *f*), amely besenyő szavunknak meg is felel a valószínűleg szabin kiejtésű latin *ciprus, cipressus* neve, míg kabar kiejtésű neve a latinban *cupressus* (kupresszus) , a görögben *küpárisz*, ami meg a kabar *kúp* szónak felel meg; láttuk pedig, hogy úgy a besenyő *csúp* mint a kabar *kúp* is valóban hegyes. (Alábbi rajzocskán *a* és *b*). Ezzel ellentétben a palóc bálvány valamint a palóc kúp felső végét illetve tetejét olyan tompának kell képzelnünk amilyenek

ezt e rajzocskán *c* és *d* mutatja. Bizonyos pedig, hogy az ilyen.kúp palóc neve *bul*, *bil* szóalak volt, mivel nyelvünkben

a *boldog* szónak tompa, tompaság jelentése is van de amely tompaság gömbölydeden, le-gömbölyítetten végeződik, nem laposan, mint a fekete-kunoknál, aminthogy népünk a bot vastagabb, esetleg tőkésen is végező-

dő végét annak „boldog vége”-nek avagy „boldogabb vége”-nek szokta is nevezni. Mind amiből aztán jogosan következtethető, hogy a tompa pofájú *bulldog* vagy *buldog* kutya e neve sem angol eredetű, hanem ősn nyelvünkből származó, vagyis hogy az ilyen kutyát az őspalócok nevezték *boldog*-nak, de amely szónak buldog kiejtése is lehetett, és hogy az angol „bull-dog” = bika-kutyaértelem csak beleértelmezett. Tény hogy az olaszban a *bolzá*, *bolso* (bolco, bolszo) szónak szintén kerekded tompaság értelme van, hogy például a szobrászok a letompult élű vagy hegyű vésőre azt mondják hogy „s’ é fatto bolso” = letompult, tompa lett, ugyanígy a kőfaragók is. Viszont a régibb olasz nyelvben *bolzone* (bolcöne) a gömbölydeden tompa nyilat nevezték, amelynek célja csak erős ütés volt (például madár elejtése, elkábítása) de nem súlyos sebesítés. Viszont a németben, az első magánhangzó árjás kihagyásával *blöd* = buta, azaz tehát tompa eszű, – aminthogy bárhol népünk általánosan használja *buta* szavunkat tompa, tömpe, hegyetlen értelemmel is; amely *buta* szó pontos megfordítása a szláv *tupo* = *tompa* s a német *Tepp* = buta ember. Viszont az angolban *bull* bár jelent bikát is de van butaság értelme is.

Főntebb, „Jász” fejezetemben is írtam már őseink azon szokásáról, hogy a halottak sírjába úgy ágyazásul mint takaróul igazi lombot és faleveleket tettek, illetve szórtak, és hogy ez főképp erdős vidékeken kellett így szokásba jöjjön, ahol lombos fa volt nagy mennyiségben, fű és széna kevesebb, úgyszintén, Mivel ilyen helyen gabonatermelés alig is lehetséges, ezért szalma még kevesebb avagy egyáltalán nem volt és nincsen. Ezért erdős vidéken ma is a háziállatok ellátására téli takarmányul kevésbé szénát, mint inkább lombot szárítanak és

takarják boglyába, kazalba, miként például Bosznia erdős részeiben manapság is. Ilyen helyeken aztán magától értetődőleg a nép kezdetlegesebb hálólhelyeül, ágyaul sem kerülhet szalma vagy szalmazsák, hanem lomb és lombzsák, sőt kevés kötözéssel apróbb lombból igen jól meleget tartó takaró is igen könnyen készül. Természetes dolog, tehát, hogy ilyen helyeken a halottak sírjába is lombágyat és lombtakarót tettek illetve faleveleket szórtak. Mivel pedig ilyen helyen télire eltett lomb mindenkor is volt, ezért tehát, ha valaki télen halt is meg, síri ágyazása valamint takarója télen is lomb és falevél lehetett.

Miután pedig az őszi lomb többnyire szép sárga színű vagy sárgás barna, a télire eltett száraz lomb pedig mindig sárgás barna, ezért fatisztelő népnél, amilyen a palóc volt, amidőn az eredetében még csak természetesképpen, magától létrejött lombágyazás és lombtakarás a halottak sírbeli lombágyazásában és lomb avagy szórt falevél-takarásában már vallásos jelleget is öltött, akkor gazdagabbaknál kifejlődött azon szokás is, hogy a halottra, amidőn már sírjában feküdt, vékony aranylemezből kivágott, faleveleket ábrázolóra is kiveret leveleket is szórtak. Ilyen arany leveleket Schliemann a görögországi Mykénében fölászott ósrégi sírokban is nagymennyiségben talált, amelyekről föntebb, Schliemann nyomán, rajzokat is mellékeltem. Az ott elmondottakat kell még a következőkkel kiegészítenem:

Természetes, hogy olyan nép, amelynél, miként a palócoknál, fakultusz volt, főképp erdős tájakon szeretett lakni, aminthogy palócaink ma is a Kárpátok alján, az egykor teljesen de részben ma is erdős Felvidéken vagyis Magyarország északi részében élnek. Aminthogy pedig erdős vidéken természetes dolog a lombfekhely és lombtakaró, ugyanúgy természetes ennek a fakultusszali összefüggése is, amely lombágyat és lombtakarót avagy levéltakarót azután a halottak sírbeli ágyazásánál és betakarásánál is utánozva, ez gazdagoknál a sírba szórt aranylevelek szokását is létre hozta. Az ős, valamint a sárguló őszi falevél, viszont magától értetődőleg a halállal, elhalással, elmúlással hozatott költői összefüggésbe, amely őszi, sárga faleveleket és az elmúlást jelképezték aztán

a sírba szórt sárga aranylevelek is. Aminthogy népünknel a sárga szín ma is ugyanúgy a gyász és szomorúság színe mint a fekete. Népköltésünkben, különösen népdalainkban, a sárga színnek, sőt a „sárga violának” a szomorúsággali jelképes öszszefüggésbe hozása ma is lépten nyomon megnyilvánul, kifejeződik, ami természetes is, nem csak azért mert ősszel a falevel, a lomb elsárgul, hanem azért is mert a nagy szomorúságban avagy reménytelen szerelemben lelkileg, testileg sorvadozó, vagypedig halálos betegségben szenvedő, sínylődő ember arca is, ugyanúgy mint a börtönben, soha napfényre nem kerülőé, hervadozik, elsápad, halovány lesz, vagyis: elsárgul, ugyanúgy mint a napfénytől megfosztott növény is elsárgulva hervad és hal el.

A „Magyar népköltési gyűjtemény” III. kötete 358. oldalán is találunk említést azon magyar népszokásról, hogy a halott sírjába temetésénél jelenlevők mindegyike oda egy-egy galyat vet.

Idézem itt szószerint a „Pesti Hírlap” 1930. évi november 23.-i számából e cikkecskét:

„Szeged határában két két hún-avar temetőt tártak fel. – Szegedről jelentik: Móra Ferenc, a szegedi múzeum igazgatója, nagyarányú és nagyjelentőségű ásatásokat fejezett be a város határában, a Fehér-Tó partján. Lippay Sándor földbirtokos tanyáján 345 sírból álló hún-avar temetőt és ettől alig 800 méterre másik, ugyane korból való, körülbelül 1300 éves temetőt talált, amelybe valószínűleg ugyane törzs előkelői és gazdagjai temetkeztek. A két temető kétségtelenül egyidejű, mert a temetkezési szokások, az edények, az ékszerek mindkettőben hasonlóak. Viszont ami a köznép temetőjében bronzból volt, az az úri temetőben aranyból vagy aranyötvözetből készült. E temetőben ezideig 88 sírt találtak három méter mélységben. A népvándorlás idején azért ásták ilyen mélyre a sírokat, hogy így megvédjék a gyakori kirablásoktól. Mégis a fehér-tói nyolcvannyolc sírből így is kiraboltak nyolcvanötöt. Azt is megállapították, hogy a fosztogatás nem sokkal a temetés után történt. A rablóknak csak az arany kellett, amiben a sírok nagyon gazdagok lehettek. Kilenc sírban találtak aranydísztörmelékeket, *nehányban pedig tömegesen papírvékony* sárga aranyleveleket is.”

aranylemezeket. Nagyon becses az egyik, félig kifosztott sírban lelt, hamisított aranypénz, amellyel nagyon ügyetlenül akarták utánozni a 668-tól 685-ig uralkodott IV. Konsztantin aranyérmét. Ami nem arany volt, az nem kellett a rablóknak és több sírban otthagyták az aranyozott ezüst síjdíszeket és a vastárgyakat.”

Ez is a kréta-mykénéi ősműveltség magyarországi származásának egyik bizonyítéka tehát, valamint még annak is, hogy aranylevelek sírba szórása nálunk még 1300 évvel ezelőtt is megvolt, ugyanúgy, mint Mykénében több ezer évvel ezelőtt, ami eszerint még azt is jelenti, hogy nálunk e szokás folytonossága hosszú ezredéveket át élt. Sőt láttuk, hogy nálunk az igazi lomb sírba vetése élő népszokásként máig is megvan. Hogy a mykénéi sírokban volt-e igazi lomb is, valamint hogy ilyen a szóban levő magyarországi sírokban is volt-e, ez anyag mulandó volta miatt, megállapíthatása amúgy sem lett volna lehetséges, de erre az ásatásokat eszközöző tudósok még nem is gondoltak. A tény viszont, hogy igazi lomb sírba vetése népszokásként máig megvan, ez úgyszólván bizonyossá teszi, miszerint a szóban levő magyarországi sírokban szintén volt, a gazdagoknál az aranyleveleiken kívül lomb is, a szegényeknél pedig csak lomb, illetve igazi levelek, aranylevelek nélkül. Másrészt, mivel Schliemann írja, hogy a mykénéi sírokban tűz nyomai is látszottak, azt teszi valószínűbbé, hogy azokba igazi lombot és leveleket is tettek, amit azonban a sír befödése előtt meggyújtottak és elégettek. Ami szerintem a halotthamvasztás szokása első kezdetét is képezhet, holott a halottak teljes elégetése csak későbbi fejlemény. Mindenesetre, a teljes halottégetés szokása létrejött tűzkultuszt gyakorló nemzeteknél, amilyenek az avarok és a palócok voltak, természetesen folyamatnak tekinthető. Amint azonban ez Schliemann leírásaiból is kitűnik, a mykénéi sírokban égetett tűz nem lehetett valami nagy, – vagyis szintén csak lomb elégetéséből való – mert a sírban talált tárgyaknak igen keveset ártott, úgyhogy nemcsak elefántcsontból való tárgyak maradtak meg, hanem – Schliemann leíró szövege szerint – az aranybádoggal borított fagombokban a faanyag is. Eszerint e tűz a halottak testét sem hamvasztotta el, legföljebb ha megpörkölte, de nem

ezek arcát, mivel ezt az aranylemezről való álarc védte, amilyen aranyálarcot a halottakon Schliemann többet is talált. Mindez tehát arra mutat, hogy a sírba itt is tettek igazi lombot, igazi lapokat is, de amelyeket aztán meggyújtottak. E tűz azonban a halott és a vele eltemetett tárgyak teljes megsemmisítésére nem volt elegendő, de igenis arra, hogy a sirt *fertőtlenítse* s az abban, avagy a lomb között volt, rothadásokozó mikroorganizmusokat és a férgek elpusztítsa s így a halott testet éppen ezúton a föloszlástól hosszabb ideig mentse. Ami hogy így van, magas műveltségű őseink már bizonyára igen jól tudták, ami mellett még *tűz* és *tiszta* szavaink azonos alakja is szólhat. A lemenő Nap piros, valamint pirosak ott a felhők is, amire azt mondju, hogy tűzvörös, illetve tűzvörösek. A rege szerint a Főnix madár (népmeséink Tűzmadara) is magát elégeti, de megijodva támad föl a sírjába tett halott fölötti tüzláng tehát a Nap lementét is jelképezte, viszont az hogy a Nap visszatér a föltámadás gondolatát is keltette.

Idézem itt Schliemann „Mykenae” című könyvéből (Leipzig, 1878.) a következőket: „Alle diese Knöpfe zeigen die deutlichsten Merkmale des Leichenfeuers: da jedoch das Holz erhalten ist, so kann kein Zweifel darüber bestehen, dass das Leichenfeuer nicht dazu dienen sollte, die Körper in Asche zu verwandeln oder die Schmucksachen, womit sie beladen waren, zu vernichten”. Magyarul: „Mind e gombok a halotti tűz legvilágosabb nyomait mutatják; mivel azonban a fa megmaradott, kétséges nem lehet, hogy e halotti tűz nem kellett a test elhamvasztására vagy a rárakott ékszerek megsemmisítésére szolgáljon” (301-302. old.). Alább: „Das ganze ungeheure Grab war mit kleinen Goldblattchen bestreut, von denen ich ungefähr 200 Gramm sammelte; eine Masse davon fand ich sogar unterhalb der Leichname und schliesse daraus, dass diese Goldblattchen vor Errichtung der Scheiterhaufen im Grabe angestreut wurden”. Magyarul: „Az egész, óriási sír kis aranylevelekkel volt megszórva, amelyekből vagy 200 grammnyiit gyűjtöttem; ezekből még a holttest alatt is leltem tömegesen és amiből következtetem, hogy ez aranylevelek még a máglya halmozás előtt szórattak a sírba.” (306. old) Alább: „Aber von dem dritten, am Nordende des Grabes

gelegenen Körper war das runde Gesicht mit allem Fleisch wunderbar unter der schweren goldenen Maske erhalten; man sah keine Spur von Haar, jedoch waren beide Augen deutlich sichtbar, ebenso der Mund, der unter der auf ihn drückenden grossen Last weit geöffnet war und alle seine 32 schönen Zähne zeigte” (340. old.) Magyarul: „De a harmadik, a sír északi végében fekvő test kerek arca a nehéz aranyálc alatt az egész hússal csodálatosan megmaradt; hajnak semmi nyoma látható nem volt de a két szem tisztán látszott, ugyanígy a száj is, amely a ránehezülő nagy súly miatt tárt volt és mind a 32 szép fogát mutatta.

E nagy sírban három halott volt. Már föntebb is volt szó a Schliemann által e sírokban talált arany-falevelekről. Az ő ábrázolatai nyomán ezekből kettő rajzát ide is teszem. Világosan látható, hogy a szóban volt kereklevelű jegenye levele utánzatai. Habár határozottan jász izlésűen stilizáltak, de ami nem kell azt jelentse, hogy e jegenye lombját és leveleit a palócok is ne használták volna halottaik sírba tételéhez és hogy a levelek aranybóli utánzata it nem készthették

volna, ha nem is ennyire jász vonalritmusba stilizáltak. A palócok a jászoknak, vagyis a pelazgok a jónoknak elgörögösítettésük előtt, pedig magyar rokoni is voltak.

Schliemann kiemeli a csodálatosan jól megmaradt egyik halott kerek arcát, amely arcjelleg a kerek- azaz gömbölyűfejű keletbalti faj egyik sajátsága, amely faj pedig a magyarság őseleme is és ami tehát úgy a jászoknál mint a palócoknál is meglehetett, de amivel ellentétben úgy az árja északi mint a földközi faj hosszúfejű s hosszúarcú. Igaz ugyan, hogy Mykénében már az árja görögök

uralkodtak és hogy a fajunkbeli őslakosság itt már csak rab-szolga volt, ami szerint ily gazdag temetkezésben nem része-sülhetett, ámde a dolgozó s a műveltség főntartója, hordozója továbbra is ez őslakosság volt, ha pedig a görögök, amint ezt a hódítók szokták, a leigázottak szebb nőit elvették, akkor utó-daik között idővel kerekarcú egyének is lehettek. Ismeretes, hogy görögök nagyon is megvetettek nem csupán minden kézi munkát végező embert, hanem a művészeket is, úgyhogy ilye-nek csakis a leigázott őslakók közül kerülhettek Kérdés ma-radhat pedig hogy a szóba ni sirok valóban a már görög ura-lom idejéből valók-e? Hogy azután, az említett halott fején haj nem volt, ez a tűzben éghetett el, sőt az aranyálc alatt is el-izhatott, holott a nedvességet tartalmazó hús megmaradott.

A Schliemann által bemutatott aranyálcrok szeménél nyílás soha sincsen, ami megokolt is mivel ez álcrok nem élő emberek számára készültek, hanem halottaknak, mindenesetre azért is hogy ezek arcát a tűztől megvédje, így pedig szem-nyilasoknak semmi haszna nem lehetett, sőt inkább károsak lettek volna. Ami pedig itt a mi szempontunkból oly érdekes, az hogy ezen álcrok egyikén, amelynek Schliemann nyomán készítettem rajzát itt főntebb hozom, a szemek nemcsak hogy behunyakként, azaz lezártakként, ábrázolvák, – ami tehát a halált avagy álmot, vagyis az „örök álmot” jelképezhette – ha-nem a leghatározottabban, szinte túlzottan, vagyis kétségele-nül szándékosan *búzaszemalakúra* képezzék ki! Mi pedig már a „Szemere” fejezetből tudjuk a *szem* (látószerv) és *szem* (bú-zaszem, gabonaszem) összefüggését, azt ugyanis, hogy őseink a lezárt szemet nem csupán összehasonlították a gabonaszem-mel de amely összehasonlítást a nyelvben is kifejeződésre jut-tatták, ami aztán nyelvünkben máig is megmaradott, annak ellenére is, hogy velünk a kereszténység ez összefüggést már feledtette. Mégis, eléggé ismeretes, hogy az alvás a halál test-vérének is mondatik. Említettem azt is, hogy *szunnyad* sza-vunk régen szunnyad-nak hangzott, amelyből a latin *somnus* = álom szó származott, de amely az olaszban is ugyanúgy *sonno*-vá kopott, mint nálunk a *szumnyad szunnyad-dá*; de mind amely szavak *szem* szavunk régi *szum*, *szom* alakjából származtak volt. Említettem azt is, hogy viszont *szem* sza-

vunknak volt régen *szén* kiejtése is (lásd pld. „Ethnographia”, 1931., 37. old), amelyből a *szendereg* = szunnyad szavunk is származott és amely átment a szlávba is, ahol *szan* ugyanúgy jelent alvást és álmódást mint nálunk az *álm* szó. Másrészt *álm* szavunk *halál* szavunktól csak abban különbözik, hogy egyik hehezettelen a másik hehezetes, de viszont *hálni* igénk, mely alvást jelent, hehezetes is, és *halni* igénktől alig különbözik. Csak megemlítem, hogy az *álm*ra *mag* szócsoporthoz tartozó szavunk is kellett létezzen, mivel az *oromban* *mugu* jelent alvást és amelynek megfordítása a magyar népi *humni* = *hunyni* kún kiejtésű szavaink de amelyek egyúttal a szemere *szunnyadni* (somnus) és *szundítani* szavak pontos párhuzamát is képezik.

Hogy viszont hivatalos tudósaink, mint például Móra Ferenc, a szóban volt és más magyarországi sírokat csak „hún, avar, szarmata” vagy legföljebb „jazig” síroknak nevezik, természetes, mert az „ázsiai nomádság” és csak „ezer év előtti bejövétel” belénk nevelt tana miatt ki merne Árpád honfoglalása előtti korból itt magyar sírokról beszélni? Sőt, mivel az ásatások Magyarországon olyan leleteket is hoztak már napvilágra, amelyeknek a kréta-mykénéi ősműveltség tárgyaival rokon voltát észre nem venni egyenesen lehetetlenség (amiről szintén „Szemere” fejezetünkben szólottam már), ezért olvastam már hivatalos tudósaink részéről olyan megjegyzést is, hogy Magyarországon régen „görögféle nép” is élt; elhallgatva – vagy nem tudva – hogy a kréta-mykénéi műveltség még egyáltalán nem volt görög, hanem görögelőtti, amelynek népét az e félszigetre s Krétára bejött görögök csak leigázták de annak műveltségét örökölték és ma a magukénak vélik.

Kallós Zsigmond dr. 1940-ben (Szombathely Martineum könyvnyomda) „Hejgetés” cím alatt megjelent tanulmányában a moldvai csángó-magyarok egy, temetéseknél szokásos halottbúcsúztató énekét is közli, amelyhez fűzött fejtegetéseiben ennek tartalmát, igen helyesen, cseremisiz rokonaink hasonló temetési szokásaival hasonlítja össze. Az egész tanulmány rendkívül értékes mert eddig teljesen ismeretlen dolgokat tár föl, zavartkeltő hibája csak az, hogy a nomádság és bevándorlás tana következtében ő is mindent ami a cseremisizeknél és

nálunk' is megvan, okvetlen onnan ide származottnak véli, holott a valóság itt is az, hogy ami ott van: ősiségeinknek csak csenevész maradványa. Még az általa fölhozott anyagból is világosan kitűnik, hogy nálunk a kereszténység kérlelhetetlen „pogányság”-irtása ellenére megmaradott töredékek is nem csak egyszer megvolt sokkal többről tanúskodnak, amit ami rokonnépeinknél volt meg, hanem még arról is, hogy a mi hagyományunk költői szépségekben is sokkal gazdagabb volt. Cikkében némelyütt szerző is megállapítja, hogy egyes dolgok, amelyek nálunk megvannak, a cseremiszeknél hiányoznak.

A Kallós Zsigmond által közölt halotti ének 16 sorból áll, de amelyből csak az itt bennünket közvetlen érdekelő négy sort idézem:

*Lelketeket meny be visszük,
Testeteket földbe tesszük.
Diófából koporsó,
Leveliből borító.*

Amely sorokhoz többek között ezt is mondja: „Valószínű, hogy a diófa leveléből a halott teteme alá is jutott bőven, nem csak föléje”. Mi pedig már tudjuk, hogy a síba – fejlettebb fokon a koporsóba – leveleket a halott alá is szórtak ugyan de hogy azt főképp lombágyra fektettek de hogy leveleket azért mégis főképpen föléje „borító”-ként, azaz takaróként szórtak, ami mindenesetre sokkal gyöngédebb volt mintha rá is lombot raktak volna. Lombtakaró, ha apró galyakból való is, mégis durvább valami mint csak levelekből való. Schliemann Mykéneben aranyleveleket a halott alatt is talált, viszont koporsónak ott semmi nyoma sem volt, holott faanyag még a gombokban is maradt meg. De különben is, ha a halottat koporsóban helyezték volna a sírba s ezután gyűjtötták volna meg, úgy sokkal nagyobb tűz keletkezett volna mint a lombból és levelekből, rövid ideig tartó, a nagyobb tűz pedig sokkal inkább elhamvasztott volna mindent.

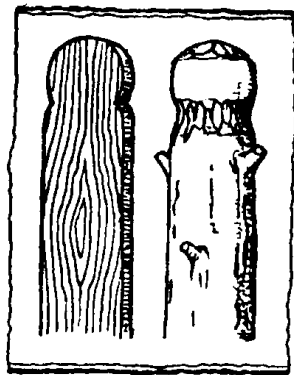
Említett cikke 4. oldalán Kallós Zsigmond a cseremiszek temetkezéséről, Hommel nyomán, (F. F. Communications: 61.

Helsinki, 1926.) azt is írja, hogy „a halottat sírjában lombágyra fektetik” de koporsó nélkül, ellenben a sírt belülről fakerettel látták el.

Végül: hiszen már Herodotosz is megírta, hogy a szkíták halottaikat a sírba lombágyra fektetik.

Herodotosz határozottan állítja („Klio.” 56, 57.), hogy a pelazgok eredetileg nem beszéltek görögül, hanem „barbár” nyelven, illetve állítja hogy „nyelvet cseréltek”, vagyis elgörögösödtek. Mondja továbbá azt is, hogy régen Attika pelazg föld volt, valamint hogy például a helleszpontoszi *Plákia* városát is a pelazgok alapították. Láttuk hogy az athéni jónok eredetileg jászok voltak, de megsejthető az is, hogy a jászok és palócok, azaz tehát jónok és pelazgok, egymás közeli rokonai lévén, sokszor elegyültek is. Palóc, azaz pelazg nyomra mutat mindenestre az is, hogy Athéné városa istennője *Pallasz-Athéné-nek* nevezetett, akit mindenkor hosszú lándzsával (bál, pálca: hímség) kezében ábrázoltak, őt magát azonban, mint nőt: egyszerű fa-lappal, deszkával (lap: nőiség) jelképezték, a legrégebbi időkben, amelyekben viszont a himisenséget, aki bizonyára a palócok *Pál, Bál, Balota* vagy *Pelopa* nevű Napiszene, vagy pedig *Ál, Él, El (első)* ősisensége volt, egyszerű cölöppel, azaz bálvánnyal. Fölhozható itt még az is, hogy deszkákon sokszor olyan, a faanyag évi rétegzettségéből származó mintázat látható, amely nőiséginek fogható föl, holott viszont cölöpön meghagyott ágcsontk hímségi jelképet képezhet.

Mi több, Herodotosz a dórokat is pelazg eredetűnek mondja, ami azonban vagy tévedése – mert hiszen éppen a dórok voltak a tulajdonképpeni árja és harcias hódítók, vagyis görögök – akik a művelt őslakosságot leigázták, vagy pedig ez állítása oka az hogy a dórok maguk kezdték magukat pelazgoknak is avagy pelazg eredetűeknek is mondani, hogy így az ősi pelazg műveltséget is a magu-

kének állíthassák, mert hiszen a Peloponézoszon telepedtek meg, amely e nevét a pelazgok mondai Pelopsz, azaz Pel-opa, vagyis Pel-apa, ősapja után kapta, aki vezetése alatt ősrégi időkben a pelazgok a Peloponézoszba (Pelopa-szigete) költöztek, amely félszigetet egyébként még Pelazgiának is neveztek volt. Sőt Herodotosz még azt is mondja, hogy régen Kréta szigetét is „barbárok” lakták. Amiből kitűnik, hogy a görögök még tudták, miszerint Krétán is előttük más nép élt, mi pedig azt is tudjuk, hogy ez a kréta-mykénéi és egéi-tengeri ősműveltség népe volt, amely népet leigázva, ez ő műveltséget éppen a Krétára is betörő görögök pusztították el, igazán „barbár”-módra, habár utóbb a rabszolgákká tett őslakosságtól e műveltség maradványait, úgy-ahogy, örökölték is. Az ásatások a bekövetkezett rombolást és mindent elégetést világosan bebizonyították. Ezt legújabbán a görögök valamilyen vulkánikus kitörésnek akarják ugyan tulajdonítani, aminek azonban semmi bizonyítéka sincsen. Viszont a görögök saját Thezeusz-mondája éppen a görögök Kréta szigetére való betörése emléket látszik fönntartani. Az hogy a krétaiak, amint e monda állítja, a görögöktől évente ifjakat és leányokat, emberáldozatok céljából, követeltek volna, a legvalószínűtlenebb, mivel a krétai ősműveltség napvilágra kerülő művészeti alkotásai e népet oly kedvesnek, békésnek, nem harciasnak tüntetik föl, hogy róla kegyetlen emberáldozatokat föltételezni nem is lehet. Ellenben igen jól tudjuk, hogy ilyenek éppen a régi görögöknél voltak szokásban (Iphigenia), úgyhogy, ha Krétán emberáldozatok történtek, ez csak azután jöhetett szokásba miután ott már a görögök uralkodtak. A görög, általunk igen jól ismert művészet is, ha például az emberi test és ennek ruházata föltüntetésében bármily tökéletes is, de egyébként rideg. Csupa virág festmények, virágokat szedő fiatal férfiak ábrázolása itt ismeretlen valami, mind amit viszont a görög előtti krétai művészetben láthatunk. Általánosak ellenben a görög művészetben a véres harci jelenetek, a borzalmak, öldöklések és gyilkosságok ábrázolatai. Hogy a régi görögök lelkülete milyen lehetett, eléggé mutatják különösen az Iliász véres jeleneteit aprólékosan részletező leírásai, mindenek fölött pedig annak leírása, hogy Achillesz meg nem elégszik azzal, hogy harcban,

hős ellenfelét Hektort legyőzte és megölte, hanem ennek holttestét ezután harci szekere után kötözi, vágatva Trója vára körül vonszolja, hurcolja, hogy ezt úgy a trójaiak mint a görögök láthassák. Undorítóan vad „barbár” cselekedet!

Természetesen azonban palóc őstörzseink is nem csak Délre vándoroltak ki (pelazgok), hanem Északra, Keletre s Nyugatra is, de valószínűleg legnagyobb számmal a mai nagy és vizekben bővelkedő lengyel és orosz síkságra, azután hogy innen az egykori tenger már eltűnt volt. Mind amely tájakon a később elhatalmasodó, náluknál sokkal harciasabb, ősgermán és ősszláv népek által legyőzve, leigázva, majd a még későbbi időkben a kereszténység fegyveres térítése következtében eredeti s „pogány”-nak bélyegezett nyelvüket elhagyva, mikét egyebűtt is, a bekövetkező békésebb, rendezettebb társadalmi életben, úgy szellemi képességei mint testileg kitartó s tökéletesebb volta következtében, fajlag a hódító s uralkodó faj rovására folyton terjedtek és terjednek ma is (Eickstedt: „Rassenkunde.”), habár ma nyelvveszítetten illetve már árja nyelveken beszélve s kereszténységre térítetten. Mégis, elszigeteltbb tájakon egyes töredékeiknél, amilyenek finnek, mordvínok, votyákok, cseremiszek stb., az ősi nyelv maradványai, ha már elváltozottan, elhanyagoltan is, de még megvannak és ahol ezeknek a magyarrali rokon voltak még föl is ismerhető. A mai Orosz- és Lengyelország területén, itt vannak többek között, a *lívek*, (*l-v*, tehát palóc szócsoporthoz tartozó név), régebben nagy nép, amelynek földje ma is Livónia-nak nevezetik, de akiknek az észttel is rokon nyelvét napjainkban már csak néhány kis falu népe beszéli még. De itt van a ma szláv nyelvű, 30 milliós lengyel nemzet, amely ma is terjedésben, de amely, habár sejthetőleg részben jász eredetű (jazvingok), de valószínűleg nagyobb részben palóc volt, és amely ma is *pól*, szláv nyelven *polák*, *plják*, németül *Pole* (póle) néven nevezetik és önmagát is így nevezi. A történelemből pedig tudjuk, hogy régen a mai nagy lengyel és orosz síkságon még nagy szerepet játszott egy a szlávok által *polovci* néven nevezett, még nemszláv nemzet, de amely a szlávok által leigázva és kereszténységre térítve, ősi nyelvét elveszítette illetve nyelvileg szlávva lett, ugyanúgy mint az ottani egykori besenyők

(pecsenyieg-ek), de amely nemzetek utolsó s elnyomott, elnyomorított, mindenükből kifosztott maradványai az említett votyákok, cseremiszek, mordvinok, zürjének.

Megsejtettük hogy a palócok is, miként a besenyők, a lapályos, avagy legföljebb hal mos, dombos, de mindenképen vízben is bővelkedő, sokszor mocsaras területeken is, szerettek lakni. Ide tartozik tehát a *láp*, *lapály*, *lapác*, valamint a *libhány* szavunk is, amely utóbbi ma már csak tájszóként él és állóvízes, mocsárszerű területet jelent, főképp olyat amely régen folyómeder volt, de ahonnan a folyó másfelé térült is. E szavak, ha megfordítjuk, a *föld* szavunkkal egyezők, de amellyel azonosak a német *Feld*, hollandi *pold*, szláv *poije* = mező szavak de egyúttal a latin *planus*, *planitia* = simaság, lapály, síkság szavak is, amely utóbbi, nemmagyar nyelvekbeli szavak már helytelenek, mert, amint mi már tudjuk, a *p-l* alakú szavak eredetileg csak bálvány, pálca, bot, rúd, karó értelműek voltak és tehát hímségiek, holott a fekvő, vízszintes lapály: nőiség, valamint hogy mégis nőiségi szavak csak a *f-l* avagy *v-l* alakú szavak lehettek, amilyen a mi *föld* és *völgy* szavunk is. Ellenben e fölhozott szavak megfordítottja s tehát helyes alakú szó a szláv *livada* = rét, amely megfelelője a magyar *levél* és a már említett olasz *lovagna* (lovanya), amely utóbbi fából, kőből. különösen pedig palakőből való lapot, táblát jelent. Hogy viszont *pala* = határozottan lapokat képező kő nem, szavunk miért megfordított, azaz helytelen alakú, megokolni nem tudom, de meglehet hogy ez csak későbbi zavar. vagyis romlás, és hogy a szó azelőtt *vala* volt, jelentve ezáltal e kő nem oly könnyen lapokra válását is. Mindenesetre tény hogy az olasz *lavagna* ennek pontos elsőszótag-megfordítása, amely olasz szó eredeti értelme tulajdonképpen csak *pala* volt, aminthogy olaszul a palát ma is így nevezik és e szó tábla értelművé is csak később lett. A szó pedig annál is inkább nőiségi, hogy a nőiséget jelentő *-anya* szóval végeződik.

Nem érdektelen itt az olasz *lava* (láva) szót megemlítenünk, amely a tűzhányók még izzóan kiömlő, folyékony kőanyagát nevezi meg, amely szó, miután azonos az olasz-latin *lavare* = mosni szóval, eszerint kétségtelenül a *foly*, *folyik* és *folyó*, latin *fluo*, *fluvius*, német *fliesen* (fliszen), *Fluss* = folyik,

folyó, folyam szavaknak csak megfordított kiejtése. Ide sorolandó tehát a *lavina* szó is, amely hegyoldalról többnyire nagy sebességgel de néha lassan is lefolyó hőtömeget jelent, de amely szó megfordítottja az olasz *valanga*, amely ugyanazt jelenti de jelenthet leomló, lefolyó nagy földtömeget is.

Megjegyezendő még, hogy a palakövet, megtüzesítve, régen sütéshez, de különösen *lepény* félék, tehát *lapos* tésztafélék, süteményfélék, sütéséhez igen általánosan használták, amelyeket népünk még *lepecs*, *lepcsent*, *kőrelepecs*, *kőrelepcsent* néven is nevez, úgyhogy a *palacsinta* szavunk is a pala kő e nevéből kellett származzon.

Nyugatra találjuk West-*Falia* tartományt, amelynek egy keletebbre fekvő Ost-*Falia* vagy Est-*Falia* kellett megfeleljen, amely név egy *fál* nevű népről kellett származzon, amint hogy Észak-Nyugaton ma is van *flamand* és *vallon* nevű, bár ma németesen, illetve franciásan beszélő nép és ezeknek megfelelően *Flandria* és *Belgium* országnév (*f-l* és *b-l*). Ugyancsak a flam vagy flamand németes nyelvet, nem sok eltéréssel, beszélik Hollandiában is, amely országot *Német-Alföldnek* is szoktunk nevezni. A *Hollandia* névnek biztos magyarázata nincsen és senki soha nem is gondolt a magyar *al*, *alsó* szóra, amelynek hogy volt *hal*, *halni* hehezetes kiejtése is, láttuk *halni* igénk erdélyi: süllyedni, elmerülni értelmében, aminek pontosan megfelel az oromo *hallaia*, *halleia* = mélység szó; azt is említettem már, hogy az olyan nyelvekben amelyekben a mély *a* hang nincsen meg, ezt *o*-nak változtatják, amiért is a boszniai síkságot a szlávok régebben még *Olfeld-nek* nevezték. Mindezek alapján a *Holland* síkság e nevét is *Al-föld-nek* értelmezhetjük; amivel pedig különösen is egyezik a tény, hogy Hollandia, azaz tehát *Német-Alföld* nagyrészt a valóságban is nemcsak síkság, hanem nagyrészt földé még a tenger színénél is mélyebben fekszik, ahonnan a tenger vizét csak erős gátak tartják vissza s a mégis szivárgó vizet ösidők óta a számtalan szélmalom szivattyúzza csatornába föl.

Tény az is, hogy az itteni nép, ugyanúgy mint a lívek, észtek és lengyelek, és miként a mi úgynevezett „keletbalti” fajú magyar és palóc népünk is teljesen szőkék, fehéresen szőke hajúak is. Es íme: A *Belgium* illetve *belga* névnek tökélete-

sen megfelel a szláv *beli* = fehér szó, valamint a már említve volt északi hófehér színű cethal *beluga* neve (de amely állatot északi rokonnépeink, amint már szintén említettem, *biburga* néven is neveznek, aminthogy a *bibor* szó régibb nyelvünkben valamint népünkében ma is *hófehér* értelmű; irodalmi nyelvünk pedig teljesen tévesen használja „igen piros” értelemmel, „bársun” helyett). Ez fejti meg másrészt *Béla* személynevünket is, amelynek egykori értelme tehát: igen szőke sőt talán albino is volt, valamint ez magyarázata a régi magyar *bélagyöngy* szónak is. De innen származik a szőkeségnek franciánémet *blond* neve is, de amely szó ezenkívül a *bleu-blau* (blőblau) = szóval is összefügg, azért mert a szőkék szeme kék; viszont a *bianc*, *blanche* (blank, blans) = fehér szó sem más mint a *béla*, *beluga* szavak magánhangzókihagyásos mása. Továbbá *avallon* és *flamand* nevek egyeznek még a régi magyar *valkó* = fakó, kopott színű, valamint igen szőke vagy albínó ember szóval, de egyeznek a német *falt* = fakó, kopott színű szóval is.

Sejthető tehát mind az elmondottak alapján, hogy a palócok kultusz-színei, vagy ahogy ma mondjuk nemzeti színei, a sárga-fehér-zöld voltak, már azért is mert a jegenye törzse fehér, levele zöld, emezek azonban ősszel gyönyörű sárga színűekké válnak. Láttuk, hogy a jegenye palóc neve ma is *pálma*. De hogy a palócok színei a mondottak lehettek, valószínűvé teszik a következők is: Miként az avarok főbb tápnövényei a répafélék voltak, úgy a palócokéi a különféle leveles növények mint káposzta-, *laboda*- (spenót) és salátafélék, amelyeket a palóc háziasszonyok ma is különösen szeretik termelni. Ismeretes az úgynevezett *leveleskel*, amely élő növény és kellő gondozás mellett 3-4 évig is él, miközben törzse embermagasságnyira, sőt azon fölül is megnő. Levelei mindig csak tetején vannak, úgyhogy, kicsiben, valósággal pálmához hasonlít. Fiatalabb levelei igen ízletes főzeléket adnak, míg vénebb és már kemény levelei háziállatok számára képeznek ki-

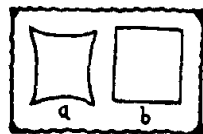

váló táplálékot Mindezen leveles növények levelei pedig zöldek, míg virágaik mindig sárgák vagy fehérek. Ismeretes pedig, hogy mindezen növények igen jó televényes (humuszos) földet és sok vizet is kívánnak. Számukra tehát a termékeny földű és vizekben bővelkedő síkok avagy a hal mos vidékek folyóvölgyei, amilyen palócaink földje s amilyen a nagy lengyel és orosz síkság is, igen alkalmas tájak.

A lengyel-orosz síkságon, valamint az egy kori lívek ma is *Livonia* néven nevezett földén a térképeken föltűnően sok a palóc szócsoporthoz illő név Amilyenek: *Livonia* vagy *Livland*, Lengyelország *Polszka* vagy *Polen* neve, továbbá *Plock*, *Lublin*, *Volhinia*, *Fellin*, *Poltaua*, *Polangen*, *Liban*, *Pilten*, *Vilna*, *Vilkomir*, *Vajk*, *Veleni*, *Velje*, *Volmar*, *Polozk*, *Valdan*, *Veliz*, *Bolharstb*.

Viszont északabbra meg ott vannak a *lappok*, akik a legzordabb tájakra szorítottan elszigetelten élnek, még ősi nyelveiket is megtartották.

Az is meglehetősen közismert, hogy a lengyelek nemzeti viseletéhez tartozik a lapos, négyszögletes tetű sapka, amelyet fentebbi rajzban is bemutatam. Ennek lapja ha olyan mint e rajzocskán *a* akkor az jásznak tekinthető, ha pedig mint *b* akkor palócnak; azt pedig mi már láttuk, hogy a lengyelek egy része jász, azaz jazving eredetű.

Itáliában, nevük alapján, palóc eredetűeknek sejtethetjük a *faliscus* (falizkus) nevű népet, valamint ott létezett egykori palóc nép nyomát sejtethetjük abban is, hogy a tiróli németek a tőlük délebbre eső völgyekben és lapályokon lakó mai olaszokat *Welsch* (vels) néven nevezik. Kutatások itt is még miegymást kideríthetnének.

Hogy viszont az észak-dalmáciai *liburnok* palócok kellett legyenek, ezt hajóik hatyúfej alakúra ki képezett orra, valamint vitorlájuk háromszögletes és ezért madárszárnyra emlékeztető volta is valószínűvé teszi, amilyen vitorlákat az észak-dalmáciai halászok hajóikon csolnakjaikon ma is használnak, csakhogy az orrtőkét ma már nem faragják ki hatyúfő és

hattyúnyak alakúra. A régi rómaiaknál az ilyen hajók neve is *liburna* volt.

Következtethető, hogy a hattyú neve palóc őseinknél tehát nem csak *libéd* hanem *libur* is volt, de amely szó ha a nőt, nőiséget jelentő *-na* végzéssel toldatott meg, akkor nőstényhattyú jelentést kapott. Amely *liburna* szó azután a palócok föld- és vízistennője nevét is képezhette, *Liburna*, *Liburana* stb alakban. Láttuk azonban a cseh regéből, hogy ugyanezen isten-

nőknek még *Libusa*, *Libussa* neve is volt, ami azzal okolható meg, hogy az *sz*, *s* hangok is többnyire nőiség és víz értelmet adtak. Láttuk, hogy őseinknél a víz leginkább nőiségként volt fölfogva. *Víz* szavunk is sziszegőhangos, a folyó, hullámzó víz hangja pedig valóban: *sz*, *s*. A németben *sie* (zí vagy szi) = ő, de csak

nőnemben. Német *See*, angol *sea* (szé, zé, szi) tó, tenger; török *szü* = víz. De mi tudjuk, hogy ezen sziszegőhangos és víz jelentésű szavaknak nyelvünkben a *lé* szó is megfelel; valószínű is pedig hogy ez volt a víz palóc szócsoporthelyi neve, mert a víz *loczogó*, licsegő hangot is adhat. A *lé* vagy *li* szónak pedig pontosan megfelel a szláv *lévati*, *liévati*, *liti* = önteni, ontani, tölteni ige. Továbbá: miként a német *Wiese* (vize) = rét a mi besenyő *uiz* és a vizenyős rétet jelentő *uizenyő* szavunkból keletkezett, ugyanúgy keletkezett a palóc *lé*, *li* = víz szóból a szláv *livada* = rét, eredetileg bizonyára vizenyős rét jelentésű szó is.

Mi azonban már értendjük, hogy a palócok föld- és víz-nőistensége még *Levenye*, *Lavanya*, *Libona*, *Vila*, *Villa*, *Pálma*, *Palóma* stb, neveken is neveztetetett és hogy egyúttal Tündér Ilonával és Vénusz-Szemirámisz szerelemnőistenséggel is azonos volt. Említettem a latin *libido* = vágy, szerelemvágy, az olasz *lavagna* (lavannya) = pala és tábla, valamint a

német *Liebe* (líbe) = szerelem szavakat és láttuk hogy a szárny is: *lap*, hogy a hattyak szerelmi vágyukat szárnyaik *libegtetésével* fejezik ki, hogy a hattyú palóc neve libéd volt, hogy a régi görögök, rómaiak Erosz-Amor szerelem-hímistenüket, anélkül hogy ennek okát még tudták volna, hattyúszárnyakkal ábrázolták, valamint láttuk azt is, hogy Léda hattyúval szerelmeskedik a görög rege szerint, amelynek keletkezése fő oka mindenesetre az, hogy a hattyúnak igen fejlett hímtagja van. Bizonyosnak tartható tehát, hogy az őstörök *Léda-Latona* nőistenség-névnek *Léba, Labona, Liba* palóc-pelazg megfelelője is volt, a hím *Libéd, Lebéd*névvel szemben, amely utóbbiban az *-ed* szórész a hímséget kifejező *ede, ele* = atya szó egyik változata lehetett. Hún személynevekként említetik *Ede, Edekon* és *Etele*.

A szóban levő lapályos és vizekben, tavakban, folyókban sőt mocsarakban is bővelkedő tájak a mindenféle vizimadaraknak és így a hattyaknak, lúdféléknek és így a gólyának is igen megfelelőek, mert hiszen fontos táplálékukat a halak, békák sőt vízikígyók is képezik.

Mind e madarak pedig jellegzetesen vándorok, amennyiben télen délre, nyáron északra költöznek, ami különösen áll a gólyára, mert ez költözik a legtávolabbra, amiért is bizonyára nem véletlenség, hogy a gólya görög neve *pelargosz míg* olaszul *pellegrino* = vándor, hogy a magyar *gólya* szóval egyezik a magyar *kolindálni, kólicálni, kólálni* = bolyongani, valamint az orosz *gulya* = járkálni, kószálni, a német *Storch* (storh) = gólya szó pedig a *Stroich* (stroih) = kószáló, kóborló ember szó.

A hattyúról szó lévén, megemlíthető itt a „hattyúdál” = halál előtti dal kifejezés is, habár ennek valamilyen közvetlen mythologiai vonatkozásáról tudomásom nincsen, – ami nem jelenti azt, hogy ilyen nincsen is – de fölhozható, hogy a „hattyúdál” kifejezés ilyen értelmezése téves, mivel a hattyú egy fajtája, amely valóban dalolni képes, amiért is német neve *Singschwan* = daloshattyú, Brehm tanúsága szerint, bár ha vesztét érezi, kellemes fuvolaszószerű vagy i harangszóra hasonlító mélabús hangját valóban hallatja, de hallatja ezt bármikor máskor is. Ellenben utalnom kell itt arra, amit korábban is

már megírtam, hogy a hattyú a szerelemvágj jelképe is volt, valamint hogy ott írtam a *sóvárgás*, a kielégítetlen vágyakozás következtébeni *fogyás*, *soványodásról*, kimutatván hogy a német *Sc wan* (sván) és *schwinden* (svínden) = hattyú és fogyni, sorvadni szavak csak a magyar *sovány szó* árjás, magánhangzókihagyásos kiejtései. Amihez teendő itt a következő: Láttuk, hogy a görögök az átvett név tulajdonképpeni értelmét már nem tudván, nem a Zeust jelképező bikát, hanem az általa elragadott leányt nevezték, tévesen, fölcserélődötten Európának. Ugyanilyen zavar a következő is: Népünk a disznót azért nevezi *hízó*-nak is, mert ez állat magától értetődőleg a nála jellegzetes hízással, kövérséggel, zsírral kerül eszmetársulásba. Ha tehát a németek mégis a disznót nevezik *Schwein*-nak (svájn), a szlávok *szvinya*-nak, akkor világos, hogy ez is csak tévedés, zavar, fölcserélődés, mert hiszen e szavak is csak a *sovány* szavunk magánhangzókihagyásos származékai, ugyanúgy mint a német *schwinden* = fogyni szó is.

A *fehér* szavunk úgy lehet régen *felhér* kiejtésű volt. Amivel egyező, hogy a szláv *bela*, *bilo*, *bielo*, valamint a francia *blanc*, *blanche* (blank, blans) is fehéret jelentő szavak. De ugyanezzel egyezik a régi magyar *béla-gyöngy* kifejezés is, amelynek értelme tehát fehér és fényes gyöngy kellett legyen, aminthogy a *blanc* és szláv *blisztavo* szónak is van fényesség értelme is. Amiből azután következik, hogy a német *weiss* (vájsz, vejsz) = fehér szó is valamikor *válsz*, *vels* alakú lehetett. Mind amivel egyezik a régi magyar *valkó* = öszes, kopott színű s nagyon szőke. vagyis; albínó. Mind amiből viszont következik még az is, hogy *Béla* személynevünk eredeti értelme is igen szőke, esetleg albínó. volt, aminek egyébként megfelel a francia *blond* = szőke szó is. Kétségtelen tehát, hogy *fakó* szavunk a régibb *valkó* szavunknak csak kopott kiejtése, amelyből az *l* hang tehát elmaradott de jelentése így is színevesztett, szintelen maradott. De világossá válik ezek után az is hogy a fakó színű sólyom-madár olasz *falco* (falko) és német *Falke* = sólyom szó is ősnyelvünk *valkó* szava származéka.

Úgyhogy egészen bizonyosra vehetjük azt is, miszerint a palócok is, mint a tulajdonképpeni magyarok, vagyis a „keletbalti”-nak nevezett faj, haja fehéres-szőke, valamint bőrszíne

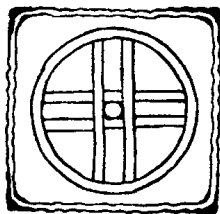
is igen világos volt, vagyis olyan amilyennek e fajt a német Ejckstedt embertantudós is leírja: „a világ legszőkébb faja, amelynek hajszínéből a vörös árnyalat teljesen hiányozik” (die Rotkomponente ganzlich fehlt), bőre is fehér, de amely faj ösnyelve „semmi esetre sem volt árja”. Es való igaz, hogy palócaink ma is szőkék, de aminthogy szőke a lengyelországi, libóniai, egykor palóc lakosság is, de ugyanígy Hollandia és Belgium flamand és vallon népe is.

Végül meg kell említenem még a *bolgár*-okat, akik szerintem valamikor palócok voltak és vagy azonosak az egykori oroszországi *polovcok*-kal vagy pedig ezeknek csak valamely ágát képezték. Utóbb, török törzsek közelében élve, némileg eltörökösödtek, majd a Balkán félszigetre költözve, a mai Bolgárországban a kereszténység fölvétele következtében, régi „pogány” nyelvüket megtagadták és szláv alattvalóik nyelvét fogadták el, ami után csak *bolgár* nevük maradt még meg, de amelyet viselik az uralmuk alatt volt szláv elemek is. Némelyek szerint e *bolgár* nevük a *Volga* folyóról származott volna, merthogy eredetileg e folyó partján laktak volt. Részemről azonban csak annyit fogadok el, hogy nevük összefügg ugyan a *Volga* nevével, de azért nem erről származik, hanem hogy a *Volga* név maga is palóc szó és: *folyik, folyó* értelmű. Ezen *folyó* szavunk ugyanis létezhetett *folygó, folygon, folygatag, folyga* kiejtésűen is, aminthogy Erdélyben ma is van patakrésznek *Sugatag* neve, mivel itt a meder erősebb lejtése következtében a víz nagy sebességgel folyik és a nem mélyen fekvő kövek, sziklák között rohanva, *súgó* hangot hallat. Aminthogy a „vízesés” németből fordított irodalmi szavunk helyett népünk ma is *zuhatag*-ot mond: mert itt a víz *zuhogva* és *zúgó* hangot hallatva omlik alá. Aminthogy ma is mondjuk a nem helyes, sokszor nevetségesen helytelen gondolkodású emberre hogy *balga* s hogy az illető *balgatag* gondolkodású, viselkedésű; *balgatagon* cselekvő. Használjuk e kifejezéseket pedig azért mert *bal* szavunknak *helytelen, téves, nem megfelelő* sőt *rossz* értelme is van. Valamint tehát, mivel a *béla* szavunknak *fehér* és *szőke* értelme is volt, és mert Belgium őslakói szőkék voltak, innen származott *belga* elnevezésük is. Ezért nevezzük az Égen bolyongani látszó égitesteket

bolygóknak, *bolygócsillagoknak*, de amelyeket nevezhetnők akár *bolyga-tagoknak* is, aminthogy a forgószelet (és cyklont) nevezzük is *fergetegnek*, *forogatagnak*. Mind amihez tehető még, hogy Szeged vidékén, amint azt magam is hallottam, például *selyem*, *golyó*, *folyó*, *vályú* helyett azt szokták mondani hogy *selöm*, *goló*, *roló*, *válú*. Ezért tehát, miként létezik ma is *balga* szavunk, úgy létezhetett régen *folyó* szavunk helyett *folgyó*, *folga* és *f* helyett *v*-s kiejtéssel *volga* szavunk is.

A *bolgár-ok* is kitűnő kertészekként ismeretesek, éspedig nem csak hazájukban kertészkednek, hanem mert kertészekként a Balkán más országaiba, sőt Magyarországra s Ausztriába is eljárnak, földeket egy-két, néha több évre is bérbe vesznek, de mindenkor folyóvizek mellett, ahol azután zöldségeskerteket létesítenek, és az itten termesztett kiváló minőségű mindenféle zöldség- és főzelékféléket a piacokon értékesítve, meggazdagodottan tértek vissza hazájukba. Tudjuk azonban hogy például a paprika, paradicsom, burgonya Amerikából származik, úgyhogy Amerika fölfedezése előtti időkben a bolgárok is bizonyára még főképp csak a leveles főzelékféléket és salátaféléket termelhették. Habár ismeretes, hogy viszont hazájukban, ahol saját földjük és állandó lakhelyük volt, nagyban foglalkoztak virágtermeléssel, főképpen rózsáéval, habár valószínű, hogy ezt oda csak a törökök hozták be (mi már láttuk, hogy a rózsza török őstörzseink szent virága volt, és itt is emlékeztetnem kell a török Gül-baba = Rózsaapa, budai, híres, törökidőbeli, rózsakertjére, amelyet a Budát elfoglaló osztrák katonaság pusztított el), amely virágból a régebben nagyértékű s igen keresett *rózsaolaj* illatszert állították elő, amelynek értéke csak a legújabb időkben azért csökken mert az illatszerek már gyárilag, vegyeszeti úton is előállíthatók.

Említém hogy a bolgárok bérekt kertjeiket is mindig folyóvizek mellett létesíték, azért hogy így a szükséges öntözéshez mindenkor elegendő vizük legyen. De ismertes az is, hogy a bolgár kertészek a folyó mellé a malomkerekekhez némileg hasonló de víz-

emelésre szolgáló nagy, 3-4 méter átmérőjű „bolgár kerék”-

nek is nevezett kereküket szokták volt fölállítani. E kerék mindig fából készült, *lapátjai* voltak, amelyek által a kereket a folyóvíz maga hajtotta, de e lapátjain kívül még, szintén fából való (újabbán bádogból is készülő), víztartályai is voltak, amelyek a vizet emelték és egy erre szolgáló csatornába folyatták, ahonnan az a szükség szerint a kertben bárhová elvezethető volt. E kerek alakja mindig olyan volt amilyennek leegyszerűsítve, ezen fönti rajzocskám mutatja. Miután pedig a palóc őstörzsek, ha csak mellékesebben is, de tüztisztelők is voltak, ezért valószínű, hogy az egyenlőszárú kereszt, amit a szóbanlevő kerek is mutatnak, vallásos jelképként náluk is szerepelt. Mindenesetre azonban mind az itt elmondottak, mindig a vízzel összefüggő dolgok, mint hattyú, libatenyésztés, gólya, vízimadarak, vízben bővelkedő tájakoni élet, konyhakerteszet, kétségtelemné teszik azt is, hogy a palócoknál víz-tisztelet is kellett legyen, ha viszont ennek náluk nem is volt olyan nagy szerepe mint a besenyőknél. De, amint azt is már említém, mivel a palócoknál fatisztelet is volt és tehát erdős helyeken, erdők közelében is szerettek lakni, a fa pedig a tüzelés legfőbb anyaga, így a fatisztelet náluk a tüztisztelettel természetes és közvetlen kapcsolatban volt.

És íme a hollandiaiak is kertészetükről híresek, ma ugyan főképp tulipánjaikról, de tudjuk, hogy e virág csak nem nagyon régen a keletről hozatott be hozzájuk.

Bár erről tudomásom nincsen de biztosra vehetjük, hogy az ősi liveknél, Livonia területén, valamint a lengyelek palóc eredetű részénél is fejlett kertészet nyomaira akadhatnánk.

Hogy palóc őstörzseinknél is volt tüztisztelet, ezt nyelvi, valamint más adatok is tanúsítják. Ilyen az is, hogy például a görögben, bár avar szóval *pür* is tüzet jelent, de ezen kívül *floksz*, *flogosz* is: tűz, égés, lángolás, míg *flogeosz* és *flego*, *flegeton* szintén égés, izzás, lángolás és ragyogás értelmű szavak, amelyek bár magánhangzókihagyásosak (*fol*, *fel*, *ful* helyett: *fl*) de viszont a szerb-horvátban *páli*, *páliti*: gyújt, ég, gyújtani s a latinban is, nem magánhangzókihagyásosan, *fulgeo*: lángoló, ragyogó, *fulgur* és *fulmen*: villám, amely latin szavak tehát a *Vulcanus* tűz- és villámistenség nevével is egyezőek, mi pedig már tudjuk, hogy *vul-kán*: tűz- király, vil-

lám-király, tűz-ember, villám-ember; ezenkívül pedig a latin *fulgur*, *fulmen* a magyar *villám*, *villog*, *villan*, *világosság* szavaktól csak magánhangzójában különbözik (*u* helyett *i*), mivel *f* vagy *v* egymással majdnem azonos, viszont a finnben *velehte*: villan, *valkea* = tűz, de az oromban is *belbelu* = láng, *balaké* = villámlás, villogás. De ezeken kívül a latinban is *flamma*: láng, *flagro*: égés, lángolás, az olaszban *faló*: nagy lánggal *lobogó* tűz, valamint a görögben is *falósz*: ragyogó és igen fehér; ami meg visszavezet a régi magyar *valkó* : ósz, ószes, szintelen, es a finn *valkea*: fehér es *tüz*, és *valko*: őszhajú, feherhajú – a magyarral betűszerint azonos – szóhoz, de mind amely szavak a régi magyar *béla* és szláv *bélo* fehér jelentésű szavakhoz is visszavezetnek. Egyébként pedig a latin *flamma* szóval a német *Flamme*: láng is azonos; mind amely itt felsorolt szavak pedig a magyar *lobog* szónak csak megfordított alakjai. Viszont mi e *lobog* szavunkat, bár főképpen a tűz és a lángok lobogása megnevezésére használjuk, de azért használjuk valamely szövet, vászon szélben lobogására, lebegésére is, ami átvezet a *lebeg*, *libeg*, továbbá a *lap*, *lapi*, *lebeny*, *lebernyeg*, a *lobogó* és latin *labarum* : zászló szavakhoz és így a *lebegő* mozgást végező s lapalakú szárnyhoz is, amivel kapcsolatban azután megemlítendő, hogy az oromban *labalisza* = galamb, és *bale*: szárny, de amely *labalisz* szó eredetileg *madár-at* jelenthetett.

Mindezekhez teendő még, hogy a görög följegyzések szólanak egy, szerintük „barbár”, azaz tehát nemgörög nyelvű (és általuk a terméketlen, zord hegysek köze úzótt, szorított) *lapita*, azaz *lap*, nevű népről és ennek *Flegüasz* nevű királyáról, amely utóbbi név hiszen a görög *flego*, *flegeton* lángolást jelentő szavakkal egyező, ami szerint okszerűen következtethető, hogy e nép egy pelazg, azaz palóc, maradvány volt, „király”-uk pedig mythologiai, nem valóságos, személy, vagyis e nép Nap- és Tűzistene volt. Amely nép azelőtti földéről, hogy rabszolgává ne legyen, inkább a hegysek közé menekült, de ahol a nehéz megélhetési viszonyok között természetesen műveltségben elhanyaglott. De szólanak még a görög följegyzések egy *flegeüsz*, *flegüai* néven nevezett, szintén barbár, népről is, amely valószínűleg vagy az előbbivel azonos, avagy leg-

alábbis szintén pelazg maradvány volt. Másrészt ezen flegüasz avagy lapíta, azaz lap, nép sorsa azonos a Skandináviában még élő *lapp* nevű népével, amelyet meg a náluk sokkal harciasabb germánok űztek, szorítottak a legzordabb hegységek közé, ahol maradványaik szintén elnyomorodottan, elhanyagoltan élnek még.

Palóc őstörzseink egykori tűztisztelete mellett szól még az is, hogy miként a barkóknál, úgy palócainknál is régebben általános és nagy tűzünnepe volt, a mi „Szent János éjji”-nek nevezett, nagy, lángoló tüzek, máglyák gyújtásával, a tűzön való átugrással, énekléssel, vigadozással, tűz-szertartásokkal járó éjjeli örömnépe (a mai tűzijátékok őse, amely tűzijátékok ma is örömteljes ünnepélyes alkalmakkor szokásosak), amelyet őseink a nyári napforduló éjszakáján tartottak volt, azért mert akkor emelkedik a Nap az Égen a legmagasabbra sekkor van a legrövidebb éjszaka, amikor alig esteledik és nemsokára már hajnalodik is, vagyis ekkor diadalmaskodik a Nap teljesen a sötétség fölött. E tűzünnepre vonatkozólag lássad: Kandra Kabos: „Magyar mythologia”-jában a részletes leírásokat. Láttuk, hogy az avaroknál az emberek számára a tüzet az Égből lelopó istenség madárral is jelképeztetett, éspedig hollóval avagy hollófélével, valamint láttuk az e regével összefüggő sok avar szócsoporthoz tartozó szót, amilyenek: varjú, vorovat, Rabe, rauben, rubare, repülni, birbissza stb. De mindez, ha nem is ily tökéletesen, de megvan a palóc szócsoporthoz is, amennyiben itt meg *lop*, *lopni* szavunk van, amely pontosan egyezik az olasz *leppare* = *lopni* s a szerb-horvát *lopou* = tolvaj szóval, valamint a már annyiszor említett afrikai oromo nyelv *labobu* = tolvaj szavával; de tudjuk, hogy a régi magyarban is *lopó* = tolvaj, amely *toluaj* szavunk viszont a latin *tollo* = elvenni szóval egyezik tökéletesen. Viszont a *lop* igénk meg az említett oromo *labalisza* = galamb, de eredetileg bizonyára *madár* értelmű szóval egyezik de ugyanígy a röpülést is jelentő *lebeg*, *libeg* szavunkkal s a szláv *lebdeti* = szállani és *leprsatl* = röpködni szóval, amelyek tehát mind a szárnyak *lebegő* mozgását fejezik ki s így a *repülést* is, amely utóbbi szavunk csak az avar megfelelő: *l* helyett *r* mássalhangzóval. Viszont amely *l-p* alakú szavak megfordítása az oromo *bale* = szárny. Ezek után

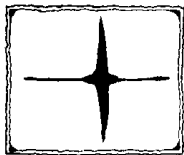
világosan érthető, megfejthető, hogy a latin, olasz és francia *volo, volare, voler* szónak *miért* van egyúttal repülés és lopás értelme is, vagyis látjuk, hogy ez is a regebeli tűzlelopó madárral, azaz a madárral is jelképezett tűzlehozó istenséggel függ össze. Az pedig, hogy ezen ősi tűz- és villámistenség a tüzet még csak *lopja, hozza* de még nem maga gyújtja, azzal van összefüggésben, hogy ősrégi időkben az ember tüzet gyújtani még nem tudott, illetve ezt valahonnan *hoznia* kellett, például villámcsapás után, tűzhányó kitörése által támasztott tűzből, amely tüzet azután csak fönntartani, továbbtáplálni, megőrizni tudott, ami azután a szent és gondosan őrzett *öröktűz* kultuszát hozta létre.

A paradicsom madarak – népmeséink „tűzmadara”, más-ként „aranymadara” – vagyis a görög-római regék „főnix” madara, is hollóféle madár és ragyogóan, fémes fényűen, tűzpiros és aranysárga színű. Mivel azonban a palócoknál víz-tisztelet is volt és mivel a palócok vizekben bővelkedő tájakon laktak, ezért következtethető hogy náluk a tűz hozó regebeli madár mégsem volt egy paradicsom-, azaz hollóféle, madár hanem valamely hattyú- vagy gólyaféle-, vagyis valamely vízimadár. És íme, van is egy lángpiros vízimadár, amelyet épen e színe miatt *flamingo*-nak neveznek, amely név amellet hogy, bár árja népek nyelvében magánhangzókihagyásossá lett, de palóc szócsoporthoz tartozó szó és a latin *flamma* = láng és *flammigo* = lángoló, lánggal lobogó, szavakkal azonos. Sőt okszerűen következtethető, hogy palóc, azaz pelazg, őseink nyelvében *fallangó, fallamingó* = lángoló vagy ilyen hasonló kiejtésű szó volt és egy *fali, fallam* avagy *fallang* = láng szóból származott, amit valószínűvé tesz az is, hogy a finnben *valkea* = tűz, *valo* = fény, mert ugyanis a finn nyelvnek *f* hangja nem lévén, helyette *v* hangot ejtenek: Hasonlóképpen elképzelhetjük, hogy a gólya görög *pelargosz* neve is valamikor pelazg őseinknél még *pellergő, pellengő, pallargó, pallangon* avagy megfordítva akár *lebengő, labargon* kiejtésű volt és a gólya, nagy szárnyaivali lebegőrepülését de egyúttal a vándort azaz *bolyongót, pallangót* is jelentette.

Megjegyezhető még, hogy a flamingo, miként rokona a gólya: vándormadár is.

De hogy mindezen itt felsorolt szavak menyire *nem* árja eredetűek, illetve hogy ősnyelvünkből származóak, kétségtelenné teszik a kámita oromo nyelv e szavai: *balde* = villámlás, villogás, *belbelu* = láng, *bale* = szárny, *labalisza* = galamb és *labodu* = lopás. Egyébként pedig a szumerban is *pil, bl/* = tűz, és a finnben is *vellke* = világos, villogás; *valkea* = tűz. *valo* = fény.

A flamingó madarat illetőleg azonban érdemes fölhoznom, hogy e madár, amikor röpül, hosszú két lábát és hosszú nyakát egyenesen elnyújtja, úgyhogy pontosan középpütt kiálló két szárnyával – amint ezt Brehm is megjegyzi („Tierleben”): keresztalakot képez. Mi pedig tudjuk hogy a palócoknál tűztisztelet is lévén, náluk a kereszt, a tűz vallásos jelképként, ugyanúgy kellett szerepeljen mint legközvetlenebb rokonaiknál, a szintén tűztisztelő avaroknál is.

Már „Besenyő” fejezetünkben kifejtettem „hogy a *bözön* – görög-latin nevéen *bison*, *bisont*, olasz nevéen *bison te*, német nevéen *Wisent* (bizon, bizont, bizonte, vizent) – állatot ma helytelenül nevezük *bövénynek*, mert, a helyes magyar néven *bözön*-nek csak rekedt, rőfögés és „bözőr”-gésszerű hangja van, holott a *bövény* szó az igazi bövény messzire elhallatszó, igen erős *bömbölő* hangjáról származott. Láttuk hogy a *bözön*, amely különösen teste előrészen és fején igen bozontos: fekete-barna szőrözetű s hogy a besenyők egyik szent állata is volt, amelyet éppen e bozontossága miatt még *bozon*, *bozont*, *bozond* néven is neveztek, sőt hogy mivel különösen tavasszal, a párzás idején bikája igen erősen *pézsma* szagú is, ezért még *büzön*, *büzönt*, *büzönd* néven is nevezhették; aminthogy népünk *bűz* szavunkat némelyütt ma is használja egyszerűen *szag* értelemmel. (Lássad például: Horger Antal: „Csángó népmesék”-ben: jó büzü étel = jó illatú étel.)

Tény az is, hogy a szarvasmarhafélék bikája igen harcias, támadó természetű állat, ami nála különösen a párzás idején nyilvánul. Amely sajátsággal egyezik *bősz* szavunk és amiért a *bözön* bika sejthetőleg még *bőször*, *bőszörmény*, *buszurmán* néven is neveztetett. Károli Gáspár régi bibliafordításában

(Károli Gáspár: Szent Biblia; Reichard és társa kiadása, Pest, 1872.) *bús*, *búsulás* még haragos, harag értelemmel használva; a bős és vad, ijesztő megjelenésű bikát pedig népünk nevezi ma is „busa biká”-nak. Kétségtelen tehát, hogy *bosszúság* és *bosszú* szavaink is idetartozóak, de ugyanilyen kétségtelen, hogy a német *böse* (böze) és a szerb-horvát *beszno* = haragos, dühös, rosszindulatú szavak is ősnyelvünkből és besenyő csoportunktól származtak.

De említém „Besenyő” fejezetünkben azon sejtelmem is, hogy ősrégi időkben a besenyőknél, a bözön helyett, avagy ezen kívül, még a mammut is kellett szerepeljen, de mivel a mammutnak szarvai nem voltak, hanem hatalmas agyarái, azaz fogai, és mivel a fog neve a besenyőknél a *csúp* (= csúcs, hegyes valami) szavunkkal rokon *zúb* szó volt, -amely a szláv *zúb* = fog szóban máig fönn is maradt – ezért a mammutot nem csak szintén *bozon*, *bözön*, *buzun*, hanem *zubor* néven is nevezhették és amely szó a lengyel nyelvben a *szubr*, *zuber* szóban még ma is megvan, de természetesen nem mammut hanem bözön értelemmel. Viszont tudjuk, hogy a mammut is feketés-barna s igen hosszú szőrözetű, bozontos állat volt. Ennek ma is élő közvetlen, bár kisebb és igen kevés szőrű rokona a közönséges elefánt. Ennek is sajátága hogy párzása idején a fülei mellett levő mirigyeiből igen erősen bűzös nyálka folyik, valamint ismeretes, hogy párzása idején megbószúl és még saját ápolóira is veszedelmessé válik; mind ami bizonyára a mammutnál is így volt.

Ellenben, amint már „Besenyő” fejezetünkben is említve volt, viszont *bölény* szavunk régen tulajdonképpen az óriástermetű, fehér és rövidszőrű, tehát nem bozontos, őstulok (latin nevén *urus*, német nevén *Ur*, *Auerochs*) neve volt. Láttuk, hogy a bölény őstörök törzseinknél is szent állat volt és hogy ezt *úr*, *uros* és *túr*, *tor*, *taur* néveken nevezték. De világosan kitűnik az is, hogy *bölény*, *bölon*, *belény*, *bölonnd*, igen régi kiejtéssel *bulun*, *bulund* szavunk ugyanezen állat palóc neve kellett legyen, ami legfőképpen azzal okolható meg, hogy, amint ez a hagyományokból kitűnik, ezen ma kihalt állatnak igen hangos és messzire elhallatszó hangja volt, éspedig: *bömbölő*, *bumbulú*. Legközelebbi ma is élő rokona a szintén óri-

ástermetű, fehér és rövidszőrű magyar szarvasmarhafaj, amelytől csak annyiban különbözött, hogy nem voltak oly őri-ási szarvai, habár ezek azért a bözönénél sokkal nagyobbak voltak is.

Ismeretes, hogy a szarvasbaromfélék tehenének, valamint herélt ökrének, bár igen erős hangja van, de amely csak egyszerű *búúú-* vagy *múúú-*nak hangzik, holott bikája hangja valóban *bömbölő-bumbulú*, amennyiben ez *ő*, *ú*-magánhangzó-szerű de ezenkívül nem csak *b* és *m* hanem még *l* mássalhangzó-szerű is, és pedig azért mert a bika, hangadásához száját nem csupán megnyitja hanem ezalatt még állkapcsát és nyelvét is mozgatja. Úgyhogy hangadását *bömböl* és *bölömböl* (utóbbit lássad Ballagi szótárában is) igéink igen pontosan adják vissza. Ezenkívül ismeretes hogy a *bölömbika* neű vízimadár e magyar neve onnan származik hogy e madár amikor szól: csörét a vízbe dugja és így valóban szintén *bömbölő*, azaz *bölömbölő* s a bikáéhoz is hasonlító, mély, *bölömbölömbulumbulum* hangot hallat, amely oly erős, hogy, amint ez Brehm („Tierleben.”) is említi: valósággal ijesztő! Mind ami tehát teljesen kétségtelenné teszi, hogy *bölény*, *bölön* avagy *bolund* szavunk *nem* a csak rekedt hangú bözön neve volt, hanem a ma már teljesen kihalt rettentőn bömbölő őstuloké. Az elmondottakhoz tehető még, hogy *bölön*, *bölény* avagy *bulan* szóalak az *-on*, *-eny*, *-an* végzésével valamikor tulajdonképpen csak ez állat nöstényét, azaz tehenét, jelentette, míg hímjét vagyis bikáját valamely *buluk*, *bolok* avagy *bölönd*, *bölénd*, *bulund*, *bulond* alakú szó, mert tudjuk, az *-an*, *-en* szó nőiséget, anyaságot szokott jelenteni, amivel ellentétben viszont az *ond*, *und* szó az *ondő-t* vagyis a hím termékenyítő mag-nedvét jelenti, amely szó az *önt*, *ont* igénkből származik, de amelyet régen *n*-telenül is ejtettünk, ami az olvasztás, összeolvasztás, összeöntés régi *öteni*, *ötteni*, *ötvözni* szavunkban is megvolt és *ötvös* = aranyműves szavunkban még használatos. Ballaginál is olvashatjuk: *ött* = *önt* és *ötevény* = *föltöltött* út, amely szó tehát az *önt*-tel rokon *tölt* igénkből származik, habár itt nem folyadék hanem föld töltéséről van szó, mert viszont ezen *tölt* igénk a *dől* igénkkel rokon. De eszünkbe kell itt jusson az is, hogy népünk a Tejutat ma is nevezi még *Ötevénynek* is, vala-

mint hogy a görög rege szerint is ez Hera istennő előmlött tejéből támadott az Égbe. Amely *Ötevény* szavunkat Lugossy is igen helyesen az *ömledék, folyam, öntés* szavainkkal magyarázza. (Lugossy könyvét nem ismerem de ezt idézi Torockai „Öreg Csillagos” című könyvében.) Az *önt, ont* és *ondó* szavunk *n* nélküli *öt* kiejtése egyébként a szintén hímségi *ota, ata* = atya szavunkkal is közvetlenül azonosul, ugyanúgy mint *ad* igénkkel és az *Adám* névvel. Igen könnyen megtörténhetett azonban az is, hogy miután mind e dolgok feledésbe mentek, valamint hogy a szó idegen nyelvekbe is átment, idővel a szó végéről az *a* avagy *d* hang csak lekopott és hogy a *bolond* avagy *bulund* szó így változott *bölény* illetve *bulán* kiejtésűvé.

Mindenesetre, mivel minden bika harcias természetű is, de ami nála – amint említők különösen tavasszal válik igen veszedelmessé, ezért következtethető, hogy *bósz* szavunknak, amely tehát tulajdonképpen a *bözön* bika e besenyő nevével függ össze – palóc és a *bölény* bikával összefüggő – megfelelője: *bol, böl, bul* sőt *bolond, bölönd, bulund* szóalak kellett legyen. Tény, hogy népünk *bolond, bolondul* szavunkat, amelyet *bölönd*-nek is ejt, még *dühöng, dühöngő* értelemben is használja s így a *bósz* szó megfelelőjévé teszi, de használja még úgy állat mint ember nemi hevülésére illetve szerelmi bolondulására alkalmazva is. És íme: az olaszban *bullo* = verekedő, kötekedő ember; „fare il bullo” = támadóan dühösködni, mindenáron verekedni akarás. Míg a régibb törökben *bulán* = bika, de ugyanezt jelenti a német *Bulla* s az angol *bull* is, bár e szónak az angolban még általában hím jelentése is van. Ezenkívül az angolban *bullok* = fiatal bika, *bold* pedig = bátor. Továbbá az olaszban *baldanza, baldanzoso* = harciaság, merészen harcrakész, vagy ahogy népünk mondani szokta: legénykedés, legénykedő.

A *b* hangnak oly gyakori *v* hanggá változásával, a szlávban *vol* jelent bikát, bár jelenthet ökröt is.

Sölön, Belényes, Bölényes nevű helységeink ma is vannak.

Kétségtelennek tartom, hogy az őspalócoknál is igen régi ősidőkben valamely mammut nagyságú vagy még nagyobb, de nem bozontos hanem rövidszőrű s fehér színű elefántfaj töltötte be ugyanazon szerepet mint a besenyőknél a mammut,

sőt amely akár teljesen szőrtelen de fehérbőrű is lehetett. (A mai elefánt is majdnem teljesen kopasz. Angol *bald* [böld] = kopasz.) aminthogy a Kelet-Ázsiában, bár csak igen ritkán, de többé-kevésbé fehér színű, azaz albínó, és ezért ott szentként tisztelt elefánt ma is előfordul. Ezen létezettnek sejtett fehér őselefánt palóc neve pedig, más nevei mellett, lehetett *béla*, *belénd* is, mert láttuk hogy a *Béla* személynév is fehéret, szőkét sőt talán albínót, azaz régi magyar szóval *valkót* is, jelentett, aminthogy a szlávban ma is *béla* = fehér. De ugyanígy lehetett az őskori óriásnagyságú fehér elefántfaj neve *bál* is, mert tudjuk hogy Elő-Ázsiában egy *Bél*, de egyúttal *Bál* nevű istenség is tiszteltetett, amely név értelme ugyan úr, hatalmas és király de ezenkívül nagy és óriás is volt. E névnek viszont megfelel a *blanc*, *blanche* (blank, blans) = fehér francia szó de amely kétségtelenül ősrégi eredetű, amelynek rokona a latin *pallidus* = halovány, sápadt és amely szó kétségtelenül a félelem, ijedtség következtébeni elsápadással is összefügg, de ugyanígy rokona a magyar *ualkó* szónak is.

Hogy a *bál* szónak óriás értelme is volt, tanúsítja a latin *balena* = bálna = cethal szó, vagyis ezen óriási tengeri állat neve, habár itt, mivel a bálnák fekete színűek – az *-ena*, *-ana* végzés szerint – nőiséggként fölfogva. (Angol *bulky* [bulki] = óriási, orosz *bolsoj*, szerb-horvát *veliko* = nagy.). Van azonban hófehér cethalféle is, a már említett *beluga*, másik nevén *biburga*. A szerb-horvátban viszont *belaj* egy képzeletbeli félelmes ijesztő lény neve, ugyanaz tehát amit mi mumus-nak nevezünk és vele a gyermekeket szoktuk ijesztgetni, amely utóbbi szó azonban szerintem a már említett *moha*, *mohos*, szőrösséget jelentő szóval van összefüggésben és eszerint a *mammut* szóval is azonosul, amely állat pedig feketésbarna színű s hosszúszőrű volt, félelmes megjelenésű, úgyhogy *szörnyeteg* szavunk is róla származott. A mammut és a más őselefantok is óriásiak voltak.

Hogy viszont az őspalócok fehér színű bölényének hatalmas hangja volt és talán a bölénynek szintén nevezett fehér színű óriás őselefántnak is, emellett nemcsak a mi *bömböl* és *bölömböl* szavunk szól, hanem a latin *balatus* = nagyhangú

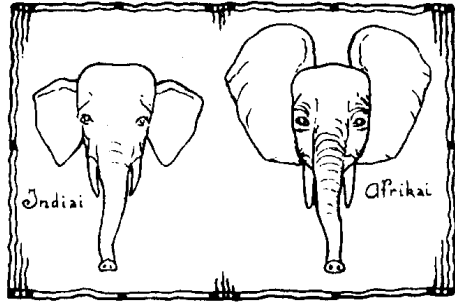
bömbölés szó is, holott a felhangos *belatus* szó inkább csak a juhfélék bégetését jelentette.

Lehetséges sőt igen valószínű, hogy a szóban levő őselefántoknak ugyanolyan természete volt mint a mai elefántnak, hogy ugyanis bikája különösen a párzás idején igen bösz, harcias, azaz tehát *bolond*, *bölönd*, *bulund* is volt. Kétségtelennek tartom azt is, hogy a mammutnak, valamint a más őselefántoknak is, fülük melletti mirigyük a párzás idején szintén átható bűzt terjesztett, úgyhogy ezt is kifejezhetette a mammut *bözönd* avagy *buzund* neve. *Büz* szavunknak a már említett olasz *puzzo* (pucco) = büz szón kívül megfelel a német *pusten* (puszten) = fűjni s a szerb-horvát *pusiti* = fűjni, *füstölni*; mind aminek megfelelőjét a *fűj* igénkben is kell sejtenuk, amelynek régen *fuly*, *fül*, *fül* kiejtése is kellett legyen. És íme: az oromóban *foli* = szag, a németben *blasen* (blázen) = fűjni, a latinban *flo*, *flatus* = fűjás, de amely szavaknak hogy valamikor *bal-*, *fol-*, *ful-* kezdetű kiejtése is létezett, bizonyítja nemcsak az oromo *fali* = szag, hanem az olasz *folata* (di vento) = (szél-) fuvalóm kifejezés is. Úgyhogy a besenyő *büz* és *büzönd* szavaknak a palócoknál *pül*, *pul*, *fui*, *fül*, *fülünd*, *pulund*, *pülünd* szóalakot kellett megfeleljenek.

Habár ezen, szagot és fuvalmat jelentő *ful* szó azonos alakú a *fül*, fullad, megfullad, vízbefúlás jelentésével, de ez még nem jelenti azt hogy a két dolog megnevezése között ne létezett volna kiejtésbeli különbség; például *fui*, *fül*, *full*. Az pedig kétségtelen, hogy, mivel a vízbefulladás a teliséggel, a tüdőnek, gyomornak vízzel megtelésével van kapcsolatban, ezért ez nyelvünkben is kétségtelenül kifejeződött. Vagyis tehát kellett létezzen egy őspalóc *fui* vagy *fol* alakú szó, amely tel, tele, teli, telt értelmű volt, de mind amely szavak összefüggésben voltak a *foly*, *folyik* igénkkel is, amelynek viszont származékai a latin *fluxio*, *fluvius* és német *fleissen* (flíszten), *Fluss* = folyás, folyó szavak. Érthető viszont, hogy utóbb a vízbefulladás ezen *fui* avagy *fül* megnevezését átvitték a füstbe fulladásra és a levegőhiány következtébeni fulladásra is.

Ezen említett *fol*, *fui*, *fül*, szagot is jelentő szavak azonban azonosak *fül* szavunkkal is, holott meg kellett említenünk hogy az elefántnak éppen *füleinel* vannak az erős szagot terjesztő

váladékot termő mirigyei, mind ami pedig bizonyára így volt az őselefánt-fajoknál is. Annál meglepőbb tehát, hogy a régebbi magyarban *fil* = elefánt (lássad Ballagi szótárában is) és amely szóval azonos a török-arab *fil* szintén elefánt jelentésű szó. Az pedig tény, hogy az elefántnak föltűnően nagy, lapalakú fülei vannak; úgyhogy itt is emlékeztetnünk kell a magyar *filleng*, *fülleng* szóra, amely ide-oda lengőfürtöt de lapot is jelent, valamint arra is, hogy népünk a fület nevezi *fil*-nek is; említettük pedig miszerint a görögben *füllon* meg = falevél, holott *levél* szavunk ezen *fil* avagy *fül* szónak csak megfordítottja s a *lap* szó azonos. Hogy a mammutnál is régibb és nagyobb őselefántoknak mekkora fülei voltak, nem tudjuk, mivel azoknak csak csontjai maradtak meg, de azt tudjuk hogy az indiai elefántnak is nagy és mozgatható fülei vannak de hogy az afrikainak igazán óriásiak, nem csupán, hanem szinte vitorlákszerűen szét is állíthatóak, sőt ezeket az állat még előre-hátra lengetheti is, amely mozgást *füllögtetésnek*, *füllön-gésnek*, *füllengésnek* is nevezhetnők! Amely mozgásuk pedig arra is igen alkalmas, hogy a

fülmirigyek váladéka szagát szerte terjessze. A vogulban *pel*, az osztjákban *pal* = fül, amely szavakat ha megfordítjuk: *lap*, *lep*, *lebeg*, *libeg* szavinkat kapjuk.

Tudom hogy a görög *Philipposz* vagyis a *Fülöp* nevet „lókedvelő”-nek értelmezik, de vajon ezen értelmezéshez nem alakították-e kissé hozzá a nevet már a görögök is? Vajon e

név nem a pelazgok regebeli ősapja *Pelopsz*, azaz *Pel-opa*, nevével azonos-e? Hiszen a vogulban is *pal*, *pel* = fül. Vajon tehát valamely nagyfülű óriás őselefánt az őspalócok egyik szent állata neve nem volt-e *pelopa is*?

Mind ezekkel kapcsolatban föl hozom még a következőket: Eléggé ismeretes, hogy nyelvünkben némely állat neve az illető állat föltűnő sajátása szerinti. Például a szamarat is nagy fülei miatt szokták füles-nek, a nyulat szintén nagy fülei miatt *tapsifüles*-nek, a szarvast pedig nagy szarvai miatt nevezük általánosan *szarvas*-nak, habár láttuk hogy elágazó szarvai miatt régen még *ágos*, *ákos* néven is neveztetett. Magától értetődő tehát hogy *farkas* szavunk is a *far*: hátsó rész és az ebből lett farkok szavunkból származott, annak dacára is, hogy a farkasnak nincsen föltűnően nagy farka. Éppen ezért, valamint az áziázó elmélet következtében is, fölületesebb nyelvészek, mivel, ha jól emlékezem, a perzsában, avagy a szanszkritban *vrkasz*: farkas, e szót általunk onnan átvettnek vélik, holott ez, mint oly számos más esetben is, megfordítva történt. De olvastam még azon kijelentést is, hogy *farkas* szavunknak a *far* és *farkok* szavainkhoz tehát semmi köze. Amivel szemben azonban a dolog így áll: Ismeretes, hogy népünk a farkast még *ordas*-nak is nevezi, amely szó az olyan bizonytalan színezetű állatokra vonatkozik amilyen a farkas, a farkaskutya s a vadnyúl is, amely színezet oka az, hogy ez állatoknál nemcsak hogy az egyes szőrszálak eltérő színűek hanem még az egyes szőrszál sem egész hosszában egyszínű, hanem hogy tövénél többnyire világos, fehéres, följebb sárgás azaz fakó, hegye felé pedig fekete. Mi több nevezi népünk a farkast sokat éhező és sovány volta miatt még csikasz-nak is, mivel *csikasz* szavunk tulajdonképpeni értelme: sovány. Amely elnevezések tehát mind az illető állat jellegzetességét jelentik. Ez is valószínűvé teszi, hogy *farkas* szavunk is ilyen elnevezés. Habár a farkasnak nincsen föltűnőbb farka de igenis van nagy és hosszúszerű farka a rókának, amiért is népünk *lompos*-nak is nevezi, lompos, azaz lombos, farka miatt. (Habár eszes volta miatt nevezi még *ravasz*-nak is). Világossá válik tehát, hogy a farkas e neve: téves, vagyis hogy itt értelemfölcserélődéssel van dolgunk és hogy a *farkas* szavunk vala-

mikor a róka neve volt. Aki pedig e csere lehetőségében kételkedne, annak fölhozom, hogy ugyanez pontosan így az árja nyelvekben is megtörtént, mert a németben *Wolf* (volf): farkas, holott az olaszban *volpe*: róka (*f* vagy *p* hangtanilag majdnem azonos), sőt hogy e szó *k* hanggal végződően is megvolt, illetve meg is van, mutatja az orosz *volk*: farkas. Hogy pedig e szavak palóc őstörzseinktől, vagyis ősnyelvünk-ből valók, nem csak az mutatja hogy *v-l* alakúak, hanem még az is, hogy megfordítottjuk is van, mert olasz-latin *lupo-lupus*: farkas, sőt észak-olasz tájszólásokban *luv* is: farkas. És hogy e szavak a róka hosszúszőrű „lompos” farkával is összefüggnek, mutatja a német *Wolf* szó azonossága a német *Wolle* (volle): gyapjú szóval, de amely utóbbival egyeznek még a német *Vlies* (fliz) és *Fell*, valamint *Balg* szavak is, amelyek jelentése szőrével még meghagyott bőr, ugyanaz mint az olasz *vello*, míg a szintén német *Pelz* (pelc): bunda. Úgyhogy látnunk kell miszerint idetartozó szavak az olasz *pelo*, latin *pilus*: szőr, olasz /10: szál, finn *villa*: gyapjú. A német *Flaum* szót is ide sorolhatjuk mert ez is szőrösséget jelent, bár csak pelyheset. De latin *villosus* is = szőrös.

Láttuk, hogy a szóban levő állatnév-jelentéscsere a *bövény* szavakkal is megtörtént, de fölhozható itt még a székelységnél használatos *toportyánféreg* szó is, (A „féreg” szó alatt a káros állatokat értik, tehát a farkast, medvét is.) amely eredetileg és a népnél ma is, a medve neve volt, illetve az ma is, holott tudatlanságból, habár csak városiaknál, e szót a farkas egyik nevének tartják, pedig a szó onnan származik, hogy a medve talponjáró (platigrad) lévén, széles talpain „tapogva, topogva” jár és amiért még „talpas”-nak és „tenyeres-talpas”-nak is nevezik. Ellenben a farkas, miként kutya, macska, ló stb., ujjonjáró (digitigrad).

Végül föl említem itt még a *mókust*, amely állatnak szintén igen nagy és „lompos” vagyis „lombos” farka van. E szó magyar szócsoportbeli s azzal is összefügg, hogy ez állat főképp makkal, mogyoróval, dióval, bükkmakkal táplálkozik, amely magvakból odvas fákba, téli készletet is gyűjt, de öszszevehető a *mókus* szó a *moha* és *mohos* szavainkkal is, éppen az állat nagy és hosszúszőrű, lompos farka miatt, mivel e sza-

vainkat, amint azt Ballagi is mondja, tulajdonképpeni értelme: „finom szőrrel borított”.

Amint azt annakidején állatkertekben magam is láttam, az elefánt sajátságos szokása, hogy fejével néha negyedóraig is egyfolytában bólogat, ugyanolyan mozgással amilyenek mi igent, helyeselést, beleegyezést szoktunk inteni, ami, úgy lehet az őselefánt-féléknél is így volt. Ez elefánt e szokását utánozzák kétségtelenül az olyan kínai elefantszobrocskák, amelyek feje és nyaka olyan szerkezetű, hogy ha fejét kissé megbillentjük, akkor ez egy ideig ugyanolyan bólíngató mozgást végez mint amikor mi fejünkkel igent intünk, illetve hogy az élő elefánt is szokott néha fejével bólogatni. Gyermekkoromban ilyen kínai elefantszobrocskákat játékkészletekben árultak volt és egyet én is kaptam. Mi több, árultak olyan, többnyire ülő, néha álló kínai, porcelánból való, emberszobrocskákat is, amelyek feje, ha kissé megbillentették, egy ideig szinten ilyen bólogató, igent intő mozgást végezett. Budapesten, egyik nagyanyámnak is volt ilyen szobrocskája, amelynek bólogatását gyermekkoromban én is mulattam, és amelyet „pagodli”-nak neveztek, A Meyer-féle „Lexikon”-ban levő szobrokra valamint az ilyen, igent intő szobrocskákra is, a tulajdonképpen templomot jelentő „pagoda” szót átvéve, e szobrocskákat is szokás így nevezni, amiért azután az erélytelen embereket is, akik mindent helyeselnek, mindenre igent mondva, ellenkezni nem mernek, szintén „pagodáknak” nevezik, Nekünk pedig eszünkbe juthat cseh származású Dobzse László királyunk, aki gyöngye akaratú, erélytelen ember lévén, mindenre azt mondotta hogy: „Dobzse, dobzse.” = Jó, jó.

Valószínű azonban, hogy a szent állatként is szerepelt elefántnak (avagy ennek valamely még nagyobb ősének) ilyen bólogató szokása valamilyen mythologiai fölfogással és valamely istenséggel is kapcsolatba hozott és hogy éppen ezért készítettek is fejükkel bólogató elefánt- és emberszobrokat, lévén az elefánt az illető istenség jelképe is. Ámde kiemelendő, hogy ma is a Kelet nagy részében, törököknél, araboknál, a fejjeli intés éppen ellenkező értelmű mint nálunk, vagyis hogy az amit mi igent intő bólíngásnak, bólíngatásnak nevezünk, náluk nemet, ellenkezést és így esetleg harcra készséget is jelen-

het. Amivel egyezhet az olasz *baldonza* szó. Viszont e keleti népeknél, amit mi „fejcsóválás”-nak nevezünk és tagadásként fogunk föl, náluk igent, helyeslést, beleegyezést jelent!

Mi azonban itt azt kell kiemeljük, hogy a *bólogat*, *bólint* továbbá a *billent*, *billeg*, népiesen *büllög*, *büllent*, szavaink tisztán palóc szócsoporthoz tartoznak (*b-l*) és hogy éppen az elefántra avagy ennek még nagyobb termetű őseire vonatkozathatók, sőt talán az igazi, fehér bölényre is, mivel talán ennek is megvolt a fejbólogató szokása. Mindenesetre azonban egyeznek ezen *bólint*, *billent* szavaink a *bölény*, *bölon*, *belénd*, *bulund* szavakkal. Úgyhogy itt eszünkbe kell jusson a *Bálint*, népiesen *Báлинд* ma is használatos férfinév, amely tehát valamikor istenségnév is lehetett, amely istenség az elő-ázsiai *Bál* avagy *Bél* istenséggel lehetett azonos. Igaz hogy a *Bálint* nevet a latin *Valentinus*, *Valentinianus* és a germán regebeli *Vallant* névből származtatják, de ami, úgy lehet, szintén csak azonosítás, miként a Gyula-Julius, Adorján-Hadrianus avagy a Béla-Albertus esetekben. Ámde aminthogy a Béla és Albert avagy Albertus nevek között tényleg van is összefüggés, mert hiszen a *béla* szó ősnyelvünkben szökét, fehérét, albínót jelentett de árja nyelvekben is *bela*, *albus*, *blanc* jelentése: fehér, úgy ezen *Bálint* és a *Valentinus*-*Valiant* nevek között is létezhet tényleges összefüggés, nem csupán, de e nevek régen éppen a hősiesség palóc nevei is lehettek, ami mellett szól például a cseh *valka* = harc, háború, amely szónak az angol *war* (vór) csak *r* hangos avaros kiejtésű megfelelője lehet. De az oromban is *vorana*, *varana* = háború, míg *voranu*, *varanu* = harcolni, csakhogy itt *l*-es kiejtéssel *vollola* és *vollolu* is ugyanazt jelenti. Ide tehető még a következők is: Az olasz *baldo*, *baldanzoso* = harcra kész, harcias kedvű, de ugyanezt jelenti *bullo* is, míg az angol *bull* = bika: egy harciasságáról ismeretes állat; latin-olasz *balena*, német *Wal* (vaal) cethal és eszerint tehát: óriás is. Amihez tehető, hogy a mai elefántnál is nagyobb, tehát óriási nagyságú őselefántok bikája is igen harcias lehetvén, ezért *bálint*, *báлинд*, *váлинд* néven ez is neveztetetett, annál inkább a még az őselefántoknál is sokkal nagyobb őskori, óriási hullók (dinozauruszok), amelyek között félelmes fogakkal és karmokkal bíró, sárkányszerű ragadozók is voltak, amelyeknek

neve *valund*, *baland* avagy avaros kiejtéssel *varund*, *varan*, *varand* szóalak is lehetett. Ma már bizonyosan tudjuk, hogy az ember, mai értelmes alakjában is, 10-14 millió évvel ezelőtt is a Földön már élt és eszerint az őshüllők utolsóit még láthatta.

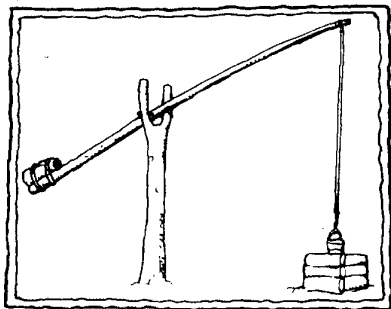
A harciasságot és hősiességet jelentő főnti szavakhoz tehető még, hogy a latin=olasz *validus*, *valens*, *valido*, *valente*, *valoroso* szavaknak: hősies, vitéz értelme is van, bár jelenthetnek értékeset, érvényeset is, míg ellenkezőleg az *invalidus* szó harcképtelent és értéktelent jelent.

A harcra képesség, hősiesség – értékesség és a harcra képtelenség, gyávaság – értéktelenség eszmetársulás tehát igen nyilvánvaló (evidens) és érthető.

Egyúttal valószínű tehát az is, hogy az őspalócoknál egy Bál, Béla, Pelopa, Bálint, Belind nevű és valamely nagy és fehér színű őállattal is jelképezve, eredetileg holdistenség, utóbb napistenség, tiszteltetett, de aki egyébként azonos volt a tulajdonképpeni magyarok Mag, Magor, Magyar, a szemerék Szem, Szam, a kunok Hunor, Hadúr, az avarok Bar, Barata, a kőrösök Her, Har, Her-kolos, Kalava, stb., stb. neveken nevezett, nagynak, hatalmasnak, nagy erejűnek de igen szépnek is képzelt, regebeli ősapaként is fölfogott istenséggel.

Az elmondottakhoz tehető még az is, hogy úgy némely állat mint az ember hímtagja is erectio állapotában (ithyphallosz) billegő, tájszólásban: büllögő (bólintó) mozgást képes végezni. Tudvalevő, hogy az árja hinduknál, az elő-ázsiai sémitáknál, a görögöknél, rómaiaknál hisz durván arcátlan phallosz-ünnepek voltak szokásban, amelyeket a rómaiak is a görögös phallogogia néven neveztek és amelyeknél fából és bőrből képezett, billegtethetően fölfüggesztett, a mi gémeskútjainkra is emlékeztethető, nagy phalloszt szoktak volt menetben körülhordozni, miközben a menetben résztvevő férfiak és nők a phalloszt, mint a termékenyítő hatalom jelképét, magasztaló himnuszokat énekeltek, természetesen illetlen viselkedések közben is. Nálunk mind ennek csak kezdetleges nyomát, azaz kétségtelenül őset, eredetét találjuk: *gémeskútjainkban*. Éspedig annyiban, hogy ezeket néha mókásan, élcesen: „tótágast” (helyesebben: kútágast) álló emberhez hasonlítgatják, úgymint az ilyen kút vastagabb fatörzsből való *ágását*,

kútágasát: tótágast álló ember törzséhez hasonlítják, amelynek tehát feje. azaz a fa gyökeres töve, tőkéje, a földben van, a fönt kétágú villásan végeződő része az ember két lábát jelenti, a kút minden vízhúzásnál pedig billenő gémét pedig a hímtaghoz hasonlítják, míg a gém súlyosbító koloncát a scrotumhoz, azaz

népiesen „a töki”-hez. E kolonc néha ugyan alul kötve a gémhez, rendszeren azonban fölül van (lásd például „Néprajzi Értesítő”, 1916. évfolyam, 100. oldal), azért mert ha alul van akkor a kolonc súlyát a kötözés kell viselje; sokkal célszerűbb tehát hogy

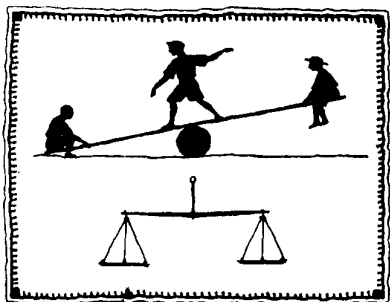
fölül legyen mert így súlyát maga az e végén amúgy is vastagabb gém viseli s a kötés a koloncot csak helyén tartja. Ez is pedig azzal egyezik, hogy hiszen itt „tótágast” álló emberhez hasonlítással van dolgunk, amikor is a scrotum nem a hímtag alatt van hanem föléje kerül.

De mindebben is újból azt látjuk, hogy ami más népeknél aljassággá, arcátlansággá is romlott, az nálunk a valóságot csak jelképezte, nem alakult szemérmetlen természetutánozó ábrázolásba, leplezetlen kifejezésbe, vagyis hogy ha illetlenségek ma nálunk is már előfordulnak. ez ki is mutathatólag mindig csak újabb időkbeli hanyatlás, vagyis idegen hatás következménye.

Kiemelendő azonban, hogy itt is a fejjel lefelé fordított emberalak gondolatával találkoztunk, ugyanúgy mint fentebb a virágzó növénynek emberalakkali összehasonlításánál valamint a jegenyefává változó leányról szóló regénél, sőt a ketős ágazású jegenyének, nyárfának, hársnak a nővel s a hármas ágazású kőrifának a férfivali összehasonlításánál is.

Továbbá: *billeg* szavunkkal tökéletesen azonos az olasz *bilico* (biliko) szó, amely utóbbi valaminek egyensúlyban levő de ide-oda billenhetőségét fejezi ki. Ugyancsak olaszul *bilancia* (bilancia) = mérleg, míg *bilanciare* = mérlegelni. amely olasz szavak azonban valamit ingadozó helyzetbe tenni,

valamint ingadozóan latolgatni értelműek is. Ismeretes pedig, hogy minden régi mérleg lényege a közepén vízszintes helyzetben levő, ide-oda igen könnyen billenthető rúd avagy vesző, amelynek két végéről egy-egy serpenyő függ. De ezen magyar *billeg*, *billen*, olasz *bilico*, *bilancia* szavak megfordítottja a magyar *libeg*, *lebeg*, *lepke* és a latin *libratio* = libegés, valamint a szintén latin *libellula* = azon már szóban volt, libegőn szálldosó, lepkére hasonlító vízi szitakötőféle. Világos tehát, hogy a latin-olasz *libra* = serpenyős mérleg szó is a latin

libratio = libegés szóból származott és így tulajdonképpen a palóc, azaz pelazg, szócsoportunkbeli *libeg* szavunkra vezethető vissza. Mindnyájan jól ismerjük pedig azon gyermekkori *billegős*-nek is nevezett játékot, amelynél fekvő fatörzsre vagy

másvalamire deszkát avagy gerendát tettünk úgy hogy egyensúlyban legyen, mire egy-egy fiú, esetleg leány annak két végére ült, egy pedig közepén állva, – akit „bíró”-nak is nevezünk – a deszkát, vagy gerendát, lábaival és teste súlyával, hol ide hol oda billentette, ami által hol az egyik hol a másik gyermek billent hol föl hol le. Amihez pedig megjegyezhető hogy hiszen a *bíró* szó akár a mérleg avar neve is lehetett, mivel a *billeg*, *bilico* és *bilancia* szavaktól csak *r-es* kiejtésével különbözik és így a *bírással* is összevethető, amely utóbbi ugyanúgy jelenthet *mérlegelést* is mint ahogy jelenti ezt – őstörök szócsoportunkbeli szóval – *latolni*, *latolgatni* szavunk is. A bíróság és igazságszolgáltatás jelképe pedig mindmáig is az ősi serpenyős mérleg.

Mindezen *billeg*, olasz *bilico*, *bilancia* és megfordítva *libeg*, *lebeg*, olasz-latin *libra*, *libratio* szavak azonban vissza vezetnek bennünket a *szárnyra*, mivel hiszen ez is *libegő*, *lebegőlapos* valami és így visszavezetnek egyúttal a szárnyát szerelmi vágyában libegtető, lebegtető hattyúra, illetve ennek őspalóc *libéd*, *lebéd* nevére, továbbá a latin *libido* = vágy, sze-

relemvágy, a német *Liebe* (líbe), ó-német *libde* = szerelem szavakra s a hattýúszárnyakkal ábrázolt görög-római Erosz-Amor szerelemistenségre. Úgyhogy itt is – de mindig csak a magyar nyelv és ennek kiinduló alapul vétele segítségével – ismét szinte végtelen összefüggő láncolatot veszünk észre sőt szinte szédületes távlatok nyílnak meg előttünk, mert hiszen mindez folytatható még tovább és tovább is, szinte a végtelenség be, mivel íme: kétségtelenné válik, hogy a latin-olasz *liber-libro* = könyv szó is óspalóc eredetű s onnan származik, hogy a könyvnek sok *lebergő*, *libergő*, *liberegtethető lapja*, azaz *lipje*, *lepje* van. Összevetendő pedig mindez a már szóban volt *lebernyeg* szavunkkal, a latin *labarum* = zászló, amit *lobogó-nak* mi is nevezünk, továbbá az olasz *pellegrina* = vándorköpeny, *vándor-palást* szóval, mivel *pellegrinare* = vándorolni és tehát eszünkbe jutnak a *bolyongás*, *bolygás*, *balladás* szavaink és az hogy a *palócokat* vagyis *pelazgokata* régi görögök *genosz poliüplaneton* = sokat bolyongott nemzetnek nevezték, mivel *planeton* görögül = bolyongó.

De visszatérve a könyvre: A könyvek régen pergamentből, azaz vékony *bőrből*, *bőrkéiből* (*hártyából*; latin *charta* = papiros) is készültek. *Bőr* szavunk avar kiejtésű (*l* helyett *r*). A bőr valamely test avagy anyag *burka*, *be-borítója* is. De készültek régen könyvek a nyírfa bőrszerű, hártya- vagyis papírszerű rétegekből álló kérgéből azaz tehát *bőrkéiből* is. *Bőr*, *bőrke*, tájszólásban *tűr*, *bürke* szavunk pedig azonos a német *Birke* = nyírfa és *Borke* = kéreg szóval, habár utóbbi *var-at* is jelenthet de viszont a *var* is kéreg, aminthogy *bőr* és *var* szavaink egymáshoz hangtanilag a *b* és *v* hang rokonvolta miatt, igen közelállóak.

Viszont mind e szavaknak *l-es*, azaz tehát palócos kiejtéssel, megfelel a latin-olasz *pellispelle* = bőr szó (hogy *bőr* szavunknak is volt *ber* kiejtése, mutatja *berhe* = bőrnadrág, bőrkötény; megvan Ballagi szótárában is), de amellyel egyezik a magyar *pólya*, de Ballagi szótárában találjuk hogy a *pille* szavunknak még a felforró tej tetején képződő hártya értelme is van, amely hártya tehát ilyenkor a tejet *lepi*. Másrészt a mélyhangzós *pólya* szavunkkal egyezik a latin *folium* = lap szó is. Mindezek után pedig kell-e említenem, illetve bizonyítanom,

hogy az angol *film* = hártya szó sem más mint őspalóc szócsoportunk szavai egyike? Avagy kell-e ezek után még bizonyítanunk, hogy *folt* szavunk, valamint az ennek megfelelő német *Fleck* = folt szó, is ide sorolandó, mert hiszen úgy a ruhafélére fölvarrot *folt* mint a szennyezés avagy szinkülönbség következtébenei *folt*, is kétdimenziós, tehát lapos, lapszerű kiterjedésű valami. De ezután észre kell vegyünk, hogy a *bélyeg* szó, valamint az ennek megfelelő latin *bullā* = pecsét, továbbá a magyar *fillér* szó is, lapos valami jelentésű lévén, ide sorolandó.

Miként azonban a gömb már törzseinknél, mint például a tulajdonképpeni magyaroknál is, fontos jelkép volt és *gom*, *göm*, *mag*, *meg*, a kunoknál *kom*, *kam*, *mak* valamint *teke*, *tök*, a kőrösöknél *kor*, *ker*, stb. szóalakokkal nevezetett és a hímségi termékenyítő, életrekeltő erőjelképeként szerepelt, úgy volt ez palóc őstörzseinknél is, akiknél viszont, helyesen, valószínűleg a hímségi és cölöpöt, oszlopot jelentő *bál*, *pál* szóalakokhoz hasonló valamilyen néven nevezetett, bár utóbb, de tévesen, és csak a jelképes értelem feledésbemenésével, megfordított *lap*, *lop* alakú neveket is kapott. Annyi bizonyos, hogy mivel a golyó- vagy gömbalaknak úgy a magyarban mint más nyelvekben is több palóc szóalakú neve van, ebből következtethető, hogy tehát a gömbnek az életrekeltő erő és a magjelképeként a palócoknál is volt nagyobb szerepe, ha nem is annyira mint a tulajdonképpeni magyaroknál.

Ilyen palóc szócsoportbeli szavak a következők: A magyarban (tájszólásban) *balom* = labda, *beleck* = gömbölyű bogyó, különösen szőlőé, *bölő* = gömbölyded fadarab (Ballagi). Az olaszban *palla* = labda, nagyobb golyó, *balotta* = nagyobb golyó, *palottola* = kisebb golyó, labdácska, míg a latin-olasz *pillula*, *pillola* egészen kicsi golyócskát jelent. Mivel pedig mi már láttuk hogy ősnyelvünkben a kicsinységet jelentő szavak rendszeren *i* magánhangzósak voltak, ebből következtethető, hogy a palóc szócsoport szerint is *pila* kicsi értelmű *volt*, míg hogy a tűz szikrája neve, tűz magként fölfogva, valamilyen *pill*, *pillka*, *villka* szóalak lehetett (magyar szócsoport szerint *mikra*, kabar szócsoport szerint *pikra*, székely-kazár szó csoport szerint *szikra*; a görögben *mikrosz*, az olaszban *piccol*= ;

kicsi, a horvátban *piknya* = pontocska). Viszont az olasz *pallone, ballone*; igen nagy golyó, igen nagy labda, igen nagy hólyag, amely szavakból a francia és német *ballon, Ballon*: léggömb szó is származott, A baszk nyelvben is *pelota*: labda, ami mutatja hogy az *-oda* szórész, úgymint az olasz *-otta* is, a hímségi *atya, ala* szóval azonos. A finnben is *pallo* : gömb, golyó, labda, míg *pullisza*; duzzad, *pullea*; duzzadt; amivel egyeztethető a magyar *balla*; természetes, kövér ember, de amivel egyezik még az olasz *balla*, német *Ballen*: gomolyag, gömbölyeg, valamiből képezett nagyobb csomó, csomag is. A gömb és a természet szerint gömbölyű hólyag egymással magától értetődő kapcsolatban van (aminthogy kőrös szócsoportunk szerint is *golyó, goló* szavunk azonos *hólyag* szavunkkal, de a német *hohl*, azaz hól, = üres szóval is.).

Az olaszban *bolla*, a németben *Blase* (bláze) = hólyag. A hólyag természetesen függ össze a fújással, fölfújással, mi pedig már tudjuk hogy *fúj* igénknek *fül* kiejtése is volt, ami viszont a német *blasen* (blázen) - fújni igével egyezik. A latinban is *flo, flatus* fújást, fuvalmat jelent.

Továbbá a latinban, olaszban *bulbus, bulbo* = gumó, a németben *Bolle* szintén gumó de hagyma is. De viszont a latin *pulmo*; tüdő; amely szókétségtelenül a fújással, lehelléssel és lélegzéssel összefüggő. A gabonalisztféléből készülőételek a főzéskor degednek, dagadnak, duzzadnak, sőt élesztővel föl is fúvódnak; ezért nevezzük a németül Koch (kóh) nevű tésztát *fölfújt*-nak, *felfújt*-nak; ha pedig *fúj* igénknek régen *fül* kiejtése is volt, a finnben pedig *fuliszu* = duzzad, akkor megértendjük, hogy *puliszka* szavunk is ide sorolandó. Márpedig az olaszban is *polenta*, tájszólásokban *pulenta* is = puliszka. Igaz ugyan hogy ma puliszka szavunk alatt már csak a kukorica-lisztből való ételt értjük holott a kukorica (más nevén: tengeri vagy törökbuza) Amerikából került, csakhogy mivel a *polenta* szó a latinban is megvan és a rómaiaknál árpadarából főzött kását jelentett, eszerint következik, hogy régen *puliszka* nálunk is árpadarából, kölesből, tatárkából, pohánkából készült ugyanilyen ételt kellett jelentsen.

Megfordított és tehát valószínűleg későbbi keletű, helytelen szavak a magyar *labda* vagy *lapja* s az ebből származott szláv *lopta*; labda szó.

Az itt elmondottakat kiegészítendő, fölhozok alább még néhány szót:

Miként a *hóbortos* szót népünk némelyütt *hőbörtös-nek* is ejti, ugyanúgy *bolond* helyett ejt *bölönd*-öt is, amely utóbbi szó pedig egyezik a bölény *belénd*, *bölénd* nevével; láttuk pedig, hogy miként a *búz* szavunknak régen *bősz*, azaz haragos, értelme is volt, úgy volt *bolond* szavunknak is: dühös, bősz jelentése is. Viszont a *balga* szónak is volt régen bolond, bolondos jelentése, habár ma inkább már csak dőre, tévesen gondolkodó értelemmel használjuk. Ballaginál pedig *bolygó* is = golyó, azaz tehát szintén dőre. vagyis ugyanaz amit dőre embert értve, *hólyag*-nak is mondunk, azaz féleszünek, üresfejűnek *vélve* az illetőt. Úgyhogy ezen *bolygó* szóban a hólyag egyik őspalóc nevére ismerhetünk, amelynek *bólyag* változata is létezhetett, aminthogy az olaszban ma is *bolla* = hólyag. Tény pedig, hogy az angolban is *bulge*; duzzadt, dagadt, amely szó tehát szintén a hólyag őspalóc neve származéka lehet, mert hiszen a hólyag természetes jellege a duzzadottság, dagadtság.

Mindnyájan ismerjük a légyölő galóca népi *bolond-gomba* nevét, amely gombát azért neveznek így mert a belőle evő, amíg a hatás tart, részszegséghez hasonló, őrzöngő, bolond viselkedésűvé válik, ha nagyobb mennyiséget evett, úgy teljesen önkívületi állapotba vagyis révülésbe (trance) is esik, de még nagyobb mennyiség esetén meg is hal. Ismeretes az is, hogy olyan északi népek, amelyek földén olyan növények amelyekből szeszes italok készíthetők, már nem teremnek meg, részegítőül e gombát használják. Viszont a latin nevéen *Hyoscyamus niger* fűféle magyar neve: *beléndek*. Aki ilyet eszik, ugyanolyan őrzöngő eszeveszettség állapotba jut mint aki bolondgombát evett. Kétségtelen tehát, hogy a *belénd*, *bolond* szó azonos a bölény *bölönd*, *belénd* nevével, amely szóalak bőszséget, dühösséget is jelentett, olyan állapotot tehát *amilyenben* a bözön és a *bölény*, valamint az elefánt is, különösen a hím, van a párzás idején.

Továbbá, Ballaginál *bolyó*; bogyó, ami tehát a *boló* kiejtésű is lehetett és gömbölyű bogyót jelentett, ugyanúgy mint a már említett *beleck* : gömbölyű bogyó, különösen szőlőszem, és amely utóbbi szó avar megfelelője a *barack* szavunk is Világos, hogy az angol *polo* (póló) labdajátékot jelentő szó eredeti értelme is *labda* kellett legyen.

A latin-olasz *bullire*, *bollire* = főlni (helytelenül főni). A víz avagy más folyadék amidőn *fől* (avar szóval: *forr*, avagy *főr*), valóban gömbölyded gőzhólyagokat vet. = *fől*, *főzés* szavaink egyébként *hő* = melegség, hőség szavunkkal is összefügg. Mi már láttuk, hogy ősnyelvünkben az *ő* magánhangzó magas hőfok, hőség kifejezője volt, az *i* pedig hidegségé.

A *bölcsességet* régen *bulcsuság*-nak is nevezték, amiből kitűnik, hogy az ősmagyar *Bulcsú* személynév is bölcs, okos jelentésű volt. Amely név vagy szó tulajdonképpeni értelme tehát bő, bőséges = sok, nagy mennyiség, gazdag is volt, aminthogy valaminek bőségében lenni alatt ma is valamibeni gazdagságot jelent és eszerint még nagy értelme is volt, ami a *balena*, *bálna*, *balla* szavakban is megvan. Az oroszban is *bolsoj* = nagy, és amely szavak pontos körös szócsoporthoz tartoznak, párhuzamai a szláv *golemo* = nagy, óriási, a *Goliát* bibliai óriás neve, valamint az *r*-es kiejtésű szláv *gorosztasz* = óriás és a német, olasz *gros*, *grosso* (grósz, grosszo) és *grande* szavak. A nagysággal, óriási nagysággal, magassággal mindig eszmetársulásban volt a hegy is, amiért a szlávban *gara* = hegy, *gore* = fönt, míg a mai törökben a *bálna* és *balla* szavaknak megfelelőleg: *balkan* = hegy.

Palácolni = kóborolni, *bolyongani*.

Palangol = szélnek eresztve lebeg, vagyis e szavunk a *lobog*, *lebeg*, *libeg* szavunknak és a latin *labarum* szónak csak megfordítottja. Angol *bollard* = bálványoszlop, *bole* (ból) = fatörzs.

Ballaginál *pillámlik* is = csillog, amely szó tehát azonos egyrészt a *villámlik* szavunkkal, másrészt a német *blinken* = villogni, valamint az oromo *billacsa* = szentjánosbogár, azaz *villáncsó* vagy *villancsó* szóval.

Amikor a víz *fől*: kavargó is. Hogy ezen *kavarog*, *kavar*, *habar* kabar és *zavarog*, *zavar* besenyő szavainknak a palóc

szócsoportban *bolyog*, *bulyog* kellett megfeleljen, tanúsítja nemcsak az olasz-latin *bolle*, *bulle* = föl, hanem *bolygat* és *hangya-boly* szavunk is, mert bolyában a számtalan hangya ide-oda nyüzsög, ha pedig *megbolygatják* akkor szinte forrongva ide-tova szaladgálva, kerengve *bolyong*, *bolyog* is. *Bolyong* szavunk pedig kerengve haladást, ha nem is szabályos körbenit, is jelenthet. És íme, Dante a poklot, vagyis az Alvilágot, valószínűleg a korában még élő hagyományok alapján, körökből állónak képzelte s írta le, olyanképpen, hogy minden körben más-másféle bünt elkövetett bűnösök bűnhődnek más-másféle büntetéssel, a körök, pedig egymás alatt következnek, mind mélyebben a Föld alatt, vagyis a Föld mélyében. E köröket *bolgia* (boldzsa) néven nevezi. Márpedig e szóval közvetlen azonosul a latin-olasz *volvo*, *volta*, *voltare* forgást, fordulást jelentő szó, de amellyel a magyar *velence* = szélkakas, tehát forgó valami, e neve is egyezik, másrészt népmeséink *Változó-Vára* neve is, vagyis a Kakaslábon forgó Vár-é, mivel régi nyelvünkben *változ*, *változik*: forog értelmű is volt, ugyanúgy, mint ahogy a németben *Welle* forgó tengelyt is jelent. Mindenesetre pedig ezen *volta*, *velence*, *változ*, *Welle* csak *l*-es palóc megfelelői az avar *fordul*, *forog*, *fergés*, *fergeteg*, *forgatag* szavainknak.

Főlemlíthető még a mai török *balik* = hal szó, amely a körös *hal* szónak palóc párhuzama. Láttuk, hogy *hal* szavunknak erdélyi nyelvjárásokban *süllyed* értelme is van és hogy az oromban *hallaia* = mélység, nagy mélység, valamint *hal*, *meghal* és *halál* szavaink is idetartozóak, mivel őseink költői fölfogása szerint a meghalás az *Alvilágba*, azaz hehezetes szóval: a *Halvilágba*, vagyis *Halálországba* süllyedéssel: halással, azonosult. Ha tehát van *balik* = hal szó, amellyel egyezik a magyar *balin* = bizonyos halfaj neve, holott különböző nyelvekben a *balt*, *balta*, *belt* szónak tenger, tó, mocsár jelentése van (vessed össze: Balti-Tenger, Dániában Belt, nálunk Balaton), a latinban pedig *balneum* = fürdő; holott a besenyő szócsoport szerinti német *Bad* = fürdőnek meg pontosan megfelel a görög *bathosz* = mélység, akkor föltételezhető, hogy az őspalócoknál létezhetett valamilyen *bal*, *bály*, *bély*) alakú szó, amelynek szintén mély, mélység, süllyedés, halál, tenger (és

emellett: hullámzás), valamint Alvilág, Halvilág (Balvilág) értelme is volt.

Mind aminek pedig, íme, pontos kún párhuzamát is megtaláljuk: Az Alvilág neve a görögöknél *Hádeszis* volt, amely szó pedig azonosul a görög *katadlinai, kadienai, kata{ora* = leesés, süllyedés, hullás (vessed össze: katakombák), továbbá a *katasztein, kataulein* = meghalás szavakkal, de ugyanígy a latin ca *do, caducus, cadere* (kádo, kadúkus, kadere) leesést, hullást, hanyatlást jelentő szavakkal is. Viszont a körös szócsoportunk szerint mind ennek párhuzama: *hal* = halál, süllyedés, *hull* = leesés, *hulla* = holttest (görög *halsz* = tenger; magyar *hullám*), amely szavaknak megfelelnek ugor rokonnépeink *kulo, kuol, kulema* = halált, meghalást jelentő szavai, míg *kata* náluk is a hal neve Föntebb pedig láttuk már azt is, hogy az árja nyelvek *mer, mare, more* tengert jelentő szavai azonosak a szintén árja *mors, morte* = halál szavakkal de egyúttal a magyar *merül* = süllyed szóval is.

Láttuk hogy a fonásra, szövésre alkalmas szálas, bolyhos anyagnak volt a különböző őstörzseink szócsoportja szerint más-más neve, ami mindenesetre emellett is tanúskodik, hogy a szövés, fonás ősnépeink műveltségében igen fontos szerepet kellett játszson. Láttuk hogy az ilyen anyag magyar és kún nevei *moh, moha, mók* és *kanat, kender, kondor, göndör, kanop* szóalakok voltak, de amelyek közé az olasz *canapo* (kanapo) s a német *Hanf* = kender is tartozik. A besenyő szócsoportból ide sorolható a magyar *csepű* = bolyhos, kócos anyag és az olasz *ciuffo* = szálcsumó, amelyből a német *Zopf* = hajfonat is származott (csuffo, coppf). A kazár szócsoportból származik *kóc* szavunk, ebből a szláv *kosza* = haj szó, de ide tartozik a szerbhorvát *kustravo* = kócos szó is. Kabar szócsoportunkból való a *gyapjú, gyapat, gyapot* valamint az olasz-latin *capello, capillum* = haj szó is, ugyanúgy, mint megfordítva *pehely, pihe* s az ezekből származott szerb-horvát *pahuly* = pehely szó is. Számos idetartozó palóc szócsoportbeli szót is találunk. Ilyenek: magyar *bolyhó* (ebből: bolyhos), *pelenke* = pehely, pihe (Ballagi), továbbá: *pete, pöle* vagy *pölű*, ami egy a mókushoz hasonló, igen bolyhos szőrű de szürke színű állatka neve (Ballagi). A finnben *villa* = gyapjú, amivel pontosan azo-

nos a latin *villus* = szőrme, gyapjú, *villosus* = szőrös és az olasz *vello* = szőrme. Finn *pellava* = len, amivel meg az olasz *pelo* = szőr és *filo*, *filare* = szál, fonni szavak egyeznek, de ide sorolandó a német *Wolle* = gyapjú szó is. Itt is megemlítem már, hogy a *pamat* = kanat vagyis bolyhos anyag képezte a *pamut*, *pamuk* szavak eredetét és hogy *von* = húz szavunkból lett *fon* szavunk és ebből a latin-olasz *funis*, *fune* = fonál, köté, valamint a szerb-horvát *vuna* = gyapjú szó is, mint ahogy *gyapjú* szavunk is azonos a *gyapni* = húzni (innen: *gyeplő* = húzó) és a *gyep* = szálas valami, továbbá a *gyapal* = bolyhos anyag és az ebből származott *gyapot* szavunkkal. Végül megjegyzem, hogy az oromban is *foa* = fonni (az olasz szótár a *filare intrecciare* szavakkal fordítja), míg *roa* = fonál (*filo da cucire* = varró fonál), amely oromo szavakból tehát csak az *n* mássalhangzó már kikopott. Mivel azonban ezen *f-n*, *v-n* alakú szavak pannon őstörzsünk szócsoportjába tartoznak ezekről még „Pannon” fejezetünkben lesz bővebben szó.

Már föntebb is volt szó az állati, majd emberi „síp-csont”-ból (latinul *tibia* egyaránt jelent sípcsontot és fuvolát) készülő sípról. Miután azonban sípot, furulyaszerű hangszert, csontból sokkal nehezebb készíteni mint a kevésbé kemény de belül csőszzerűen üres és általánosabban előforduló, található nádból avagy bodzafából, ezért kétségtelen hogy az utóbbiakból készülő sípok, fuvolák, furulyák a csontból készülöknél régiebbek. De ezenkívül is a nádból, bodza fából valók kellett a régiebbek legyenek már csak azért is mert, amint mi már tudjuk az igazi ősember még tisztán *növényevő*, békés és ártatlan lény lévén, öldöklést nem ismervén, állati vagy emberi sípcsontból furulya készítésétől és ennek fújásától bizonyára irtózott volna. Ma a húsételt; állatok ölését már megszoktuk, de embercsontból fuvola készítésétől, ennek fújásától ma is irtóznánk. Azon igazi ősember pedig aki állatot sem ölt soha, húsételtől is irtózott és így csontból való fuvola készítésétől, ennek fújásától is iszonyodott volna. Emberhús evésének még gondolatától is irtózunk, holott jól tudjuk, hogy vannak emberevés fokára is elvadult, lesüllyedett népek.

Palóc törzsünkbeli őseinknél pedig a furulya vagy síp már bot, vessző, pálca alakú volta miatt is szerepelhetett, mivel, ammt láttuk, az őspalócok egyik vallási alapjelképe volt a pálca, rúd, bálvány, cölöp. Továbbá, a nád vizenyős helyeken, tavak, folyóvizek mentén terem, a palócok pedig, amint ezt szintén láttuk, vizekben bővelkedő tájakon élvén, a nád mindig kezük ügyében is volt.

Furulya szavunk ugyan avar szócsoporthoz de viszont palóc szócsoporthoz a *flanto* és *Flöte* olasz és német szó, amelyek általunk való átvételéből lett az általunk is használt *flóta* szó, amelynek idegen voltát az is mutatja hogy két más-salhangzóval kezdődik. Ami azonban semmit sem változtat azon, hogy úgy ezen olasz mint a német szó is őspalóc eredetű és a magánhangzókihagyás előtt *tufa*, *fulla*, *fulota* kiejtésű lehetett és a mai *fú* vagy *fúj* igénk egykori *ful* avagy *fuly* alakjából keletkezett.

Eléggé ismert a „Jávorfácska” népmesénk, de amelynek más népeknél is, Európa-szerte, számtalan változata él. Lényege nálunk röviden ez: Egy avagy két testvérnek, többnyire királyfiak avagy királyleányok, valami nem sikerül, de ez sikerül a másik, illetve harmadik, a legfiatalabb testvérnek. Az idősebbik, avagy a két idősebbik, ezért, irigységből, a fiatalabbat erdőben, avagy másutt, ahol senki sem látja, meggyilkolja s eltemeti. Senki sem tud meg semmit. Hazugságokkal sikerült elhitetni hogy a fiatalabbik szerencsétlenség következtében halt meg. A bűnös, illetve bűnösök, élnek nyugodtan. A meggyilkolt testéből ott ahol eltemették jávorfácska női. Juhászfiú ebből furulyát farag magának, de ez oly csodálatos, hogy valahányszor megfújja, ez magától dalolni kezd, és dalában azt mondja el, ő ki volt, ki gyilkolta meg és hogyan lett belőle jávorfa és furulya. E csodálatos furulyával a juhászfiú végül a királyi udvarhoz is elkerül, ahol a király az éneket hallva, ő is fújni akarja a furulyát, ez pedig őt édesapjaként üdvözölve, a történetet újból elénekeli, így minden kitudódik és a bűnös, a bűnösök megbűnhődnek.

Hogy a nádból avagy bodzafából itt már jávorfa lett, ennek érthetőleg magyarázata az, hogy a jávor faanyaga finomabb faragásra a legalkalmasabb, amiért is a fejlett fuvola és

tárogató félék, nádból, bodzafából nem készülhetvén, ezeket már jávorból készítették, habár e fa belseje nem lévén üres, így az üreget már fűrni kellett.

Más európai népeknél de különösen Itália és Franciaország lakosságánál e mese olyan változata elterjedtebb, amelyben a meggyilkolt és eltemetett áldozat egy csontja kerül a földből valamiképp elő, például, hogy konda valamely disznaja túrja azt ki s a kanász ebből készíti fúvóhangszert. Így a dolog még borzalmasabb lévén, ez a borzalmasságoztól nem irtózó, sőt ezeket kedvelő ársaság befolyásának tulajdonítható.

Igen érdekes e mese egy Angolországban és a Skandináv Félzigeten elterjedett alakja amelyben a meggyilkolt mindig leány, akit Irigy nővére, vagy nővérei, a vízbe tasztítják, oda is vesz, de testét a víz partra veti, ahol egy énekmondó ráakad és a halott leány hajából hárfáját húrozza föl. Sőt itt a borzalomkedvelés nem csak annyiban nyilvánul meg hogy az énekes a holttest hajából font húrokat használja föl, hanem annak csontjaiból magának, habár csak némely változat szerint, hárfát is készít. E hárfa azután a gyilkosságot a fönti módon árulja el. Nos: a finnben *kantele* = hárfa. Ez pedig ma is a finnek nemzeti hangszere, holott latin-olasz *cantus*, *canto* (kantusz, kanto) = ének. Mivel azonban ezen kívül a finnben a *kanta*, *kantele* szónak még *vádol* és *árulkodik* értelme is van, ebből kitűnik nem csak az hogy a latin-olasz *cantus*, *canto* = ének szó is ősnyelvünkből – éspedig kún szócsoportunkból – származott, hanem mindebből jól kitűnik még az is, hogy a rege ezen hárfás változata Angolország és Skandinávia fajunkbeli őslakóitól kellett származzon, akik utódai, utolsó maradványai a finnek, észtek, lívek és lappok, vagyis akik őseitől az új hódítók: kelták, germánok, e rege alapelemeit átvették és akik ezt ma széltere énekelve, ezáltal éppen önmagukat *vádolják* és *árulják* el, hogy: ők voltak akik a náluknál kevésbé harcias, békésebb őslakókat kegyetlenül leigázták és kiirtották.

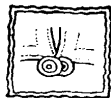
rtam föntebb arról, hogy az árja nyelvekben a palóc hímségi *p-l*, *b-l* szóalakok (bálvány, pálcá) a nőiségi. *l-p*, *l-b* (Iap, lebeny, lapi) szóalakokkal már teljesen összezavarodvák, habár

itt némi zavar már nálunk is van, mert például a helyes *lebernyeg*, köpenyszerű, tehát lapszerű valamit jelentő szavunkkal szemben *palást* szavunk szintén lapszerű ruhafélét jelent de helytelenül *p-l* alakú, – bár meglehet hogy ez csak idegenből és újabban átvett szavunk. Viszont az árja nyelvekben már teljes a zavar: A latinban *palla* és *pallium* lebernyegszerű palástot jelent. Ugyanígy az olaszban is *paletone* és *pellegrina* = köpeny és lebernyeg, míg a franciában *plaid* (pléd) = takaródzásra szolgáló nagy kendőt jelent. Minden valószínűség szerint a mai magyar népviselet köpenye: a *szűr*, is palóc nemzeti viselet volt, de ami nem jelenti, hogy szűrt más östörzseink is ne viseltek volna. E *szűr* szavunk nem palóc szócsoporthoz tartozik ugyan de valószínű, hogy volt ilyen neve is. E szó a *szőr* szavunkból származik, amelyet népünk *szűrnek* némelyütt ma is ejti. A szűr ugyanis gyapjúból, azaz tehát valóban szőrből készül. Megjegyzendő azonban, hogy *szőr* avagy *szűr* szavunk a latin *cirrus* szó őse is, amely szőrt, göndörséget, bolyhosságot jelent, amely latin szó pontos megfordítása az olasz *riccio*, *ricciuto* = göndör hajtincs, göndör; velencei tájszólásban *rizzo*, *rizzudo* (ricceso, ricesúto, ricco, riccúdo) ugyanazon jelentéssel, de amely latin *cirrus* szóval nem csak *szőr*, *szűr* szavunk egyezik hanem a ma bár csak tájszóként élő *sirít*, *sirül* = sodor, fordul, amelyből egyébként *sörét* szavunk is származott. (Erdélyben az út kanyarodóját is nevezik *sirülő*-nek). Viszont *bolyhó*, *bolyhos* a legtisztábban palóc szócsoporthoz tartozó szavunk, de amelynek párhuzama a kún *göndör*, *kondor* valamint a pontosan bolyhó jelentésű *kanat* szavunk, de amelynek rokona a *kender*, *kunkora*, *kunkorodik* és *kanyarodik* szavunk is. Ezek kabár párhuzamai: *gyapat*, *gyapot*, *gyapjú* valamint *habar*, *kavar*, *kavarog*, *kever* és *koborog*, valamint *gabalyodik* is. Kazár párhuzamok: *kóc*, *kócos*, kusza. Láttuk pedig, hogy a *kóc*, *kusza*, *gúzs*, *gúzsolt* szavaink kacskaringóban (spirálvonalban) haladást: *kószálást* is jelenthetvén, eszerint a szintén *kacskaringós* (spirális) világködök, vagyis kialakulófélben levő világok nevét is képezhették, amivel nem csupán *kezdet* szavunk, hanem a görög *kaosz* szó is egyezik, amely *kuszaságot* is jelent. Mind ennek palóc párhuzama tehát a *bolygó*, *bo"ly* és a *bolyong* szavaink, valamint a Dante által is használt *bolgia*

(boldzsa) szó, amellyel ő a pokol köreit nevezte. Csak hozzáteszem mindezekhez itt, hogy besenyő párhuzamok a német *Bast* = szál as anyag és a magyar *zavar*, *csavar*, *fácsar*, valamint a *pösz* szó is amely utóbbi bolyhos, gyapotszerű anyagot jelent és amelyből a *pöszméte* = bolyhos szűrő bizonyos bogyo féle, szavunk is ered. A rómaiak, görögök viszont *byssus* (büszszusz), illetve *büszszosz* valamint *buz* (buc) néven neveztek egy selyemszerű, sárga, szál as anyagot, amelyet egy bizonyos tengeri kagylóból szedtek és szépsége miatt nagy becsben tartott szövet- és zsinórféléket készítettek belőle. A szó állítólag héber eredetű de mi valószínűnek tarthatjuk, hogy ez is ősbesenyő szó, annál is inkább, hogy vízből származó valamint jelent. Továbbá fölemlíthető még a ma már csak tájszólásokban élő *söndörít*, *söndörget* = göndörít, sodorgat szemere szó csoportbeli szavunk is, amelynek viszont a latin *cinnus*, *cinnatus* = göndör hajfűrt, göndör, szó felel meg.

Szűr = szőr szavunkkal kapcsolatban föl kell még említenem *szűr*, *szűrni* igénket, mivel a *szűrő* és a *szita* is, régebben szörből. főképp lószörből (farka, *sörénye* szöreből) készült. *Szita* szavunk meg pontosan azonos a latin *seta* (széta) szőr, szörszál szóval és az olasz *seta* (széta) = selyem szóval is; viszont régen a *sziták* is főképp lószörből, tehát szálakból készültek. Olasz *setola* (szétola) is, = szál, szörszál. *Szál* és *selyem*, tájszólásos *selöm*, szavunk pedig a *szőr* szónak csak lágyult kiejtése (az *r* helyetti *l* kiejtés ismert jelentése), a selyem pedig valóban szörszerű szál as anyag. Viszont a latin *sericum* (szerikum) = selyem szó, szintén *r*-es kiejtésű. De egyébként is a latin-olasz *seta*, *setola* szavak is egyaránt szál és szőr valamint selyem értelműek.

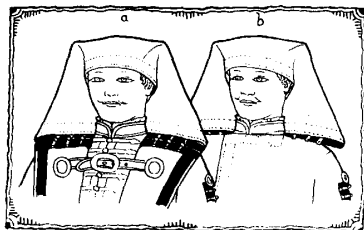
Szempontunkból különösen föltűnő a *szűr* igen nagy „gallér”-ja, – de amely idegen szó helyett népünk e nagy, négyszögletes, lapalakú részt *lebente*, *lebbente*, tehát tiszta és helyes palóc néven nevezi. E nagy lebentének azonban igen fontos gyakorlati célja van, és pedig az hogy esőben, hidegben, a főre hajlítható föl, úgy ahogy an azt az alábbi rajzokon mutatom be, amikor is a lebente két sarkán levő két kerek, lapos korongocskát a nyak *mögött* de a lebente alatt, úgy tették egymással kereszt-

ben össze, vagyis úgy egymásba akasztva, ahogyan ezt itt eme kis rajzocska mutatja, ugyanúgy tehát ahogy an azt a csákót avagy süveget ennek elvesztése ellen biztosító zsinórja két végén levő két korongocskával is tették, de ezeket a vállzsinór alatt előbb átfűzve. Ahogyan ezt a fönti rajzon már szintén bemutattam. A lebente tehát ezáltal a szűr viselője fejére fölhajtva, teljes biztonsággal megmaradott. Az így fölhajlított lebente a fejen olyan alakúvá lesz amilyennek ezen alábbi

rajzon *a*-val jelezem, ha pedig a szűr elején levő két hajtókát (a szűr eleje két kihajlított szélét) is úgy hajlítják egymásra ahogyan azt a rajzon *b* mutatja, akkor a szűr viselője eső ellen igen jól védve, mivel a szűrposztó teljesen vízhatlan anyag.

A szűrlebente fejrborítása e módja tökéletesen ugyanaz amilyen az egyiptomi fáraók (királyok) csíkos fejkendőjeé is volt, amit ez alábbi képeken is láthatunk. Vajon pedig e tökéletes egyezés csupán véletlensége? Ez is olyan dolog amit jövőbeli kutatások kellend eldöntsenek. Meg kellend állapítani hogy az ilyen kendőviselés miért volt különösen a királyé? Mióta volt ez Egyiptomban szokás? Csak az avar (hikszosz) uralom alatt és

azután-e, avagy megvolt-e már azelőtt is? Mi már tudjuk, hogy avarok és palócok (pelazgok) egymásnak mily közeli rokonai voltak. Amely fejkendő fejreborítása ilyen módja tehát őssavar avagy őspalóc szokás volt-e, vagy mindkét nemzetnél megvolt-e? Annyi azonban már most is bizonyos, hogy holott a lebente ilyen fejreborítása nálunk mindennapi, közönséges, gyakorlati, szükséges és hasznos szokás, ellenben az egyiptomiaknál az ilyen kendővisletnek gyakorlati célja már nem lehetett, vagyis hogy ott ez már csak hagyományos, állandósult de gyakorlati hasznosság és cél nélküli szokásként maradt volt fenn. Pedig aki, ha valaha néprajzi tudománnyal foglalkozott, tudja, hogy az állandósult, rögződött de gyakorlati hasznon nélküli szokásoknak régen mindig volt valamilyen gyakorlati célja, eredete, ami a szokás keletkezését is okozta, de amely cél később, a viszonyok változása következtében megszűnt létezni és feledésbe is ment.

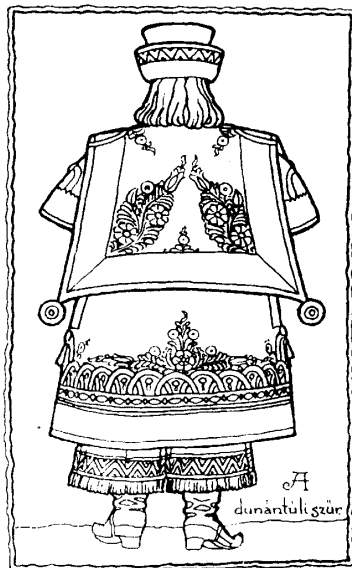
Az albán nemzettel a magyarság nincsen érintkezésben, úgyhogy, ha a magyarság és az albánok közötti nyelvi vagy néprajzi hasonlatosságokat vehetünk mégis észre, akkor ezek nem lehetnek újabb időkben történt átvételek hanem csakis ősrégi korból származottak. Nyelvi hasonlatosság igen kevés is van, amilyen például *une* = én, *dek* = halál (dög). Amely kevés hasonlatosság természetes is, mivel az albán nyelv árja alapú s

amelyben ősmagyar hatás alig észlelhető, vagyis csak néhány

szóban. Igen föltűnőek azonban népviseletekbeli hasonlóságok, de amelyek tehát semmi esetre sem lehetnek újabbkori hatás következménye, hanem csakis Európa őskorából fönmaradottak, lévén úgy a magyar mint az albán is európai ősnép. E népviseletbeli hasonlóságokat alább akarom kissé részletesebben is kimutatni.

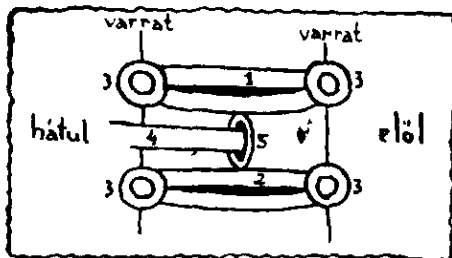
Először is az itt a megelőző képen két albán férfit látunk hátulról lefényképezve, akik egyikén a magyar szűrökhöz hasonló lebentés szűrt látunk, csakhogy emez nem oly hosszú, mint az általánosabb magyar szűrök, amelyek majdnem bokáig érőek, habár a Dunántúl szokásosak olyan rövidebbek is amelyek némelyike csak térdig avagy alig térdén alul érő. A képen látható albán szűr egészen rövid, csak kabátszerű. Lebentéje is a magyar szűrökénél sokkal kisebb, azért mert ezt az albánok sohasem borítják a fejre

magyar – illetve egyiptomi módon, hanem csakis csuklyává (kapucnivá) kapcsolják. Akképpen itt még a négy kapocsfül is látszik, valamint a szövetsík is amely a kapcsolatnál megmaradó rést eső ellen takarja. Más vidéken viszont a lebente csuklyává össze is varrva, úgyhogy a háton állandóan csuklyaként fekszik, amit az alábbi rajzokon is láthatunk Közölből itt

megjegyzem, hogy a mai tengerész katonák (matrózok) zubbonya (blúza) hátán levő, alakra a szűréhez hasonló négy-szögletes lebente is ősidőkben a fejre fölhajlítható volt. Csak-hogy ma, mivel e célja már rég feledésbe ment, ezért elebente, semmi haszna nem lévén, mind kisebbé és kisebbé válik. Igen jól emlékezem azonban, hogy gyermekkoromban az osztrák haditengerészet matrózai zubbonylebentéje még sokkal nagyobb volt, annyira hogy még lehetett volna magyar, illetve egyiptomi, módon a före fölhajlíteni, habár hogy ezt már sohasem tették mutatta az hogy sarkain korongocskák már nem voltak. De megjegyzem már itt is, hogy e tengerésszubbony valamint az egész tengerész-egyenruha is, nem palóc, azaz nem pelazg, hanem pannon, azaz pún-föníciai, eredetű.

Már föntebb is volt szó a magyar szűrőkről, ahol ezekről rajzokat is adtam. A szüreinken kétoldalt levő négy-szögletes nagy dísz ma már csak hagyományos maradvány, de régen itt is gyakorlati dolgok voltak, amelyek csak újabban változtak csupán díszítménnyé. Itt ugyanis régen két-két zseb volt, amelyeknek még fölismerhető emlékét a „Néprajzi Értesítő” 1929. évfolyama egy a szűrőkről szóló cikkében például a 95. és 96. oldalon levő fényképfölvételeken még láthatjuk. A szűrők itteni két-két zsebe között régen egy-egy függőleges helyzetű hasíték is volt, amely a derékszíj (szíjú) avagy a tüssző (bőr-öv) átdughatására szolgált. Mindez e-

redetileg tehát úgy volt ahogy an azt ez alábbi rajzom mutatja, ahol 1 és 2 a két zsebnyílást jelezi, 3 a zsebnyílások esetleges továbbszakadását akadályozza meg, amelyek oda fölvarrott, erős posztóból képezett korongocskák, 4 a derékszíjú. E derékszíjú a szűrőn hátsul tehát kívül volt és a szűrőt a viselője hátához valamint két oldalához is odaszorította, de mivel az említett függőleges hasítékon (a rajzon 5) át a derékszíj be volt fűzve, és elől a szűrőn belül a hason összecsatolva, így a szűrő

eleje mégis szabadon nyitva maradt, illetve a szűr eleje két hosszú hajtókája nyitható de esőkor egymásra hajlítható is maradt, ami nem lett volna lehetséges ha a derékszíjú vagy tüsző a szűrt elöl is átfogta volna. Viszont a tüszőnek elöl szintén volt zsebecskéje, amelyben pénzet, apróságokat lehetett tartani, valamint a kés is tokjában elöl a tüszőbe volt tűzve. De mindez mindig szabadon kéznél volt, mivel a szűr elöl mindig szabadon nyitható, csukható maradt, illetve csak hátsó és kétoldalt volt viselője testéhez szorítva.

A nagy oldalzsebek azonban a szűr mai elfajulása (degenerációja) következtében azért váltak fölöslegessé mert ma a szűrt már sohasem öltik föl hanem csak vállon viselik, míg ennek két rövid ujját (karját) bevarrják, hogy már föl sem is ölthetők, és mindkettőt valóságos zseb, illetve tarisznya ként, mindenféle holmi tartására használják, de ami következtében e két rövid ujj kétoldalt mereven és tehát igen csúnyán, ízléstelenül áll kétfelé szét. A szűr más elfajulása még az is, hogy a szűr eleje két hosszú hajtókáját kihajlított állapotban levarrják, úgyhogy ezek esőben sem hajlíthatók egymásfelé a mellre vissza, sőt a szűrnek fönt már nyakat is készítenek, olyat amilyen a dolmányokon is van. Ilyen nyakas szűrt például a „Néprajzi Értesítő” 1929. évfolyama 93, 94. oldalain is

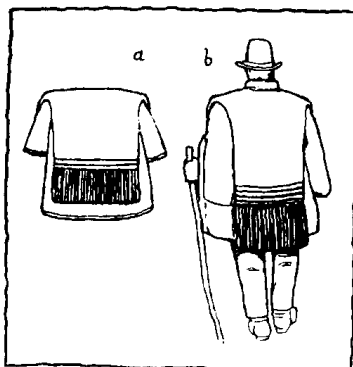
láthatunk. Továbbá, mivel ma már sem derékszíjat, sem tüszőt (más nevén *gyűsző*-t) nem viselnek, ezért a szűr két oldalán levő zsebben volt két függőleges hasítékot vagy bevarrják, avagy ezt meg sem csinálva, helyére csak a női nemi részre hasonlító hosszúkás, függőleges

díszet alkalmaznak. Lássad ezt fentebb, valamint ugyanilyeneket többet Huszka József „Magyar ornamentika” című műve 45 színes és 34 színtelen tábláján. E díszek közül Huszka nyomán kettőt ide is lemásolok. E szűrdíszet népünk ma is, mókásan, valóban annak is nevezi, amire hasonlít; ami pedig annak emlékeztetére, hogy őseinknél a jelképezésekben minden hasíték, hasadék, rés, különösen pedig ha ez függőleges helyzetű is volt, a nőiség és a női nemi rész jelképeként volt fölfogva. Aminek pontos besenyő szócsoporthoz való megfelelése ma

is megvan az olasz nyelvben, amelyben *fessura* (fesszúra) = hasíték, rés, míg *fessa* (fessza) a női nemi rész egyik neve, de amely szónak a női nemi rész közönséges német neve is megfelel; egyébként a latinban is pedig *fissura* (fisszúra) = hasíték, rés. Mind amely szavak megfordítása a „magyar *seb* és *zseb* szó.

Érdekes egyezésként hozható föl: A „Néprajzi Értesítő” 1926. évfolyamában a VII. tábla 3. ábráján látható és ott „Kis szűr Pécs vidékéről” szöveggel megnevezett szűrfele,

amelyet itt (Györffy István nyomán) *b* alatt ismételek Jellegzetessége a keskeny de hosszú s alsó szélén hosszú rojtú lebentéje. Magam viszont sokszor láttam albán férfiakat tisztán fekete színű szürkabátban (a rajzon *a*), amely azonban valamivel rövidebb volt, rövidebb lebentével, de ez alsó szélén szintén rojtos, habár e rojtozat is valamivel rövidebb. Hogy azonban úgy a magyaroknál mint az albánoknál e rojtozat miért van ott, nem tudom.

Ennél is érdekesebbek azonban az alábbi rajzokon bemutatott más albán szűrök, amilyeneket fiatal koromban még igen sokat láttam és figyeltem minden részletükben meg. A legtöbb ilyen albán szűr sötétbarna vagy fekete volt, bár voltak fehérek is, szegélyeik pedig mindig pirosak, sárgák avagy kékek voltak; zöldet nem láttam. Tudjuk, hogy vidékek szerint a magyarság is fehér, barna vagy fekete szűrűt viselt, szintén piros, sárga, kék szegélyűt, csakhogy ezenkívül zöld avagy fekete szegélyűt is. Magától értetődik, hogy a szűr posztója színe elsősorban attól függött hogy az illető vidéken a nép mily szőr színű juhfelét tenyésztett de mi már tudjuk azt is, hogy a fekete, a barna vagy sötétkék szín főképp nőelvi őstörzseink kultuszszíne volt, a fehér pedig e hímelveké.

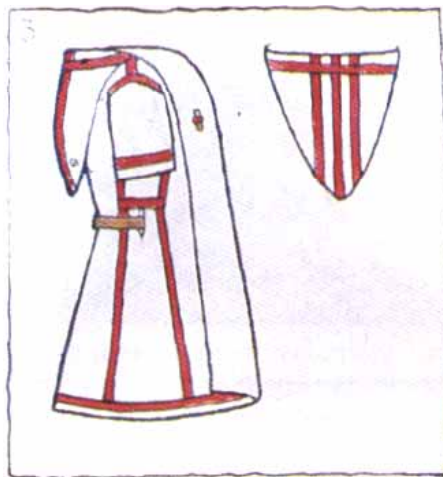
Természetes tehát, hogy nőelvek inkább fekete vagy barna állatokat tenyésztettek, hímelvek pedig fehéreket. Láttuk

az eddig elmondottakból, hogy őstörzseinknek egyébként is voltak kultusz-, vagyis nemzeti színeik, mint például a magyaroknál a piros, fehér és a fehér kunoknál a kék és fehér, a fekete-kunoknál a piros és fekete, stb..

Már Fischer Károly kiváló tudósunk is rájött volt arra, hogy népünk viseleteinek fekete (és sötétbarna) illetve fehér alapszínének, valamint különböző színű szegélyeinek és díszjeinek őseink törzsei szerint jelképes értelme is volt, amiről

„A hunok és magyarok »fekete« illetve »fehér« elnevezésének megfejtése” című könyvecskéjében irt is. Itteni 1, 2 és 3 számú rajzaimon bemutatom a régi albán szűrt, amely tehát a magyarral,

részleteket kivéve teljesen egyezik. Különbségek: az albánoké in a szegélyeken kívül díszek nincsenek, a szegélyek sohasem oly szélesek mint sok magyar szűrön. A magyar szűrök elején levő s többnyire igen díszes kösöntyű (összecsatoló) helyett csak egyszerű somgomb (de nem tényleg szemere

törzsszerinti somalakú hanem palócosan csak pálcikaalakú) és gombház van (a gomb befogására szolgáló zsinórfül), amit

itt úgy az 1 és 2 mint a 3 számú rajzon is látunk. A lebente a háton csuklyává összevarrva feküszik, ha nem is mindig; de csuklyává összevarrott lebente itt-ott a magyarságnál is előfordul, amit például Györffy István „A magyar szűr” című cikkében (Népr. Ért., 1926.) meg is említ.

Szempontunkból az albán szűrök azért is igen érdekesek mert rajtuk gyakran a két oldalzseb még teljesen és használatosan megvan, holott ezeknek nálunk, a szűr négyszögletes oldaldíszében már csak emléke él. Úgyszintén a derékszíz befűzésére való függőleges hasíték sok albán szűrön még megvan és a derékszíz főntemlített módja befűzésére használják is. (A zsebet lássad a fönti 2. számú rajzon, a függőleges hasítékot a 3. számún, az összevarrott csuklyát a 2 és 3 számún.) Tökéletes egyezések a magyar és az albán szűr között az hogy a szűr eleje ugyanúgy van hajtókaként kihajlítva valamint ennek kihajlított felületére alkalmazva az összekapcsolható kösöntyű illetve a gomb és gombház, hogy a háton mindig van négyszögletes lebente, valamint még az is, hogy a szűr ujjai (azaz karjai) mindig rövidek, csak valamivel könyökön fölül érőek, úgyhogy a kar a dolmánnyal vagy inggel, itt szabadon nyúlik ki a szűrből. Igaz ugyan hogy nálunk némely vidéken, és ritkán, előfordul hosszabb ujjú szűr is.

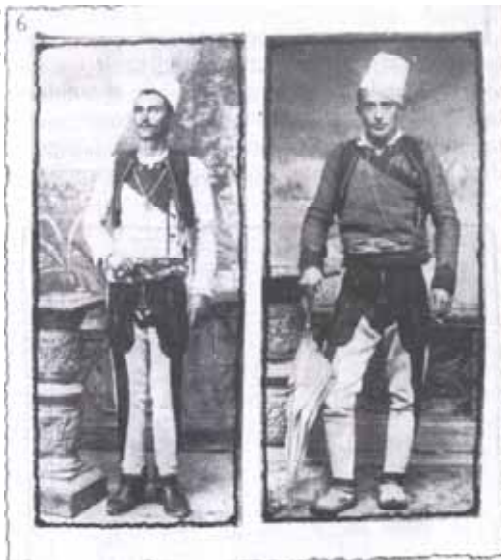
Az albán nép nemzeti főveg viselete mindig az e rajzokon és fényképeken látható, fejhez simuló kis fehér sapka volt, többnyire sima posztóból való de némelyütt fehér fonálból kötött is, amelynek tetején a kötés csillagalakúra is volt képezve. E főveg bennünket a kabatok héjából való ősi fővegre emlékeztet, amelyről már „Magyar” fejezetemben írtam. De az albánok fejüket az első világháború előtti időkig még általában borotválták, csak a fejtetőn, a hajörvénynél hagyva

meg egy tincset, amelyet a fejhez simítva, a sapka alól kilógni hagytak (lássad ezt a 2. számú rajzon.). Városi albánok azonban inkább már a magas török feszt teljesen hasonló feszt viseltek de fehérret és bojt nélkül (6 számú fényképek), némely vidéken, falusiak, alacsonyabb, piros feszt is, hosszú kék bojttal (7. számú fénykép), míg úribb osztályhoz tartozóak már a magas, piros, fekete bojtos török feszt viselték. Viszont a hegylakó albánok, különösen a maliszor törzsnevet viselők (maliszor = hegylakó), a fehér sapkán kívül még a fejre csavart, hosszú fehér kendőt is viselték. némelyek színes selyem-

VÁL

sált is (4 számú rajz és 5 számú fénykép), bemondásuk szerint azért mert a magas hegységekben nagy hidegek vannak. E fejkendő viselése azonban a maliszoraknál annyira megszokottá vált, hogy nyáron is, habár ilyenkor csak lazán fölcsavarva, de szintén viselik.

Puskát és a tüszőben pisztolyt, tokos kést sőt hosszú handszárts is 50-60 évvel ezelőtt még minden albán férfi állandóan viselt, kivéve a városokban, ahol fegyveresen járni nem volt

szabad, amiért is falusiak, vidékiek, ha városba jöttek, például vásárra, a város szélén levő őrsegnél fegyvereiket elismervény ellenében le kellett adni, amelyeket távozásakor visszakapott mindenki. (Lássad a 4-es számú rajzot és az 5 és 7 számú fényképet.)

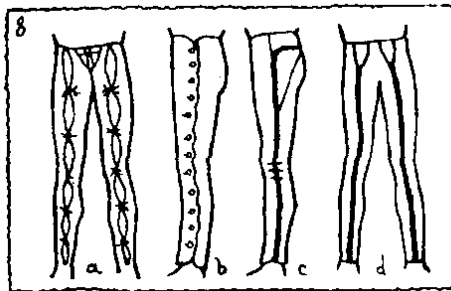
Habár a következők nem is tartoznak éppen csak a palóc dolgok közé, hanem őseink általános viseleteire is vonatkozóak, mégis, mivel a főttebbiekben már a viseletekre tértem ki, ezt tehát folytatom.

Amilyen meglepően egyezik a magyar szűr az albánokéval, ugyanolyan, sőt talán még meglepőbb egyezéseket találunk az ősi magyar feszes abaposztónadrág – amelyet az erdélyi nép *harisnya* néven nevez – és az albán, szintén többekévé feszes abaposztónadrág között. A kettő pedig nem csupán általános külsejében, fehér színében egymáshoz hasonló, hanem részleteiben, szabásában sőt zsinórdíszekben is. Természetesen vannak különböző változatok és ennél fogva eltérések is, mint például a szabásban és ezért a varratokban, továbbá a zsinórdíszekben is. Ám, hogy itt a magyar lehet a régibb jellegű, ezt főképp az mutatja, hogy a magyar egész Magyarország (az első világháború előttit értve) területén, az albánnál sokkal egyöntetűbb. Mindenesetre azonban, mivel úgy a magyar, mint az albán nadrág is, igen összetett (komplikált) szabású valami lévén, eszerint nagy ősisége mellett is, magas fejlettségű ruhadarab. Nagy ősisége mellett pedig az is tanúskodik, hogy, mivel magyar nép az albánnal nem lévén érintkezésbe, itt holmi újabbkori átvételről szó nem lehet, hanem csakis ősrégi közös eredetről, vagyis szerintem tehát még a Réz avagy a Bronzkorból való származásról, amely korokban őstörzseink az egész Földön szétvándorolva, mindenfelé

elterjedve, műveltségük elemeit is elterjesztették. Ismeretes hogy alacsony műveltségi fokon levő népnél nem lehetnek magas fejlettségű, összetett szabású ruhadarabok, ott ilyenek nem keletkezhetnek, vagyis: kezdetleges műveltségű nép ilyesmi keltésére nem képes, ilyen népnél nem jöhetett létre olyan rendkívül összetett szabású ruhadarab sem amilyen a fesszes magyar és az albán nadrág. Aminthogy egyszerűbb szabás mellett nem is volna lehetséges, hogy a nadrág mindenütt fesszesen testhezálló legyen. Mivel pedig az albánok még az első világháború előtt is igen alacsony műveltségi fokon álló nép voltak, eszerint kétségtelen nek kell tartanunk, hogy e viselet-darabjukat, ennek készítési módját, nem maguk keltették, hanem valamely más, náluknál magasabb műveltségű néptől vagy eltanulták, vagy pedig ez utóbbit leigázva s a maguk nyelvét rákényszerítve, vagyis nyelvileg elalbánosítva, e ruhadarabot, ennek készítési módját: készen örökölték.

Főntebb mutattam' be Spamer Világtörténelme nyomán (Spamer's „Weltgeschichte”, 1896 évi kiadás, II. kötet, 580.

oldal) egy római dombormű ábrázolata azon részét, amelyen Attisz mythologiai személy, frígiiai sapkával és frígiainak nevezett nadrágban ábrázolva. E nadrág két szára elől

nyitva de végig gombolásra járó, amint ezt itt, ezen alábbi 8. számú rajzon a alatt is látjuk, ahol az említett rajzról csak a nadrágot ismételem vázlatosan. Ezen Attisz-alak lábán külön cipő nem lévén föltüntetve, hanem csak a nadrág folytatódván cipővé is, ez arra vall, hogy az ilyen nadrág bőrből való volt. És íme, én is Erdélyben még sokat hallottam egykori bőrnadrágokról, azaz *bőrharisnyákról*, beszélni, valamint jól emlékezem hogy saját édesapámnak is, aki honvédhuszártiszt volt, volt pirosra festett szarvasbőrből való huszárnadrágja; amely-

ből miután már elnyűtt volt, a még jobb részeiből, nekem készült gyermeknadrág, amelyet még sokáig viseltem.

Mindenesetre, az ilyen ősi nadrágok, bőrből, posztóból készülve, voltak úgy a magyar, mint az albán feszes nadrág ősei. A bőrnadrágot népünk *bőr* szavunkból származólag *berhe* néven is nevezte, bár nevezi ugyanígy ma is iparosok, főképp szíjártók, csizmadiák, cipészek bőrkötényét is. A berhe nevű, régen belül többnyire szőrösen hagyott bőrnadrág helyett ma már inkább csak durva s vastag posztóból készülő de még így is berhének nevezett fölsőnadrágot viselnek – ahol még viselik, – amelyet, téli hideg ellen, vagy a gatyá fölé, de néha ez alá is, vagy a rendes, feszes magyar nadrág fölé is öltenek. De bizonyosnak tekinthetjük, hogy ezen *berhe* szavunk volt az olasz *braghe* s az angol *breeches* (bráge, bricsesz) = nadrág szó őse is, mert e szavunknak *barha*, *bűrhe*, *burha* kiejtései is lehettek, aminthogy *bőr* szavunkat népünk ejti *bűr*-nek is, amely szavak pedig nem is másak mint *borít*, *burok*, *burkol* szavaink közvetlen hangzás- és jelentésbeli rokonai, mivel minden bőr valamely test avagy anyag borító burkolata s amely avar szócsoporthoz tartozó szavak kőrös szócsoporthoz tartozó párhumát a *kéreg*, *hársfa*, német *Kork*, olasz *corteccia* (korteccsa) = kéreg szavak képezik (*b-r* helyett *k-r*, *h-r*) és amelyekből ugyanúgy származott a *harisnya* = nadrág szó, mint a *bőr* szavunkból a *berhe* s ebből az olasz *braghe*, angol *breeches* = nadrág szavak. Ami pedig *harisnya* szavunkat illeti: mi már láttuk, hogy *hárs*, *hársfa* szavunk (régen *háris*, *háros*; *hárisfa*, *hárosfa*) tulajdonképpen értelme: *kéreg-fa*, *kérges-fa* volt, azért mert régen hársfakéregből sok minden készült, amiért is a hársfakéreg régen fontos kereskedelmi cikk volt. A fa kérgé is pedig mi más mint annak *bőre* és *burka*, amiért is őszav szóval a németben is *Borke* = kéreg. De ugyanezen avar szócsoporthoz tartozó szavak palóc párhumai az olasz-latin *pelle*, *pellis*, német *Balg* és *Fell* (*p-l*, *b-l*, *f-l*), amely szavak jelentése; bőr, szőrös bőr. Mi több: a *barchent*, *barchend* (barhent, barhend) nevű vastag, bőrszerű s egyik oldalán bolyhos szövet e neve is kétségtelenül a *berhe* vagy *barha* szavunkból kellett származzon, amit egyébként még az is bizonyít, hogy a *barchent* ma is szokás „angol bőr”-nek is nevezni; lássad

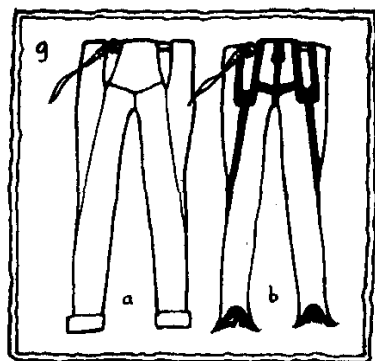
például a Meyers Lexikon-ban a „Barchent” cikkben, hogy eszöveget „*englisches Leder*” = angol bőrnek is nevezik. De a barchenthez hasonlít a szintén bolyhos fölületű *flanell* szövet is, amely név ugyanúgy palóc szócsoportunkbeli mint *bolyhó* és *bolyhos* szavunk, valamint a francia *floc*, *floche* (flok, floss), a német *Flaum*, *Flocke*, *Flachs* (flokke, flahsz) és a latin *floccus* (flokusz) szavak is, amelyek pehely, pihe, bolyhó, bojt, szálás anyag jelentésűek, de amelyek mellé tartoznak a latin-olasz *pi/us*, *pelo* = szőr és *pellis*, *pelo* = bőr szavak is. Említettem pedig, hogy egy mókus-szerű igen bolyhos szőrű és farkú erdei állatka magyar neve *pele*.

A magyarságnál még vagy 80 évvel ezelőtt is használatos volt olyan nadrág, úgy bőrből mint erős posztóból való, amely szintén, a két szára egész hosszában gombolásra járt, csak hogy nem elől, mint a frígiai, hanem külső oldalán, vagyis ott ahol minden magyar nadrág hosszvarrata ma is van (a 8. számú rajzon *b* alatt, oldalnézetben). Az ilyen nadrágot úgy lovaglaskor mint téli hidegség ellen, csakis a bő magyar gatyára fölé vettek föl. Ilyen nadrág ábrázolatát kettőt is láthatunk a „Petőfi összes költeményei” című gyönyörű díszmű (Budapest, 1877. Atheneum kiadás.) 414. és 488. oldalán. E nadrágot tehát nem kellett *förlötni*, *fölhúzni*, hanem csak *magára venni*, úgy hogy a lábakra oldalt begombolták, ami sokkal könnyebben történt mint a bő magyar gatyára feszes magyar nadrág föllöltése. Viszont én 1909-ben még láttam olyan zsinórdíszes és teljesen feszes magyar nadrágot is, amelynek térdhajlatánál, a külső oldalon, a varratból nyílás volt hagyva, de amely nyílás három gombbal volt begombolható, amit itt a 8 számú rajzon *c* mutat, szintén oldalnézetbe. E nadrágot habár *öltetni* kellett, de ez a nadrág feszes volta ellenére is elég könnyen történt, mivel éppen ott ahol a nadrág a legszűkebb, úgy föllöltéskor mint leve-téskor kigombolható volt. De ezenkívül a nadrág viselője ezt itt a térdhajlatnál, akkor is kigombolhatta, ha hosszabb ideig ülni szándékozott, hogy így lábait térdben szabadabban hajlít-hassa.

Spamer Világtörténelmében (Spamer's „Weltgeschichte” 1896. évi kiadás. II. kötet, 770. oldal) közli egy római kata-kombabeli falfestmény képét, amelyen Jézus Orpheuszként ab-

rázolva, ülve, hárfával a kezében és az éneket hallgatni köréje gyűlt állatokkal. Frigiai öltözet van rajta, feszes nadrág, amelyen elől egész hosszában fekete csík van, úgy ahogy an azt a 8 számú rajzon *d* betű alatt ismételem de álló helyzetbe téve, azért hogy fönt a két zsebet is rekonstruálhassam, amelyek nélkül a nadrág felölthető nem volna s amely rekonstrukciót például az itt 5 számmal jelölt albán nadrág fényképe is megengedi. Habár megengedi ugyanezt a 6 számmal jelölt két fénykép is, de ezekhez megjegyzem, hogy az ilyen túlozottan széles zsinórozású nadrág csak Albánia városi lakossága férfiainál volt szokásban, a vidéki lakosság férfiainál soha.

Az itt 9-el számozott rajz oláh (*a*) és albán (*b*) nadrágja mutatja, hogy a nadrágszíjú miképpen van a korcba fűzve s a jobboldali zsebnilyásban csatolva, ami tökéletesen ugyanígy történik a székelly harisnyánál és a magyar nadrágnál is.

A fönti két frigiai nadrágnak az albán, az erdélyi oláh (emez többnyire minden zsinórozás nélküli) nadrággali összehasonlítása révén világosan látjuk a magyar fejlődése egész történetét. A két zseb tehát eredetileg nem volt mai értelemben vett zseb (nem volt zacskója), hanem az ősnadrág egész hossza elején avagy oldalán levő nyílás begombolatlanul, illetve bevarratlanul hagyott felső vége volt, amely nyílásoknál az ing kilátszott, vagy ha az inget kívül viselték, úgy itt a bőr maradt meztelenül, bár utóbb ide az inget illetve testbört takaró, de félre is hajlítható ellenzőt is varrtak be, ami azonban csak a magyaroknál és csak némely vidéken, nem mindenütt, lett szokásos.

Az albán nadrágon tehát a hosszanti varrat (fekete zsinórzattal fődve), miként a frígiaiin is, a két zseb folytatásaként többnyire, de nem mindig, elől maradt és csak lejjebb tért hátrább, holott a magyar nadrágon és a székelly harisnyán ez

mindig a külső oldalon volt, illetve van. De e varrat az albán nadrágon némely vidéken még előbbre, a zsebek elé, is került,

ami lássad például a 10 fényképen és a 11-es rajzon. De került gyakran a zseb mögé is, úgy mint a magyar nadrágon, vagyis tehát a nadrág külső oldalára, amit láttunk a 7-es számú fényképen

és a 13 és 14 számú rajzon, amikor már, miként a magyar nadrágon, a felölthetéshez és a

nadrágszíjú csatolásához szükséges zsebek e célra külön lettek vágva. Mi több, láttam olyan albán nadrágokat is, amelyek egész hosszában nem egy hanem két fekete zsinórozássáv volt, amelyek egyike fönt a zseb előtről indult a láb föig, második pedig a zseb fölülről, de hogy ezek mindketteje valóban varrást fődött-e avagy hogy egyike csak dísz

volt-e, nem tudom.

Bizonyításul ide teszem a, bár igen rosszul sikerült, 15-ös számmal jelölt fényképet, amely ugyanazon embert, illetve nadrágot, előlről és hátulról mutatja, amely szempontunkból még a következő okból is érdekes: Az albán nadrág okon, általában, a hosszvarrat és az ezt fődő fekete zsinórozatot fönt vagy a zsebben végződik (9 számú rajz), vagy pedig úgy a varrat mint a zsinórozat at fölmege egészen a nadrág fölső széleig

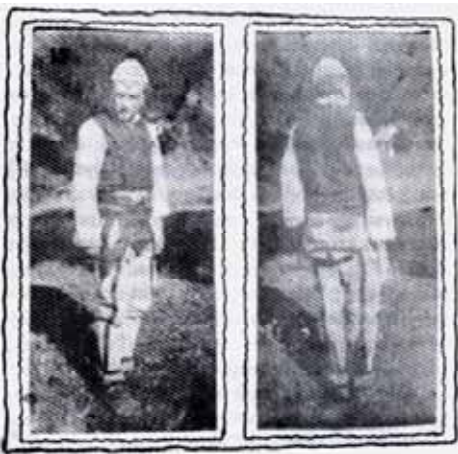
(13 és 14. rajz itt és fõntebb a 4.), ugyanúgy ahogy ez ma az idegen hatások következtében már degenerált, elfajult magyar huszárnadrágo-

kon is van, valamint a szintén már elfajult úri magyar díszruhák nadrágján is. Holott a még népi s igazi magyar nadrágokon ez sohasem volt így. Ezeknél az oldalvarraton a zsinórozat mindig csak a fõnt-hátul vízszintes varratig ment föl, itt e vízszintes varratra hajlott át, víz-

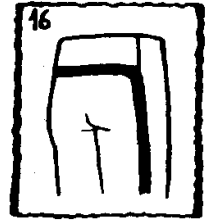
szintesen ment át a másik nadrágszár oldalvarratáig illetve egyesült annak zsinórozatával, amint ezt már a 8. számú rajzon

is e alatt észrevehetjük, amit itt alább a 16. számú rajzocskán világosabban látunk és ami itt a 15. számú rossz fénykép albán nadrágján is így van. Miután pedig ez egy egészen különös sajátosság, amely sehol másutt nincsen így, csak Magyarországon és az albánoknál, holott a magyarság

az albánokkal nem érintkezik, amiért is újabkori átvételről nem lehet szó, eszerint ez is annak egyik határozott bizonyá-

ga, hogy a magyar és az albán viseletek közötti meglepő egyezések ősrégi időkből származóak, még a Réz- és Bronzkorból valóak, amely időkben kivándorló őstörzseink némelyike a mai Albánia területén telepedett meg, de ahol utóbb harciasabb, oda későbben érkező árják által leigáztattak ugyan de műveltségük némely elemét a hódítók tőlük átvették: örökölték és máig fönntartották. De mind ami egyúttal még annak is kétségtelen bizonyítékát teszi, hogy a magyar viseletek nem újabban keletkezettek, nem újabban kialakultak, amint azt, fölültesebben, nemelyek állították, hanem a Réz- és Bronzkorból származóak,

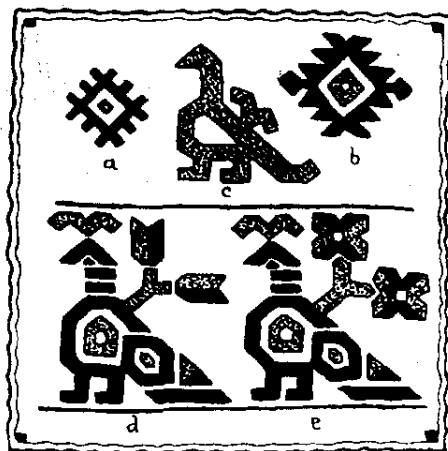

A 9. számú rajz a betű alatt egy erdélyi, minden dísz nélküli fehér, oláh abaposztónadrágot mutat, amely szabásában tökéletesen azonos az ugyanazon rajzon b-vel jelezett albán nadrággal, amilyen szabású egyébként a legtöbb albán nadrág is. Csakhogy mivel az oláhok nem örökölhették a feszes abaposztónadrág viseletét a rómaiaktól, hanem ugyanúgy ősnépeinktől mint az albánok, eszerint bizonyos, hogy az ilyen szabású nadrág régen erdélyi valamely őstörzsunknél is megvolt és ettől maradt az oláhokra, ha tehát nem is éppen a székelyektől, hanem kún, besenyő, jász avagy avar törzstől. Hogy Oláhország régen a kunok egyik országa volt, régi magyar történelmünkben is tudjuk, hogy Erdélyben, Moldovában régen jászok is éltek, ezt eléggé bizonyítja a Jászvásár, más neveitjászki- Targ, latin nevén Forum-Pholistinorum, ma Jasszi nevű város, hogy besenyők is éltek, ezt a kalotaszegi népviselet mutatja, míg az avarokra az erdélyi Rabsóné- vagy Rabsonné-mondák emlékeztetnek. De miként az abaposztónadrágot sem, úgy nem örökölhették az oláhok a rómaiaktól csizmákat, fekete posztó-kalapjukat; szironyos, csattos bőrtüszőjüket és hímezett ingüket sem, mivel ilyeneket a rómaiak sohasem viseltek, sem náluk hímezések, annál kevésbé hímezés es ingek sem léteztek. Ellenben ilyen hímezéseket készítettek, ugyanilyen viseletekben jártak és ugyanilyen hímezett ingeket viseltek számtalan ezredév óta a mi ősnépeink. Hogy pedig a

mai erdélyi, észak- és dél-magyarországi oláh népviseletek nem egyebek régebbi magyar népviseleteknél, illetve hogy a mai „oláh népviseletek” csak azért térnek némileg el a mai magyartól mert az oláhok a magyar népviseletek régebbi alakját tartják fenn, de sokszor ízléstelenebbé és durvábbá változottan is, mindezt már néprajztudósaink többször is megállapították és meg is írták. De amihez tehető még az is, hogy például az oláhok csizmáit, bőrtüszőit, hímezett bőrködmöneit még ma is magyar avagy csak eloláhosított magyar csizmadiák, szíjártók és szücsök készítenek. Valamint eléggé ismeretes az is, hogy sok régi magyar népviselet csak azért lett „oláh népviseletté” mert az osztrák császári, majd később a „magyar királyi”-nak nevezett de mindenkor a császár által kinevezett kormányok alatt, egész azelőtt magyar vidékek oláhosodtak el, azért mert az oláhság mindenkor mindenben pártfogoltatott és előnyben részesült, a magyarság pedig elnyomatott.

Hogy a mai oláh viseletek mennyire oláhok avagy mennyire rómaiak, erre nézve elég még néhány példát fölhoznom: A Néprajzi Értesítő 1907. évfolyama 108. oldala melletti színes táblán Semayer V. közli észak-ázsiai osztyák rokonaink egy gazdagon piros és kék, kevés fekete, fonállal hímezett inge képet, amely ing semmiben sem különbözik az erdélyi „oláh”-nak tartott ingektől. Ezen osztyák ing hímezése részleteiben

többek között megvannak az alábbi ábrán *a* és *b*-vel jelölt minták amelyek hajszálnyira azonosak a magyar, különösen erdélyi, és oláh hímezésekéivel, a *c*-vel jelölt pedig világosan közös eredetű az itt *d*, *e*-vel jelölt igen általános magyar, hímezett, stilizált madáralakokkal (de amely

természetesen az oláhoknál is megvan) amely azonban náluk az osztyákokénál sokkal szebb és részletekben gazdagabb. E díszítményt Semeyer szerint az osztyákok is madárnak nevezik. Ezen osztyák és magyar madáralak föltűnő azonosságai nem csak az egész alkat, a háromszögletű fő és a teljesen azonosan ábrázolt lábak, hanem legfőképpen a madáralak hátán levő dísz, amely nálunk valamilyen növényi leveles galyacskát ábrázolni akaró (*d*) vagy pedig virágokat viselő ágacska (*e*). Ugyanez megvan az osztyákok e madár ábrázolatain is (*c*), csak hogy ott úgy maga a madáralak valamint a galyacska is erősen elcsenevészede. Egyik különös sajátága az osztyák madárábrázolatnak az, hogy a farok legvége fölfelé hajlik, – aminek magyarázatát, okát nem tudom – és ami nálunk is megvan. Ugyanis Malonyai Dezső „A magyar nép művészete” című műve „A Székelyföld” kötetében ezen sajátágosan stilizált magyar madáralaknak több változatát mutatja be, amelyek egy részén nem fölhajló farokvég szintén megvan, úgy ahogy az azt alábbi *f*-el jelölt rajzon láthatjuk

Ami pedig a levélkés avagy virágos galyacskát illeti, ez így, a madáralak hátán, oly különös sajátág, hogy ennek közös eredet nélküli, külön, önállóan egymástól oly távol eső két helyeni keletkezése mint Magyarország és Szibéria, ahol az osztyákok élnek, teljesen kizárt dolog. Másrészt ezen már erősen stilizált magyar madáralak maga sem fejlődhetett volna két helyen ilyen meglepően azonos alkatúvá, mert hiszen minden

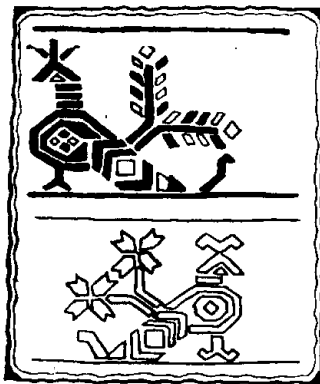
fölfejlődés új elemeinek a régiekhez való hozzáadódását is föltételezi, itt az osztyák madáralak pedig fejlettebből való hanyatlást mutat, vagyis már megvolt stilizált madáralak nagymérvű leegyszerűsödését; természetes dolog pedig, hogy a hanyatlás nemhogy új elemekkel gazdagítana, hanem ellenkezőleg a meglévők fogyását, tehát szegényesedést okoz.

Ugyancsak Malonyai Dezső „A magyar népművészete” című műve „Dunántúl” kötetében közli ugyanezen madárminta húsznál több változata képét, de amelyekből elég e kettőt ide alább tennem, hogy e mintának a székelyekével azonosságát bizonyítsam. Ami tudósaink azon már elég régi meg-

állapítása helyes voltát is bizonyítja, hogy a székelység a Dúnántúlról származik, valamint szólhat mindez egyúttal még arról is hogy mi mindnyájan végeredményben a Csallóközből származtunk.

Így azonban ezen magyar és osztják stilizált madáralak is egy adat a sok más közül, ami bizonyítja még azt is, hogy nem mi származtunk északi ugor népektől hanem azok tőlünk.

Továbbá ismeretes Kalotaszeg (Erdély) magyar női ősi, még elől nyitott szoknyája, amely mindig fekete színű és amelyet a derékre csak fölkötnek és elől levő nyílását csak

kötény födi. Ugyanígy, elől nyitott de köténnyel fődött „kattrinca” avagy „katranica” néven nevezett szoknya van az erdélyi oláhság nőinek is, aminek következtében a szűk látókörű fölületesség és tájékozatlanság a kalotaszegi magyar nők ilyen szoknyáját „oláhos”-nak véli s az oláhoktól átvettnek tartja. Holott a „Néprajzi Értesítő” 1908. évfolyama 85. oldalán Princz Gyula keleti utazónk bemutatja a belső-ázsiai kirgiz nők, ott *béldemesi* néven nevezett, ugyanígyen elől nyitott és szintén fekete színű szoknyája fényképét. Napnál világosabbá válnak tehát a következők: Az elől nyitott szoknyát az oláhok nem örökölhették a rómaiaktól, mivel ilyesmi a rómaiaknál ismeretlen volt, hanem valamely magyar avagy magyar ős-törzsüktől, akik nőinél e szoknya oly ősidők óta van meg, hogy ezt az ezredévekkel ezelőtt Belső-Ázsiába is eljutott kivándorló törzseink ott is meghonosították és akiktől ezt a ma török nyelvű kirgizek is örökölték; de bizonyára nem az oláhoktól, sem a rómaiaktól! Megjegyzem még, hogy régebben Dél-Dalmáciában a ma Konavle, régi nevén Canale, Ragusa melletti völgyben az ottani ma szláv nyelvű, de – amint kimutattam – jász eredetű nép női is ugyanígyen és szintén mindig fekete színű, elől nyitott szoknyát viseltek, a nyílást szintén kö-

ténnyel földve, amely szoknyát azonban ma, az általános európai szokások következtében elől már többnyire összevarrnak és ennél fogva már fejfelül kell belebújniok.

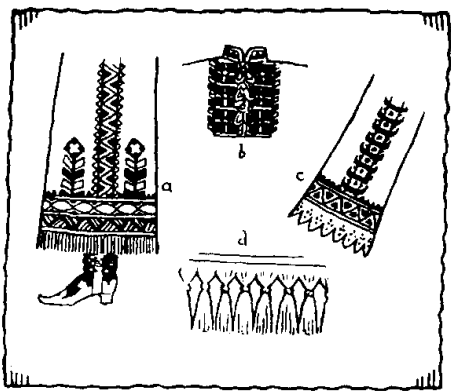
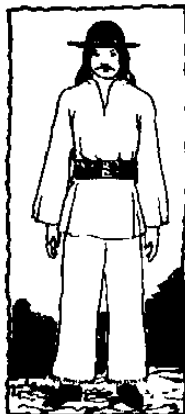
Már korábban is szólottam, bár csak röviden, arról hogy a magyar gatyá Magyarországon területén már a rómaiak idejében is megvolt, amint ezt az Antoninus-oszlop domborművei ezen részén látjuk amelyen pannóniai foglyok tüntetvék föl. Erről ott rajzot is adtam. Ott

azonban csak a nem nagyon bő szárú gatyáról volt szó. Ilyen, még szűkebb szárú, gatyát egészen újabb időkig magyarok, vidékek szerint, mindig viseltek és ezt csak legújabbban kezdte az igen bő s látszatra többé-kevésbé szoknyához hasonló de a valóságban mindig

kétszárú gatyá kiszorítani. Némely vidéken ez utóbbi gatyá oly bő és sokráncú, hogy szoknyától látszatra már nem is különböztethető meg. Amint ezt itt például az alábbi rajzokon is látjuk, amelyek teljes pontossággal a Néprajzi Értesítő 1906. évi 203. oldalán és 1907. évi 36. oldalán levő fényképfölvétel után készültek. Az ilyen gatyá látszatra annyira szoknyaszerű, hogy fiatal koromban például Fiumében, ahol akkoriban magyar munkások is dolgoztak, ottani olaszokat többször hallottam kérdezni hogy miért járnak a magyar parasztok szoknyában? Kétségtelen azonban, hogy a szűkebb, csak kevésbé bő, nadrágszerű gatyá a régibb viselet, amely csak pompa szeretetből váltott mind bővebbé, gazdagabbá Manapság azonban a szűkebb, még közönséges nadrágszerű (pantalon-szerű) gatyát főképpen már csak a horvátok, a tótok és az erdélyi, észak- és délmagyarországi de különösen a máramarosi oláhok, azaz hogy többnyire eloláhosított magyarok, viselnek. Máramarosban ez különösen föltűnő, ahol ősi magyar szűkebb gatyát,

bő ujjú inget viselnek, habár ez nem is annyira bő mint például a mátyó magyarok ingujja. Viselik ezen kívül Máramarosban még a bőrtüszőt is, míg csizmát csak némelyek, mások bocskort. De hogy a nem nagyon bő gatyát és bőrtüszőt még egy-két száz évvel ezelőtt a Dunántúl, azaz tehát Pannoniában, a magyarok is általánosan viselték, kitűnik egy a „Népelet-Ethnographia” folyóiratunkban is közölt 1836. évből származó könyvomatú képről, amelyen ilyen öltözetű magyar parasztokat is látunk (1926. évfolyam, VI. tábla). Ma tökéletesen ugyanilyen és minden dísz és hímzéstelen inget, gatyát, tüszőt és fekete kalapot csak az ország keleti részeiben és Erdélyben, a legelmaradottabb oláhok viselnek még. Ha pe-

dig a Dunántúl is, vagyis az ország legnyugatibb részében, így öltözve a magyar nép – amely itt oláhoknak még hírét sem hallotta soha – is járt, akkor ebből kitűnik, hogy ugyanilyen viselet régen az ország keleti ré-

szeiben és Erdélyben a magyaroknál is megvolt, ami az oláhokhoz csak részben átvétel útján részben pedig magyarok eloláhosítása révén került. Ez azonban természetesen e viselet – legegyszerűbb, legszegényesebb alakja, ami nem jelenti azt, hogy ugyanakkor jobbmódúaknál díszes és gazdagon hímezett de lényegileg azért ugyanilyen viselet is ne létezett volna. Különböző régi ábrázolatokról, különösen pedig a dunántúli

nép mindenféle díszített, faragott tárgyain levő ábrázolatokról (lássad például Malonyai „A magyar nép művészete” című műve „A Balaton vidéke” kötetében) az ilyen szűkebb gatyát, inget, kalapot, ezek díszével körülbelül így rekonstruálhatjuk, sőt olvastam valahol hogy régen a gatyaszár alsó szélére a közönséges rojt helyére aranyrojtot is varrattak. E rojtozat őset azonban a vászon természetes kirojtozódása, vagyis széle foszladozása képezte de utóbb ide különbözően készült mesterséges és szép rojtozatokat varrtak föl, például olyan csomózottat is mint amilyen itt a rajzon *d*. E rajzokon a hímezett gatyaszárát mutat, *b* az ing mellét, *c* az ing ujját, *e* pedig az egyik egészen sajtáságos alakú dunántúli kalap fajtát. Itt a rajzokon a hímezett díszek csak hozzávetőlegesen tüntetvék föl, de ugyanezeknek ing en, gatyán ezernyi változata is volt, amiről magának fogalmat csak az alkothat aki a magyar nép fehérneműhímzései roppant gazdagságát ismeri. De amihez számítandó még különösen az oláhoké s a tótoké, – értve itt természetesen csak a régebbieket – mert ezek népi hímzésmintái is mind a mi

őseinktől származtak, ha ma már mindinkább értelemveszítettek is, illetve ha mintáikban már az amit eredetileg ábrázoltak avagy jelképeztek, alig is ismerhető föl. Legkevésbé vehetők számításba a horvátok, szerbek és németek fehérneműhímzései, mivel ezekéi újabban már

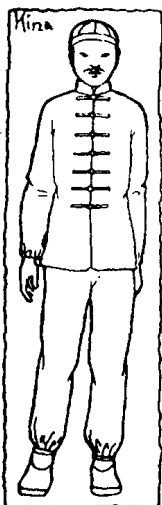
legnagyobbrészt divatlapokból vett, ízléstelenül naturalisztikus rózsákat és egyéb virágokat ábrázoló minták, amelyeknek igazi népművészethez már semmi közük

Hogy azonban, amellet, hogy a szóban volt szűkebb szabású magyar gatyá a bő gatyának kétségtelenül őse, de hogy a bő gatyá is sok ezer éves, kétségtelenné teszik a Traianus császár oszlopán levő domborművek azon részei, amelyeken jazig azaz jász harcosok ilyen gatyában ábrázolvák, habár a római művész is ezt természetesen ugyanúgy mint mások is, szoknyafélének vélte s a domborművön valóságos szoknyaként tüntette is föl, amit itt „A magyar nemzet története” (Budapest, 1895.) című mű 1. kötetében levő fölvételről lerajzoltam. De miután a jászok lovas nép voltak, amint ezt leírásokból és a Traianus-oszlop más de szintén jászokat (jasigi) ábrázoló domborművei szerint tudjuk, hosszú szoknyában pedig lovagolni nem lehet, eszerint kétségtelenné válik, hogy itt szoknya helyett bő és hosszú magyar gatyával van dolgunk. Továbbá itt is az egyik jászon ott látjuk a már fõntebb szóban volt „görög”, azaz jón, vagyis jász arcélt (profil) és a teljesen borotvált arcot. Látjuk még azt is, hogy e harcosok ingük fölött rövid ujjú bõrbekecs- vagy ködmõnfélét viseltek, ingük rövid ujja pedig kissé ki is látszik.

De kiemelendõ a tény is, hogy az egész mai művelt világ férfiviselete lényegileg azzá lett ami õsidõk óta a mi magyar férfiviseletünk volt, vagyis: ing, gatyá, kabát, nadrág, cipõ vagy csizma és köpeny (szûr). Amely viselet - annak dacára is, hogy szabása sok más viseleténél sokkal nehezebb, komplikáltabb – azért terjedett ily általánosan el és szorította ki a régi görög, római és a Közép-Korban magukat még némileg tartó másféle viseleteket, mert az életben a legcélszerûbb, a legmegfelelõbb, legjobb. Itt e fõntebbi rajzon látjuk például régi

szkíták viseletét, amelyben íme, már ott van a rendes mai nadrág, a kabát és a cipő; mi több, a nadrágnak „talpaló”-ja (talpaló = talp alatt való) is van, ami nemcsak a régi magyar viseletek nadrágján volt meg, hanem nemrégén még ez a huszárnadrághoz is tartozott, célja pedig az volt, hogy a nadrág a lábszárán föl ne tőrödhessen, gyűrödhessen. Elég egyébként a magyar viseleteket, a legdíszesebbeket is, a kínai nép egyik legáltalánosabb és legegyszerűbbikével összehasonlítanunk, hogy a kettő lényegi azonosságáról és arról is meggyőződjünk, miszerint az általános mai európai férfiviselet, amely ma az egész művelt világe is, a mi őseinktől származott és nem valahol a nyugati műveltség népeinél keletkezett. De emellett, természetesen, azon bevett de téves szokást is mellőznünk kell, amely szerint mindent, ami magyar okvetlen valahonnan máshonnan általunk átvettnek tartjuk, illetve el kell fogadnunk, hogy a magyarság Európa legrégebb és műveltségalapító ősnépe máig fennmaradott élő szigete, valamint azt is, hogy az Ázsiában élő némely velünk többé-kevésbé még rokon nép, illetve ennek műveltsége számos eleme is tőlünk, vagyis oda is kivándorlott őstörzseinktől, származott.

szkíták viseletét, amelyben íme, már ott van a rendes mai nadrág, a kabát és a cipő; mi több, a nadrágnak „talpaló”-ja (talpaló = talp alatt való) is van, ami nemcsak a régi magyar viseletek nadrágján volt meg, hanem nemrégén még ez a huszárnadrághoz is tartozott, célja pedig az volt, hogy a nadrág a lábszárán föl ne tőrödhessen, gyűrödhessen. Elég egyébként a magyar viseleteket, a legdíszesebbeket is, a kínai nép egyik legáltalánosabb és legegyszerűbbikével összehasonlítanunk, hogy a kettő lényegi azonosságáról és arról is meggyőződjünk, miszerint az általános mai európai férfiviselet, amely ma az egész művelt világe is, a mi őseinktől származott és nem valahol a nyugati műveltség népeinél keletkezett. De emellett, természetesen, azon bevett de téves szokást is mellőznünk kell, amely szerint mindent, ami magyar okvetlen valahonnan máshonnan általunk átvettnek tartjuk, illetve el kell fogadnunk, hogy a magyarság Európa legrégebb és műveltségalapító ősnépe máig fennmaradott élő szigete, valamint azt is, hogy az Ázsiában élő némely velünk többé-kevésbé még rokon nép, illetve ennek műveltsége számos eleme is tőlünk, vagyis oda is kivándorlott őstörzseinktől, származott.

Ismételem tehát: A magyar, a régi szkíta és a kínai viselet, minden részletkülönség ellenére is, lényegében egymással teljesen azonos, de ugyanilyen tökéletesen azonos az egész mai művelt világ viseletével is. De mivel a más régi műveltségek népe viselete, mint egyiptomiaké, assziroké, görögöké, rómaiaké, alapalkatában is ettől teljesen különböző, vagyis egészen más volt, és például sem nadrágot, sem elől nyíló és gombolásra járó kabátot nem ismert, eszerint egészen kétségtelenné válik, hogy a mai művelt világ viselete tőlünk származott.

zott, általánosság pedig a másféle viseleteknél sokkal célszerűbb volta miatt váltott.

Katholikus templomokból és régi Mária-képekről ismerjük ezen lentebbi testnélküli de szárnyas anygalkaábrázolatokat, amelyeket Mária körül repes-

ve szoktak festeni. Szerintem ezek palóc őstörzseinktől származólag, a Nap által szórt és a Földre is érkező anyag-
talan erőnyarányokat, azaz élet avagy lélekszikrákat jel-

képezték, amiről és amire vonatkozó, őseinknél már megvolt fölfogásról „Szemere” fejezetünkben is részletesen volt szó. Csakhogy mivel ezen életszikrák itten nem méhekkal, sem fehér golyócskákkal, hanem gyermekfejecsckékkal jelképezvék, ezért tehát palóc, azaz pelazg őstörzseink szimbolikája szerint ezek a még meg nem született gyermekeket, még meg nem született embereket jelképezték, – amiért is tehát még nincsen is testük, még csak testnélküli lelkek, még csak anyagtalan erőnyarányok. láttuk azt is hogy őseink fölfogása szerint az emberek mindnyájan a Nap és a Föld gyermekei, de ugyanígy minden más földi élő is. A még testnélküli szárnyas gyermekfejecsckék palóc őseink költői jelképezése szerint tehát a Földanyát, azaz Tündér Ilonát, minden földi élet anyját (a palócoknál Földanya, Velenyő, Valona, Levenyő, Libana stb., stb. neven is nevezve) a Napból érkező, rajongják körül, őt testért, megtestesülésért, életért kérve, amelyesdeklésüket galambszárnyaik libegtetésével-lebegtetésével (repesgetésével, rebesgetésével) is kifejezik. Miként pedig mi tudjuk, úgy őseink is tudták, hogy az ondóállatkák (spermatozoák) milliói is rajongva, nyüzsögve keresik a női petét és hogy a növények hímpora apró porszemnyi gömböcskéi mirijádjai is a szélben elszállva, szállongva jutnak el, miriadok közül csak egy-egy, a termő virágokhoz, vagyis a nőiséghez. Itt pedig e gyermekfe-

jecskék hattyúszárnyak helyett azért képzelvék galambszárnyakkal mivel ezekhez kicsi galambszárnyak illenek nagy hattyúszárnyaknál jobban, mi pedig már láttuk, hogy őseinknél a lelket valamint a vágyódást galamb ugyanúgy jelképezhette mint hattyú. De itt most látjuk, hogy tehát ezek nem csak szerelemvágyat hanem megtestesülés, azaz élet utáni vágyat is jelképezhettek. De mi láttuk azt is, hogy őseinknél a lelket is ugyanúgy galamb mint hattyú is jelképezhette, aminthogy a kereszténység ezt átvéve, a Szent lelket ma is szálló, fehér galambbal jelképezi. (A galamb őspalóc neve a dél-olasz tájszólások *palama*, *palomba* = galamb szavában maradt fenn).

A szóban levő szárnyas gyermekfejecskék nek ezért nincsen tehát teste, vagyis azért mert az anyagban, a nagy Édesanyában, még nem testesültek meg. E jelképeinket pedig a kereszténység csak ezek költői szépsége, kedvessége miatt vette át, de már ezek jelképes értelme megismerése nélkül. Sőt, ha az egyháziak e kedves, szárnyas gyermekfejecskék jelképes értelmét és tehát pogány voltát, tudták volna, úgy bizonyára nem engedték volna Mária képei köré ilyenek odafestését. Értelmüket nem tudván, ezért a kereszténységben e szárnyas gyermekfejeket hol a Biblia kerubjaival, hol szeráfjaival azonosítják de teljesen tévesen és erőltetetten mert a Bibliában sem az nincsen mondva hogy testük ne volna, hogy csak fejük volna, sem hogy gyermekfejűek volnának. Mi viszont már megbírjuk állapítani, hogy a bibliai kerubok és szeráfok is ősnépeinktől származólag az asszíroknál is általános, domborműveken is ábrázolt, két- avagy négyszárnyú férfialakok utánzatai, amelyek a hímipalma összegyűjtött hímporával a termő, azaz a nőpalmát beporozzák, tehát termékenyítik. A kétszárnyúak madarat jelképeznek és ezért néha madárfejűeknek ábrázolják, a négyszárnyúak ellenben valamely rovarfélért, mind amely állatok a természetben a virágok hímporát valóban, ha öntudatlanul is, de növényről növényre, sokszor igen nagy távolságra, átviszik és így megtermékenyítést végeznek, közvetítik.

Viszont, hogy ezen „angyalkák”-nak, avagy „lelkecskék”-nek tehát szárnyuk van ez még avval is összefügg, hogy a lelket vagy *szellemet* minden nép: *szálló*, légies valaminek kép-

zeli, de aminthogy a valóságban is a Napból a Földre érkező erőny a világrön át szállva érkezik. De minden szárny, mivel: *lap*, eszerint a palóc szimbolikába is tartozó, sőt, amint ezt mi már tudjuk, a palócok egyik legfőbb vallásos jelképe is volt, habár nőiségként fölfogva.

A régi festők azonban, akik Mária köré ilyen szárnyas de testetlen anygalkákat festettek, azt már nem tudták, hogy ezek valamikor mit jelképeztek, illetve, hogy miért nem volt testük! Nem tudván pedig ennek értelmét, így ezen anygalkákat hol így hol amúgy átalakítani is kezdték, például Dürer is, nekik karokat és kezeket is adva (Madonna mit dem Zeisig. Frigyescsászár Museum. Berlin.), de ami a szemlélőnél a csonkaság kellemetlen hatását kelti s az esztétika igen nagy kárára van; vagyis: ízléstelenség. Volt olyan megoldás is amelynél az anygalkáknak már nem csak karjuk, kezük hanem fölsőtestük is van, de itt a csonkaság úgy kerülve el, hogy alsó testüket valami eltakarván, ez bár nem látszik de meglevőnek is képzelhető. míg újabb időkben már csak teljes testű, meztelen de szárnyas és a levegőben szállongóaknak festett anygalkákat, azaz kisdedeket alkalmaztak a Mária-képekre de utóbb már más keresztény vallásos tárgyú képekre is, de így az egykori jelképes értelem teljes elvesztévei. Kivételt képez azonban a nagy francia rajzoló: Dore Gustáv, aki Dante „Isteni Szinjáték” (a (Divina Commedia) nagyszerű illusztrációiban Máriát teljesen az ősi ábrázolásmód szerinti és száznál több szárnyas gyermek főangyalka, szabályos körívben rajongja körül. Mintha csak Dore ismerte volna a sok ezer év előtti mythológiánkat és ez anygalkák jelképes értelmét is! Pedig bizonyos, hogy ez semmi egyéb mint nagy művész lángesze helyes de öntudatlan megsejtése. Mert szövegében Dante mondja ugyan hogy az Égben Mária körül ezernyi *angyalt* látott, de azt nem hogy ezek testetlenek lettek volna, sem hogy kisdedalakúak, és csak az *angeli* = angyalok szót használja de nem az *angeletti* vagy *putti* szót, ahogy an olaszul a kisdedalakú anygalkákat, akár a testnélkülieket akár a teljes testűeket, nevezni szokták.

Ismeretes hogy az ősi pogány szenthelyeket a kereszténység úgy foglalta le magának, hogy oda keresztény templomot

épített és továbbra is búcsújáró helyül megtartotta. Igen valószínűnek tartom pedig, hogy miként őseinknek voltak szobraik, festményeik amelyeken a Földistennő, azaz Tündér Ilona (Szemirámisz, Iszisz, Afrodite, Vén us) galambokkal körülvéve ábrázoltatott, úgy voltak olyanjaik is amelyeken őt ilyen testetlen és megtestesülés után vágyódó, szárnyas gyermekfejecskék rajongták körül.

Végül ide teszem e regécskét, amelyet így rekonstruálok különböző népi hagyományaink, szólásaink, az egyiptomi, főntebb már szóban volt sajtáságos „mehi” hieroglifa alapján valamint ez alapján is, hogy mordvin rokonaink régi hite szerint Niski-Páz Napisten körül az emberek lelkei úgy rajzanak mint a méhek a kaptárban és akörül. Csakhogy mivel a méhek lélekjelképeként inkább szemere őstörzsünknel szerepeltek, a palócoknál pedig lepkék, ezért ide lepkéket tettem.

A lelkecskék.

olt egyszer egy édesapa meg a fiacskája.
Egyszer a fiacska azt kérdezte édesapjától:

– Édesapám, honnan kerültem én magához meg édesanyához?

Az édesapa így válaszolt:

– Édesfiam, az így volt: Az Áldott Napban vannak a megszületendő emberek lelkei. Fehér pillangók képében ott rajzanak, szállonganak sok, sok ezereken és onnan repülnek ki a világba s jutnak a Földre is. Egyszer kint jártam a réten és ott sok olyan fehér pillangó szállongott a virágoknál. Egyik oda-jött hozzám és körülöttem kezdett röpködni; nem ment el. Mindjárt gondoltam, ez is egy lelkecske és szeretne a gyermekünk lenni. A kezem odatartottam neki, rászállott és ott maradt. Így haza vittem és édesanyának azt mondtam, csináljon neki testecskét. Akkor édesanyád a legjobb búzalisztból és mézből tésztát gyúrt és ebből gyermekttestecskét csinált. Kezet, lábat, fejet, szemet száját csinált neki s akkor annak száját ki-

nyitotta, a fehér lepke oda beleröppent és erre a testecske már élt is, és ez lettél te, fiacskám.

Különösen Magyarországon de a vele határos országokban is, ősrégi szokás vásárokon mézes *kalácsokat* árulni. Egész Magyarországon a mézeskalács legáltalánosabb alakjai mindig a *szív* volt (ezen alábbi rajzon *c*) és a *bábu*, azaz pólyás baba (a rajzon *a*), de igen általános volt a *huszár*

(a rajzon *b*) és a *lány* (a rajzon *d*) is. Újabbán ugyan már sok mindenféle más ábrázoló mézeskalács is készült, már röpi-

lőgépalak is, de régebben főképpen csak az említettek készültek. Szerintem e négy hagyományos alak a fönti regécskével van a legközvetlenebb összefüggésben, és pedig úgy, hogy a huszár a Napisten volt, de természetesen egyúttal a vőlegény is, a lánya Földistennő vagyis Tündér Ilona s egyúttal a menyasszony is. Hogy a szív a szerelmet jelképezte, valamint hogy a bábu vagyis a kisdéd, a pólyás baba meg a szerelem származék a, ehhez nem kell magyarázat. Különösen kiemelem pedig még, hogy a „lány” ritkán és csakis újabbán készült másképpen mint lapra alkalmazva, úgy ahogy an ezt itt a rajzon *d* mutatja, mi pedig már tudjuk hogy őseinknél a lap nőiségi jelkép volt a palócoknak pedig egyik legfőbb vallásos jelképe.

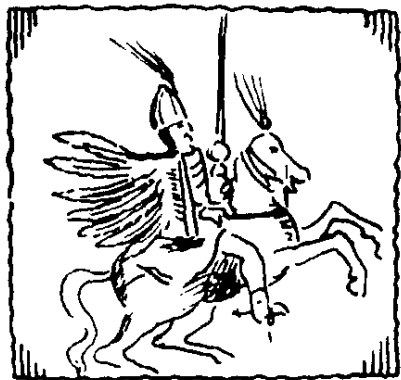
A lengyeleknél régen úgy lovas mint gyalogos harcosoknál sajátságos szokás volt az ezek hátára erősített szárnyak alkalmazása, mi pedig már láttuk hogy éppen a lengyelek, azaz *polákok*, *poljások* nagyrészt palóc, azaz *polovc*, eredetűek voltak, amely nevükkel a szláv *polje* = rét és a magyar *föld* szó is összevág. De viszont hogy ilyen szárnyas lovasok régen nálunk is, tehát valószínűleg a palócoktól származólag, voltak,

erre vonatkozólag Szendrei János dr. „A magyar viseletek történeti fejlődése” (Budapest, 1905.) című könyvében is találunk adatokat. Említést tesz magyar „röpülőhuszárok”-ról és ilyenekről néhány képet is közöl. Itt ugyan szerinte ezek szárnya az amúgy is szárnyalakú magyar tárcsapajzsra alkalmazva, aminek azonban ellentmondhatunk. Igaz ugyan, hogy nálunk a tárcsapajzsra szokás volt sasszárnyat festeni sőt igazi sasszárnyat is alkalmazni, de nem valószínű hogy a szóban levő „röpülő huszárok”-at ábrázolóképpen ilyen tárcsapajzs-szárnyak volnának ábrázolva, mivel a szárnyak itt a lovasok jobboldalán is vannak, holott pajzsot jobboldalon sohasem viseltek mivel a harcosok jobb kezükben mindig a kardot, lándzsát tartották, balkarjukon pajzsukat. Szerintem tehát az ábrázolt röpülő lovasok e szárnya nincsen a tárcsán, sem nem sasszárny hanem *hattyúszárny*, illetve hattyúszárnyat jelképező. lehetséges azonban, hogy balkezes harcost akart a rajzoló ábrázolni, ezért van pajzs, kantárszár jobb felől, a lándzsa pedig bal felől. látuk pedig, hogy az őspalócoknál a hattyú, őspalóc nevén *lebéd*, *libéd*, *labúd*, a Napisten szerelemistenségkénti megnyilvánulása jelképe volt vagyis az Erosz-Amorral azonos *Lebéd* avagy *Libéd* nevű istenségé, mivel e szónak, illetve névnek úgy hattyú mint szerelem, szerelem vágy valamint szárnylibegtetés, lebegtetés és egyúttal lebegés, repülés értelme is volt. Úgyhogy szerintem mindez közvetlen összefüggésben van népmeséink Hattyúvitézével (lásd: Benedek Elek: „Magyar mese- és mondavilág”-ában a „Hattyúvitéz” címűt és „A rózsza” című mesét) és egyúttal a görög-római Erosz-Amor hattyúszárnyú valamint a finn mythologia igen szépnek

Amor hattyúszárnyú valamint a finn mythologia igen szépnek

mondott Lemminkäjnen (= szerelemfi) szerelemistenségével, habár a mai Kalevala hősei egykori istenség mivoltukból már

„Repülő huszár” 1605-ből. (Szendrei nyomán).

ugyanúgy kivetkőztetvék mint a mi Magorunk vagy Toldi Miklósunk és Hunorunk. Magától értetődő pedig, hogy a mi Hattyúvitézünk, illetve Lebéd istenségünk egyik, értelmetlenné váltott, származéka a németek Lohengrinje is, ami abból is világosan kitűnik, hogy egyik hőst is. a másikat is csolnakon hattyú húzza a nőhöz, azaz szerelemvágya vonzza kedveséhez, úgyszintén egyiket sem, a másikat sem szabad őt kiléte felől megkérdeznie. Mi már megértjük, hogy hiszen a hattyú a szerelemvágy jelképe volt, tudjuk, hogy a finn énekekben Lemminkäjnen „Messzivágyó”-nak is nevez-

tetik. Ám csak a németek nem tudnak már arról semmit, hogy Lohengrinjük hattya is a szerelemvágy jelképe volt, valamint nem tudják azt sem mi köze *Liebe*, régebben *Liebde* = szerelem szavunknak az őspalóc *libéd* = hattyú és a latin *libido* = vágy szóhoz, de ugyanígy nem tudnak semmit sem arról, hogy minde szavak a hattyú szerelemvágykori szárnylibegtetésével függenek össze, illetve hogy mindez a magyar li-

„Repülő lovag” a római lengyel-magyar követség menetéből 1633-ból. (Szendrei nyomán).

beg, lebeg szavunkból is származik. Viszont Benedek Elek „A rózsza” című meséje világosan a görög „Erosz és Pszihe” regéje, valószínűleg régibb, alakú változata. Holott a görög regében Pszihével csak elhitetik, hogy kedvese – aki hozzá csak éjjel jár, hogy őt Pszihe ne láthassa – csúf szörnyeteg, ellenben a mi mesénkben a leány fogva tartó férfi valóban rút „csudaszörny”, akitől a leány fél és irtózik, de aki jóságos és a leánytól szerelmet nem is követel, sőt varázslat útján neki szárnyakat is növeszt és vele mindenképpen oly jól bánik, hogy a leány végül megcsókolja, amitől gyönyörűszip ifjúvá válik vissza – egy gonosz boszorkány változtatta volt szörnyeteggé – és ketten boldogokká lesznek. Az hogy a görög rege szerint Erosz a valóságban szép ifjú de őt Pszihének mégsem szabad látnia: teljes logikátlanság, és emiatt is következtethető, hogy a mi mesénk, logikusabb lévén, a régibb alakot fönntartó. Ami viszont a szárnyakat illeti: Pszihének a görög rege szerint Erosznak is vannak szárnyai, holott a mi mesénkben nem mondatik ugyan, hogy a „csudaszörny”-nek szárnyai is volnának, de mivel felhők közül szállva érkezik, valószínű, hogy itt szárnyak említése csak idővel ment feledésbe. Kétségtelennek tartom tehát hogy a „Hattyúvitéz” és „A Rózsza” mesénk valamikor egymással még közvetlen összefüggésben volt, de ugyanígy a görög „Erosz és Pszihe” is a német „Lohengrin”-nel, valamint hogy „az őt látni nem szabad” indíték is tulajdonképpen azonos az „őt kiléte felől kérdezni nem szabad” indítékkal, és azonos eredetű is. Szempontunkból itt pedig különösen érdekes az is, hogy a szóban levő magyar mesék palóc eredetűek, mert Benedek Elek hivatkozik arra, hogy Pintér Sándor „Eredeti palóc mesék” című gyűjteményéből vette.

Végül: Igen valószínű, hogy „A szárnyas királyfi” népmesénk (Benedek Elek) is az „Erosz és Pszihe” rege egy ma elcsenevészedett változata, mert ebben is egy szárnyas királyfi titokban de ismételten, látogat el egy királykisasszonyhoz.

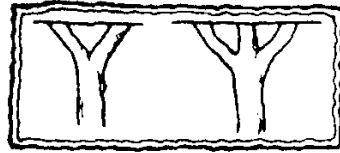
Pintér Sándor írja („Néprajzi Értesítő.” 1909. évf. 200. oldal) a *palóc* házról: „A mestergerendát bent, az ágasokon kívül, két gömbölyűre (értsed: hengerdedre) faragott faoszlop is tartotta; ezek egyike az asztaltól nem messze, másika pedig a kemence padkája szegelleténél volt fölállítva s az elsőt

baodog-anyá-nak (boldog anya), a másikat *bálvány-nak* neveztek; a boldoganyára függesztették föl a nők, leányok ünneplő ruhájukat, a bálványra pedig a férfiak sallangos lószerszámaikat”. Pallas 1884-ből, tehát régebbi időből való följegyzés nyomán írja: „az egyik amelyen a szoba közepe táján a mestergerenda pihen: a *bálvány*, a másik a bejárat mellett: a *boldoganya*, teleírva cifra emblemákkal, talán régi hún-scytha jelekkel, amelyeket a gyermekek este imádkozás után, lefekvés előtt sorba csókolnak. Ugyanezt teszik büntetésből, ha valamely csínyt követtek el.”

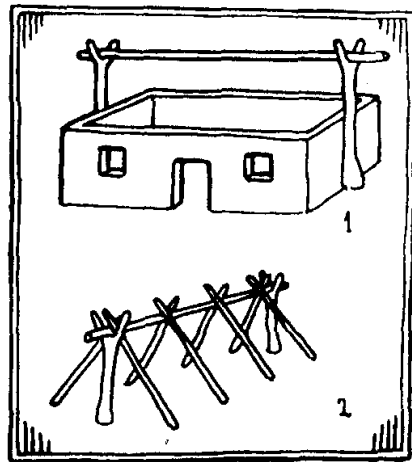
Ezek szerint, mivel itten *palóc* házról van szó, nem is lehet kétséges, hogy itt a *Boldoganya* nem más mint a nálunk a kereszténységben is elfogadott *Boldogasszony*, ahogyan nálunk Máriát napjainkig is nevezik. Vagyis hogy a palóc ház oszlopai egyike a Tündér Ilonával és Venusszal, Afroditéval, Szemirámisszal azonos nőistenségünk volt, vagyis a Földistennő: a Földanya, őseink mythológiája szerint az emberiség ősanyja. Láttuk, hogy Venust a rómaiak is regebeli ősanyjuként tisztelték és Venus Genetrix = Nemző vagy Szülő Venus néven is neveztek. Akiről pedig mi már tudjuk, hogy szemere törzseink *Szemeremét* (Szemirámisz) = Szemere-nő, Szemereanya néven, az őstörökök *Turán* néven, tiszteltek, ahogy őt az őstörök eredetű etruszkok is neveztek, habár neveztek még *Tezán*, *Terán*, *Terenna* néven is, amely névvel egyezik a latin *terra*, *terrenum* = föld, földterület, de ugyanígy a magyar *tér*, *terület*, és megfordítva *rét* szavunk is.

Viszont ugyanilyen kétségtelen, hogy a másik oszlop, a *Bálvány* sem volt más mint a palócok, azaz pelazgok, *Bál*, *Bé*, *Pál*, *Balota* vagy *Pe/opa* (Pelosz, a pelazgok, regebeli ősapja) jelképe. Amit a tulajdonképpeni magyarok *Mag*, *Magor*, *Moger*, *Magyar* néven neveztek, a kőrösök *Har*, *Her*, *Herkolos*, *Kaleva* stb. neveken, a szemerek *Szem*, *Szam*, *Szamota* (Sámson), a besenyők *Peter*, *Patúr* stb. neveken, mivel ez mindig ugyanazon istenség, vagyis a Napisten volt, az emberek regebeli apja, amely istenség, ha törzsek szerint más-más néven is nevezve, de hogy ugyanaz volt, ezt őseink mind igen jól tudták.

Ami pedig a palóc házat illeti, a szobán levő két oszlop egyike, a Boldoganya, ha valamikor hengerded alakú is volt de fönt kétágúan végződően tartotta a mestergerendát, míg a másik, a Bálvány bizonyára háromágúan, mivel, amint ezt mi már tudjuk, a villa, kétágúan, valamint a páros számok is, nőiségként voltak fölfogva, míg a háromágú villa s a páratlan számok hímségként. Habár valószínű hogy újabban, a jelképes értelmek mindinkább feledésbe menésével e mindkét oszlop már csak egyszerűen, ágatlan, volt a mestergerendába csatolva. De Pintér Sándor azt írja, hogy a mestergerendát „az ágasokon kívül” tartotta még a szobában levő két oszlop is. Amiből azt kell következtetnünk, hogy újabban a két, a szobában levő, oszlop már egyáltalán nem is volt „ágas”, hanem csak egyszerű, ágatlan oszlop, és hogy ágasok még csak a mestergerendát két legvégén – a szobán és a házfalakon is kívül – tartóoszlopok voltak. Természetesen a szobában is bent levő oszlopokra csak nagyobb palóc házaknál volt szükség, amelyeknél tehát a mestergerenda hosszabb volta tette a benti alátámasztást nélkülözhetetlenné.

Ilyen, fönt villásan végeződő *ágasfa* vagy egyszerűen *ágas* néven nevezett oszlopok segítségével történő házépítést, Rákospalotáról, Novák József a Néprajzi Értesítő 1914. évfolyama 228-29. oldalain ír le és mutat be rajzzal is (1), csak hogy itt ezen ágasok nem a mestergerendát hanem a *szelement* tartják, vagyis a tetőhátgerincét képező gerendát és kétségtelenül is hogy ez volt régebbi mert ez

származott közvetlenül a még sátorszerűen csak tetőből álló, falak nélküli egészen kezdetleges lakóházból (2).

Az ilyen villás ágasoknak (török *agacs* = élőfa, amely szó tehát *ágas* szavunkból származik) lent tönkjét azért hagyták meg vastagon és faragatlan on mert így szilárdabban állott és az elrothadások is tovább állott ellen.

A Néprajzi Értesítő 1911. évfolyama 3. oldalán Istvánffy Gyula mutat be, *szintén palóc földről*, egy olyan házvázat, amelynek szelemenjét nem csak két végén tartja egy-egy *ágosfa*, hanem egy harmadik is középen. Ellenben a Néprajzi Értesítő ugyanezen évfolyama 239. oldalán meg Garay Ákos Szlavonia egyik magyar falvából egy olyan, a szoba mestergerendáját alátámasztó, szobabeli oszlopot mutat be, amely fönt háromágú villában végeződik.

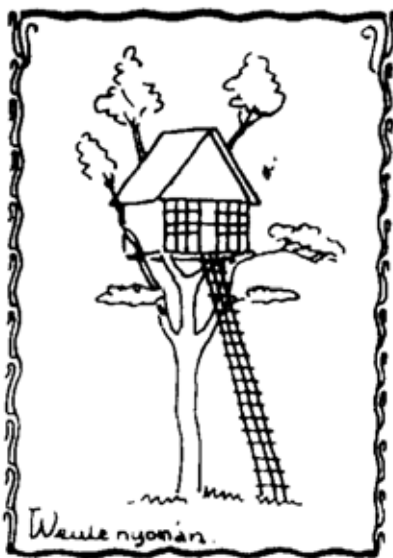
Magától értetődő, hogy mindez így csak a még egyszerű, egyhelyiségű házakra vonatkozik, míg a már fejlettebb, többszobás házaknál a mestergerendát a közfalak támasztják alá, úgyhogy benti föltámasztó oszlopok fölöslegessé válván, nincsenek.

Az ilyen, villás ágasokon nyugvó, tetők azután a költői elképzelés által összehasonlítottak az égbolttal, míg maga az ágas a regebeli „égígérő fával”, a mennyboltot tartó képzeletbeli nagy ágassal, oszloppal lett azonosítva, amiről már fontosabb is, a szélmalomokkal valamint a mesebeli „kakaslábon forgó vár”-ral vagy „palota”-val kapcsolatban is volt szó. Amely eszme – amint láttuk – az egyiptomiaknál is megvolt, akiknél az ágas (illetve a hímtag) az Eget tartó istenség ben lett meg személyesítve, ugyanúgy mint a görög regében Atlasz óriásában; aminthogy valószínű is, hogy e névben az *-asz* csak görög végzés és hogy a név valamikor *a tol*, *a tal*, *a dol* = a fa, az oszlop, az óriás értelmű volt és eszerint észtr rokonaink Nagy Toll óriásával és a mi Toldi Miklósunkkal is kapcsolatban volt. Az olasz-latin *talus-tallone* szónak is van sarok, emberi sarok, de ezenkívül még valamit-tartóság értelme is, mind ami a *tengely* szavunkat és így ismét a *világtengelyt* is eszünkbe juttathatja. Ha ugyanis a szóban levő *ágas* fönt csak egyben végeződött avagy három ágban (páratlan szám: hímség), akkor férfiként személyesített meg, amikor is aztán a mennybolt kép-

zeltetett nőiség nek, mint az egyiptomiaknál is, ha ellenben az ágas kétágú volt, akkor ez volt nőiség ként fölfogva s az égbolt képzelgetett hímségnek. Mindez azután természetesen függött össze azon főntebb szintén már szóban volt és rajzban is ábrázolt, fejfelé fordított ember-növény alakkal, aminthogy a növény tövénél viszi magába táplálékát, az ember pedig fejénél. Viszont az ősi, még legkezdetlegesebb kunyhók teteje annál könnyebben hasonlíthatott össze az égbolttal, hogy hiszen ezek, ugyanúgy mint a földbe vájt gödör-lakok is, mindig kerek alaprajzúak voltak és utóbbiak ki- és bejáróját fiatal, ágcsontos fatörzs képezte (a létra őse), a kunyhók tetejét meg középen fiatalabb fából készült oszlop tartotta, amelynek csak koronáját, lombját nyesték le, de többnyire a maga helyén, tövével, gyökereivel a földben, volt meghagyva, avagy még koronáját és lombját is meghagyva, a kunyhót tehát még élőfa törzse köré készítették úgy hogy a fa első elágazása két- avagy háromágú villaként tartotta a kunyhó karókból képezett vázát. Ami tehát a mesebeli „égígérő fa” vagy „Égbe érő fa” regeindítékot hozta létre. Magától értetődő dolog, hogy az így, élőfa köré szerkesztett kunyhó tetején is kellett meghagyasson nyílás, amelyen át a kunyhó levegőt kapott valamint világosságot is, amelyen át a füst távozott, de ahol a kunyhóból ki és a fára fölmászni is lehetett, ami annál inkább hozhatta létre az „égígérő fára való fölmászás” ismert magyar meseindítékunkat. Amihez tehető még, hogy utóbb hatalmas törzsfőnökök, fejedelmek, azaz mesebeli „királyok”, még mindig készíthettek maguknak nagyobb de élőfa törzse köré lakot, amely lak tehát már elég nagy is lehetett. Mi több, mivel népmeséinkben néha arról is van szó hogy a mesehősnek a király számára a fa gyümölcséből kell lehoznia, ez még arra is mutat, hogy ilyen lakok valamikor gyümölcsfa törzse köré is épülhettek. Sőt épülhettek ilyen lakok még úgy is, hogy lakóhelyek még följebb, a fa ágai közé is készültek, aminthogy ismeretes, miszerint kezdetleges népek lakásaikat napjainkig is készítették fák ágai közé, anélkül hogy lent a törzs körül is lett volna lak. Amely ágak közötti lakokba létrával avagy fonott vagy gúzsolt kötélhágcsóval jártak föl és le. Emlékeztetek itten az „Aranymadár” népmesénkre, amelyben öregemberről van szó, aki házacskája

magas fa ágai között van, ahova a mesehős az öregember leeresztett kötélhágcsóján megy föl. Bizonyoságként fölhozom itten hogy Dr. Karl Weule „Leitfaden der Völkerkun de” (Lepzig und Wien. Bibliographisches Institut, 1912.) című művében említi, hogy Új-Guineában a bennszülöttek fákra is építenek lakóházakat, amelyekbe azonban inkább csak hálni járnak. Amikor is a följáró könnyű létrát maguk után természetesen föl is húzzák.

Toroczkai-Wigand Ede „Régi kert és művesei” (Budapest, 1917.) című, kincset érő, művében ír régi kertjeink száldokfákra (= hársfákra) épülő egykori nyári mulató házacskáiról: „Szokás jára, hogy száldok ágait mesterségesen növeszték, hajtogatók mindaddig, amíg ágaik alkalmassá levének mulatóház kialakítására. Pálffynak is vala pozsonyi kertében órjas filegóriás (kerti ház) száldoka. Kétfelől grádics (lépcső) vitt karfás, könyökös folyosóra”. Mi más ez mint sok ezer év előtti, fára épült lakóház késői maradványa, de amely maradvány is ma már feledésbe ment és amelyről ma már csak régi följegyzésekből szerezhetünk tudomást.

Főntebb is már említve volt az *oromo* nyelv *balaké* = távoli villámlás szava, amely tehát tulajdonképpen *villogást* jelent. Ezen tehát fény jelentő de a magánhangzós szónak pontosan megfelel az olasz *baleno*, *balenare* = villámlás, villamás, villámlani, villanni, továbbá a *bagliore*, *abbagliante* (balyóre, ab-balyante) = fény, fényes, vakítóan fénylő szó. De megfelel ezeknek a finn *valo* = világosság, fény szó is, habár itt már a *b* helyén *v* áll, ami már egyrészt a magyar *világosság* és *villám*

szóhoz vezet át de egyúttal a szumer *vul* = tűz szóhoz is, ami a *Vulcanus* azaz Vuk-kán = Tűz-király vagy Tűz-isten és Villám-király, Villám-isten névre is átvezet. Említve volt a szláv *pálit* = tüzet gyújtani szó is, amely szintén a magánhangzós és pontosan egyezik a rómaiak *Pales* tűzistensége nevével de egyúttal az olasz *baleno*, *balenare* szóval is. A *Vulcanus* névvel és a szumer *vul* szóval viszont pontosan egyezik a latin-olasz *fulgidus-fulgido* (fulgidusz-fuldzsido) = ragyogóan fényes, valamint a latin *fulgur* és az olasz *fulmine*= villám szó. Viszont az *i* magánhangzós magyar *villám*, *villog*, *villan* szavaknak, de ismét *b* mássalhangzóval, meg a német *blinken*, *blitzen* = villogni, villámlani és *Blitz* = villám szavak felelnek meg. De egyeznek mindezekkel a német *Blick* és *blicken* = pillantás és pillantani szavak is, csakhogy e német szavak már kopottak, magánhangzókihagyásosak, holott a magyar *pillantás* és *pillantani* szavak első mássalhangzója után az *i* még ott lévén, ez azt mutatja, hogy e német szavak is valamikor még *billicen*, *billicc*, *billikk*, *billikken* alakúak kellett legyenek. De ezen kívül is a magyar *villám*, *villan*, *pillantás* szavak és a *pilla* (szempilla) szavak között okszerű jelentési és hangzási összefüggés van, holott a német *Blitz*, *blitzen*, *Blick*, *blicken* (blicc, bliccen, blikk, blikken) és a *Lid*, *Augenlid* = pilla, szempilla szavaknál a hangzási összefüggés már hiányozik. Ugyanis: a *szem* fényes lévén, ezért a *pillantás* valóban *villantás-szerű*, de a *pillantást* apilla eszközöli s ezért a magyarban a *pillantás*, *pilla* és *villanás* szavak is okszerűen azonos hangzásúak is. A *pilla* a pillantáskor *pillantó*, *pillogó* mozgást végez, ami viszont, mivel a pillák lapocskák, ezért a *pilla* a *pille*, vagy *pillangó*, szárnyaival is összehasonlíttatott, mert ezek is lapocskák és szintén *pillangó* mozgást végeznek. Úgyhogy tehát az okszerű összefüggések itt is megvannak, de ami a németben nincsen meg, mivel itt a pillangó neve egészen más szóalakú: *Schmetterling* (smetterling). Csakhogy mivel a német *schmetter* igének csapkodni, csapkodva összezúzni *értelme* van, ebből kitűnik, hogy a német *Schmetterling* szó a pillangó vagy pillongó szavunknak csak rossz lefordítása. Vagyis: itt is újból azt láttuk, hogy a magyar szavak egymással szinte a végtelenségbe folytatódó összefüggésekben vannak –

ami ősnyelvben természetes jelenség – de ami árja nyelvekben alig avagy igen keveset van meg, azért mert ezek sokkal újabb keletű és keveréknyelvek, amint ezt Nagy Géza tudósunk „Turánok és árják” című cikkében már elég régen megírta amelyekben a szavak kevéssé fejlődtek egymásból, hanem innen-onnan származólag kerültek egymásmellé.

Továbbá: *pille*, *pilla*, *pillog* szavunk a *libeg*-nek csak megfordítottja, de csak megfordítottja a *lap* szavunknak is, de azért *i* magánhangzós mert az *i* hang ős nyelvünkben kicsiséget is fejezhetett ki, úgyapíliá, mint a *pille* szárnyai, pedig *kicsinyek*, és amely *i* hang *kicsi* szavunkban is megvan.

Megjegyezendő még az is, hogy úgy a *villámlás* mint *pillantás*, valamint minden *villanás* is: *pillanatnyi* ideig tart, ami tehát nyelvünkben *ki* is fejeződik. Kifejeződik *ez* némileg a németben is, mivel a *Blitz*, *Blick*, *blinken*, *blicken* (*villám*, *pillantás*, *villanás*) szavak egymással azonosak, de csak azért mert ezek ősnyelvünkéből átvételek, ellenben a *Lid* = *pilla* és *Schmetterling* = *pille*, már teljesen más szóalakok. De nem fejeződik *e* dolog ki sehogy sem például az olaszban, ahol *folgore*, *fulmine* = *villám*, *baleno* = *villanás* de *sguardo*, *occhiata* (zgvardo, okkiáta) = *pillantás*, *ciglio* (csilyo) = *pilla* és *farfalla* = *pille*.

Mivel a *pillantás* a fényes *szem* villanásával is jár és ezért a szintén *villanással* járó *villámlással* is összehasonlíttatott („villámló tekintet”), ezért a legmeglepőbb egyezés a következő is: a latinban *fulgur* = *villám*, az oromban meg betűszerint azonosan *fulgurá* = *szempilla*; az olasz szótárban a *ciglio* = *szempilla* szóval fordítva. Ami szerint, bár a szótár ezt nem mondja, valószínű, hogy *e* szónak az oromban *pillantás* értelme is van, Az elmondottakhoz tehető, hogy a oromban *belbelu* = *láng*.

Ezen *fui-*, *uul-*, *bal-*, *bel-* tüzet, *lángot*, *fényt* jelentő szótó megfordítása adja a magyar a *lángra* is vonatkozó *lobog*, *lobban*, *lobbot vet* szavainkat. Habár itt *a* magánhangzó helyett *o* van, de viszont a görög *lampein* = *villámlás*, olasz *lampa* ugyanaz, amely szavak csak *mp-s* kiejtésűek és a ma nemzetközi *lámpa* szó eredetét képezik, de az említett *lobban*, *lobog* szavunk rokonai is.

Egészen magától értetődő a repülés, szállás, palóc szócsportbeli szóval lebegés, libegés, összefüggése a könnyűséggel, könnyedséggel. A könnyűség nek közvetlen palóc szócsportbeli megnevezése a mai magyarban nem maradt ugyan fönn de megvan a finn *lieve* = könnyű szóban valamint a *lievitte* = könnyit, enyhít szóban is. De amely finn szavakkal betűszerint egyezik az olasz *lieve* és a latin *levis* = könnyű, enyhe szó, valamint a latin *levitas* = könnyűség. *Száll, szállong* szarmata szócsportunkbeli szavunk értelem azonos a *lebeg, libeg* palóc szócsportbeli szavunkkal. Nem véletlenség tehát hogy az oromo nyelvben *szalpa* = könnyű (az olasz szótár a *leggiero* = könnyűszóval fordítja). A lélek is könnyű, szállóvalaminek képzelgetett és képzelgetik. A finnben *szielu*, a németben *Seele* (széle) = lélek, ami egyrészt a *szél*, másrészt a *szellem* régiesen *szellet*, szavunkkal egyezik és hogy mind e lélek jelentésű szavak a *szél* szavunkból származnak ezt azon pontos párhuzam teszi kétségtelenné, hogy a latin *anima* = lélek szó is a görög *anemosz* = szél szóból származik, ugyanúgy mint a szláv *dusa, duh* = lélek szó a szláv *duh, dah* = szellet, fújás, lélekzet szóból.

A pilla vagy pillangó is: *szállongó* és könnyű s mert kis testéhez képest nagy szárnyai vannak, őseinknél a lélek egyik jelképévé lett. A görögben is a *pszühé* szó egyaránt jelent lelket és lepkét Egyébként pedig nyelvünkben is a *lélek* és a *lepké* szó egymáshoz közel álló, csak hogy e *lélek* azonosmássalhangzós szó (*l-l*), de ilyenként is tekinthető palóc szócsportbelinek. De rokon így a *lebeg* és *levegő, lehellet* szavainkkal is, a lélek pedig mindenkor légies valaminek képzelgetett. (Föl kellett tűnjön az olvasónak, hogy többször hozok ismétléseket is. Ennek oka azonban, amint ezt föntebb is egyszer már írtam, nem csak az, hogy e művem hosszú éveket át írom és így megcsúsznak, hogy feledem miszerint valamit egyszer már megírtam, hanem az is hogy a fölhozott szavakkal kifejeződő eszméknek gyakran sokféle elágazódásai, összefüggései vannak, amelyeket az olvasónak mind emlékezetében tartania alig lehetséges, amiért az ismétlések hasznosak; hogy általuk a mondotthoz bizonyítékot is adjanak.)

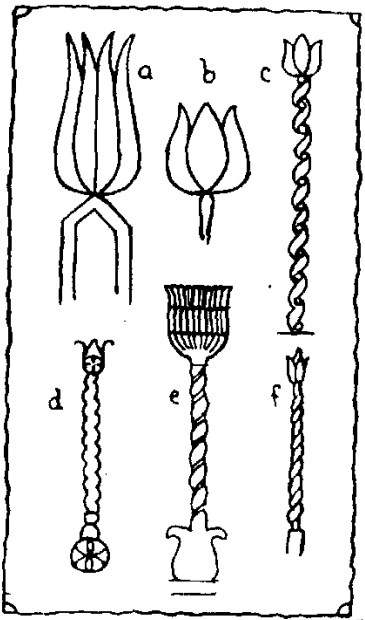
Őseinknél az illatos virágok, illetve a szálló illat maga is, költőileg szintén a lélekkel azonosított. A jó illat természetesen jó lélekkel, a rossz szag, bűz pedig rossz, gonosz lélekkel. Amely fölfogást azon valóság okolja meg, hogy ahol rend, szorgalom és tisztaság van, ott csak jó illat van, de ahol lustaság, rendetlenség, hanyagság van, ott tisztátalanság is, amivel jár mindig mindenféle rossz szag, bűz is. A tisztátalanság pedig mindenkor káros is, amiért is megokolt, hogy például a rossz szag gonosz szellemmel azonosíttasson, mivel tudjuk hogy őseink a jót, igazságot valamint a rosszat, álnokságot és így a betegségeket is, megszemélyesítették, jó illetve rossz szellemekként, de egykori magas szellemi műveltségünk idején csak költőileg, míg később, a műveltség hanyatlásával, ilyen szellemek tényleges tétezése váltott hiedelemmé, vagyis babonává. Az is pedig tény hogy a betegségek fészke s eredete – de a gonoszságé is – rendszeren ott van ahol lustaság, hanyagság, munkakerülés és tehát tisztátalanság, piszok is uralkodik. így azután például az olyan babonák is keletkeztek, hogy a rossz avagy beteg embert gonosz szellem „szállotta meg”, avagy több gonosz szellem is, de amelyet avagy amelyeket, belőle „ki is űzhetni”. (Például Biblia. Márk Evangéliuma, V. rész.) De amely „kiűzés” eredeti értelme még az volt, hogy a gonosz embert tanítással avagy kényszerítéssel, büntetésekkel meg is javíthatni, valamint beteget is okos eljárásokkal, tanítással, orvosságokkal meg is gyógyíthatni: belőle a gonosz szellemet kiűzhetni.

Úgy hiszem tehát hogy, miként a tulajdonképpeni magyaroknál Tündér Ilona szent virága a gyöngyvirág volt, a székeleknyeknél a szekfű, az őstörököknél a rózsa, a jászoknál az iszalg és jázmin, úgy = palócoknál a lilium, amely virág neve nálunk valamikor *lili*, *liliana*, vagy akár *iliana* alakú szó lehetett, amelyet azonban ma latin hatás következtében ejtünk *liliumnak*, holott például a szerb-horvátban neve ma is *liljan*. Amihez tehető, hogy a görögben a tulipán neve *lalé*, az albánban meg *lule* = virág. (A finnben *lilja* = lilium.) Amely utóbbi két szóban azonban, úgy hiszem, már elferdülés is van, mivel szerintem eredetileg a kellemes *illat* és így a kellemes illatú virágok *i* vagy *e* magánhangzós nevéük voltak, a rossz szagok

ellenben *a*, *o* vagy *u* magánhangzósak (magas, illetve mély hangzósak). Igazolhatja e véleményem az, hogy a baszk nyelvben *lili* = virág, amely szó egyezik a *liliom* nevével, a virágok viszont általában kellemes illatúak. Vogul rokonaink nyelvében *lili* = lélek, de ugyanígy a szumerban is *lilla* = szellem, lélek. Viszont a nem éppen kellemes szagú hagyma és fokhagyma (amelyeknek virága sem kellemes szagú) neve lehetett valamikor *o*, *a*, *u* magánhangzós vagyis *ol*, *hol*, *al*, *hal*, *ul*, *hul* szóalakú. Amit igazolnak a következők: Latin *allium*, *hallium* = fokhagyma, *halitus* = szag, lehellet, szellő, latin-olasz *olire*, *olere*, *olezzo* (olecco) = szaglani, szag, de inkább a kevésbé kellemes szagokra vonatkozóan. Másrészt a latin *halitus* szó csak a mi *lehel*, *lehellet* szavunknak megfordított kiejtése; a szag pedig lehellethez hasonlított; mondás: „az ibolya jó szagot lehel”. Vagyis: az illat a virág lehelleteként fogatott föl, de ugyanígy azonosított egymással a *lélek* és *lehellet* is, ami tanúsít e két szó azonos alakja, valamint „Kilehelte a lelkét” = meghalt, mondásunk, de amelynek meg pontos megfelelője a latin-olasz *spirare* (szpiráre) = meghalni, holott a *spiritus* szó egyaránt jelent lehelletet, szellőt, szellemet. Aminthogy a magyarban is *szellem*, *szellet*, *szellő*, *szél* szavaink azonos alakúak. Viszont latin-olasz *respirare* = *lélekzeni*, amely szavunk meg *lélek* szavunkkal azonos.

Népművészetünk elég általános indítéka a liliom, habár ezt ma többnyire tulipánnak szokás nevezni, de láttuk már „Török” fejezetünkben is, hogy sok mindent, aminek tulipánhoz semmi köze, mégis „tulipán”-nak nevezik. Az olyan alak is amelyet alábbi rajzon *a*-val jelöltem, nem tulipán hanem liliom, és különösen szironyozással díszített börtüszőkön általános. Magyar szücsök, szíjjártók készítménye tüszőkön de ezeket ma többnyire már csak oláhok viselik (habár még ma is magyar szíjgyártók és szücsök készítik és árulják). Megvan ezen alak szűrhimzésekben is. (Lássad alább egy dunántúli szűrlebentéje [gallérja] himzsmintájából vett részlet, amelyen szintén liliomot látunk. Az egész minta megvan gyűjteményemben. E szűr az egykori „Budai Színkör” színpadruhatárában volt, ahol még az első világháború előtt rajzoltam több részletét le.). De megvan népművészetünkben a tulipán

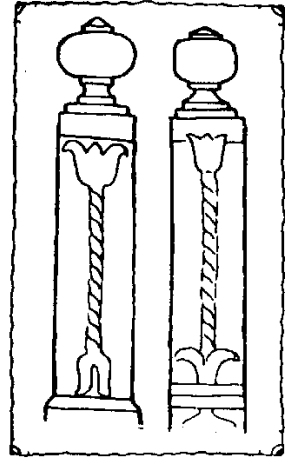
is, csakhogy ennek ábrázolásmódja inkább olyan mint a fönti rajzon *b*. Igen érdekes valami azonban a több helyen is előforduló csavart szárú liliom. Ma ezt főképp kapuoszlopokon (kapubálványokon) és kapufélfákon találjuk. A fönti rajzon *c*. Néprajzi Értesítő 1911. 158. oldal. Rábaszentmihály *d*. Népr. Ért. 1906. Győr vidékéről. *f* azonban tetősarok-pózna, amit „házcsúp”-nak és „nyárs”-nak is neveznek. (Népr. Ért. 1910. 194. old.). Sokszor a virágok olyan hogy nem határozható meg, tulipánt avagy liliomot akar-e jelenteni (*d*), máskor meg valóban tulipánszerű de liliom-eredetére hosszú szára mutat, lévén a természetben a liliom szára néha méternyinel is magasabb, holott a tulipáné félméternyinel nem több. Ellenben a rajzon *e* vel jelezett, több székelykapun meglévő virágok sem tulipánhoz, sem liliomhoz nem hasonlít, és hogy mit ábrázol, eddig még senki sem fejtette meg, habár tény hogy a tengeri krinoidákhoz volna hasonlítható, csakhogy ezeknek sincsen olyan csavart szára mint e sajátságos ábrázolatnak, amelyet csakis e csavarodó szára miatt, összehasonlítás kedvéért teszek ide. (Népr. Ért. 1909., 18. *b* tábla). A csavaros szárú liliomot

o- eredetére hosszú szára mutat, lévén a természetben a liliom szára néha méternyinel is magasabb, holott a tulipáné félméternyinel nem több. Ellenben a rajzon *e* vel jelezett, több székelykapun meglévő virágok sem tulipánhoz, sem liliomhoz nem hasonlít, és hogy mit ábrázol, eddig még senki sem fejtette meg, habár tény hogy a tengeri krinoidákhoz volna hasonlítható, csakhogy ezeknek sincsen

olyan csavart szára mint e sajátságos ábrázolatnak, amelyet csakis e csavarodó szára miatt, összehasonlítás kedvéért teszek ide. (Népr. Ért. 1909., 18. *b* tábla). A csavaros szárú liliomot

azonban a legtökéletesebben az alábbi rajzon láthatjuk, kapubálványon, Tiszahát vidékéről Ung-megyéből, ahonnan a fönti tető nyárs is való. Ezen legtökéletesebb csavarodó szárú liliommal (Népr. Ért. 1910., 195. old.) kapcsolatban az illető cikk írója Deák Geyza is igen helyesen megjegyzi, hogy ahol a kapufélfára (illetve bálványára) tulipánt faragnak, ezt annak csak tövére faragják ki (amit rajzban is bemutat), de ahol liliomot, ott ezt annak egész teste hosszára; természetesen azért mert a tulipán szára rövidebb, a liliomé magas. Említi a cikkíró is e liliomalakok sodrott szárát. Hogy e szár ilyen csavarodó volta mit jelent, megfejtteni nem tudom de bizonyosnak tekinthető hogy ennek valamilyen jelképes értelme volt, mert hiszen a természetben a virágok szára sohasem ilyen

Régóta sejtettem hogy a csavartszárú liliom ábrázolatnak, a népünk által oly következetesen (tehát bizonyára ősi hagyomány alapján) és annyiszor ismételten alkalmazása – de aminek megfelelője semmilyen virágnál nincsen meg a természetben – valamilyen oka, jelképes értelme kell legyen. A megfejtést íme; most 1973-ban, egészen véletlenül, újságcikkekből tudom meg Élettani (biológiai) tény tehát!

A csavart szár tehát tulajdonképpen az élet de az anyagi, a testi élet, a folyton, folyvást ismétlődő megújuló, megújuló élet jelképe volt, az öröklődés, az öröklődő sajátosságoké is. Viszont az ilyen szár tetején, tehát afölött, ábrázolt liliom meg a lelket jelentette, jelképezte. Másutt elmondottam, hogy őseinknél az oly kellemes illatú fehér liliom (de más virág is, mint például gyöngyvirág, rózsa) a lélek jelképe volt, azaz hogy tulajdonképpen az illat volt, költőileg, azonosítva. A kellemes illat; a kellemetlen, a bűz, a gonosz lélekkel, az „ördöggel”, ami később, a szellemi műveltség hanyatlásával, költőiségből babonává, babonás hitté is romlott. Mínd amely dolgot azon-

ban – holott népünk már feledte – de nyelvünk szavai máig is világosan bizonyítják: *Il/an*, azaz elszáll, *illat* és *liliom* szavaink hangtanilag egymással azonosak, ugyanúgy mint *lélek* és *élet* is (tájszólásokban *lilek* és *ilet*).

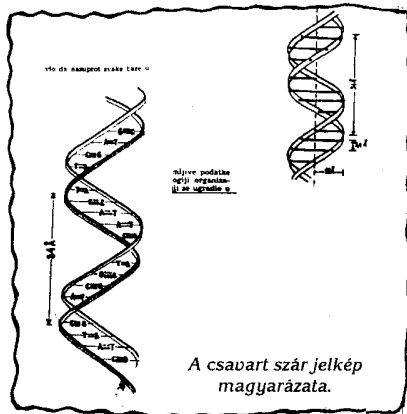
Elmondottam pedig annak helyén azt is hogy mai *liliom* szavunk csak újabban, latin hatás következtében változott ilyenné, míg régiebb alakja *lillion* volt. Mind amely szavak ős-töve = *il, él, lil, lél* volt, amelyből a *lehel*, *lehellet* szavunk is származik. Ma is mondjuk hogy „a liliom jó illatot lehel”.

Mindenesetre tehát: a csavart szár és fölötte a liliom: az *élet* jelképe volt.

De miért ábrázolták, tették e jelképet főképp a kapura? Talán ezért: Népünknel régebben a kapu minden faragványa jelképes értelmű volt és így a kapu az egész háznak, a háztájnak és lakóinak is jelképe volt. Kifejezhette, mutathatta a tulajdonos törzsi, nemzetiségi hovatartozását és gondolatvilágát, eszmekörét, elveit.

Mai nyelvünkben a *háztáj* szó a ház, udvarház előtti virágoskert és a gazdasági épületek összességét jelenti, de ugyan-
 ezt Erdélyben *élet*-nek is nevezik. Például ha azt mondják: „Ez Barta János élete.” Ez ugyanannyi mintha ezt mondanák: „Ez Barta János egész háztája”.

Lehetséges ugyan hogy e szóegyezés csak véletlenség de lehetséges hogy nem véletlenség 1977 -ben került kezembe az amerikai National Geographic

folyóirat szeptemberi száma. Ebben, cikkben részletesen írva ezen gúzsolt avagy spirális alakzat létéről, okáról, élettani voltáról. Ugyanott pontos ábrázolatai is vannak. Amelyek pontosan egyeznek a korábban általam is bemutatott magyar liliomábrázolat csavart szárával de ugyanígy egyeznek a még

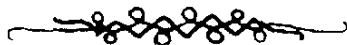

fentebb bemutatott asszír ábrázolatával is. Amit az asszírok bizonyára vagy a szumerekől avagy valamely más ottani ősnépüktől örökölték.

Részemről a hiba az, hogy sohasem gondoltam arra, hogy a népet magát kérdezzem ki, holott hiszen a hagyományokból, ha e-

zek ma bármennyire elferdültek is már, de mégis még sok mindent ki lehetett volna következtetni Mentségem csak az, hogy Magyarországon jártamkor még igen fiatal voltam, a néprajzi tudományban még kiképezetlen, amiért is akkor még csak művészeti szempontból gyűjtöttem. Sokkal kevésbé menthető azonban gyűjtő néprajztudósaink részéről, hogy a népet az illető indítékok (motívumok) felőli szájhagyományok felől kikérdezzetni s mindent pontosan följegyezni, elmulasztották.

Ezen ung-megyei kapu-bálványokra vonatkozólag azt kell még megemlítenem, hogy ezek fej része tökéletesen mákfő alakú – amit Deák Geyza is kiemel – és hogy Perrot és Chipiez a „Histoire de l’art” című nagy művében a jeruzsálemi templom *kapuja* előtt a Biblia szerint állott két bronzoszlop, = Jakin és Boasz, rekonstrukciója rajzán – amint ennek az említett műben bárki utána nézhet – ezen mai magyar ung-megyei kapubálványokkal minden csodálatosan egyezik. Azon két oszlop feje is mákfőalakúra rekonstruálva, az oszlop testén pedig szintén hosszúszerű liliomok vannak, habár nem csavartszerűek és mivel az oszlop hengerdedre rekonstruálva (holott a miéink négyszögletesek), ezért a hosszúszerű liliomok rajta köröskörül vannak.

A

vul szónak villám és tűz értelme egyaránt lévén, eszerint érthető, hogy a szumerek villám- és tűzistensége is, *Vul* néven nevezetett. Amely név származéka a rómaiak villám- és tűzistensége Vulcanus, másként Volcanus, neve is. Ezen *vul* szóval mindenestre *villám* szavunk is egyezik. Az őseMBER a tüzet legelőbb a villámcsapás által gyújtottban és a tűzhányó hegyek által kivetettből ismerte. A tűzhányók tüze – amely hegyek mélyében a rege szerint Vulcanus kovácsműhelye van, nem is más mint az Égből a villámban a Földbe lecsapott tűz. Amiért is a Vulcanus-Prométeosz-Héfaisztosz istenség az égi tűz földrehozójaként is tiszteltetett. Hogy ugyanis Vulcanus, Prométeosz és Héfaisztosz vagy Hefesztosz egymással azonosak, ez eléggé ismeretes. Mi viszont utóbbi nevében *hő*, tájzólásos *hé* szavunkra is ismerhetünk. A mythiszok szerint ezen tűz- és villámistenséget Zeusz-Jupiter avagy Hera-Juno vetette illetve taszította volt le az Égből a Földre, amikor is ő ballábát törte és sánta maradt. De vajon miért mondatik, hogy éppen ballábát? Ebben valamely palóc szójátékot sejtethetünk mert a palóc szócsoporthoz *láb* szónak a *bal* szó csak megfordítottja. E sánta görög-római istenségnek viszont pontosan megfelel a mi népmeséink „sánta ördög”-e, mivel a legtermészetesebb dolog, hogy a tűzhányók mélyében, tehát a föld alatt tartózkodó kovács- és tűzistenség a kereszténységben ördöggé lőn változtatva. Az viszont tény, hogy a Föld mélyében levő tűz a Napból azaz tehát az Égből származik mert hiszen maga a Föld is a Napnak elvált része, a Nap pedig az Égen jár de sőt a Nap maga is, és ennél fogva tüze is, az örök Mindenségből vagyis az Égből származik; mind ami az Ég e magyar neve és az *ég*, *égni* igénk azonos voltában ki is fejeződik, ugyanúgy mint a görög-latin uránosz, uránia és urere szintén Ég és égni értelmű szavakban is.

Úgy a rómaiak mint a görögök ezen tűzistenségüket kovácsnak is képelték, valamint a kovácsmesterség fölhalálójának is. Ami azért természetes mert a kovácsmesterség a tűzzel közvetlen összefügg, de összefüggött ez a tűzzel már a vas és a réz megismerése előtt is, a Kőkorbán, mivel e mesterség a tűzkövel vagyis a kovával, a tűzgyújtáshoz is használt e kövel,

szintén összefüggött, amely *kovából* a kőkorbéli ősök *kovácsai* azaz *kovásai* a szerszámokat és fegyvereket készítették volt. De eszerint természetes, hogy az ősök kovával foglalkozó kovácsai a tűzgyújtáshoz, tűzgyújtó szerszámok készítéséhez is kiválóan értettek. Mind ami azt is megokolja, hogy úgy a görögök mint a rómaiak ezen tűzistenségüket még nagyügyességű szerszám- és fegyverkészítőként is tisztelték, sőt ezermesternek is tartották. De azonosul így ezen tűzistenség nemcsak a mi „sánta ördög”-ünkkel, hanem a finn mythologia Ilmarinen nevű nagy kovácsával és szintén ezermesterévei is Aki a finn rege szerint ugyanúgy szép leányt kap nőül mint Vulcanus-Hefesztosz Venus-Afroditét. Azon mondák viszont, amelyek szerint a tűzistenség a tüzet az Égből hozza le: a villámcsapás által a Földre származásának csak másképpen való jelképezése volt de értelmében a tűzistenségnek az Égből való ledobatásával azonos.

A tűzhányó hegyeket ma is nevezik *vulkán*, *volkán* néven, nálunk pedig van Torontál-megyében *Volkány*, Brassó-megyében *Volkán* nevű falu, Alsófehér-megyében *Volkán* hegy, Hunyad-megyében *Vulkán* hágó.

Palócok lakta táj kellett legyen azon Debrecentől északra fekvő vidék is, amely az *Ecsedi-lápot* és a *Bálkány*, *Nyír-Béltek*, *Balsa*, *Balmazújváros*, *Polgár* és *Palkonya* helységet foglalja magába.

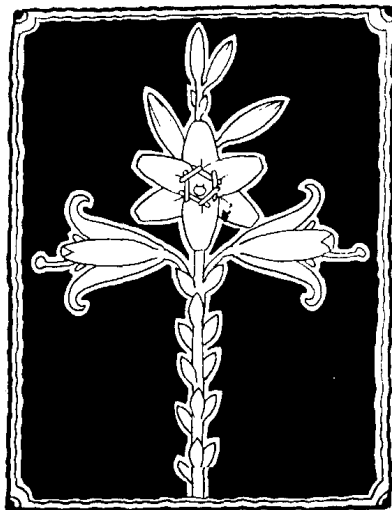
Az Ókorban több olyan nép- és helynevet találunk, amelyet palóc eredetű törzsektől származónak is tarthatunk, habár természetesen a nevek véletlenségből is lehettek palóc alakúak. Észak-Afrikában létezett *lit* nevű nép, amelyet az egyiptomiak *lebu-nak* neveztek, és amelyről *Libia* is nevét kapta. E névvel tökéletesen egyezik a dalmáciai *liburnok* neve III Tigrát Palazar asszir király ékiratain említi, hogy a szíriai Árpád nevű város bevétele után: *Buda*, *Bela* és *Ilil* nevű törzsekből számos férfit ejtett foglyul. Thessaliában a *Pelion* hegy tájékán *lapita* nevű név említetik. Északon ma is él a *lapp*, velünk nyelvokon nép A lapiták egy vidéke *Peleton*-nak neveztetett, ahol, *Phalara* (falara) nevű város is állott. Itáliában létezett *faliscus* nevű nép, Etruriában *Faleri*, Campaniában *Falernus* nevű város.

De az említett *Ilil* nép e nevével, amelyre egyébként a dalmáciai egykori ilir-ek neve is hasonlít, visszatérhetünk a *lilium* hoz, e különösen kellemes *illatú* virághoz, vagyis Tündér Ilona nőistenségünkhöz is, akit palóc őstörzseink e virággal is jelképeztek volt. *Illan* igénknek száll, elszáll volt alapjelentése, azaz tehát *illó*, elillanó valamire, vagyis tehát a szagra is vonatkoztatott, mivel ez is szálló, elszálló valami; azt pedig tudjuk, hogy a tündérek is szálló, illó (más palóc szóval *libegő*, *libben* ő, *lebegő*) lényeknek képeltettek. De szálló valami a *lehellet*, a *levegő* is, a virágok is pedig *illatot*, levegő-szerű, *lebegő* valamit *lehellnek*. De a *lehelléssel*, *lélekzéssel* azonosítottatott a *lélek* is, amely szintén szálló s a halálkor a testből *elillanó* valaminek képeltetett. Említém hogy a vogulban *lili*, a szumerban *lilla* = lélek, szellem, valamint hogy szellem szavunk is a *szellet* és *száll* szavainkkal azonos. Ill igénk pedig csak egymássalhangzós alakja az azonosmássalhangzós *lil*, *lél* és *lélek* szóalakoknak. Világos tehát, hogy az *Ilona* név is (másképp: Iliana, Helena, Elena), bár volt életanya értelme is, de a régi *-on* képzővel és a régi, ragként a szó végén állott névelővel: *illon-a* = az illó, a szálló értelmet is magába foglalta. Aminthogy mi már több esetben is láttuk, hogy ősisetségnevei olyanok voltak, hogy több, de az illető istenség kultuszával összefüggő valamit is kifejezhetek, mint ahogy például *Mag* (Magor, Magyar) Napistenünk e nevének is volt *mag*, de egyúttal: *nagy*, *magas*, fenséges és még boldog értelme is

Több, különösen ibolya-, violaféle virág neve: *lila*, *lilla*, amely nevek bár vonatkoznak a lila színre is, de mivel e virágok illatosak is, ezért e nevük ősnyelvünk *ill* = illat szavával, de amelynek még *száll* értelme is volt, szintén összefügg, csakhogy észre kell ezek szerint vennünk még azt is, miszerint a *lila* szín e neve is közvetlenül ősnyelvünkéből kellett származzon. Egyébként pedig a *viola* is palóc szócsoporthoz tartozó szó: *v-l*; láttuk pedig, hogy a *v-l* avagy *l-v* alakú szavak nőiségi jelentésűek voltak (völgy, vallis, levél). De *l-v* alakú a *levcoi* vagy *levkoe* nevű violaszerű virág ez elnevezése is. Mind amely virágok szinte kivétel nélkül lila, fehér avagy sárga színűek. Úgyszintén a liliumfélék is főképpen fehér, sárga vagy

lila, kékes lila színűek. Piros színű ilyen virág csak kevés fajta van. Úgyhogy ebből is az következtethető hogy a palócok kultusz-színei a zöldön -a növényzet és a levelek főszínén kívül még a fehér a lila és a sárga voltak.

Megemlíthetők még a következők: A szíriai *Libanon* hegység e nevét a sémíta-arab *libnan* = fehér szóból származtatják, annak havas csúcsai miatt. E szó pedig a mi régi *béla* = fehér palóc szócsoporthoz tartozik, ugyanúgy mint a szláv *bélo*, *lo* = fehér is. Láttuk viszont, hogy régi nyelvünkben *valkó* is fehérét, albinót jelentett, úgyhogy következtethető miszerint a német *weiss* = fehér szó is valamikor *velsz*, *válsz* kiejtésű lehetett. A hattyú és a lilium jellemző színe is a fehér. (3351. oldal ábra)

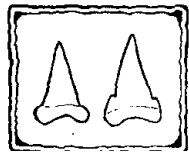
A palócok egyik nemzeti fegyvere lehetett a nyíl is, habár ennek palóc szócsoporthoz tartozó neve mai nyelvünkben nincsen is meg, viszont megvan más nyelvekben, így a görögben *bélasz*, a németben *Pfeil*, a franciában *fleche* (fles) = nyíl; amely szavak avaros kiejtése az olasz *freccia* (freccsa) = nyíl, de ezek alapján a nyíl őspalóc neve is kikövetkeztethető. Ugyanis népünk a villámot ma is nevezi *Isten* nyilának is, vagyis tehát a villám nyílként is volt fölfogva – de őseinknél természetesen még csak költőileg, mert hiszen természetismeretük, tudásuk sokkal magasabb volt semhogy ilyesmit valóságként képzeltek volna. – Hasonló fölfogás a régi görögöknél és rómaiaknál is volt, akik Zeusz-Jupitert szintén, haragjában villámcsórónak nevezték sőt már a valóságban is ilyennek képelték. Mivel pedig az említett *bélosz*, *Pfeil*, *fleche*, valamint az angol *flash* (flas) szóalaknak még villámlás és villám értelmük is van (például magyar *villan*, villám, német *Blitz* és *blinken* = villám

és villanni), eszerint következtethető, hogy a nyíl őspalóc neve *vil*, *vill* avagy esetleg *vall* szóalak lehetett, aminthogy népünk némelyütt a *villám* szót *vellám*-nak is ejti. Viszont mai népünk, tudásban elhanyagolván, az „Isten nyilát” és a „mennykő”-vet már egymással összetéveszti s a villámot, villámcsapást is nevezi, tévesen mennykőnek, mennykőcsapásnak, mi több még a Kőkorból származó, gyakran található kőbaltaikat, kő lándzsa- és nyílhegyeket is nevezi és véli istennyilaknak. Amely hithez azonban mindenesetre a nyílhegyre többé-kevésbé hasonlító őskori cápafogak valamint a belemnitek is hozzájárultak. Utóbbiak e görög neve kétségte-

Köziakok vagy kőszöcskék, más néven isten nyilak vagy sárkány szájak. Egy kőből (istenhallásnak) megkövesedett maradványai. Rajzokban azt hitték, hogy létezik a villámcsapás, a sárkány és a göcsök elterjedése; továbbá, hogy ezek a szájak, a kő a nyílhegy hegye és láthatóan is benne.

e görög neve kétségte-
nül a görög *bélosz* = nyíl szóból származik. Ezen belemnitek is hegyek és egy őskori szépia polip hátpáncélja igen fejlett hegyét képezték. Ugyane hegye a mai szépiák hátpáncéljának is megvan még de már csak kis, hegyes tövissé visszafejlődve. A mai cápák fogai is pedig igen hegyesek és késélesek.

Másik nemzeti fegyvere lehetett a palócoknak a *balta* és a fokos, amelyet népünk *balaska* néven is nevez (lásd korábbi rajzom 1 számát), de a *balta* palóc szócsoporthoz a szó avar megfelelője: *bárd*.

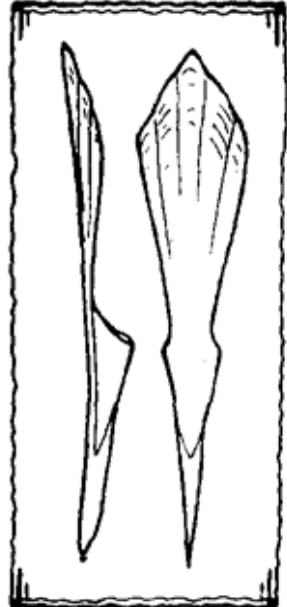
A hegyes és vesszőalakú, hímseggként fölfogható nyállal ellentétben a balta, mivel ez lényegében: lap, ezért nőiségként volt fölfogható, annál inkább a kétélű csatabárd a föntebbi rajzon 2 szám), mivel őseinknél a kettősség és páros számok női-

ség ként voltak fölfogva. Viszont a fokos, amelynek nemcsak lapja, hanem még hegyes ék alakú vagy lecsapott hegyű éket képező foka is van, ezért úgy hímségi mint nőiségi fegyverként volt fölfogható. Magától értetődő tehát, hogy a kunoknak, ős hímelvűek lévén, legfőbb fegyvere a nyíl volt, habár a följegyzések szerint használták a kétélű csatabárdot is. Ellenben a görögök például az amazónokat – akikről mi már tudjuk, hogy a legtúlzottabban nőelvűek voltak – kétélű csatabárdal harcolóaknak szokták volt ábrázolni, de természetesen már csak ősnépeinktől öröklött hagyományból, anélkül hogy még tudták volna, mi köze a lapnak, a kettősségnek, páros számoknak a nőiséghez, avagy hogy afelől tisztában lettek volna, mi a hímelvűség, mi a nőelvűség.

Viszont, aminthogy habár a kunok nemzeti fegyvere a nyíl volt, de használták a kétélű csatabárdot is, úgy az amazónok, bár nemzeti fegyverük a csata bárd volt, de a görögök állítása szerint, ügyes nyilazók is voltak.

De a balta vagy bárd lapja, illetve lapjai, az ajakkal, illetve ajkakkal, sőt bizonyára a női szeméremajkakkal is, összehasonlítottak, mert például a latin *labrum* = ajak szó is a *balta* szó megfordítása. Továbbá a károk Milasza városában *Labrandeusz* hold istenség is kétélű csatabárdal kezében volt ábrázolva. Miután pedig lídiai nyelven az alabárd neve is *labrüs* volt, ezért a tudósok Labrandeusz nevét is e lid szóból származtatják. (Lássad Fáy Elek már többször említett „A magyarok őshona” című műve 133. oldalát.)

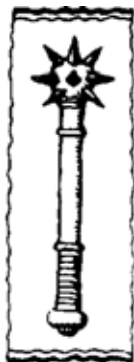
Minden valószínűség szerint a mykenéi műveltség tárgyain látható olyan baltaábrázolatok amelyet a korábbi rajz 3 száma mutat, tulajdonképpen négypengéjű baltát akarnak föl-

Teljes belemnitcsont oldal- és felülnézetben.

tüntetni, bizonyára bronzból valót, habár meglehetősen ügyefogyottan. Ám az akkori művészek ezt jobban ábrázolni még nem tudták. Egyébként pedig az is igaz, hogy négypengéjű baltát helyesen ábrázolni nem is éppen könnyű!

Úgyszintén igen valószínű, hogy a régi magyarok „tollas buzogány”-a, amelynek hat avagy nyolc „tolla”, azaz pengéje: lapja, volt (a rajzon 4), tulajdonképpen a lapok további szaporítása révén, a négylapú baltából fejlődött buzogánnyá. Miután azonban a palócoknál – amint ezt már láttuk -a golyónak (palóc szóval *boló*-nak avagy *bölő*-nek = gömbölyű fadarab, bolyó; lásd Ballagi szótárában) is szerepe volt, de hímségi jelképként (mag), holott a lap, illetve lapok, nőiségi jelképek voltak, eszerint a gömbös ütővégű buzogány hímségi fegyver- és jelképként is szerepelt, míg a tollas buzogány nőiségi fegyver és jelkép maradt, ugyanúgy mint a pengés csatabárdok. Viszont következtethető, hogy a csillagalakú ütővégű, a régi magyaroknál szintén gyakori buzogány, mivel ennek csillaga ékekből képezett volt; szintén hímségi és a kunok és akár a székelyek nemzeti fegyverei egyike is lehetett.

A baltára vonatkozóan föl hozható még, hogy a németben *Beil* (bail) és *Palstab* = balta, bárd.

A régiek fegyverzetéhez tartozott a pajzs is, amely lényegileg mindig lap, amiért is tehát latin neve tévesen *pelta*, mert helyesen *lepta* kellett volna legyen, mivel véd, takar, vagyis palóc szóval: lep.

Nem kétséges, hogy magyar – de palóc szócsoportunkbeli – *világ* (mundus, world, Welt) szavunk a *világ* (például: napvilág, holdvilág, gyertyavilág) = világosság szavunkból származott. Annál kevésbé kétséges ez, hogy ennek pontos párhuzamaként például a szerb-horvátban is szvétloszt, szvijetloszt = világosság, szvét, szvijet = világ (mundus). Ami szerint következik, hogy a német *Welt* = világ (mundus) szó is a mi világosságot jelentő vilagszavunkból származott, amelyet népünk *velag*-, *velagosság*-nak is ejt, de amihez tehető, hogy a finnben is *vala* = fény, *velkkü* = villog, ragyog. Csakhogy mi már tud-

juk, hogy őseink tisztában voltak azzal, hogy Földünk forog, aminthogy ezt vogul rokonaink is tudták, mivel regéikben mondva, hogy Földünk „kerékként forog”.

Úgyszintén láttuk hogy a meséinkbeli „kakas lábön forgó vár” világunkat is jelképezte s hogy e várat azért nevezték még Változó Várnak is mert *változ* igénknek forog, fordul értelme is volt, amely *változ* igénk pedig pontosan egyezik egyrészt a latin és olasz *volta* = fordul szóval, másrészt a német *Welt*=világ (mundus) szóval, de megjegyezhetjük még azt is, hogy *fordul* szavunk csak *r-es* avar kiejtése a palóc *változ* szavunknak. Úgyhogy itt is azon jelenséget kell észre vennünk amely szerint ősnyelvünk bizonyos szavai valamint istenség-nevei is, különböző de egymással kapcsolatban levő dolgokat is jelentettek, ami által az e dolgok kapcsolata ki is fejeződött.

E mondottakhoz tehető még, hogy az angol *world* = világ (mundus) szóban egyesítve találjuk az avar kiejtésű *fordul*, *fo-rod* szavunkat és a palóc kiejtésű *változ*, *volta* szavakat.

VÁLTOZÁSOK, ... LAN

Kiegészítések

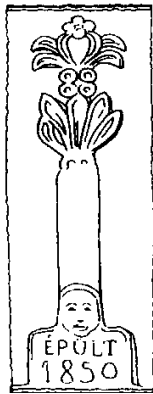
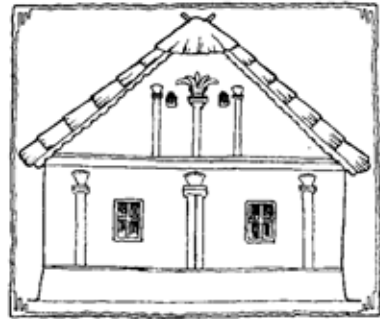
Kül-Tegin ótörök kagán emlékoszlopa keleti ótörök föliratán *bilge* = fehér (lássad: „Ethnographia” 1904., 101. oldal.). Ha tehát régi nyelvünkben „béla gyöngy” = fehér gyöngy és ha a régi magyar *Béla* személynév értelme: fehér, igen szőke, albinó, úgy ez nem származott a szláv *bélo*, *bilo*, *bijélo*= fehér szóból, amint eddig vélték, hanem megfordítva, e szláv szó származik ősnyelvünk palóc szócsoportjából, ugyanúgy mint ezen ótörök *bilge* szó, ugyanúgy mint a kapott és magánhangzókihagyásos francia és olasz *blanc*, *blanche* és *bianco* (blank, blans, biánko) = fehér, szintelen és aminthogy *fakó* szavunk is a *valkó-nak* kopott kiejtése. Említettem hogy az olasz *falco* „falko” = sólyom szó is a mi *valkó*, *falkó* szá-

vunk származéka, mivel a sólyom jellegzetes színe a fakó. A finnben is *valko* = fehér.

Főntebb volt szó a palócok fatiszteletéről és arról, hogy palóc törzsbeli őseink az embert tövével (azaz fejével) lefelé s *ágaival* (azaz lábaival) fölfelé álló, vagyis fölfelé „*ágaskodó*” vagy „égnek álló” *ágasfához* hasonlították volt. (Említem hogy török *agacs* = élőfa.) Míg későbbben a palóc házépítés azon őslakjáról volt szó amelynél régebben a szelement, utóbb a mestergerendát tartotta két, illetve három avagy négy, és két- illetve háromágú *ágas*, és tartja némely igen régi háznál ma is. Ide sorolandó tehát alábbi két adat is: A „Néprajzi Értesítő” 1902. évfolyama 66-67. oldalán olvashatjuk ezeket: „A régi pogány alakok helyett keresztények szerepelnek. Találunk közöttük Illést, angyalt, szent családot, ördögöt stb. Illés próféta a mennyköveit (értsed: villámaid) rendesen oda eregeti, ahol gonosz ember, állat képébe bújt ördög vagy lidérc van. Erre több esetet tudnak: Egyszer egy vadász, midőn csöpög ni kezdett, fa alá húzódott, várva az eső elálltát Véletlenül a fára tekint föl, hát mit lát ott? *Egy emberi alakot, ég felé fordított lábbal*, aki folyton azt kiabálta „lújj meg Illés ha tucc! A vadász elővette puskáját, kivette belőle a golyót, helyette pipaszárat dugott bele s rálőtt az emberre. Eltalálta. Erre az ember rögtön fekete kutyává változott és dögglöten leesett. Ördög volt emberi, formában.” Ezután következik még annak is elmondása hogy Illés próféta a vadászt miképp jutalmazta meg azért hogy helyette az ördögöt lelőtte, holott ez neki magának mind- eddig nem sikerült. De amely részlet bennünket már nem érdek- el. Ez elbeszélés végső romlottsága s okszerűtlensége (lo- gikátlansága) szembetűnő. illés a zsidóknál és a keresztény- ségben a villámszóró, illetőleg nyilazó, Égisten (Zeusz) helyé- be lépett, bár helyettesíthette a szintén nyilazó Apolló Napis- tent is Ha ama lábaival ég felé ágaskodó ember „folyton kia- bált” akkor őt a vadász mindjárt észrevette volna, nem csak ami után „véletlenül” nézett föl a fára. Világos, hogy a lábai- val fölfelé ágaskodó ember: maga a fa. Hogy viszont „ördög”- nek mondatik, ez azért van, mert a kereszténységben majdnem minden ami „pogány”: ördöggé vagy ördögivé, gonosszá ala- kítva át. Ha amaz égnek ágaskodó „ördög” nem maga a fa lett

volna, akkor ugyan mi értelme volna annak, hogy „ég felé fordított lábbal” állott? Aminthogy az elbeszélés ezt megokolatlan is hagyja. Hogy pedig a vadász „pipaszárral lő”, ennek sem volna semmi értelme, ha nem tudnók hogy régen nyílvezzővel lőttek. Hogy pedig az ördög itt még fekete kutyává is változik, ez is csak a kereszténység azon megszokott babonája idekeverése, amely szerint az ördög valamely fekete állat képében is szokott megjelenni, de amely babona szintén kereszténység-előtti eredetű s a lélekvándorlás eszméjével van kapcsolatban, ami szerint a gonosz lelkek fekete állatokban, a jók fehérekben is szoktak megtestesülni.

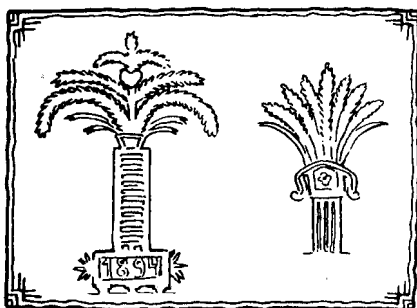
Gróh István „Ungarische dekorative Kunst” című könyvében bemutatott több olyan fölsőmagyarországi, tehát palócok és barkók lakta vidéki parasztházat, amelyek útfelőli homlokzatán a szelementartó egykori ágas vakolatból domborműként mintázott emlékezetét a tetőzet alatti, háromszög alakú falrészén, stilizált díszítményként még ott látjuk. E díszítmény, amely másnak semmit sem

mond, számunkra, akik ősműveltségünkben magunkat már valamennyire kiismerjük, igen becses adatot képez. De különösen értékes adat Gróh könyvében a 14. számú tábláján egy ilyen ágas, amelyen egyrészt élőfa ismerhető föl, de amelynek tövén emberfő is van, habár az e díszítményt készített népi művész annak tulajdonképpen mytikus értelmével már nem volt egészen tisztában, de azt még tudta, hogy e faalak tövénél emberfő kell legyen, ámde azt hogy ezen emberfő feje tetejével lefelé álljon, már értelmetlen fonákságnak vélvén, szükségesnek tartotta ezt „helyrehozni”, amiért is te-

hát az emberfőt ennek természetes helyzetében ábrázolta; nem is sejtve hogy a dolgot éppen ezáltal tette értelmetlenné!

Könyvében Gróh közöl több ilyen, a tető alatti háromszög közepén levő faalakot, de amelyek közül elég e

kettőt ide tennem. Föltűnhet hogy ezek mennyire pálmához hasonlítóak, de többé-kevésbé pálmához hasonló a Gróh által közölték még némelyike is Nem lehetetlen azonban, hogy itten későbbi beavatkozással van dolgunk, talán éppen valamely műveltebb tanító vagy pap részéről. Amely beavatkozás oka, úgy lehet, a következő volt: A palócok ezen szelementartó ágasukat régen talán éppen a kultuszukban is szerepelő s ágasfának is igen alkalmas, mindig kétágú villás ágazású jegenyefából készítették volt. Csakhogy – amint említém – a palócok a jegenyét *pálma* néven nevezik, amiért is természetesen, nevezték így a szelementartó ágasokat, valamint a szóban levő oromfal-díszítményt is. Lehetséges tehát, hogy valamely falusi tanító vagy pap, ez elnevezést hallva, de látva, hogy az ábrázolat viszont pálmára nem hasonlít, meggyőzte a népet, hogy az illető faalakot „nem jól” ábrázolják, mert az igazi pálma nem olyan amilyenek ők ábrázolják, hanem olyan amilyenek ő azt nekik képeken mutatja vagy maga megrajzolja, úgyhogy a nép e dísz újabban már ezen utasítás szerint kezdte készíteni. Tény mindenesetre, hogy a magyar pálmára hasonló ilyen oromdíszek mind újabb keletűek, holott amaz, még emberfejes, száz évesnél is régibb, pálmára kevésbé hasonlít, hanem inkább áganyesett de újra kihajtani kezdő fára.

Herodatosz szerint a jónak *pelazg* eredetűek, de elgörögösödve, nyelvet cseréltek. A jónak ugyan, amint ezt kimutattam, jász eredetűek voltak, mivel azonban a jászok és palócok egymás közeli rokonai voltak, sőt nyelvjárásuk is hasonló volt

(mint például *á* helyett *a* és *a* helyett *á*), ezért mások őket egymással össze is tévesztették.

Az „Ethnographia” 1893. évfolyama 114-115. oldalán olvashatjuk: „Csak felvidéken (Felvidék, azaz Felső-Magyarország, a palócok hazája) van meg a szokás, hogy a gyermek születése emlékére az atya fát, rendszeren dió-, alma vagy körtefát ültet, de ez valószínűleg más népektől vett szokás. Ha a fa elszárad, meghal aki emlékére ültették.” Lám tehát itt is egy példája az ázsiázó és nomádozó elmélet oly káros voltának. Palóc törzsünk ősi fakultusza egy még élő emlékét is segít tőlünk elvitatni. Mert hiszen „nomádok fát nem ültetnek!” És mit tudhatott cikkíró 1893-ban palóc őstörzsünk fatiszteletéről? Ámde hálásak kell legyünk neki, amiért ez adatot följegyezte.

A hattyúra vonatkozóan: Kahn Fritz: „Das Leben des Menschen” című művel (Stuttgart. „kosmos” Verlag.) V. kötete 180. oldaláról fordítom magyarrá ezeket: „Kétéltűeknek, hüllőknek és madaraknak általában nincsen hímtagja kivéve a teknősbékákat és a vízen párosuló úszómadarakat. A legszebb, legbüszkébb és egyúttal a legtámadóbb szellemű úszómadárnak, a hattyúnak, nagy hímtagja lévén és mivel néha fürdő emberre is támad, ezért az irodalomban, mint például Léda hattyú általi megerőszkolása mondájában, bujának mondják és csábítóként is szerepeltetik.”

Láttuk hogy a keleti ó-törökben *bilge* = fehér, amely szónak megfelel a szláv *bélo* és *bilo*, ami szintén fehéret jelent, de amely szavak megfordítottja az arab *libnan* = fehér. Természetes eszmetársulás, hogy a fehérség szépnek, a feketeség csúnyának fogatott föl. A latin *lepidus* és a szláv *lép*, *lip* = szép, holott az olaszban megfordítva *belio* = szép. Mivel pedig a szómegfordítás ősnyelvünk egyik sajátosága volt, eszerint e szavak ősnyelvünkbeli származottsága is kitűnik. A hattyú fehérsége közmondásos: „hattyúfehér” E madár *libéd* neve az arab *libnan* = fehér szóra emlékeztet. Viszont a hattyú még különösen szépnek is tartatik, ami ismét *libéd*, *lebéd* nevét hozza kapcsolatba a latin *lepidus* és szláv *lép*, *lip* = szép szavakkal. Amely *lép* szónak viszont pontos besenyő megfelelője: *szép*.

Szólottam már azon eszmei összefüggésről, amely őseinknél a *lélek*, az *illat*, az illatos virágok és *igyalilion* között volt és ami mai nyelvünkben is még tökéletesen kifejeződik, de amely eszmei összefüggés nyomai az ősműveltségünk elemeit örökölt más népeknél is még föllelhetők. Például a latin *lilium*, német *Lilie* = liliom szó is hasonlít a *vogullili* és szumer *lilla* = *lélek* szóra, de a régi német *Lilige* = liliom, még inkább egyezik ezen *lélek*, régi magyar *lilek* szavunkkal, amelyet népünk itt-ott így ma is ejt.

Továbbá, íme: Ristic Svetomir: „Cetiri srpske narodne pesme” (Belgrád, 1913.) című művében fölhozza a „Smrt Omera i Merime” = Omer és Merima halála. című népköltési balladát, amelynek tartalma röviden ez: Merima nevű leány kedvesét Omert más leánnyal kényszerítik házasságra Omer, inkább öngyilkos lett, hogy ne kelljen Merimához hűtlenné lennie. Ezután Merima is, megsejtven kedvese halálát, követi a halálba. E balladából idézem e néhány sort:

*Al besedi Merima devojka:
Gjul mirise, moja mila majko,
Gjul mirise oko mašeg dvora,
Cini mi se Omerova duša...*

*De beszél Merima leány:
Rózsa illatozik, kedves anyám,
Rózsa illatozik udvarunk körül,
Mintha Omer lelke volna...*

Vagyis: A halott Omer lelke rózsailatként száll Merimáék háza tájára s Merima ezt megérezve, megtudja hogy Omer meghalt.

Bizonyos, hogy e ballada is török eredetű, ha ugyan nem még balkáni ősnépeinktől származó s amelyet a nép csak elszlávosodása után fordított le szerbre. Omer és Merima mohamedán személynevek. Mohamedán lakosságú helyeken hallottam többször, jó illatú virágról mondani: „Mirise kao duša.” = „Illatozik lélekként.”

Az illat levegőszerű, leheletszerű, száll; palóc szóval: *lebegő*, valami, amihez tehető hogy finn *ilma*, vogul *ilmo* = levegő. Említém”, hogy népünk a levegőt *lebegő-nek* is nevezi.

A liliom, de csak a fehér, ma is a szüzesség jelképe. A héberben *szuzan* = liliom, de a *szűz* szó a magyarban van meg. Viszont az *an* szó nem jelentett csakis anyát, hanem nőt, nőneműséget általában is. De kitűnik tehát, hogy a héber eredetűnek vélt ma nemzetközi *Susanna* (Szuzanna) név is előázsiai, semita előtti ősnépeinktől származik.

A vogulban *velt* = arc. Ha pedig a latinban és olaszban is *vultus*, *volto* = arc, úgy bizonyos hogy a vogulok e szavukat nem vehették a latinból, mivel hiszen a rómaiak örökölték e szót valamely itáliai ősnépüktől, amely só valamely látás, világosság értelmű szavunkból származott, ugyanúgy mint ahogy a német *Gesicht* = arc is a német *Sicht* = látás szóból és ugyanúgy mint ahogy egy régi *velág*, *velágosság* szavunkra vezetendő vissza egyrészt ezen vogul *velt*, másrészt a világ értelmű német *Welt* szó is, aminek meg párhuzama a már említett szláv *szvetlo* = világos, világosság és *szvet* = világ (*Welt*) szó is, habár mi már tudjuk hogy ezen *Welt* szónak még *forgás* értelme is volt.

A mai szláv és az ószláv *balvan* szónak gerenda, cölöp, oszlop és bálvány (idolus) értelme volt ugyanúgy mint magyar *bálvány* szavunknak, de kétségtelen, hogy a német *Bild* szó is ide sorolandó, mert eredeti értelme szobor volt, ugyanúgy mint ahogy magyar *kép* szavunk régibb értelme is szobor, amely értelemmel a szerb-horvát nyelvben máig, *kip* = szobor kiejtéssel fönn is maradt; csakhogy ez kabar szócsoportunkbeli szó.

Főntebb szó volt azon meseindítékunkról, amely szerint vénasszony szövőszéken szövi a mesehősre támadó katonákat, amely „katonák” egy bizonyos – főntebb rajzban is bemutatott – szövésminta népi elnevezéséről származva, lettek meseindítékká. Hogy azonban ezen indítékunk nem csak Erdélyben van meg, bizonyítja Berze Nagy János „Népmesék Heves- és Jász-Nagykún-Szolnok-megyéből” című gyűjteménye (Budapest, 1907. Athenaeum kiadása), ahol a „Gyöngyharmat János” című mesében szintén megvan.

Ugyane népmesegyűjtemény” Igazság és hamisság” című meséjében olvashatjuk „a láng lombol” = a láng lobog, értelemmel.

Ballagi szótárában olvashatjuk: *pillámlik* = csillámlik. Ugyanott: *pillés* a tej, vagyis bőrső, hártvás, ami után fölforralták. Írja még: *pille* = felforralt tej bőre. Ami szerint a körös *hártva* szavunk palóc megfelelője egy *pille*, *pile* vagy *pile* kiejtésű szóalak kellett legyen; aminek viszont pontos olasz-latin megfelelője: *pelle*, *pellis* = bőr és *pellicola*, *pellicula* = hártva. Kitűnik mindebből, hogy őseink a pillangót, pillát nem csak azért nevezték el így mert szárnyaival *pillegő*, *pillogó*, *pillongó* mozgást végez (hasonló mozgás és hasonló sz: *billegő*), hanem még azért is mert szárnyai hártvaszerűek, azaz tehát *pille-szerűek*. Ismét egy esete tehát annak, hogy a természetben egymással valamilyen összefüggésben levő dolgok ősnyelvünkben egymáshoz hasonló elnevezésűek is voltak. Amilyen okszerűség, hol milyen „par excellence keveréknyelv”-ben, amilyenek nyelvünket Wamberger-Vámbéry állította, lehetetlenség volna. Vagyis: a valóság az, hogy a magyar ősrégi, önmagában okszerűen fejlődött és önmagából kialakult nyelv, sőt amelyet valamikor, egy magas szellemi műveltség idejében, tudatosan fejlesztettek is, amely ősnyelv leggyenyesebb leszármazottja a magyar, amelyben ’csak újabban, idegen hatások (és némi tudatlanság is) okoztak, könnyen helyre is hozható, zavarokat. Elmondottam pedig a lepkéről még azt is, hogy mivel úgyszólván csupa szárny és ezért a levegőben könnyeden *lebegve*, *libegve* száll, ezért még a lélek jelképévé is lett (*lélek* szavunk azonosmássalhangzós palóc szó: *l-p* helyett *l-l*). De elmondottam, hogy számos pilléfaj igen kellemes illatot is terjeszt (*illat* egymássalhangzós szavunk; csak *l*) és hogy őseinknél a szálló és lehelletszerű illat is a lélek jelképeként volt fölfogva, azért is mert van, jelen van, de láthatatlan. Elmondottam pedig még azt is, hogy illata miatt a lepke besenyő szócsoportunkbeli neve *püszüke* volt (*püsz*, *büz* szavunknak a régi besenyők nyelvében, kiejtés szerint szag, jó illat értelme is volt, például Erdélyben „jó büzü étel” = „jó illatú étel”. Horger Antal: „Csángó népmesék”). Ha pedig tudjuk hogy a lepke a lélek jelképeként szintén szerepelt, ak-

kor megértjük azt is, hogy a görögben miért *psyche*, azaz pszühe (magánhangzókihagyásos, kopott, de besenyő eredetű szó) jelent egyúttal pillangót és lelket is. De a pillangók egyik jellegzetessége az is, hogy *szépek*, amiért is a besenyő szócsoporthoz szerint (az első szótag megfordításával) *szép ke*, *szep ke* is kellett legyen, aminek pontos bizonyító párhuzamát képezi az hogy magyarul is neve *lepke*, szerb-horvátul *leptir*, *lepirica* = lepke, holott latinul *lep* idus, szerb-horvátul *lép* = szép. De amiből egyúttal az is kiténik, hogy *szép* szavunk palóc szócsoporthoz megfelelője *lép* kellett legyen. A lepke nem durván evő, rágó állat hanem csak a virágok mézét szívja. *Szív*, szívni igénket népünk *szipni-nek* is ejti; kétségtelen pedig, hogy ezen *szívni*, *szini*, *szipni* igénknek volt *szívni*, *szúni*, *szűpni* kiejtése is és hogy eszerint a lepkének is kellett legyen *szüpké* neve is, mert így *szív* főnevünknek is volt régebben *szű*, *szűv* alakja is; a szív pedig valóban a vért *szívja*, *szíjja* de ki is fecskendi; a *pisz*, *fisz*, *fecs* szóalak pedig valóban a *szív*, *szíp* szóalak megfordítottja; amely utóbbiból a görög (azaz hogy ösbesenyő) *szifon* = *cső* szó is származott.

Tény pedig, hogy a lepke, a *szüpké*, a virágok mézét hozó szücsövecske alakú szájával *szívja*, *szíjja*. *Cső*, népi *csű*, *cséve* szavunk pedig a *szű*, *szűv*, *szív* szóalaknak csak változata. Úgyhogy világossá válik miszerint a szláv *cév* = *cső* szó is ösnyelvünk besenyő szócsoporthoz származik. Mind amely dolgokat itt csak így röviden ismételem, mert hiszen „Besenyő” fejezetünkben részletesen kifejtettem és adatokkal bizonyítottam.

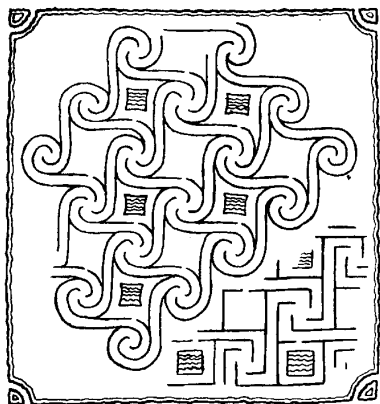
Főntebb megemlítettem már a *labirintet*, amelynek e neve a palóc szócsoporthoz illő szó. A görög hagyományok szerint a labirint magas falak közötti utak sokaságából álló igen tekervényes útvesztő volt. (A *fal*: *lap*). A görögelőtti kréta-mykénei műveltségéből származó sok tekervényes (meandervonalú) díszítmények, valamint a görög pénzeken is fennmaradott, a labirintet föltüntetni akaró ábrázolatok szerint ezt olyanképpen rekonstruálhatjuk ahogy an azt az alábbi rajzon teszem és ami lehet, akár kerekded akár szögletes vonalúra. De szerintem a kerekded vonalvezetésű volt mindenestre a régibb, mivel ez

az egyszerűbb, könnyebben létesíthető. Viszont mivel labirintet falakból építeni, kellően ehhez igen sok fal, igen sok a-

anyag és munka, ezért

ilyesmi csak már magas műveltségi fokon álló népnél jöhetett létre, amiért is véleményem szerint, habár a labirint maga már ősrégi valami volt is, de eredetileg nem falak képezték hanem csak áthatolhatlan, sűrű tövisbokorsövények. De szerintem az ilyen őslabirintek még egyáltalán nem voltak borzalmas dolgokkal összekötve, amelyenkről, sőt emberáldozatokról is, milyenekkel kapcsolatba a görög regék hozzák, hanem csak bizonyos ünnepek-kori, vallásos szertartás-szerű játékok célját szolgáló kertek voltak, amelyekben talán versenyeket is tartottak, például hogy ki tud leghamarább a labirint központjába érni, ahol egy szabad térségen, a

győztes jutalma volt elhelyezve. Ami után azonban a versengőknek a labirintból még ki is kellett találniuk, ami meg a visszavezető fonál, illetve fonálgombolyag gondolatát és regeindítékát, valamint a mi népmeséinkben is meglévő azon indítékot hozta létre, amely szerint a mesehős (erdőből visszatárlhatás céljából) apró kavicsokat ejteget el visszavezető jelekül, továbbá hogy másodszori indulásakor nem sikerült kavicsokat gyűjtenie, amiért is kenyere morzsáit ejtegeti, (vagy búzaszemeket) amit azonban a madarak fölszedegnek.

Viszont amikor a labirint már borzalmas színhelyévé is lett és abba halálra ítéltet, a Minotaurusznak áldozatok szánt embereket is taszítottak be, akkor a labirintnek két bejárata is kellett legyen, azért hogy a szerencsétlennek, ami után betaszították és utána a bejáratot elzárták avagy be is falazták, még azt mondhatták, tudtára adhatták, hogy amennyiben sikerül neki élve, anélkül hogy a Minotaurusszal találkozná s ez őt leütné, a másik bejáratot megtalálnia, akkor azon kimehet és szabaddá lesz.

Ami pedig azért volt szükséges mert e nélkül a szerencsétlen nem is indult volna tovább, hanem ott maradt volna ahol betaszították és ott várta volna halálát avagy valamely csoda általi megmentését. Holott a más bejáratról tudva, éhsége által is szabadulhatása reménye által hajtván, valóban nekiindult az útvesztőbeni kétségbeesett bolyongásnak, a Minotaurusztól féltelme ellenére is.

A legrégibb és még kertszerű labirintek azonban mindenestre őseink Szent Kertjeivel is összefüggésben kellett legyenek. Amint ezt a rajzokon is látjuk, az örvényszerű útkanyargók között szabad területek is voltak, amelyeken úgy a kerteskék mint vízmedencék, halastavak is lehettek, amelyekben tápnövények, gyümölcsfák, virágok is lehettek. Úgyis szintén az egész labirint központjában is még nem az emberévi Minotaurusz laka volt, hanem valamely istenség szentélye, az istenség szobra, oltár, szent fa avagy szent tó stb.. De mindezek helyébe véres áldozások, öldöklések, vérszomjas istenségek tiszteletére történő véres szertartások, amelyek emlékét tehát a krétai labirintról szóló de már görög monda tartja fenn, csak azután kerültek, amidőn az ilyen labirintek, illetve Szent Kertek, már nem fajunkbeli ősnépek kezén voltak hanem az őket leigázó újabb és már kegyetlen és vérengző természetű népek kezére kerültek. A görög hagyomány szerint is itt lakott a bikafejű kegyetlen Minotaurusz (; Holdbika), akinek embereket adtak áldozatul, aki embertestű de bikafejű volt, aki hatalmas botjával áldozatait maga ütötte agyon, és aki emberevő is volt.

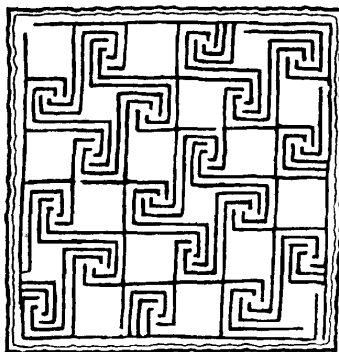
Valószínűnek vélem, hogy a görög regében ezredévek ha-

gyományai maradtak fenn, de össze-
vegyülve. Eredetileg a kert közepén a
bikával is jelképezett Holdisten,
utóbb a Napisten, oltára és szobra
állott, bikaképében ábrázolva, de
esetleg bikafejű emberalakúan is, de
véres áldozatok még ismeretlenek
voltak. Viszont lehet hogy a kertben
az istenséget jelképező bikát is tar-
tottak, amelynek itt elég legelője volt,
a medencékben, tavacsákban pedig
vize is Valószínű, hogy az istenség
ünnepein ennek papjai bikabőrpalás-
tot és bikafőből való főveget is vi-
seltek, majd később, a szokások el-
vadulásával, egy ilyen bikabőrös és bikakoponyasisakos főpap

bunkósbottal ütötte agyon az áldozatul szánt állatokat és em-
bereket, aki az áldozatokat követelő rettenetes istenségnek
maganak megszemélyesítője-

ként is szerepelt. Tény pedig,
hogy mentül gonoszabb indu-
latú egy nép és mentül véreng-
zőbb természetű, annál hara-
gosabbnak, vérszomjasabb és
rettenetes, rút, ijesztő szemé-
lyűnek, arcúnak képzeli isten-
ségét is, aki, önzően, az embe-
rektől folyvást áldozatokat,
emberáldozatokat is, követel.

Majd még később, a szellemi hanyatlás további fokozódásá-
val, a labirintek már csak a halálra ítélték és hadifoglyok
vesztőhelyévé lettek, akik közül aztán ott a legerősebb, ami
után éhségében félőrülten a gyöngébbeket már agyonütötte,
megette, egyedül maradván, az útvesztőben mindinkább eszét
vesztítve, bolyongott, amíg ismét valakit oda betaszítottak, akit
aztán szintén agyonütött és megevett, avagy az ötöt, miután az
maradott az előbbi helyében. lehet hogy bikabőr-palástja az

ilyen szerencsétlenek is volt, valamint bika koponyafövege, sőt ilyet adtak is neki bunkósbotot is, mind ami egyikről a másikra is maradt E szerencsétlenek pedig embrevökké már azért is váltottak mert ha a labirintben némi táplálékot találhat-tak is de bizonyára sokat éheztek.

Említém, hogy ha a labirintnek volt még egy bejárata, akkor az ide betaszított szerencsétlent a szabadulhatás reménysége is készthette a kétségbeesett de nem teljesen reménytelen bolyongásra, annak ellenére is, hogy a „Minotaurusz-szali találkozás viszont halálos veszedelmet jelentett. Továbbá: az illető, valahányszor egy-egy útörvénybe jutott, ott mindannyiszor választania kellett, mely nyíláson indulna tovább, amely bizonytalanság, kétség, valósággal *örjítő*, palóc szóval *bolondító* (olasz *folle is* = bolond), kellett legyen, mert sohasem tudhatta, e választása a megszabadulásba viszi-e, továbbá bolyongásba vagy a Minotauruszhoz és a halálhoz. Emlékeztetek tehát a körös szócsoportunk szerinti *örvény* és *örület* szavunk azonosságára, valamint még arra is, hogy *örjöng* szavunkat mai irodalmi nyelvünk már csak hevesen bolondul értelemmel használja, de amelynek régen hevesen kering értelme is volt (említettem a juhok *kerülő*, azaz *kerengő örvöngő* betegségét, amely halálos végű).

Magától értetődő, hogy a fönti, görög pénzről való, labirintábrázolat ezt nem teljes egészében mutatja hanem csak leegyszerűsítve, jelképesen tünteti föl, mert hiszen ha a labirint csak ennyiből állott volna, akkor abból bárki azonnal kijöhetett volna, abbani tévelygésről, kétségbeejtő bolyongásról szó sem lehetett volna.

A fönti görög pénzen a labirint szögletes vonalúan ábrázolva, szerintem azonban a görbevonalú volt a régibb, mivel ilyenek készítése egyszerűbb. A korábbi rekonstrukcióm is szögletesre csináltam, a még előbbeni görbe vonalúra de melléje a megfelelő szögletes vonalút is odatettem, itten

pedig csak görbevonalúra rajzoltam. Mindkét módnak azonban vannak más-más változatai, megoldásai is még. Természetesen, e rajzaim sem akarják az egész labirintet ábrázolni hanem ennek csak részletét. Láttuk hogy például a legelőbbi rekonstrukción az útörvények közül a belsők mindegyikének négy-négy nyílása van. a szélsőknek három. a sarkakra esőkben pedig nyílása nincsen is, aszerint hogy hány út torkollik beléjük avagy hogy csak egy út örvénylése képezi-e. A továbbindulás útja választásában a kétségbeesettségében, éhségében és halál-félelmében amúgy is már félőrült bolyongó számára a legörjítőbbek mindenesetre a belső örvények voltak, amelyekben mindig négy nyilással találta magát körülveve s itt a választás kétsége őt mintegy kényszerítette önmaga körül forognia.

A palóc szócsoporthoz *bolyong*-gal egyezik *bolond* szavunk de az olasz, francia *fillia, fillie* = örület, bolondság is, valamint a szerb-horvát *bluditi* = bolyongani. Úgyhogy a szóban levő útörvényeket, valamint az örvényt általában is palóc szóban *bóly*-nak nevezhetnők; amihez tehető, hogy Dante a pokol általa elképzelt köreit, amelyek némelyikében az elkárhozott lelkek szintén bolyonganak, *bolgia* (boldzsa) néven nevezi.

A Magyar Adorján által fölhasznált irodalom kivonatós jegyzéke

Palócok (830-901. oldal)

- Spamer „Weltgeschichte”. Leipzig, 1893. Archaikus görög szobrok cölöpalakú bálványokra emlékeztetnek. (II. kötet 82. old.)
- Diodorus Siculus -a szkíták egy Palos és Napos testvérpártól származnak.
- Berze Nagy János: „Magyar Népköltési Gyűjtemény” IX. kötet. Levegő és lebegő szavaink.
- Schliemann: „Mykenae” és Woermann: „Geschichte der Kuns!”. Csatabárdok.
- Krohn Gyula: „A finn ugor népek pogány istentisztelete”. Budapest, 1908 Fa-bálványok készítése. Fából készült Jézus-Mária szobrok Svájc és Tirolban. (115. old.).
- Roscher W. H.: „Ausführliches Lexicon der Griechischen und Römischen Mythologie”. Leipzig, 1884/1. Iovis istennév, mint nominativus (122. old.).
- Movers F. „Die Fönizier”. Jao a káldok, föníciaiak és sírek főistensége (1. 539.).
- Schliemann: „Mykenae”. Leipzig, 1878. Halotfl tüzek szerepe.
- Kallós Zsigmond dr.: „Hejegetés”. Szombathely, Martineum könyvnyomda. 1940.
- Hommel: „F. F. Communications 61 „o Helsinki 1926. Lombágyas sírok.
- Herodotos: Szkíták lombágyas temetkezése. Pelazgok nem görögül beszéltek. A dórok is pelazgok
- Néprajzi Értesítő, 1916. Gémeskutak kolonca (100. old.).
- Hermann Ottó: „A magyar pásztorok szokincse”. Lovak = lohak.
- Spamer: „Weltgeschichte”, 1856. Attis bórharisnyája (fl. 580 old). Jézus frígiai öltözetben Orpheusként – katakomba festmény (770. old.)
- Semayer V.: „Néprajzi Értesítő” 1907. évf. Osztyák és erdélyi oláh ingek azonos hímzései (108. old). Prinz Gyula:

- „Néprajzi Értesítő” 1908. évf. Kirgiz nők viselete (85. old.).
- „Népélet-Ethnographia” 1926. évf. VI. tábla – Nyugatmagyarországi férfiviselet 1836-ban.
- Malonyai Dezső: „A magyar nép művészete”. Budapest, 1911. Balatonvidéki kötet.
- „A magyar nemzet története”. Budapest, 1895. 1. kötet Traianus oszlop jász harcosainak viselete
- Pintér Sándor: „Néprajzi Értesítő” 1909. Palóc házak (200. old.).
- Pallas Lexicon 1884. kiadás. Palóc bálvány és boldogonya.
- Novák József: „Néprajzi Értesítő”. 1914. Az ágasfa használata (227-229. old.).
- Istvánffy Gyula: „Néprajzi Értesítő”. 1911. évfolyam. Palóc házak szerkezete. (3. old.).
- Garay Ákos: „Néprajzi Értesítő”. 1911. évfolyam. Szlavon házak. (239. old.).
- Dr. Karl Weule: „Leitfaden der Völkerkunde”. Leipzig und Wien. Bibliographisches Institut, 1912. Fákön épült lakóházak.
- Wigand Ede: „Régi kert és művesei”. Budapest, 1917. Száldokfáink házai.
- „Néprajzi Értesítő”, 1911. évf. Rábaszentmihályi házak (158. old.). 1906. évf. Győr vidéki házak. 1906. évf. Csavart szárú liliom/tulipán (18b. tábla).
- Deák Geyza: „Néprajzi Értesítő” 1910. évf. Liliom és tulipán ábrák használata (195. old.).
- Gróh István: „Ungarische Decorative Kunst”. Palóc házak.
- „Ethnographia” 1893. – Felvidékiek fa-kultusza (114-115. old.).
- Kahn Fritz: „Das Leben des Menschen”. Stuttgart, Kosmos Verlag. Hattyúk. (V. kötet, 180. old.). Ristic Svetomer: „Cetiri srpske naradne pesme”. Belgrád, 1913. Lélekkel-illattal kapcsolatos hiedelmek.

Összeállította: Tomory Zoltánné